ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

C NO
4486

ತ.ಸು.ಶಾಮರಾಯ, ಎಂ.ಎ

033v
MOR

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

O33v 4486
MO R

Rao, T S Shama.
Kannada shahitya charitre: A history of Kannada literature.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

0552
M18 №4486

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri
K.R. CIRCLE, MYS...

O33r
MOR
4486
Rao, TSShama
Kannada shahitya
charitre: A
history of Kannada
...re.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ

४३२१

ತ. ಸು. ಶಾಮರಾಯ ಎಂ.ಎ.

S. S. Hiremath
Lecturer in Kannada
Dept. of Modern Languages & Linguistics
Sampurnanand Sanskrit University
VARANASI (U.P.)

ಪುಸ್ತಕಾಲಯ :: ಪ್ರಕಾಶಕರು :: ಮೈಸೂರು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

GEETHA BOOK HOUSE
K.R. CIRCLE, MYSORE-57000

Kannada Sahitya Charitre : A History of Kannada Literature by T. S. Shama Rao. Third Edition 1980. Published by Pustakalaya, Mysore 4. Rs. 8.00

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೭೬
ಮೂರನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೮೦

ಕಾಪಿರೈಟ್ © ತ. ಸು. ಶಾಮರಾಯ

0334
MOR

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 4486

ಬೆಲೆ : ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಮಾತ್ರ

ಮುದ್ರಕರು
ಎ. ಜಿ. ಸುವ್ರತೀಂದ್ರ
ವಾಣೀ ಪ್ರೆಸ್ : ಗೀತಾ ರಸ್ತೆ : ಮೈಸೂರು ೪

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಬಿನ್ನಹ

ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ'ಯ ಹೊಣೆ–ಹೊರೆಗಳು ಮುಪ್ಪಿನ ನನ್ನ ಭುಜದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು, ಉತ್ಸಾಹಮೂರ್ತಿಯಾದ ನನ್ನ ಮಗ ಡಾ|| ಛಾಯಾಪತಿಯ ಯುವಕ ಭುಜವನ್ನು ಏರಿ ಕುಳಿತಿವೆ. ಆತ [illegible] ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಿ, ಬರೆಸಿ, ಈ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ'ಯನ್ನು ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಕುಸುಮವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ [illegible]ದ ಈ ಪುಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಸಂತೋಷಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಛಾಯಪತಿಯನ್ನೂ, ಇದರ ಕರಡು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಆತನ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ [illegible] ನಾನು ಹಾರ್ದಿಕವಾಗಿ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಶಿರೋನಾಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಚ್ಚುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ನೀಡಿದ ಸಹಕಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕವಾದುದು. ಕೇವಲ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ೩೦೦ ಪುಟಗಳ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು, ಅವರು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ, ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟದ್ದು ಒಂದು ಪವಾಡದಂತಿದೆ. ಅವರ ಕಾರ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ, ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ಇಷ್ಟು ಬೇಗ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಹೊರತರಲು ನೆರವಾದ ಅವರನ್ನೂ, ಅವರ ಕಾರ್ಯಾಲಯದವರನ್ನೂ ನಾನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದ ಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತೀರಿಹೋಗಿ, ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಬಂದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಅಕ್ಷರಸ್ಖಾಲಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನೂ ಸರಿಪಡಿಸಲು ಈ ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವ ನನ್ನ ವೃತ್ತಿಬಾಂಧವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು. ಇದನ್ನು ಅಂದವಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಅಂಡ್ ಪಬ್ಲಿಷಿಂಗ್ ಹೌಸ್ ಮಾಲೀಕರಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಜಿ. ಎಚ್. ರಾಮರಾಯರಿಗೆ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ. ಇದರ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತೋರಿದ ನನ್ನ ಮಗ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಎಸ್. ಛಾಯಾಪತಿ ಅಭಿನಂದನೀಯ.

ತ. ಸು. ಶಾಮರಾಯ

೬–೮–೬೩

ಮೂರನೆಯ ಮುದ್ರಣ

ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣದ ಪ್ರತಿಗಳು ತೀರಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ ಪ್ರಕಾಶಕರಿಗೂ, ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ ವಾಣೀ ಪ್ರೆಸ್‌ನವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ತ. ಸು. ಶಾಮರಾಯ

20–4–1980

ಚಿದಂಬರಾಶ್ರಮ

ಗುಬ್ಬಿ (ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ)

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪರಿವಿಡಿ

೧. ಮೊದಲ ಮಾತು ೧

೨. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ೫

೩. ಪಂಪ ಪೂರ್ವಯುಗ ೯

೪. ಪಂಪಯುಗ ೧೭

- (i) ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ ೧೮
- (ii) ಪೊನ್ನ ೩೩
- (iii) ರನ್ನ ೩೫
- (iv) ಚಾವುಂಡರಾಯ ೪೪
- (v) ಮೊದಲನೆ ನಾಗವರ್ಮ ೪೫
- (vi) ದುರ್ಗಸಿಂಹ ೫೩
- (vii) ಶಾಂತಿನಾಥ ೫೫
- (viii) ನಾಗಚಂದ್ರ ೫೭
- (ix) ನಯಸೇನ ೬೧
- (x) ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ೬೨
- (xi) ವೃತ್ತವಿಲಾಸ ೬೪
- (xii) ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ ೬೫

೫. ಹರಿಹರಯುಗ ೬೬

- ಹರಿಹರಯುಗದ ವಚನಕಾರರು

- (i) ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ೭೦
- (ii) ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ ೭೧
- (iii) ಪ್ರಭುದೇವ ೭೨
- (vi) ಬಸವಣ್ಣ ೭೬
- (v) ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ೮೨
- (vi) ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ೮೪

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(vii) ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ ೮೫
(viii) ಆದಯ್ಯ ೮೬

ಹರಿಹರಯುಗದ ಕವಿಗಳು

(i) ಹರಿಹರದೇವ ೯೧
(ii) ಕವಿ ರಾಘವಾಂಕ ೧೦೫
(iii) ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ ೧೧೩
(iv) ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮ ೧೧೪
(v) ಕುಮುದೇಂದು ೧೧೫
(vi) ಭೀಮಕವಿ ೧೧೫
(vii) ಪದ್ಮಣಾಂಕ ೧೧೭

ಹರಿಹರಯುಗದ ಚಂಪೂಕವಿಗಳು

(i) ನೇಮಿಚಂದ್ರ ೧೧೯
(ii) ರುದ್ರಭಟ್ಟ ೧೨೧
(iii) ಬೊಪ್ಪಣ ಪಂಡಿತ ೧೨೪
(iv) ಆಗ್ಗಳ ೧೨೫
(v) ಆಚಣ್ಣ ೧೨೫
(vi) ಕವಿಕಾಮ ೧೨೬
(vii) ಬಂಧುವರ್ಮ ೧೨೭
(viii) ದೇವಕವಿ ೧೨೮
(ix) ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ ೧೨೯
(x) ಜನ್ನ ೧೩೦
(xi) ಸೋಮರಾಜ ೧೩೬
(xii) ಎರಡನೇ ನಾಗವರ್ಮ ೧೩೭
(xiii) ಕಮಲಭವ ೧೩೮
(xiv) ಆಂಡಯ್ಯ ೧೩೮
(xv-xvi) ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಕೇಶಿರಾಜ ೧೪೨
(xvii) ಮಹಾಬಲ ೧೪೩
(xviii) ನರಹರಿತೀರ್ಥ ೧೪೪

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(xix) ಚೌಂಡರಸ ೧೪೪
(xx) ನಾಗರಾಜ ೧೪೫
(xxi) ಬಾಹುಬಲಿ ಪಂಡಿತ ೧೪೫
(xxii) ಮಧುರ ಕವಿ ೧೪೫
(xxiii) ಮಂಗರಾಜ ೧೪೬

೬. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗ ೧೪೭

(೧) ವೈದಿಕ ಕವಿಗಳು

(i) ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ೧೪೯
(ii) ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ೧೫೬
(iii) ತಿಮ್ಮಣಕವಿ ೧೫೭
(iv) ಚಾಟುವಿಠ್ಠಲನಾಥ ೧೫೭
(v) ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ೧೫೯
(vi) ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ೧೬೩
(vii) ಗೋವಿಂದ ೧೬೩
(viii) ತಿರುಮಲಭಟ್ಟ ೧೬೪
(ix) ಸೋಮನಾಥ ಕವಿ ೧೬೫
(x) ನರಹರಿ ೧೬೫
(xi) ವೆಂಕಕವಿ ೧೬೬
(xii) ನಾಗರಸ ೧೬೬
(xiii) ರಂಗನಾಥ ೧೬೭
(xiv) ಬೊಬ್ಬೂರು ರಂಗ ೧೬೯
(xv) ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತ ೧೬೯
(xvi) ಕೋನಯ್ಯ ೧೭೦
(xvii) ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ೧೭೧
(xviii) ತಿಮ್ಮಾಮಾತ್ಯ ೧೭೨
(xix) ವೆಂಕಾಮಾತ್ಯ ೧೭೨
(xx) ಲಿಂಗಣ್ಣ ೧೭೨
(xvi) ಮುದ್ದಣ ೧೭೩

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(೨) ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ೧೭೭
(i) ನರಹರಿತೀರ್ಥ ೧೭೯
(ii) ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ೧೮೦
(iii) ವ್ಯಾಸರಾಯ ೧೮೩
(iv) ವಾದಿರಾಜ ೧೮೪
(v) ಪುರಂದರದಾಸ ೧೮೫
(vi) ಕನಕದಾಸ ೧೮೯
(vii) ವೈಕುಂಠದಾಸ ೧೯೫
(viii) ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ೧೯೫
(ix) ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸ ೧೯೬
(x) ವಿಜಯದಾಸ ೧೯೭
(xi) ಗೋಪಾಲದಾಸ ೧೯೮
(xiii) ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ೧೯೮

(೩) ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ೨೦೧
ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲ ೨೦೩
(i) ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ೨೦೫
(ii) ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ ೨೦೭
(iii) ಸಿಂಗರಾರ್ಯ ೨೧೦
(iv) ಹೊನ್ನಮ್ಮ ೨೧೧
(v) ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ ೨೧೨
(vi) ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ೨೧೪
(vil) ಕೆಂಪು ನಾರಾಯಣ ೨೧೫
(viii) ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜ ೨೧೬

(೪) ಜೈನಕವಿಗಳು ೨೧೭
(i) ಭಾಸ್ಕರ ೨೧೭
(ii) ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ ೨೧೮
(iii) ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ೨೧೮
(vi) ವಿಜಯಣ್ಣ ೨೨೫

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(v) ಶಿಶುಮಾಯಣ ೨೨೬
(vi) ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಬೊಮ್ಮರಸ ೨೨೭
(vii) ಮೂರನೆಯ ಮಂಗರಸ ೨೨೮
(viii) ಅಭಿನವ ವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದ ೨೩೧
(ix) ಸಾಳ್ವ ೨೩೨
(x) ದೊಡ್ಡಯ್ಯ ೨೩೩
(xi) ಬಾಹುಬಲಿ ೨೩೩
(xii) ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ ೨೩೪
(xiii) ಧರಣಿ ಪಂಡಿತ ೨೩೫
(xiv) ದೇವಚಂದ್ರ ೨೩೬

(ಆ) ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ೨೩೬
ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ ೨೩೭
(i) ದೇವರಾಜ ೨೪೧
(ii) ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶ ೨೪೩
(iii) ಚಾಮರಸ ೨೪೪
(iv) ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವ ೨೪೯
(v) ಗುರುಬಸವ ೨೫೧
(vi) ಚಂದ್ರಕವಿ ೨೫೨
(vii) ಬೊಮ್ಮರಸ ೨೫೩
(viii) ನೀಲಕಂಠಾಚಾರ್ಯ ೨೫೪
(ix) ಚತುರ್ಮುಖ ಬೊಮ್ಮರಸ ೨೫೪
(x) ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿ ೨೫೫
(xi) ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ ೨೫೭
(xii) ಸಿಂಗಿರಾಜ ೨೫೮
(xiii) ಸುರಂಗಕವಿ ೨೫೯
(xiv) ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾಚಾರ್ಯ ೨೬೦
(xv) ನಂಜುಂಡಕವಿ ೨೬೪
(xvi) ಚೇರಮಾಂಕ ೨೬೮
(xvii) ವೀರಭದ್ರಕವಿ ೨೬೯

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(xviii) ಗುರುಲಿಂಗವಿಭು ೨೬೯
(xix) ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾರಾಧ್ಯ ನಂಜುಂಡ ೨೭೦
(xx) ವಿರಕ್ತ ತೋಂಟದಾರ್ಯ ೨೭೧
(xxi) ಶಾಂತೇಶ ೨೭೧
(xxii) ಅದೃಶ್ಯಕವಿ ೨೭೩
(xxiii) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತ ೨೭೩
(xxiv) ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶ ೨೭೪
(xxv) ಷಡಕ್ಷರದೇವ ೨೭೫
(xxiv) ಸರ್ವಜ್ಞ ೨೮೦
(xxvii) ಬಸಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿ ೨೮೩

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆ : ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ

೧. ಮೊದಲ ಮಾತು

ವಿಸ್ತಾರವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಭಾಷೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಹದಿನೈದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೂ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನ ಕನ್ನಡಿಗರು; ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಕೋಟಿ; ಇವರು ನೆಲಸಿರುವ ನಾಡು ಕನ್ನಡನಾಡು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿಹಂಚಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಈ ನಾಡು ಈಗ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಇದರ ವಿಸ್ತಾರ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಸಹಸ್ರ ಚದರಮೈಲಿಗಳು. ಇದನ್ನು ಈಗ 'ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವರಾದರೂ ಇದರ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು 'ಕರ್ಣಾಟಕ' ಎಂದು.[1] ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ನಾಡನ್ನು ಮಾತ್ರವೆ ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಕರ್ಣಾಟಕವೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಈ ಕರುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹವ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ, ನೆಲ ಫಲವತ್ತಾಗಿದೆ; ನಮ್ಮ ಮಹಾಕವಿಯೊಬ್ಬ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಫಲಪುಷ್ಪಯುತವಾದ ಇಲ್ಲಿನ ಅಡವಿ ಸೊಕ್ಕಿದಾನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ದೇವಮಾತೃಕವೆನಿಸಿದ ಹೊಲ ಗಂಧಶಾಳಿ (ಭತ್ತ)ಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ರಮ್ಯವಾದ ನಂದನವನ ವಿಯೋಗಿ ಜನರ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಾವಿನಹಣ್ಣು, ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂಗಳಿಗೆ ಇದು ತೌರುಮನೆ. ಮುಡಿಯಲು ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಮೆಲ್ಲಲು ಮಾವಿನಹಣ್ಣು ಇದ್ದಮೇಲೆ 'ಸಂಸಾರ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ'ವೆಂಬ ಫಲ ಮತ್ತಾವುದು ಬೇಕು? ಎಂದು ಕೇಳುವಂತಹ ರಸಿಕರು ಇಲ್ಲಿನ ಜನ. ಈ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಹವನ್ನು ದೂರವೆ ಪರಕ್ಕೆ ದೂರರಾಗದೆ ತುಂಬು ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವೈತಮತಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೂ, ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮತಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುದು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೆ. ಅದ್ವೈತ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾ,

---

[1] ಈಗ ಇದರ ಹೆಸರು ಕರ್ಣಾಟಕವೆಂದೇ ಇದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದ್ವೈತ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡುದು ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನೇ. ಅನೇಕತೆ ಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉದಾರಚೇತನ 'ಹರಿಹರ'ನನ್ನು 'ಶಂಕರನಾರಾಯಣ'ನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಕ್ಕೂ, ರಸಿಕತೆಗೂ, ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಲಾಕೌಶಲಕ್ಕೂ ಹಿರಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ, 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ'ವೆಂಬುದಂತೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಗಗನಚುಂಬಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಇಂತಹ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಇದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಮಲೆಯಾಳ, ತುಳು— ಎಂಬ ಐದು ಮುಖ್ಯಭಾಷೆಗಳಿವೆ; ಇವನ್ನು ಪಂಚದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಡಗ, ತೊದವ, ಕೊಡಗ–ಇತ್ಯಾದಿ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಾಂಗದವರ ಭಾಷೆಗಳೂ ದ್ರಾವಿಡವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳೇ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವಾದ 'ಮೂಲದ್ರಾವಿಡ'ಭಾಷೆಯೊಂದು ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಮೂಲಮಾತೃಕೆಯಿಂದ ಉದಿಸಿದ ಈ ಸೋದರಿಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಎಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರೆಂಬುವನ್ನು 'ಇದಮಿತ್ಥಂ' ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವಷ್ಟು ಸಾಧನ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು ನಮಗಿನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ನುಡಿಗಳ ಇತಿಹಾಸವೂ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಣಾಟಕ'ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಗ್ರೀಕ್‌ಪ್ರಹಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕನ್ನಡ ಪದಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅದೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್‌ಪ್ರವಾಸಿ ಟಾಲ್ಮೆಯು ತನ್ನ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಗರಗಳನ್ನೂ ಬಂದರುಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡಪದಗಳನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಪಂಡಿತರು ಹೆಕ್ಕಿ ಹೊರತೋರಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ನುಡಿಗಳಂತೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದಿವಂಗತ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು 'ಬೌದ್ಧರೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಗೆ ಆದಿಕವಿಗಳು,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆದಿಭಾಗದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಬೌದ್ಧಮತದ ನಾಶದೊಂದಿಗೆ ಬೌದ್ಧಗ್ರಂಥಗಳೂ ನಾಶವಾದುವು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದಿವಂಗತ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಗೋವಿಂದ ಪೈರವರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಲರಾಜನ 'ಗಾಥಾಸಪ್ತಶತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಾಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಕನ್ನಡಪದಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಆ ಗ್ರಂಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಊಹೆಗಳನ್ನು ಬರಿಯ ಊಹೆಗಳೆಂದು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದರೂ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಅಪೋಹವೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.. ಈಗ ನಮಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾತನವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಬಾಯ್ನುಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗದ್ದುಗೆಯೇರಿ ಬರೆಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ನಮಗೀಗ ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣಬಂದಿರುವುದು ಹಲ್ಮಿಡಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ. ಇದರ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೫೦. ಅಳಕದಂಬನೆಂಬ ರಾಜನು ವಿಜಅರಸನೆಂಬುವನಿಗೆ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುದು ಇದರ ತಿರುಳು. ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪದಗಳು ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ; ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಾಸನ ಹುಟ್ಟುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಕನ್ನಡದಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. 'ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಭಾಷೆಯು ಅಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಪಡೆಯಲು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಾದರೂ ಹಿಡಿದಿರಬೇಕೆಂದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎಂ. ಮರಿಯಪ್ಪಭಟ್ಟರು ತಮ್ಮ 'ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ನಮಗೀಗ ದೊರೆತಿರುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಸಮಗ್ರಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ.' ಇದರ ಕಾಲ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆದರೆ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥವಾವುದೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಶಾಸನಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅತ್ಯಂತ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಒಂದೆರಡನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ.೭೦೦ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬಾದಾಮಿಯ ಶಾಸನ ಇದು.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಾಧುಗೆ ಸಾಧು ಮಾಧುರ್ಯನ್ಗೆ ಮಾಧುರ್ಯಂ
ಬಾಧಿಪ್ಪ ಕಲಿಗೆ ಕಲಿಯುಗವಿಪರೀತನ್
ಮಾಧವನೀತನ್ ಪೆರನಲ್ಲ
ಒಳ್ಳಿತ್ತ ಕೆಯ್ವೊರಾರ್ ಪೊಲ್ಲದುಮದರಂತೆ
ಬಲ್ಲಿತ್ತು ಕಲಿಗೆ ವಿಪರೀತಾ ಪರಾಕೃತ
ಮಿಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಕ್ಕುಮದು ಬಂದು
ಕಟ್ಟಿದ ಸಿಂಘಮನ್ ಕಟ್ಟೋಜದೇನೆಮಗೆಂಪು
ಬಿಟ್ಟವೊಲ್ ಕಲಿಗೆ ವಿಪರೀತಂಗಹಿತರ್ಕಳ್
ಕೆಟ್ಟರ್ ಮೇಣ್ ಸತ್ತರವಿಚಾರಂ

ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳ ವಿದ್ಯುದಾಲಿಂಗನದಿಂದ ಉದಿಸಿದ ಈ ಭಾವಗೀತೆ 'ಕಲಿಯುಗವಿಪರೀತನ್' ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಬಾಳಿಹೋದ ಕನ್ನಡಕಲಿ ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನನ್ನು ಕುರಿತ ವೀರಗೀತೆ: ಆ ಕನ್ನಡಕಲಿ ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ಸಾಧು. ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಗೆಳೆಯ; ಆದರೆ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಲೆಂದು ಬಂದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಾಧವನಂತೆ ಭಯಂಕರ. ಒಳ್ಳಿತನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಒಳ್ಳಿತನ್ನೂ ಕೆಡಕು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟುದನ್ನೂ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಈತ ಪುರಾಕೃತ ಕರ್ಮದಂತೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಕಟ್ಟಿದ ಸಿಂಹವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದರೆ ಏನಂತೆ ಎಂಬ ಎಗ್ಗರಂತೆ ಈ ಕಲಿಯುಗ ವಿಪರೀತನನ್ನು ಕಾಲ್ಕೆದರಿ ಕೆಣಕಿದವರು ಕೆಡುತ್ತಾರೆ, ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಚ್ಚಕನ್ನಡದ ತ್ರಿಪದಿಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗೀತೆಯು ಆ ವೀರಗನ್ನಡಿಗನನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಷ್ಟು ಸತ್ವಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ.

ಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳದ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ನೋಡಿ:

ಸುರಚಾಪಂಬೋಲೆ ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆಗಳ ತೆರವೋಲ್ ಮಂಜುವೊಲ್ ತೋರಿ ಬೇಗಂ
ಪಿರಿಗುಂ ಶ್ರೀ ರೂಪ ಲೀಲಾ ಧನ ವಿಭವ ಮಹಾರಾಶಿಗಳ್ ನಿಲ್ಲವಾರ್ಗಂ
ಪರಮಾರ್ಥಂ ಮೆಚ್ಚಿ ನಾನೀ ಧರಣಿಯುಳಿರವಾನೆಂದು ಸನ್ಯಾಸನಂ ಗೆ
ಯ್ದು ರುಸತ್ವನ್ ನಂದಿಸೇನಪ್ರವರ ಮುನಿವರನ್ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂದಾನ್

ಬಾದಾಮಿಯ ಶಾಸನ ವೀರಗೀತೆಯಾದರೆ, ಇದು ವೈರಾಗ್ಯಗೀತೆ. 'ಇಹ ಲೋಕದ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳು ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ, ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ, ಮಂಜಿನಂತೆ ಅತಿ ಚಂಚಲವಾದುವು; ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲವು. ಈ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಸುಖವನ್ನು ನಾನು ಮೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸಹವಾಸ ನನಗೆ ಸಾಕು—ಎಂದು ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಸತ್ವಶಾಲಿಯಾದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಂದಿಸೇನ ಮುನಿಯು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು.' ಈ ಮಾತು ಗಳ ಮೋಡಿ, ಜೋಡಣೆ ಕವಿಯಲ್ಲದವನ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಬರುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಇಂತಹ ಕವಿಹೃದಯವಿರುವವನು ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹು ದೆಂದು ಊಹಿಸಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು? ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಕವಿ ಗಳು ಶಾಸನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಬರೆ ದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರಬಹುದು. ಅವು ಕಾಲ ಪುರುಷನ ಗರ್ಭವನ್ನು ಸೇರಿ ಕರಗಿಯೇ ಹೋಗಿವೆಯೊ, ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾತ ವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿವೆಯೊ!

೨. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ

ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಸಹಸ್ರಾರು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳು ವಸ್ತು, ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲ ವಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಬಗೆಯ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾದ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ; ಹೇಗೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಲೋಪದೋಷಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತೋರಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ, ನಮಗೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರೆಂಬುದನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಲೋಪದೋಷಗಳೇನೆಂಬು ದನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ:

೧. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಗೆ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಬರೆದವರು ದಿವಂಗತ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು. ಅವರ ಕನ್ನಡ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಹೊರಡುವವರಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳು. ಅವುಗಳ ಮೊದಲಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ—

(ಅ) ಜೈನಯುಗ—ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭದೆಸೆಯಿಂದ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(ಆ) ವೀರಶೈವಯುಗ—೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ೧೫ನೆ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ.

(ಇ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯುಗ—೧೫ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ೧೯ನೆ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ.

ಈ ಬಗೆಯಾದ ವಿಭಾಗ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಶ್ರೀಮಾನ್ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತದ ಕವಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ—ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾಲ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೈನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಗ್ರಂಥಗಳೂ, ಶೈವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ-ಜೈನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ, ವೈಷ್ಣವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವ-ಜೈನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಇ.ಪಿ. ರೈಸ್‌ರವರು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಜೀವನದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಆ ನದಿಗೆ ಮೊದಲು ಜೈನಪ್ರವಾಹವೂ, ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹರಿದುಹೋಗಿ ಸೇರಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಭಾಗಗಳು ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆಯೆಂದೂ, ಜೈನಯುಗದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ವೀರಶೈವಯುಗದ ಕೃತಿಗಳು ಗದ್ಯ, ಷಟ್ಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯುಗದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾದುವು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕವು ಕೀರ್ತನರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ರೆವರೆಂಡ್ ಎಫ್. ಕಿಟ್ಟೆಲ್‌ರವರು ತಮ್ಮ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ'ಯ ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮತಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿರುವರಾದರೂ, ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೋಶದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ, ಹೊಸಗನ್ನಡವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹದಿಮೂರನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಜೈನರು ಹಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದನೆ ಶತಮಾನದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ವೀರಶೈವರು ನಡುಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೂ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತಾದರೂ, ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ—ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈಷ್ಣವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ—ಭಾಷೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಹೊಸಗನ್ನಡವನ್ನು ಅವರು ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆ, ಸಂಭಾಷಣಾ ಭಾಷೆ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಳು, ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು, ಪತ್ರಗಳು—ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೪. ಶ್ರೀ ಎಂ. ಎ. ರಾಮಾನುಜಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರು 'ರನ್ನಕವಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ'ಯ 'ರನ್ನನ ಯುಗ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಗನ್ನಡ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೫೦ರ ವರೆಗೆ), ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೫೦ರಿಂದ ೧೧೫೦ರ ವರೆಗೆ), ಮಧ್ಯ ಕನ್ನಡ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೫೦ರಿಂದ ೧೫೦೦ರ ವರೆಗೆ), ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦ರಿಂದ ೧೮೫೦ರ ವರೆಗೆ) ಮತ್ತು ನವಗನ್ನಡಕಾಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೦ರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ) ಎಂದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

೫. ಕನ್ನಡವಕ್ಕಿ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಟಿ. ಶರ್ಮರು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕೈಪಿಡಿಯಲ್ಲಿನ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಲೇಖನ ದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕ್ಷಾತ್ರಯುಗ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦ರಿಂದ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ), ಮತಪ್ರಚಾರಕ ಯುಗ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ರಿಂದ ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ), ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಯುಗ (೧೬ನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೯ನೆ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ), ಆಧುನಿಕ ಯುಗ (೧೯ನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ) ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೬. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪ್ರಚಾರ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಕುಸುಮವಾಗಿ ಅರಳಿರುವ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ, ಅದರ ಕರ್ತೃ ಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪನವರು ಆರಂಭಕಾಲ, ಪಂಪನಯುಗ, ಸ್ವತಂತ್ರಯುಗ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯರ ಕಾಲ, ಸಂಧಿಕಾಲ—ಎಂದು ವಿಭಾಗಿ ಸಿದ್ದಾರೆ.

೭. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಿತಾಮಹರಾದ ದಿ|| ಪ್ರೊ. ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ ಯವರು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಆರಂಭಕಾಲ (೧೦ನೆ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ), ಮತಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಕಾಲ (೧೦ರಿಂದ ೧೯ನೆ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ—ಇದರಲ್ಲಿ ಜೈನಕವಿಗಳು: ೧೦ರಿಂದ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನ; ವೀರಶೈವ ಕವಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಳು: ೧೨ರಿಂದ ೧೫ನೆ ಶತಮಾನ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳು: ೧೫ರಿಂದ ೧೯ನೆ ಶತಮಾನ—ಎಂದು ಮೂರು ಒಳಭೇದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿವೆ) ಮತ್ತು ನವೀನಕಾಲ (೧೯ನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ) ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗ ಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೮. ಡಾ. ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ' ಯನ್ನು 'ಪಂಪ ಪೂರ್ವಯುಗ,' 'ಪಂಪಯುಗ,' 'ಬಸವಯುಗ,' 'ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸಯುಗ'—ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮತಧರ್ಮದ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸಕಾರರಲ್ಲಿ ಬಹುಜನಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಜ, ಭರತಖಂಡದ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರೇರಕ, ಪ್ರಚೋದಕ, ಪ್ರಬೋಧಕ, ಪೋಷಕವಸ್ತು ಧರ್ಮವೇ. ಆದರೆ ಮತಧರ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಎಂಬ ನಿಲುವು ಆಧುನಿಕರಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವು ದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಮೆಚ್ಚುವುದು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಧರ್ಮವನ್ನಲ್ಲ. ಮತಧರ್ಮ ನಮ್ಮನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದ ಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಜಿಸುವುದೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ಒಂದು ಕಾಲವಲ್ಲಿಯೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಒಂದೇ ಮತದವರು ಮಾತ್ರ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿರುವಂತೆಯೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮತಧರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಭಾಗಿಸಹೊರಡುವುದು ಆಧುನಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಲಾರದು.

ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಚಂಪೂ, ಷಟ್ಪದಿ, ರಗಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪ ಪ್ರಬೇಧಗಳ ಅಥವಾ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡ, ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷಾಪ್ರಭೇದಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವಿಭಾಗಿಸಹೊರಡುವುದು ಸರ್ವಸತ್ಯವಾಗಲಾರದು. ೧೦–೧೨ ಶತಮಾನಗಳ ಚಂಪೂಯುಗ ವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿವೆ. ಷಟ್ಪದಿ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾಗಿವೆ; ನಡುಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಳಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಥವಾ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭೇದ ಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಹೊರಡುವಂತಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡವಕ್ಕಿಯವರ ವಿಭಾಗಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ನೂತನದೃಷ್ಟಿಯೊಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯವರು ತಮ್ಮ 'ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಕ್ಷಾತ್ರ ಯುಗದಲ್ಲಿ "ವೀರರಸದಷ್ಟೆ ಶಾಂತರಸ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತನಿಗೊಂಡಿದೆ. ಎರಡನೆಯದನ್ನು 'ಮತಪ್ರಚಾರಯುಗ' ಎಂದು ಕರೆದದ್ದರಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲಿದೆ?....ಮೂರನೆಯದಾದ 'ಸಾರ್ವಜನಿಕಯುಗ'ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿದೋಷದಿಂಧ ಕೂಡಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಯುಗದಿಂದಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೂ ನೇರವಾದ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗಿದೆ." ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ವಿಭಾಗಕ್ರಮವನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದುದು. ಆದರೆ ಅವರು 'ಬಸವಯುಗ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸರಿಯೆ? ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕೇವಲ ಕವಿಯೆಂದೊ, ಸಾಹಿತಿಯೆಂದೊ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ನಮಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆತನೊಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಸಂತ: 'ನೂರು ಕಾವ್ಯದ ಸಾರ ಒಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ.' ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಂತನಾಗಲು ಬಲ್ಲ ಅವನು, ಸುಧೀರಮತಿ, ಕವಿಯಾಗಲೊಲ್ಲ.' ಆತನೂ ಇತರ ವಚನ ಕಾರರೂ ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಚೋದನೆ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ದಾರ್ಶನಿಕರಾದ ಅವರನ್ನು ಕೇವಲ ಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಲು ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಆ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು 'ಹರಿಹರಯುಗ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದೇವೆ. 'ಪಂಪಪೂರ್ವಯುಗ,' 'ಪಂಪಯುಗ,' 'ಹರಿಹರಯುಗ,' ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗ' ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ವಿಭಾಗಕ್ರಮ.

೩. ಪಂಪಪೂರ್ವಯುಗ

ಈಗ ನಮಗೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥ ವೆಂದರೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ.' ಇದೊಂದು ಮೂರು ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ. ಪ್ರತಿ ಪರಿಚ್ಛೇದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ನೃಪತುಂಗದೇವಾನುಮತಮಪ್ಪ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದೊಳ್' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆ ನೃಪತುಂಗ ಅಮೋಘವರ್ಷ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೪—೮೭೭)ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು, ಇದೀಗ ನೃಪತುಂಗರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನಿಂದ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವು ಕನ್ನಡ ನಾಡು, ನುಡಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ನಮ್ಮ ಆದರ, ಗೌರವ, ಪ್ರೇಮ, ಹೆಮ್ಮೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. 'ಕಾವೇರಿಯಿಂದಮಾ ಗೋದಾವರಿವರಮಿರ್ಪ ನಾಡದಾ ಕನ್ನಡದೊಳ್ ಭಾವಿಸಿದ ಜನಪದಂ' ಎಂಬ ಆತನ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಗೋದಾವರಿಯೂ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾವೇರಿಯೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಗಡಿಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಿಸವೊಳಲು, ಕೊಪಣನಗರ, ಪುಲಿಗೆರೆ, ಒಕ್ಕುಂದ—ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶವು 'ಕನ್ನಡದ ತಿರುಳ್' ಎನಿಸಿತ್ತಂತೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ನಗರಗಳೂ ಈಗ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಕೊಪ್ಪಳ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ, ಒಕ್ಕುಂದ—ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ನಗರಗಳೂ ಕನ್ನಡತಾಯಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟಿರುವ ನಂದಾದೀವಿಗೆಯಂತೆ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ.

ಕನ್ನಡ ಜನರನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಮಾತುಗಳು ರೋಮಾಂಚಕಾರಕವಾಗಿವೆ.

ಪದನಱಿದು ನುಡಿಯಲುಂ ನುಡಿ। ದುದನಱಿದಾರಯಲುಮಾರ್ಪರಾ ನಾಡವರ್ಗಳ್
ಚದುರರ್ ನಿಜದಿಂ ಕುಱಿತೋ। ದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಮತಿಗಳ್

ನಮ್ಮ ಜನ ಹದವರಿತು ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲರು, ಇತರರು ನುಡಿದುದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಸ್ವಭಾವ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಜಾಣರಾದರು; ಕವಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಮತಿಗಳಾದವರು.

ಕುಱಿತವರಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಂ। ಪೆಱರುಂ ತಂತಮ್ಮ ನುಡಿಯೊಳೆಲ್ಲರ್ ಜಾಣರ್
ಕಿಱುವಕ್ಕಳ್ ಮಾ ಮೂಗರು। ಮಱಿಪಲ್ಕಱಿವರ್ ವಿವೇಕಮಂ ಮಾತುಗಳಂ

ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಜಾಣರಾಗಿದ್ದರು. ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳೂ, ಮೂಕರೂ ಸಹ ಇತರರು ಹೇಳಿದ ವಿವೇಕವನ್ನೂ (ಗಹನವಿಚಾರಗಳನ್ನು) ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂದಮೇಲೆ ಹೇಳುವವರೂ ಕೇಳುವವರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಕುಶಲಮತಿಗಳಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಹುದು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನಾಡವರು ಒವಜರು—ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ತನ್ನ ಕಾಲದ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಚತ್ತಾಣ' 'ಬೆದಂಡೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕಾವ್ಯರೂಪಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ, ಕಂದಗಳು ಹಲವು ಬಂದು, ಅವುಗಳ ನಡುನಡುವೆ ಸುಂದರ ಕನ್ನಡವೃತ್ತಗಳಾದ ಅಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ, ಗೀತಿಕೆ, ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಅಂದಂಬೆತ್ತಿಸೆಯೆ 'ಚತ್ತಾಣ'ವೆಂದೂ ಕಂದ ಗಳೂ ವೃತ್ತಗಳೂ 'ಬೆಡಂಗೊಂದಿ' ಸುಂದರ ರೂಪಿನಿಂದ ಬಂದರೆ ಅದು 'ಬೆದಂಡೆ'ಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃ ಬಹು ಪ್ರತಿಭಾ ಶಾಲಿ; ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಆತನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ನಿರೂಪಿ ಸುತ್ತಾನೆ. ಕನ್ನಡದೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳಿವೆಯಂತೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು [ಸಹಸ್ರಮುಖಿಡ] ಆದಿಶೇಷನಿಗೂ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆಯಂತೆ! ಸಂಸ್ಕೃತ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಂಟುಹಾಕುವುದರಿಂದ 'ಒತ್ತುಂಗರ ಡೆಯ ಮದ್ದಳೆಯ ಜರ್ಝರಧ್ವನಿಗಳವೊಲ್ ಪರುಷತರಮಕ್ಕುಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರಿಸಮಾಸ ಪ್ರಯೋಗ ವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾ 'ಮರಗುವ ಪಾಲ್ಗಳೆಯ ಪನಿಗಳಂ ಬೆರಸಿದಪೊಲ್ ವಿರಸಂ' (ಕುದಿಯುವ ಹಾಲಿಗೆ ಮಜ್ಜಿಗೆಯ ತೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬೆರಸಿದ ಹಾಗೆ ಹೊಲಸು) ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಶಬ್ದಸಾರೂಪ್ಯವಿಲ್ಲದ ಬರೆಹ 'ನೆಲ್ಲುಂ ಮೊಸರುಂ ಕುಡಿದಂತೆ'; ಅರ್ಥಸಾರೂಪವಿಲ್ಲದ ಬರೆಹ 'ಮುತ್ತುಂ ಮೆಳಸುಂ ಕೋದಂತೆ,' ಅಂತ್ಯಲಘುವುಳ್ಳ ಪದದೊಡನೆ ಒತ್ತಕ್ಷರ ಸೇರಿಸಿದರೆ 'ಕೂಸಿನ ತಲೆಯೊಳ್ ಬಿಣ್ಪೊರೆಯನಿಟ್ಟವೋಲಸುಖಕರಂ.' ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಅದರ ಕರ್ತೃ ಕವಿ ಹೃದಯವಿದ್ದವನೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಮೇಲೆ, ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಈ ವಿಷಯನಿರೂಪಣಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಹಿರಿತನವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಾದ ದಂಡಿ, ಭಾಮಹ ಮೊದಲಾದವರು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ವು ಒಂದು ಲಕ್ಷಣಗ್ರಂಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆಯೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವು ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ—ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಕವೀಶ್ವರ, ಪಂಡಿತ, ಚಂದ್ರ, ಲೋಕಪಾಲ—ಇವರು ಪದ್ಯಕವಿಗಳು:

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಿಮಳ, ಉದಯ, ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಜಯಬಂಧು, ದುರ್ವಿನೀತ—ಇವರು ಗದ್ಯಕವಿಗಳು. ಆದರೆ ಈ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಾವುವೂ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾಕವಿಗಳೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಾವುವೂ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ನಮ್ಮ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ. ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ವಿನೀತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೦೦ ರಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಗವಂಶದ ದೊರೆ. ಆತನು ಬಹುಶ್ರುತನೂ ಮೇಧಾವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಗಂಗರ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆತನು ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಬೃಹತ್ಕಥೆ, ಕಿರಾತಾರ್ಜುನೀಯ, ಶಬ್ದಾವತಾರ—ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡವೊ ಸಂಸ್ಕೃತವೊ! ಪೈಶಾಚಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯನ್ನು ಈತ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಅದನ್ನೆ 'ವಡ್ಡಕಥಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ವರಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಪೂರ್ವಕಾಲೀನ ಕಾನಡೀ ವಾಙ್ಮಯ' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ರೀವಿಜಯನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನೇ ಆಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತನಗೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪದ್ಯಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಾದ ಚಂದ್ರನು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಾದ ಚೌಂಡರಸ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಸ್ತುತ್ಯನಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರಕವಿಯೆ ಇರಬಹುದು ಇನ್ನು 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹಲವಾರು ಪದ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃ ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕರ್ತೃವೆ 'ಸಂತೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂರು ಮೊಳ ನೇದು' ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆಯೋ, ಇತರ ಕವಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಯೊ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದ ಹಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಾಮಾಯಣವೊಂದು ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯರೆಂಬುವರು 'ಚೂಡಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೪) ಎಂಬ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವ್ಯಾಕರಣಕಾರನೂ ದೇವಚಂದ್ರ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೮೩೮) ಎಂಬ ಕವಿಯೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ೯೬೦೦೦ ಗ್ರಂಥವುಳ್ಳುದೆಂದು ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನೂ, ೮೪೦೦೦ ಗ್ರಂಥವುಳ್ಳುದೆಂದು ದೇವಚಂದ್ರನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೆಯ ಶತಮಾನ. ಅಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಇಂತಹ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕಾದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತುಂಬಲೂರಾಚಾರ್ಯನ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಶ್ಯಾಮಕುಂದಾಚಾರ್ಯನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಭೃತವನ್ನು ರಚಿಸಿದನಂತೆ! ಸೈಗೊಟ್ಟ ಶಿವಮಾರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೦೦) ನೆಂಬ ಗಂಗರಾಜನು 'ಗಜಾಷ್ಟಕ'ವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವನೆಂದೂ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಶಾಸನದಿಂದ (*E.C.* vol. viii, nr 35) ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ 'ಗುಣಗಾಂಕಿಯಂ' ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ಛಂದೋಗ್ರಂಥವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ತಮಿಳು ಛಂದೋಗ್ರಂಥವೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಿಂಚುಮುಂಚಿನಲ್ಲಿಯೆ ಅಸಗ, ಗುಣನಂದಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಹಾಕವಿಗಳು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೊನ್ನ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದ ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ; ವೈಯಾಕರಣನಾದ ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ'ಕ್ಕೆ 'ಗಜಗನ, ಗುಣನಂದಿಯ, ಮನಸಿಜನಸಗನ........ಸುಮಾರ್ಗಮಿದರೊಳೆ ಲಕ್ಷ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಸಗಕವಿಯು 'ವರ್ಧಮಾನಚರಿತೆ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆತನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೫೩ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂಬುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, 'ಶ್ರೀ ಅಸಗಭೂಪಕೃತೆ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಆತನು ರಾಜನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆತನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆಯೊ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಗುಣನಂದಿಯನ್ನು ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಬಹುಭಕ್ತಿಯಿಂದ 'ಭಗವಾನ್ ಗುಣನಂದಿ' ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕಂಡುಬರುವುದೆಂದೂ, ಆತನು ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನ ಗುರುವಾದ ದೇವೇಂದ್ರ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕನ ಗುರುವಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಆತನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.೯೦೦ ಎಂದೂ ಶ್ರೀ ರಂ.ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆ (ಪುಟ ೪೭)ಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇಶಿರಾಜನನು ರಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರೇಫೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ದ್ವಿತ್ವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವನ್ನು ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಗುಣನಂದಿಯ ಪದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ—'ಚುರ್ಚಿದ ಬಿಸಿಲಳುರೆ ಕಿ| ಮುಳ್ಚಿದ ತಳಿರಂತೆ ನೊಂದು (ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ಬಿಸಿಲು ವ್ಯಾಪಿಸಲು, ಕಿವುಚಿಹೋದ ಚಿಗುರಿನಂತೆ ನೊಂದು) —ಈ ಪದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈತನು ಉತ್ತಮ ಕವಿಯೆಂದು ಭಾಸ ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವಾದಮೇಲೆ, ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಗುಣವರ್ಮ. ಈ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿರು ವುದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣವರ್ಮನೆಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಎರಡನೆಯ ಗುಣವರ್ಮ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೫,) ನಯಸೇನ (ಕಿ.ಶ. ೧೧೧೨), ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೫), ರುದ್ರಭಟ್ಟ (೧೨೦೦) ಮೊದ ಲಾದ ಕವಿಗಳನೇಕರು ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಶಿರಾಜ, ನಾಗವರ್ಮ —ಈ ಇಬ್ಬರು ಹಳಗನ್ನಡದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣರೂ ಈತನ ಕಾವ್ಯ ದಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ 'ಶಬ್ದ ಮಣಿದರ್ಪಣ'ದ ೧೧೮ನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ "ಈಂದ ಪುಲಿಯಾವೊಲಿರ್ದಳ್—ಎಂಬುದು ಗುಣವರ್ಮನ ಹರಿವಂಶ ಪ್ರಯೋಗಂ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ 'ಭಾಷಾ ಭೂಷಣ'ದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ

ಎನಿತ್ತೆನಿತ್ತಂಬುಜ ಪತ್ರ ನೇತ್ರೆಯಾ । ಘನಸ್ತನಂಗಳ್ ಬಳೆಗುಂ ಕಿರಾತೆಯಾ
ಅನಿತ್ತನಿತ್ತುಂ ವನದೊಳ್ ವನೇಚರಂ । ತನತ್ತು ಬಿಲ್ಲಾನದನಂತೆ ಕೀಸುವಂ

ಎಂಬ ವೃತ್ತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, 'ಗುಣವರ್ಮಕವೇಃ ಭುವನೈಕವೀರಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಃ' ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೪೫) ಯ 'ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವ'ದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಭಿನವ ವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦) ನ 'ಕಾವ್ಯಸಾರ'ದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಣವರ್ಮಕವಿಯ 'ಶೂದ್ರಕ' ಕಾವ್ಯ ದಿಂದ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಉಧೃತವಾಗಿವೆ; ಇವೆಲ್ಲ ವೃತ್ತ, ಕಂದಗಳಲ್ಲಿರು ವುದಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಗದ್ಯಭಾಗವೂ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಇದು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೆ ಗಂಗರಾಜನೊಬ್ಬನ ಹೊಗಳಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಂಗರಾಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಎರೆಯಪ್ಪ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೮೬–೯೧೩)ನೇ ಆ ರಾಜನಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಗುಣವರ್ಮನ ಕಾಲ ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮೊದಲನೆ ಗುಣವರ್ಮನು 'ಹರಿವಂಶ', 'ಭುವನೈಕವೀರ' 'ಶೂದ್ರಕ' ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ನೆಂದೂ, ಆತನ 'ಶೂದ್ರಕ'ವು ಗಂಗರಾಜ ಎರೆಯಪ್ಪನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವಷ್ಟು ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳಿಂದಲೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈತನ ಪದಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ದೇಶಿಗಿಂತಲೂ ಮಾರ್ಗೀಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಈತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದುದೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಈತನೇನೂ ಕೀಳುಕವಿಯಲ್ಲ. ಪಂಪನಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೆ ಚಂಪುವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದ ಗುಣವರ್ಮ ನಮಗೆ ಆದರ ಣೀಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನೂ ಶೂದ್ರಕಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಕೊಂಡು, ಪಂಪಕವಿಗೆ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಈತ ಒದಗಿಸಿರುವನೋ ಏನೋ!

ಪಂಪಪೂರ್ವಯುಗದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದೊಡ್ಡಕವಿ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ. ಆತನ ಕೃತಿ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಕಾವ್ಯ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಇದೊಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯ. ಇದು ಮನೋಹರವಾದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಥೆಯ ಆರಂಭ ದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಕೃತಗಾಹೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಈ ಗಾಹೆಯು ಇಡೀ ಕಥೆಯ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಸೂಚಿಸು ತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಕರ್ತೃವು ಈ ಪ್ರಾಕೃತಗಾಹೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಹಸ್ರವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಇಂದೂ ನಮ್ಮ ಆದರ, ಗೌರವ, ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಿದೆ. ಓದುಗರನ್ನು ಮೈಮರೆಸಿ ಸೆಳದೊಯ್ಯಬಲ್ಲ ಕಥನಕಲೆ ಈ ಕಾವ್ಯಕರ್ತೃವಿನ ಬಂಡವಾಳ. ಮಾತುಗಳ ಜೋಡಣೆಯೂ ಬಹು ಮುದ್ದಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಸುಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಜೀವ ಹಲವು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಿರ್ರನೆ ತಿರಿದು, ತನ್ನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸವೆಸಿ, ಕಡೆಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತನ ಸುಕುಮಾರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ. ಅವನ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಅತಿಶಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಆ ದೇಶದ ದೊರೆ ಆತನನ್ನು ನೋಡಲೆಂದು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಸತ್ಕೃತನಾಗಿ 'ಸುಕುಮಾರನೆಲ್ಲಿದನೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡೊಡೆ, ಸ್ವಾಮಿ, ಆತಂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕರಂ ಸಾದು, ನಿಮ್ಮ ಬರವುನಱಿಯಂ, ಪ್ರಸಾದದ ಮೇಗಣ ನೆಲೆಯೊಳಿರ್ದ ನೆಂದೊಡರಸಂ ಬಳಯನಟ್ಟಿಮೆನೆ ತಾಯ್ ಪೋಗಿ ಮಗನೆ ಅರಸರ್ ವಂದರ್ ಬಾ ಪೋಪಮೆನೆ ಅರಸರೆಂಬೊರಾರೆನೆ ತಾಯೆಂದಳ್ ನಮ್ಮನಾಳ್ವಂ ಎಂದೊಡೆ ನಮ್ಮನಾಳ್ವರುಮೊಳರೆ ಎಂದು ವಿಸ್ಮಯಂಬಟ್ಟು ತಾಯವಚನಮಂ ಮಾರ್ಕೊಳಗಲಾರದೆ ಒರ್ಪೊನಂ ನರೇಶ್ವರಂ ಕಂಡು ಕಣ್ಬೆತ್ತ ಫಲಮನಿಂದು ಪೆತ್ತೆನೆಂದು ಕಾಮದೇವನನಪ್ಪಿಕೊಳ್ವಂತಪ್ಪಿಕೊಂಡು ದಿವ್ಯಶಯ್ಯಾತಳದ ಮೇಗೊಡಸಿರಿಸಿಡಾಗಳ್. . .' ಇಲ್ಲಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನು, ಸಂಭಾಷಣೆಯ ವೈಖರಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಒಂದೊಂದೇ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಈ ಸಂಭಾಷಣೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ ಸಾರವತ್ತಾಗಿದೆ, ಸತ್ವಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಸರಸವಾಗಿದೆ. ದೇಶಿಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನ ಶೈಲಿ ಹೃದ ಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ'ಗೆ 'ಉಪಸರ್ಗಕೇವಲಿಗಳ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಿದ್ದಿತೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಥೆಯ ನಾಯಕನೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಉಪಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು, ಅದರಿಂದಲೇ ಸತ್ತು ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವನೆಂದೂ, ಆ ಚರಿತ್ರೆಯು ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ದಿವಂಗತ ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಲ್ಲೇಖನವ್ರತದಿಂದ ಸಮಾಧಿಮರಣ ವನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಲು ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಕಥೆಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾದುವೆಂದು ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯಾದ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ಇವು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಷ್ಟೆ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿ ಮೈಮರೆಸಬಲ್ಲವು.

ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯು ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿ ಯಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂದಿನ ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅದು ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಚಿರಂಜೀವಿ ಯಾದ ಗ್ರಂಥ. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಹೆಸರು ಕಾಣಬರದಿರುವುದ ರಿಂದ ಇದು ಆ ಗ್ರಂಥವಾದಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಪಂಪನ ಕಾವ್ಯ ಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ—ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೨೦-೩೦ರ ವೇಳೆಗೆ ಇದು ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

೪. ಪಂಪಯುಗ

ಕನ್ನಡದ 'ಆದಿಕವಿ'ಯೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಪಂಪಮಹಾಕವಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಈ ಮಹಾಕವಿಯ ಪ್ರಭಾವ ೧೦ರಿಂದ ೧೨ರ ವರೆಗೆ, ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ಕನ್ನಡ-ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಹತವಾಗಿ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು 'ಪಂಪಯುಗ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೌಢವಾಗಿ, ಸತ್ವಯುಕ್ತವಾಗಿ, ರಸಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ 'ಸ್ವರ್ಣಯುಗ' ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ. ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ವಾತಾವರಣವು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಾರ್ಮೊಳಗಿನಿಂದ ಪಕ್ಷುಭಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕನ್ನಡಿಗರ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಣೆಹಿಡಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಜನರ ಬಾಹುಗಳು ಸ್ಫುರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ತಮ್ಮ ಊರಿನ, ಹೆಣ್ಣಿನ, ತುರುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜನರು ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವನತರಂಗ ತಾಡನದ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದನವೇ ಮಹಾಕವಿಕಾವ್ಯವಷ್ಟೆ! ಅಂದಿನ ಮಹಾಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಅದ್ಭುತ ಕಲಿಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದವರು. ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವೀರರಸ ಸೋರೆಗಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಯುಗವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ 'ವೀರಯುಗ' ಅಥವಾ 'ಕ್ಷಾತ್ರಯುಗ'ವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಪಂಪಯುಗ'ದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದವರೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೈನರೇ. ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರೌಢವಾದ ಮಾರ್ಗೀಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದವುಗಳು, ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪಂಪಯುಗ'ವನ್ನು 'ಜೈನಯುಗ', 'ಚಂಪೂಯುಗ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದುಂಟು.

ಪಂಪಯುಗದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನ—ಈ ಮೂವರನ್ನು 'ರತ್ನತ್ರಯ'ರೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಈ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಅವರು ಹೇಗೆ ಪಾತ್ರರೆಂಬುದನ್ನು ಆಯಾ ಕವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವಾಗ ನೋಡೋಣ. ಈ ಮೂವರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವು—ಮೂವರೂ ಜೈನರು, ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಲೌಕಿಕಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂವರ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪೋಷಕರಿಗೆ ಪುರಾಣಪುರುಷರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೇಷವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಆಯಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ನಾಯಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೆರೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ಪೋಷಕರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ರತ್ನತ್ರಯ'-ಸಮ್ಯಕ್ ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ ಚಾರಿತ್ರರೆಂದು—ಇವರನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇವರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೇ ಕಾರಣ. ಹಲವು ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ 'ರತ್ನತ್ರಯ'ರನ್ನೂ ತೆಗೆನುಕೊಂಡು ಮೊದಲು ವಿವೇಚಿಸೋಣ. ಇತಿಹಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಏರುಪೇರಾದಂತೆ—ಪೊನ್ನನಿಗೂ ರನ್ನನಿಗೂ ನುಧ್ಯ ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ಕವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ—ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಂಡರೂ ವಿವೇಚನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಸಮಂಜಸವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

(i) ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೧)

ಈಗ ಸುಮಾರು ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ನಾಗರಾಜನೆಂಬ ಕವಿ ಪೂರ್ವಕವಿಸ್ತವಾವಸರದಲ್ಲಿ ಪಂಪನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಪಸರಿಪ ಕನ್ನಡಕ್ಕೊರ್ವನೆ ಸತ್ಕವಿ, ಪಂಪನಾವಗಂ'—ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆಲ್ಲ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಒಬ್ಬನೇ ಸತ್ಕವಿ, ಪಂಪ—ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪದ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂತೆ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ, ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಆದಿಶೇಷನ ಹಾಗೆ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನ ಹಾಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಆತನು ತನ್ನ ವಾಗ್ವಿಲಾಸವನ್ನು ನನಗೆ ಕರುಣಿಸಲಿ' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನಂತೆ ಇತರ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳೂ ಪಂಪನ ರಸ, ಭಾವ, ಬೆಡಂಗು, ಇಂಪು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಹಾಗೆ ಆತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಅವನ ಎತ್ತರ ಬಿತ್ತರಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾರವೆ 'ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಬ್ಬನೆ ಕವಿ-ಪಂಪ, ಎಂಬ ವಾಣಿ ಅಮರವಾಣಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಭೂದೇವಿ ಮಾಡುವ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಹಾಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಉದಿಸುವನಂತೆ! ಹಾಗೆ ಉದಿಸುವ ಮಹಾಕವಿಗಳ ವಿರಳಪಙ್ಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂಡನ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು, ನಮ್ಮ ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ. ಕನ್ನಡದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆತನು 'ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಷ್ಯತಿ' ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನು.

ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಆತನ ಜೀವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು; ಆತನ ಪೂರ್ವಜರು ವೆಂಗಿಮಂಡಲ (ಕೃಷ್ಣಾ-ಗೋದಾವರಿಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ) ದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೆಂಗಿಪಳುವೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರು. ಅವರು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಶ್ರೀವತ್ಸಗೋತ್ರದವರು. ಪಂಪನ ಮುತ್ತಜ್ಜನ ತಂದೆ ಮಾಧವ ಸೋಮಯಾಜಿ, ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಪೂಜ್ಯನೆನಿಸಿದ್ದವನು. ಆತನಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಚಂದ್ರ, ಕೊಮರಯ್ಯ, ಅಭಿರಾಮದೇವರಾಯ—ಇವರು ಮಗ, ಮೊಮ್ಮಗ, ಮರಿಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಈ ಅಭಿರಾಮದೇವರಾಯನೇ ಪಂಪನ ತಂದೆ. ಈತನ ಹೆಸರು ಭೀಮಪ್ಪಯ್ಯನೆಂದು ಈಚೆಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈತನು ಸ್ವಜಾತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಜೈನಮತಾವಲಂಬಿಯಾದನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿ ಉತ್ತಮವಾದುದಾದರೂ ಅದು 'ಅಹಿಂಸಾಪರಮೋಧರ್ಮ'ವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡುದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದಂತಾಯಿತೆಂದು ಪಂಪನ ಭಾವನೆ. ತನ್ನ ಪೂರ್ವಜರು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಹೋಮಧೂಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಪಂಪ ಮರುಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಅಭಿರಾಮದೇವರಾಯನು ಹುಟ್ಟಿದೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ವಲಸೆಬಂದಂತೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಬಂದವನು ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರಬೇಕು. ಪಂಪನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಆತನು ತನ್ನ ಕೃತಿರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿ ದೇಶವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ 'ಪುಲಿಗೆರೆಯ ತಿರುಳು ಕನ್ನಡ'ವೆಂದು ಆತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು (ಪುಲಿಗೆರೆ ಬನವಾಸಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿದೆ.) ನಮ್ಮ ಊಹೆಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಪಂಪನಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಹಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ

ಕದಳೀಗರ್ಭಶ್ಯಾಮಂ। ಮೃದು-ಕುಟಿಲಶಿರೋರುಹಂ, ಸರೋರುಹವದನಂ
ಮೃದುಮಧ್ಯಮತನು, ಹಿತಮಿತ। ಮೃದುವಚನಂ ಲಲಿತಮಧುರಸುಂದರ ವೇಷಂ

ಬಾಳೆದಿಂಡಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ನಸುಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ, ಮೃದುವಾದ ಗುಂಗುರುಕೂದಲು, ಕಮಲದಂತೆ ದುಂಡಾದ ಮುಖ, ಮಟ್ಟಸವಾದ ಸುಕುಮಾರದೇಹ, ಹಿತಮಿತವಾದ, ಮೃದುವಾದ ಮಾತುಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮನೋಹರವಾದ ವೇಷ ಭೂಷಣ. ಹೀಗೆ 'ಸೊಗಸುಗಾರ ಪುಟ್ಟಸಾಮಿ'ಯಾದ ಈತನು 'ವನಿತಾಕಟಾಕ್ಷ ಕುವಲಯವನಚಂದ್ರ' ನಾಗಿದ್ದನಂತೆ! ಆ ರಸಿಕಶಿಖಾಮಣಿಯು ಸರಸ್ವತಿಯು ಧರಿಸಿರುವ ಮಣಿಹಾರವಂತೆ!

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೇರಳಳ ವಿಟೀ ವಿಟೀ ಸೂ। ತ್ರಾರುಣಮಣ, ಮಲಯಯುವತಿದರ್ಪಣನಾಂಧ್ರಿ
ನೀರಂಧ್ರ ಬಂಧುರಸ್ತನತಟ। ಹಾರನುದಾರಂ ಸರಸ್ವತೀಮಣಿಹಾರಂ

ಕೇರಳದ ರಮಣಿಯರ ಒಡ್ಯಾಣದ ರತ್ನ, ಮಲಯದೇಶದ ಸುಂದರಿಯ ಕೈಗನ್ನಡಿ, ಆಂಧ್ರಸ್ತ್ರೀಯರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಎದೆಯಮೇಲಿನ ಹಾರ, ಕ ಸರಸ್ವತೀ ಮಣಿಹಾರನಾದ ಪಂಪ.

ರಸಿಕರಋಷಿಯಾದ ಪಂಪನು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುದು ಬನವಾಸೀ ಪ್ರಾಂ ವಾದರೂ ಆತನು ತನ್ನ ಉಪಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದುದು ಹೈದರಾ ಬಾದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೇಮುಲವಾಡದಲ್ಲಿ. ಚಾಲುಕ್ಯರಾಜನಾದ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ರಾಜನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಮಂತನಾದರೂ, ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಂಶದ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ, ಆಪ್ತನಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಪಂಪನು ಆತನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದು, ಆತ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೂ ಗೌರವಕ್ಕೂ ಗೆಳೆತನಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರನಾದನು. ಪಂಪನು ಸ್ವಭಾವತ ಬಹು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ—'ಪಜಿರೀವುದೇಂ? ಪೆಱರು ಮಾಡುವುದೇಂ? ಪೆಱರಿಂ ಮಪ್ಪುದೇಂ?' ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯವನು. ಆದರೂ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಗೆಳೆತ ಆತನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡು, ಆತನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿತೆಂದ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಣ-ಶ್ರೀಹರ್ಷ, ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣ— ದುರ್ಯೋಧನರಿಗೆ ಇದ್ದ ಗೆಳೆತನದಂತೆ ಪಂಪ-ಅರಿಕೇಸರಿಗಳ ಸ್ನೇಹವು ಲೋಕೋತ್ತರವಾದುದು. ರಾಜನು 'ಗುಣಾರ್ಣವ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತ ದಿದ್ದರೆ, ಕವಿಯು 'ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ'ನಾಗಿ ಆತನ ಗೆಳೆತನವನ್ನು ಅನು ಭವಿಸಿದ. ರಾಜನ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದು, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳಿದ ಸುಕೃತಶಾಲಿ, ಪಂಪ.

ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ಎರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. 'ಬೆಳಗುವೆನಿಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಮನ್,' ಎಂದು ಹೇಳಿ 'ಸಮಸ್ತ ಭಾರತ'ವನ್ನೂ 'ಅಲ್ಲಿ ಜಿನಾಗಮಮಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿ 'ಆದಿಪುರಾಣ'ವನ್ನೂ, ಒಂದನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯುವುದಾಗಿ ಕೇಳಿದವರು ಬೆಚ್ಚಿಬೀಳುವಂತಹ—ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರಂತೆಯೆ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದುದಾಗಿ ತನ್ನ 'ಸಮಸ್ತ ಭಾರತ'ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೇಳಿದವರು ಮೆಚ್ಚಿಬೀಳುವಂತಹ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೆ. ಆತನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಕಾವ್ಯಗಳೆರಡೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮೇರುಕೃತಿಗಳು. ಒಂದು, ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಓದಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೂಡ ಆರುತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ. ಅಂತುಹುದರಲ್ಲಿ, ಆ ಹಿರಿದಾದ 'ಕತೆಯ ಮೆಯ್ಯಿ ಡಲೀಯದೆ'—ಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಲೋಪ ಮಾಡದೆ—ಮನೋಹರವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆತ 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾರತದಂತೆ ಆತನ 'ಆದಿ ಪುರಾಣ'ವೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮೇರುಕೃತಿಯೊಂದರ ಕನ್ನಡ ಅವತರಣವೇ. ಇದರ ಮೂಲವಾದ ಜಿನಸೇನಮುನಿಯ 'ಮಹಾಪುರಾಣ'ವು ಬೃಹತ್ತು ಮಹತ್ತು ಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಜೈನಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾದುದು. ಈ ಎರಡೂ ಕಾವ್ಯ ಗಳನ್ನು ಬರೆದಮೇಲೆ ಪಂಪನು ತಾನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮನ ಗಂಡು, ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಾ 'ಮುನ್ನಿನ ಕಬ್ಬಮನೆಲ್ಲ ಮಿಕ್ಕಿ ಮೆಟ್ಟಿದವು ಸಮುಸ್ತಭಾರತಮುಮಾದಿಪುರಾಣ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಮುಂ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿಜ, ಪಂಪನ ಕೃತಿಸುಭಗತೆ ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನಾಮಾವಶೇಷವಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ.

ಪಂಪನು ತನ್ನ 'ಆದಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ದುಂದುಭಿ ಗಭೀರನಿನದಂ' ಆದ ತಾನು 'ದುಂದುಭಿಸಂವತ್ಸರೋದ್ಭವಂ'. ತಾನು ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದುದು 'ಶಕವರ್ಷಮೆಂಟುಸೂರರಕ್ಕೆ ಕಡೆಯೊಳರವತ್ತುಮೂರು ಸಂದಂದು' ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೧ ಅಥವಾ ೯೪೨ಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವ ಪ್ಲವಸಂವತ್ಸರ, ದುಂದುಭಿ ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಪ್ಲವಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ೩೯ ವರ್ಷ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಾಗ ಕವಿಗೆ ೩೯ ವರ್ಷ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತಹುಟ್ಟಿದುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೨ ಅಥವಾ ೯೦೩.

ಪಂಪಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಆದಿಪುರಾಣ' ಮೊದಲನೆಯದು. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಕವಿಗೆ ಸಂತೋಷಪ್ರದವಾಗಿರುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಲೋಕಕ್ಕೂ ಸಂತೋಷಪ್ರದವಾದುದೆಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಆತ ಕೊಡುವ ಕಾರಣ 'ನೆಗಳ್ದಾದಿಪುರಾಣಮೊಳಱಿವುದು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮುಂ ಧರ್ಮ ಮುಮಂ.' ಅಲ್ಲಿನ ಜೈನಧರ್ಮ—ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅದು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವೂ ಆಗುತ್ತದೆ—ವು ಜೈನರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಜೈನರಲ್ಲದವರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ಆನಂದಿಸಬಹುದು. ಆದಿಪುರಾಣವು ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥವಾದುದರಿಂದ ಮೂಲವನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದಂತೆ ಕವಿ ಅನುಸರಿಸ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಆ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಇರುವಷ್ಟು ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿಯೆ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳು ಗರಿಗೆದರಿ ನರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣು ತ್ತೇವೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವೆಂದರೆ ಭೋಗವಿರತಿ. ಆದರೆ ಪಂಪನ ಕಲಾಶಕ್ತಿ ಅದನ್ನು ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ನಾಡಾಡಿಯಾದವನು ನಡೆದು ಹೋಗುವಾಗ ಮರುಳುಕಾಡಾಗಿದ್ದುದು ಪಂಪನ ಕವಿದೃಷ್ಟಿಯ ಸೇಚನ ಯಿಂದ ನಂದನವನವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಆದಿಪುರಾಣ'ವು ಆದಿತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವೃಷಭನಾಥನ ಜೀವನ ಕಥೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಭವಾವಳಿಯೆಲ್ಲವೂ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಚಲನಚಿತ್ರದ ದೃಶ್ಯಸರಂಪರೆಯಂತೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ಹಾದು ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಒಂದೊಂದು ದೃಶ್ಯವೂ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ವೃಷಭ ನಾಥನ ಜೀವ ತನಗಂಟಿದ ಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಆ ಜೀವ ಲಲಿತಾಂಗನೆಂಬ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭೆಯೆಂಬುವಳು ಆತನ ಮಡದಿಯಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಮನದನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನ ನಾಗಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ ಅವಸಾನಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಕೂರ್ತ ಮಡದಿಯಿಂದ ಅಗಲು ವುದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕಟಕರವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವಂತೆ ಆತ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ— ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ-ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥ. 'ಏಳೆದುಯ್ವಂತ ಕಂಗಿಲ್ಲ ದೇವಾಂಗನೆಯರ್ ಮಾಱಾಂಪರೆ?' ಮರುಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆತ ವಜ್ರ ಜಂಘ'ನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾಧರರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅತ್ತ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆ 'ಎನ್ನರಸನೆಲ್ಲಿಹನೊ ಲಲಿತಾಂಗವಲ್ಲಭಂ' ಎಂದು ಅಳುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಸವೆಸಿ, ಮರುಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿಯೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ವಜ್ರಜಂಘನ ರಾಣಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಭೋಗಸರಸಿಯ ರಾಜಹಂಸಗಳಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಅವರಿಗೆ ಮೃತ್ಯು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು. ಅದೆಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿ ಬಂತು! ಅವರು ಶಯ್ಯಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತು ಮಲಗಿರುವಾಗ, ಅವರ ಕೇಶ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆಂದು ಹಾಕಿದ್ದ ಧೂಮವು ಅವರ ಅಪಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವಾ ಯಿತು. ಶಯ್ಯಾಗೃಹದ ಗವಾಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು ಮರೆತುಹೋಗಿದ್ದುದ ರಿಂದ, 'ಕೃಷ್ಣಾಗರು ಧೂಪ ಧೂಮ ನಿವಹಂ, ಕೃಷ್ಣೋರಗಂ ಕೊಲ್ವವೊಲ್.' ಅವರನ್ನು ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಾಯಿಸಿತು. ಇದು ಭೋಗದ ಹಣೆಯಬರಹ. ಇದನ್ನು ನೆನೆದ ಕವಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಷಾದಗಳೊಡನೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯೂ ಸ್ಫುರಿಸಿದೆ:

ಬಿಡದೆ ಪೊಗೆಸುತ್ತೆ, ತೋಳಂ । ಸಡಲಿಸದಾ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭರ್ ಪ್ರಾಣಮನಂ
ದೊಡಗಳೆದರೋಪರೋಪರೊ । ಳೊಡ ಸಾಯಲ್ಪಡೆದರಿನ್ನವೇಂ ಸೈಪೊಳವೆ

ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಬಾಳಿದ ಈ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು ಪರಸ್ಪರ ಆಲಿಂಗನದಲ್ಲಿಯೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಪುಣ್ಯವುಂಟೆ? ಎಂದು ಕವಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಒಲಿದ ಹೃದಯಗಳೆರಡರ ಪ್ರಣಯಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ ಎಷ್ಟು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ! ಈ ಅನುಭವ ದಿಂದ ವಜ್ರಜಂಘನ ಜೀವ ಸಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡಿತೆಂದು ತೋರು ತ್ತದೆ. ಮರುಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭೋಗತೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಅಣಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಗೆಳೆಯನ ವಿವೇಕದಂತೆ ಸಮ್ಯಕ್‌ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಯ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆತನು ನಾಭಿರಾಜನ ಮಗನಾದ ಪುರುದೇವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ; ಕೆಲಕಾಲ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ ಪರಿ ನಿಷ್ಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ಆತನ ಮನರಂಜನೆ ಗೆಂದು ನೀಲಾಂಗನೆಯೆಂಬ ದೇವಕನ್ನಿಕೆಯ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಕರ್ಬಿನ ಬಿಲ್ಲಂ ಮಸೆದ ಮದನನ ಕಣೆ ಬದ್ರುಂಕಿತ್ತೆನಿಸುತ್ತೆ' ಆ ಅಪ್ಸರೆ ಪುರು ದೇವನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಸುರಸುಂದರಿಯ ನಿರಿ, ಕಪ್ಪು ಮುಂಗೂದಲು, ಕೊರಳಹಾರದ ಮುತ್ತು ಕೂಡ ತಾಳಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದವಂತೆ! ಅವಳು ಕಣ್ಣು ತಿರುಗಿಸಿದ ಕಡೆ ಬೆಳ್ದಿಂಗಳು ಚೆಲ್ಲಿ ದಂತಾಗುತ್ತದೆ; ಅವಳು ಸೀರೆಯನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು 'ಮದನರಾಜವಿಳಾಸ'ದಂತೆ ಇತ್ತಂತೆ! ನಾಟ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯಿತು, ಅವಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕರಗಿಹೋದಳು. ಆಗ ದೇವೇಂದ್ರನು ರಸಾಭಾಸವಾಗದಂತೆ, ಅವಳಂತೆಯೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದಿದ್ದ ಬೇರೊಬ್ಬಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ನಾಟ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. ಎವೆಯಿಕ್ಕುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಡೆದುಹೋದ ಈ ಸಂಗತಿ ಸಭೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದವರಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪುರುದೇವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರ ವಾಯಿತು. ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡಿದ್ದ ಆತನಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. ಆತನು:

> ತನು ರೂಪವಿಭವ ಯೌವನ। ಧನ ಸೌಭಾಗ್ಯಾಯುರಾದಿಗಳ್ಗಿಜೆ ಕಡುಮಿಂ
> ಚಿನ ಪೊಳೆಪು ಮುಗಿಲ ನೇಳಲಿಂ। ದ್ರನ ಬಿಲ್ ಬೊಬ್ಬುಳಿಕೆಯುರ್ಬು ಪರ್ಬಿದ
> ಭೋಗಂ

ಎಂದುಕೊಂಡ. ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಂದಲೂ ತಾನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಭೋಗ ಗಳೆಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಆ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಗಸಮುದ್ರವನ್ನೆ ಕುಡಿದು ಕೂಡ ಹೋಗದ ಭೋಗದಾಹ'ನರಭೋಗವೆಂಬೀ ಪನಿಪುಲ್ಲಂ ನೆಕ್ಕೆ ತೃಷ್ಣೆ ಪೇಳ್ ಪೋದಪುದೆ—ಮಾನವಭೋಗವೆಂಬ ಹುಲ್ಲುಮೇಲಿನ ಹನಿ ಯನ್ನು ನೆಕ್ಕಿದರೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೆ?—ಎಂದುಕೊಂಡ. ಆತನು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜಿನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಜಿನಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕದ ಚಿತ್ರ 'ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯತೆ'ಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದಾಹರಣೆಯಂತಿದೆ.

ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ, ಧರ್ಮಗಳು ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಂತೆ ಹೇಗೆ ಒಂದಾಗಿ ಈ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೋಡುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದು. ಪುರುಚಕ್ರಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಭರತ–ಬಾಹುಬಲಿಗಳ ಪ್ರಸಂಗವೊಂದು ಆದಿಪುರಾಣದ ರಸಘಟ್ಟ. ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಭರತನು ತನ್ನ ಆಯುಧಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಕ್ರರತ್ನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಷಟ್ ಖಂಡಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಒಳಗುಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ, ತಪೋನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಬಾಹುಬಲಿ ಭರತನೊಡನೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ದೃಷ್ಟಿಯುದ್ಧ, ಜಲಯುದ್ಧ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದು ಭರತ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ಸಿಗ್ಗಿನಿಂದ ಖತಿಗೊಳಿದ ಭರತ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು, ಚಕ್ರರತ್ನವನ್ನು ಅವನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಜಿಹಾಸೆಗೊಂಡ ಬಾಹುಬಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ವಹಿಸಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಮುಕ್ತಿಯಾತ್ರೆಗೆಂದು ಹೊರಟ ಚೇತನವೊಂದು ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡು, ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರುತ್ತಾ, ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜೈನಧರ್ಮದ ನಿರೂಪಣೆಗಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತಪ್ರಕ್ರಿಯೇ ಧರ್ಮವಿವರಣೆ, ನೀತಿನಿರೂಪಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಬಾಯಿ ಮೊಸರಾಗಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಕೈ ಕೆಸರನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಪಂಪನ 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'ವನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಕವಿಯ ಪೋಷಕನಾದ ಅರಿಕೇಸರಿ ವ್ಯಾಸಭಾರತವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ. ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳು 'ಕತೆಯ ಮೆಯ್ಗಿಡಲೀಯದೆ' ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಪಂಪನೇ ತಕ್ಕವನೆಂದರು. ಪಂಪನಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅರಿಕೇಸರಿ ತನ್ನ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನರಾಜರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದವನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದ. ಆತನನ್ನೂ ಭಾರತದ ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಸಿ ಬರೆಯಬೇಕೆನಿಸಿತು. ಅರಿಕೇಸರಿಯೇ ಅರ್ಜುನ, ಅರ್ಜುನನೇ ಅರಿಕೇಸರಿ—ಎಂಬ ಅಭೇದ ಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಇದು 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

—ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾಸವಾದ, ಅಥವಾ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಭಾರತ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ, ಅರ್ಥಾತ್ ಅರಿಕೇಸರಿ ಕಾವ್ಯನಾಯಕ. ಪಾಂಡವಮಧ್ಯಮ ಅರ್ಜುನನಾದರೆ ಅರಿಕೇಸರಿ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ.' ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'ಕ್ಕೆ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಬಿರುದುಬಾವಲಿಗಳು ಅರ್ಜುನನವಾಗಿವೆ, ಅರ್ಜುನನ ಮಹಿಮೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯದಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ, ಪಾಪ, ಅರ್ಜುನ 'ಸಾಮಂತಚೂಡಾಮಣಿ' ಎಂದೂ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ!

ಪಂಪನು ತನ್ನ ಭಾರತದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು 'ಲೋಕಪೂಜ್ಯ'ವೆಂದು ಕರೆದು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ:

ಚಾಗದೊಳ್ ದುರ್ಯೋಧನಂ ನನ್ನಿಯೊಳಿನತನಯಂ ಗಂಡಿನೊಳ್ ಭೀಮಸೇನಂ
ಬಲದೊಳ್ ಮದ್ರೇಶನತ್ಯುನ್ನತಿಯೊಳಮರಸಿಂಧೂದ್ಭವಂ ಚಾಪವಿದ್ಯಾ
ಬಲದೊಳ್ ಕುಂಭೋದ್ಭವಂ ಸಾಹಸದ ಮಹಿಮೆಯೊಳ್ ಫಲ್ಗುಣಂ ಧರ್ಮದೊಳ್ ನಿ
ರ್ಮಲಚಿತ್ತಂ ಧರ್ಮಪುತ್ರಂ ಮಿಗಿಲಿವರ್ಗಳಿನೀ ಭಾರತಂ ಲೋಕಪೂಜ್ಯಂ

ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಚಕಿತರಾಗಬಹುದು. ಭಾರತದ ಹೃದಯದಂತಿರುವ, ಪ್ರಾಣದಂತಿರುವ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸೂತ್ರಧಾರನಂತಿರುವ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರೇ ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಇದಕ್ಕೆ ಪಂಪ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ—ಅರ್ಜುನನು ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದಮೇಲಿನ ಆತನ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾ ಕವಿಯು:

ಪಸರಿಸಿ ನೀಳ್ದ ತನ್ನ ಜಸದೊಳ್ ಪೆಱತೊರ್ವನ ಕೀರ್ತಿ ತಳ್ತು ರಂ
ಜಿಸೆ ನೆಗಳ್ದನೇಂ ನೆಗಳ್ವನೆಂಬ ಚಲಂ ಮಿಗೆ, ತನ್ನಪೆಂಪು ತ
ನ್ನ ಸಕಮೆ ತನ್ನ ವಿಕ್ರಮಮೆ ತನ್ನ ನೆಗಳ್ತೆಯೆ ತನ್ನ ಮಾತೆ ತಾ
ನೆಸೆವ ಜಗತ್ರಯಕ್ಕೆನಿಸಿ ಪಾಲಿಸಿದಂ ನೆಲನಂ ಗುಣಾರ್ಣವಂ

ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೀರ್ತಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಅವನೆಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷ? ಎಂಬ ಛಲದಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ, ತನ ಸ್ವಂತ ಮಹಿಮೆ, ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಕಾರ್ಯ, ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪರಾಕ್ರಮ, ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಕೀರ್ತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ತನ್ನ ಮಾತೇ ಮೂರು ಲೋಕಕ್ಕೂ ಕೊನೆಯ ಮಾತೆಂಬಂತೆ ದರ್ಪದಿಂದ ಅರ್ಜುನ ರಾಜ್ಯಭಾರಮಾಡಿದನಂತೆ! ಪಂಪನ ಅರ್ಜುನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನೆರಳಾಗಿ ಬಾಳುವವನಲ್ಲ. ಅಗ್ನಿ ಆತನಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಬೇಡಿ ಪಡೆದಾಗ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒತ್ತಿ ತಱುಂಬಿ ನಿಂದ ರಿಪುಭೂಜಸಮಾಜದ ಬೇರ್ಗಳಂ ನಭ
ಕ್ಕೆತ್ತದೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಮಱುವೊಕ್ಕೊಡೆ ಕಾಯದೆ, ಚಾಗದೊಳ್ಪಿನ
ಚೊತ್ತದೆ, ಮಾಣ್ದು ಬಾಳ್ವ ಪುಳುವಾನಸನೆಂಬನಜಾಂಡಮೆಂಬುದೊಂ
ದತ್ತಿಯ ಪಣ್ಣೊಳಿರ್ಪ ಪುಳುವಲ್ಲದೆ ಮಾನಸನೇ ಮುರಾಂತಕಾ.

'ಕೃಷ್ಣ, ಮೇಲೆಬಿದ್ದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ ಶತ್ರುರಾಜರೆಂಬ ಮಹಾವೃಕ್ಷಗಳ ಬೇ
ಗಳನ್ನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಎತ್ತದಿದ್ದರೆ, ಮರೆಹೊಕ್ಕವರನ್ನು ಕಾಪಾಡದಿದ್ದರೆ, ತ್ಯಾ
ವೆಂಬ ಸದ್ಗುಣದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಮನುಷ್ಯನೆ? ಅಲ್ಲ
ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೆಂಬ ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹುಳು, ಅವನು
ಇಂತಹ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ತನ್ನ ನಾಯಕನನ್ನು ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕೃಪಾಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗುಮಾಡುವುದು ರಾಜಸಮೂರ್ತಿಯಾದ
ಪಂಪನಿಗೆ ಸರಿಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಆತ ತನ್ನ ಭಾರತವನ್ನು 'ಲೌಕಿ
ಕಾವ್ಯ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ಆದರೆ ವೈದಿಕ ಜೈನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡೂ ರಕ್ತ
ಗತವಾಗಿರುವ ಪಂಪನ ಚೇತನ ಇತರ ಜೈನಕವಿಗಳಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು
ನಾರಕಿಯಾಗಿಯೇನೂ ಚಿತ್ರಿಸಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕನಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಅಪಚಾ
ವಾಗದಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೈವತ್ವವನ್ನೂ ಆತ ಅಗತ್ಯವಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉಳಿ
ಕೊಂಡು, ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟಚತುಷ್ಟಯರ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಕರ್ಣ
ದುರ್ಯೋಧನರು ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಲೋಕಪೂಜ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣರಾದವ
ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಪನು ಆ ಪಾತ್ರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅಪಾರವಾ
ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕೌರವನನ್ನು 'ಸುಯೋಧನ
'ಅಭಿಮಾನಧನ' ಎಂದು ಕರೆದು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಸತ್ತಮೇಲೆ
ಛಲಂದಕಮಲ್ಲನಿಗೆ ಚರಮಗೀತೆಯ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ:

ನುಡಿದುದನೆಯ್ದೆ ತುತ್ತತುದಿಯೆಯ್ದುವಿನಂ ನುಡಿದಂ ವಲಂ, ಛಲಂ
ಬಿಡಿದುದನೆಯ್ದೆ ಮುಂಪಿಡಿದುದಂ ಪಿಡಿದಂ ಸಲೆ ಪೂಣ್ದು ಪೂಣ್ಕೆ ನೇ
ರ್ಪಡೆ ನಡೆವನ್ನೆಗಂ ನಡೆದನಳ್ಕದೆ ಬಳ್ಕದೆ ತನ್ನೊಡಲ್ ಪಡ
ಲ್ವಡುವಿನಮಣ್ಮುಗುಂದದನೆ ದಲೇನಭಿಮಾನಧನಂ ಸುಯೋಧನಂ

ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ನಾಯಕನಾದುದರಿಂದ ಮೊದಲಿನಿಂದಲು
ಅವನ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಣನು ಪ್ರತಿನಾಯಕನಾಗಿರುವುದು ಸಹ
ವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಪ್ರತಿನಾಯಕನ ಪಾತ್ರ ಉನ್ನತವಾದಷ್ಟೂ ನಾಯಕ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಾತ್ರ ಮಹೋನ್ನತಿಗೇರುವುದೆಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪಂಪನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬಹುದೋ ಏನೊ! ಪಂಪನು ಆತನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಮಣಿಯಾದ ಕುಂತಿ ಇವರ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ, ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರಾದ ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅವನು, ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೆ ಗಂಗೆಯ ಪಾಲಾಗಿ, ಬೆಸ್ತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವನ ಸ್ವಭಾವಸಹಜವಾದ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲಿ ಹೋದಾವು? ಅವನು ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯಾಚತುರನಾದನಂತೆ! ಅವನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಠೇಂಕಾರಮಾಡುತ್ತಲೆ, ಆ ದನಿ ಶತ್ರುರಾಜರಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಗಿ ಅವರು ತತ್ತರಿಸಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತಂತೆ; ಅವನು ದಿನದಿನವೂ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಚೂರುಗಳು ಬುಧ, ಮಾಗಧ, ವಂದಿಜನಗಳ ಬಡತನವನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತಂತೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತುಗಳೆರಡೆ—'ಬೇಡಿ ಮೋಡಿಮಿದುಚಾಗದ ಬೀರದ ಮಾತು ಕರ್ಣನಾ'-ಶತ್ರುಗಳಾದವರು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸದೆ ಓಡಿಂ;' ಸಹಾಯಬೇಕಾದವರು 'ಬೇಡಿಂ'. ಹೀಗೆ ಉದಿತೋದಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಕಂಡು, ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಗತಿಯೇನೆಂದು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ದಿಗಿಲಾಯಿತಂತೆ. ಅವನು ವಟುವೇಷದಿಂದ ಕರ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಅವನ ಸಹಜ ಕವಚಕುಂಡಲಗಳನು ಬೇಡಿದನಂತೆ. ರಾಧೇಯನು ಅದೆಂತಹ ಕಲಿಯೋ, ಚಾಗಿಯೊ! ಅವನು ಬೇಡಬಂದವನನ್ನು 'ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಹೋಗಯ್ಯ'—ಎಂದಾಗಲಿ, 'ಬೇರೊಂದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಕೇಳಿದುದನ್ನು ನೀಡುವಾಗ ನೋವಿನಿಂದ 'ಆಃ' ಎಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ 'ಪಿಡಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ 'ಸಹಜಕವಚಮಂ ನೆತ್ತರ್ ಪನಪನ ಪನಿಯೆ, ತಿದಿಯುಗಿವಂತೆ—ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿಯುವಂತೆ—ಉಗಿದು ಕೊಟ್ಟನ್.' ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕವಿಯ ಓಜಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸುಗಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿವೆ! ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಂಪನ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಸಂಗ್ರಹಶಕ್ತಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುದು. ಆತನ ಈ ಸಂಗ್ರಹಣಗುಣ ಸೂತ್ರಕಾರನ ಕೃಪಣತೆಯಲ್ಲ, ಧ್ವನಿಶಕ್ತಿಯ ದ್ಯೋತಕ. ಆತನು ಎಂತಹ ಸಂಯಮಿ! ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ಒಂದ ಗದ್ಯ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೂರು ಕಂದಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಂತೆಯೆ ಕರ್ಣನು ಪರಶುರಾಮರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಾಪ ಗ್ರಸ್ತನಾದುದನ್ನೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪದ್ಯ, ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಗದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಅದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚಿರ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಣನು ದುರ್ಯೋಧನನ ಗೆಳೆಯನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು ವಿಧಿಯ ಕೃತ್ರಿಮವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವನು ದ್ರೋಣರಲ್ಲಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೆ ಕವಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ—ಕೌರವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣವೇ ಬಂದಂತೆ 'ಬಾಣಾಸನಪಾಣಿ ಕರ್ಣಂ ಬಂದಂ' ಎಂದು. ಕೌರವ ಪಾಂಡವರು ವಿದ್ಯಾ ಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅರ್ಜುನನ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು 'ದುರ್ಯೋಧನನ ಮೊಗಂ ತಲೆನವಿ ಗಂಟುಂ ಕಿಱಿದಾಗೆ,' ಆ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕರ್ಣನು:

> ತೊಳಗುವ ತೇಜಂ, ತೊಳ। ತೊಳಗುವ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರನುನುರ್ವ ಕೋದಂಡಮುಸುಂ
> ಗೊಳಿಸೆ, ಮನಂಗೊಳಿಸೆ, ಭಯಂ। ಗೊಳಿಸೆ, ಸಭಾಸದರನುಱದೆ ಕರ್ಣಂ ಬಂದ

ಹಾಗೆ ಬಂದವನೆ, ದ್ರೋಣರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ತನ್ನ ಶರಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ. ಅವನು ಕಾಲ್ಕೆರೆದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೂ ಆಹ್ವಾನಿ ಸಿದ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ದ್ರೋಣಕೃಪರು ಅವನ ಜಾತಿಯನ್ನೆತ್ತಿ ಹಳಿದು ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅವನೇನೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಮಾನನಲ್ಲನೆಂದರು. ತನ್ನ ಜಾತಿಯ ಮಾತು ಬರುತ್ತಲೆ ಕರ್ಣನು 'ಪಂದೆಯಂ ಪಾವಡರ್ದಂತೆ' ಬೆವೆತು ಹೋದನು. ಆಗ ದುರ್ಯೋಧನನು, ಶೌರ್ಯವೇ ಕುಲವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯ ಕುಲ ವೆಲ್ಲಿಯದೆಂದು ಹೇಳಿ 'ನೀಮೊಲಿದೆಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿರೋ? ಕುಲಮಿರ್ದು ಕೊಡದೊಳಂ ಶರಸ್ತಂಭದೊಳಂ' ಎಂದು ಛೀಗುಟ್ಟಿ ಅವರ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನೊಂದ ಕರ್ಣನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತಂಪಾಗುವಂತೆ ಆ ಕ್ಷಣವೆ ಅವನನ್ನು ಅಂಗರಾಜಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿ, ಅವನೊಡನೆ—

> ಪೊಡಮಡುವರ್ ಜೀಯೆಂಬರ್। ಕುಡುದಯೆಗೈಯ್ಯೇಂ ಪ್ರಸಾದಮೆಂದು ಸೆಜ್ಜರೊಳ್
> ನಡೆಗೆಮ್ಮ ನಿನ್ನಯೆಡೆಯೊಳ್। ನಡೆಯಲ್ವೇಡನಗೆ ಕೆಳೆಯನಯ್ ರಾಧೇಯಾ

ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಕರ್ಣ–ದುರ್ಯೋಧನರು ಹಾಲು–ನೀರಿನಂತೆ ಒಂದಾಗಿಹೋದರು.

ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸ ಅಜ್ಞಾತವಾಸಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ರಾಯಭಾರ ಹೋಗಿಬಂದ ಭಾಗ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ರಸವತ್ತಾದ ಭಾಗ. ರಾಜಕೀಯ ನಿಪುಣನಾದ ಪಂಪನ ಕೈಲಿ, ಆ ಭಾಗ, ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಒಂದು ನೂತನ ವರ್ಣವೈಖರಿಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ಮೂಲ ಭಾರತವನ್ನು 'ಮೆಯ್ಗೆ ಡಲೀಯದೆ,' ಕರಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀ ತಿ. ನಂ. ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಕನ್ನಡದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಬಿದ್ದ ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ನೆರಳಲ್ಲ.' ಮೂಲದಿಂದ ಆತನು ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಅದೆಷ್ಟು ಅರ್ಥಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ! ಮೂಲದ ಕಥೆಯಾದಾಗಲೂ ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ನೂತನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ! ರಾಯಭಾರ ಕಾರ್ಯ ವಿಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮುನ್ನ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು:

> ಭೇದಿಸಲೆಂದು ದಲ್ ನುಡಿದರೆನ್ನದಿರೊಯ್ಯನೆ ಕೇೞ ಕರ್ಣ ನಿ
> ನ್ನಾದಿಯೊಳಬ್ಬೆ ಕೊಂತಿ, ನಿನಗಮ್ಮನಹರ್ಪತಿ, ಪಾಂಡುನಂದನರ್
> ಸೋದರರಯ್ವರ್ ಮೆಯ್ದುನನೆ ನಾಂ, ಪೆಱತೇಂ ಪಡೆಮಾತೊ ನಿನ್ನದೀ
> ಮೇದಿನಿ, ಪಟ್ಟಮುಂ ನಿನತೆ, ನೀನಿರೆ ಮತ್ತೆ ಪೆಱರ್ ನರೇಂದ್ರರೇ

ಎಂದ 'ಕಳ್ಳನ ಮನಸ್ಸು ಹುಳ್ಳು ಹುಳ್ಳಗೆ' ಎಂಬಂತೆ ಭೇದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ 'ಅಯ್ಯ, ಭೇದಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ' ಎಂದು ಪೀಠಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. 'ನೀನು ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ, ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ನೀನೇ ಹಕ್ಕುದಾರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದುದು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ 'ನೀನು ಯಾರೆಂಬುದು ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಗೊತ್ತು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಬೆಸ್ತನೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಕೃಷ್ಣನು ಕಥೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ಣ-ದುರ್ಯೋಧನರು ಸತ್ಯಂತಪರೆಂಬ ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಅವರು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಮೊದಲು ಆಸನವಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದರಂತೆ. ಮಾನಧನನಾದ ಕೌರವ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಂತರವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ, 'ಆನಿರೆ, ನೀಮಿದೇಕೆ ದಯೆಗೈದಿರೊ ಮೀಂಗುಲಿಗಂಗೆ' ಎಂದು ಋಷಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಅವರಿಂದ ಕರ್ಣನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನರಿತ ದುರ್ಯೋಧನ ಅಂದೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನಂತೆ 'ಪಾಟಿಸುವೆನೊಯ್ಯನೆ ಮುಳ್ಳೊಳೆ ಮುಳ್ಳನ್' ಎಂದು! ಪಾಂಡವನಿಂದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ದುರ್ಯೋಧನನ ಹಂಚಿಕೆ—ಎಂಬ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಾತು ಅದೆಷ್ಟು ಮರ್ಮಭೇದಕವಾಗಿದೆ! ಕರ್ಣನಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಒಡ್ಡಿದ ಬಲೆಗೆ ಒಡನೆಯೆ ಬೀಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಹಾನುಭಾವನಾದ ಕರ್ಣ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು 'ನಣ್ಪಿನ ನೆವದಿಂದೆ ಪಾಂಡವರ ನಾನೊಳಪೊಕ್ಕೊಡೆ ನೀವೆ ಪೇಸಿರೆ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೌರವನ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತುಕತನಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಆತನ ಅಸದೃಶವಾದ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಕರ್ಣ:

> ನೆತ್ತಮನಾಡೆ, ಭಾನುಮತಿ ಸೋಲ್ತೊಡೆ, ಸೋಲಮನೀವುದೆಂದು ಕಾಡುತ್ತಿರೆ, ಲಂಬಣಂ ಪಱಿಯೆ, ಮುತ್ತಿನ ಕೇಡನೆ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಬಳ್ಕುತ್ತಿರೆ, ಯೇವಮಿಲ್ಲದಿದವನಾಯ್ದುವುದೊ ತಪ್ಪದೆ ಪೇಳಿಮೆಂಬ ಭೂಪೋತ್ತಮನಂ ಬಿಸುಟ್ಟರದೆ ನಿಮ್ಮೊಳೆ ಪೊಕ್ಕೊಡೆ ಬೇಡನಲ್ಲನೆ?

ಟೀಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಈ ಪದ್ಯ ಅರ್ಥವಾಗದು. ಒಂದು ದಿನ ಕರ್ಣನು ದುರ್ಯೋಧನನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಭಾನುಮತಿಯೊಡನೆ ಪಗಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ದುರ್ಯೋಧನ ವೀಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭಾನುಮತಿ ಸೋತಳು. (ಸೋತವರು ಗೆದ್ದವರಿಗೆ ತಾವು ಧರಿಸಿದ್ದ ಮುತ್ತಿನಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪಣ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೇನೊ!) ಕರ್ಣನು ತನಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಪಣವನ್ನು ಕೊಡೆಂದು (ರಾಣಿಯ ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾರಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿ) ಕಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಮುತ್ತಿನಹಾರ ಹರಿಯಿತು. (ಮುತ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲಾಡಿದುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಗೆಲುವಿನ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಮೈ ಮರೆತಿದ್ದ ಕರ್ಣನಿಗೆ ತನ್ನ ಅವಿವೇಕ ಅರ್ಥವಾಗಿರಬೇಕು) ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಕರ್ಣ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ನಿಂತ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ದುರ್ಯೋಧನ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಚಲಚಿತ್ತನಾಗದೆ 'ಅಯ್ಯ, ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಡಲೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಅಂತಹ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ನಾನು ನಿಜವಾದ ಬೇಡನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? (ಇದುವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬೇಡನಾಗಿದ್ದೆ ಅಷ್ಟೆ.)

ಪಂಪನ ಬರೆಹದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಅವನ ಬರೆಹ ಅದೆಷ್ಟು ಸಂಗ್ರಹ, ಅದೆಷ್ಟು ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ! ಕವಿ ಕುವೆಂಪುರವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ 'ವಿಶೇಷದ ಲವಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಧ್ವನಿಸಮುದ್ರ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿದೆ. ಮುಳ್ಳಿಂದ ಮುಳ್ಳು ತೆಗೆಯುವಂತೆ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಕರ್ಣನಿಂದಲೆ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮೂಲವಾದ ಅಭಿಸಂಧಿ ಮಾತ್ರವಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಸ್ನೇಹ ಈ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಅಂತಃ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪುರದ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿಯ ಎಡೆಗೆ ಏರಲು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು? ....ನೆತ್ತವಾಡುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಮಲಮೈತ್ರಿ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕಾದರೆ ಆ ಮೈತ್ರಿಗೆ ಕಳಂಕಾರೋಪಣಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?' ಕರ್ಣನ ಮಾತುಗಳಿಂದ 'ಈ ಮೀನು ತನ್ನ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದುಕೊಂಡ ಕೃಷ್ಣ ಹೊರಟು ಹೋದ. ಆದರೆ ಅವನು ಬಿತ್ತಿದ ಭೇದೋಪಾಯ ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕರ್ಣನು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾ 'ಸೋದರರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಲೆ ತಾನು ಆತ್ಮಯಜ್ಞದ ಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೀಷ್ಮರಿಗೆ ವೀರಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದಾಗ, ಕರ್ಣನ ಮನೋವೇದನೆ ಭೀಷ್ಮರ ತಿರಸ್ಕಾರರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆತನೊಡನೆ ಕೌರವ —ಅಯ್ಯ, ಈ ಮುದುಕನಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಬಾಳೆಯಪಟ್ಟಿಗೆ ಸಮ, ಆತ ಹಿಡಿದ ಸಪ್ಪೆದಂಟಗೆ ಸಮಾನ, 'ಪಗೆವರ ನಿಟ್ಟೆಲ್ವಂ ಮುರಿವೊಡೆನಗೆ ಪಟ್ಟಂಗಟ್ಟಾ'— ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಭೀಷ್ಮರು ಪಾಂಡವಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು, ಮುದುಕರು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕರ್ಣನಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಚಾರದ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮೂಡಿರುವಂತೆ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ, ತನ್ನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತದಿಂದ ಮೂಡಿದ್ದ ಒಳತೋಟಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು.

ಭೀಷ್ಮರನ್ನು ಮುದುಕರೆಂದು ಕರ್ಣ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪಂಪನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅವರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ: 'ಜೋಲ್ದ ಪುರ್ವನೆತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟ'ವಂತೆ! ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕುಸಿದು ಜೋಲುಬಿದ್ದಿರುವ ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ಹಣೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೇನು? ದ್ರೋಣರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಭೀಷ್ಮರ ಮುಪ್ಪೊ ಸಿಂಹದ ಮುಪ್ಪೊ ಒಂದು ಮುಪ್ಪೆ?' 'ಅತ್ಯುನ್ನತಿಯೊಳಮರ ಸಿಂಧೂದ್ಭವಂ' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬರುವ ಆತನ ಪಾತ್ರ ಲೋಕೋತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಣನು ಕಡೆ ನುಡಿದಾಗ ಆತನು ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮುದುಕರ ಬಿಲ್‌ಬಲ್ಮೆ ಅಣ್ಣನೆಂದಂತುಟೆ' ಎಂದು ಹಸನ್ಮುಖದಿಂದ ನುಡಿದು, ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ:

ಪಿಡಿಯೆಂ ಚಕ್ರಮನೆಂಬ ಚಕ್ರಿಯನಿಳಾಚಕ್ರಂ ಭಯಂಗೊಳ್ವಿನಂ
ಪಿಡಿಯಿಪ್ಪೆಂ ಕರಚಕ್ರಮಂ, ನರರಥಂ ತೂಳ್ದಾ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಿಂ
ಪಡುವಣ್ಣಾವುದ ಪೋಗೆ ಪೋಗಡಿಸುವೆಂ ನಿಚ್ಚಂ ಧರಾಧೀಶರಂ
ಪಡಲಿಟ್ಟಂತಿರೆ ಮಾಳ್ಪೆನೋವದೆ ಷಯಿಂಭಾಸಿರ್ವರಂ ಯುದ್ಧದೊಳ್

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಈ ಮಾತು ಭೀಷ್ಮರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಭವ್ಯವಾಗಿ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ! ಭೀಷ್ಮರು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದು ಕಡೆಗೆ ಶರಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದರು. 'ಭೀಷ್ಮಾನಂತರಂ ದ್ರೋಣಂ'; ಅವರ ಸರದಿ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಕರ್ಣ. ಆತ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗುವ ಮುನ್ನ ಶರಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭೀಷ್ಮರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವರಿಗೆ ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು, ತಾನು ಆಡಿದ ಕಟುನುಡಿಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನು ಅವರನ್ನು 'ಅಜ್ಜ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿಯದಿದ್ದರೂ ವಿಧಿ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ 'ನೀನೆಮಗೆ ಕುಂತಿಯ ಗಾಂಧಾರಿಯ ಮಕ್ಕಳ ಲೆಕ್ಕದೆ ಮೊಮ್ಮನೈ' ಎಂದು ಹೇಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಸಮಾಧಿಗೆ ಏರಿ, ತನ್ನ ನಾಯಕನಾರೆಂಬುದನ್ನೆ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟನೊ ಏನೊ ! ಆತನ ಅವಸಾನವಾದ ಮೇಲೆ:

> ನೆನೆಯದಿರಣ್ಣ ಭಾರತದೊಳಿಂ ಪೆಱರಾರುಮನೊಂದೆ ಚಿತ್ತದಿಂ
> ನೆನೆವೊಡೆ ಕರ್ಣನಂ ನೆನೆಯ; ಕರ್ಣನೊಳಾರ್ದೊರೆ ! ಕರ್ಣನೇಱು, ಕ
> ರ್ಣನ ಕಡುನನ್ನಿ, ಕರ್ಣನಳವಂಕದ ಕರ್ಣನ ಚಾಗಮೆಂದು ಕ
> ರ್ಣನ ಪಡೆಮಾತಿನೊಳ್ ಪುದಿದು ಕರ್ಣರಸಾಯನಮಲ್ತೆ ಭಾರತಂ

ಎಂದು ಉದ್ಗಾರವೆತ್ತುತ್ತಾನೆ.

ಪಂಪನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ರುದ್ರನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ದುರಂತನಾಯಕನ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶೌರ್ಯ ಔದಾರ್ಯಾದಿ ಸಕಲಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆತನು ಧರ್ಮಪರರಾದ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತು, ವಿಧಿಯ ಮುಸಕಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಪಂಪಕವಿ ಹಾಡಿರುವ ಆತನ ಚರಮಗೀತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಕಿವಿಚಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣು ಹನಿಗೂಡುತ್ತದೆ; ವಿಧಿಯ ದುರ್ದಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಪಕವಿಯ 'ಕರ್ಣ' ಮುಂದೆ ಬಂದ ರನ್ನನ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೂ, ನಾಗಚಂದ್ರನ ರಾವಣನಿಗೂ ಮಾದರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಕವಿ ರನ್ನ ಪಂಪನನ್ನು ಬಹುಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದ್ದರೆ, ನಾಗಚಂದ್ರನು ತನ್ನನ್ನು 'ಅಭಿನವಪಂಪ'ನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಪಂಪಕವಿಯ ಚರಿತ್ರೆ ಆತನ 'ಕನ್ನಡನಾಡ ವರ್ಣನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗದು. ಅರ್ಜುನನು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬನವಾಸಿಗೆ ಬಂದು,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅದನ್ನು ಆರ್ದ್ರಹೃದಯದಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ—

ಸೊಗಯಿಸಿ ಬಂದ ಮಾಮರನೆ, ತಳ್ತೆಲೆವಳ್ಳಿಯೆ ಪೂತಜಾತಿಸಂ
ಪಗೆಯೆ ಕುಕಿಲ್ವ ಕೋಗಿಲೆಯೆ ಪಾಡುವ ತುಂಬಿಯೆ ನಲ್ಲರೊಳ್ಮೊಗಂ
ನಗೆಮೊಗದೊಳ್ ಪಳಂಚಲೆಯೆ ಕೂಡುವ ನಲ್ಲರೆ ನೋಳ್ಪೊಡಾವ ಬೆ
ಟ್ಟಗಳೊಳಂ ಆವ ನಂದನವನಂಗಳೊಳಂ ಬನವಾಸಿದೇಶದೊಳ್

ಚಾಗದ ಭೋಗದಕ್ಕರದ ಗೇಯದ ಗೊಟ್ಟಿಯಲಂಪಿನಿಂಪುಗ
ಳ್ಗಾಗರವಾದ ಮಾನಿಸರೆ ಮಾನಿಸರಂತವರಾಗಿ ಪುಟ್ಟಲೇ
ನಾಗಿಯುಮೇನೊ ತೀರ್ದಪುದೆ, ತೀರದೊಡಂ ಮರಿದುಂಬಿಯಾಗಿ ಮೇಣ್
ಕೋಗಿಲೆಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟುವುದು ನಂದನದೊಳ್ ಬನವಾಸಿದೇಶದೊಳ್

ತೆಂಕಣಗಾಳಿ ಸೋಂಕಿದೊಡಮೊಳ್ನುಡಿಗೇಳ್ದೊಡಮಿಂಪನಾಳ್ದ ಗೇ
ಯಂ ಕಿವಿವೊಕ್ಕೊಡಂ ಬಿರಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಗಂಡೊಡಮಾದ ಕೆಂದಲಂ
ಪಂ ಗೆಡೆಗೊಂಡೊಡಂ ಮಧುಮಹೋತ್ಸವಮಾದೊಡಮೇನೆಂಬೆನಾ
ರಂಕುಸಮಿಟ್ಟೊಡಂ ನೆನೆವುದೆನ್ನ ಮನಂ ಬನವಾಸಿದೇಶಮಂ

ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯಿದ್ದರೆ, ಆತ ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ. ಆತ ಸಂದು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ಹಿರಿತನ, ಪೂಜ್ಯತೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ನಿಂತಿವೆ.

(ii) ಪೊನ್ನ

ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನಾದ ಪೊನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೩೯–೯೬೮)ನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೫೦ರ ಹಿಂಚುಮುಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಈತನೂ ಪಂಪನಂತೆ ವೆಂಗಿಮಂಡಲದಿಂದ ಬಂದವನೆ ಇರಬೇಕು. ವೆಂಗಿಮಂಡಲದ ಪುಂಗನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗಮಯ್ಯ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಜೈನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿದ್ದ. ಆತನಿಗೆ ಮಲ್ಲಪ, ಪುಣ್ಣಮಯ್ಯ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಸುಪುತ್ರರಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರುವಾದ ದಿನಚಂದ್ರದೇವನು ಕಾಲವಾಗಲು, ಆತನ ಸದ್ಗತಿಗಾಗಿ ಪೊನ್ನ ಕವಿಯಿಂದ ಹದಿನಾರನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಭವಾವಳಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಶಾಂತಿಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆಸಿದರಂತೆ! ಅವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಮಲ್ಲಪನಿಗೆ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯೆಂಬ ಮಗಳಿದ್ದಳು. ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿಯೆಂದು ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತಿರುವ ಈ ಮಹನೀಯಳು ಪೊನ್ನನ 'ಶಾಂತಿಪುರಾಣ'ದ ಸಹಸ್ರಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ, ಸುವರ್ಣಜಿನಪ್ರತಿಮೆಗಳೊಡನೆ ಅವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದಳಂತೆ! (ರನ್ನಕವಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಇತಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹಾಸ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ) ಪೊನ್ನನು ಪಂಪನಂತೆಯೆ—ಆತನನ್ನು ಅನು ಕರಿಸಿಯೊ ಏನೊ—'ಲೋಕೋತ್ತರ ಲೌಕಿಕಪರಿಣತಿ ಪೊನ್ನಿಗಂ ಶಾಂತೀಶ್ವರ ರಾಮಕಥಾಪ್ರಶಸ್ತಿಯಿಂದಾದ ಕೃತಿಗಳಿಂ'—ಶಾಂತೀಶ್ವರ ರಾಮ ಇವರ ಕಥಾಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಪೊನ್ನನ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಲೌಕಿಕಪರಿಣತಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ—ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನು ತನ್ನ ಭಾರತವನ್ನು 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವಂತೆ ಪೊನ್ನನು ತನ್ನ ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯವಾದ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು 'ಭುವನೈಕ ರಾಮಾ ಭ್ಯುದಯ'ವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅರಿಕೇಸರಿಯು ವಿಕ್ರ ಮಾರ್ಜುನನಾಗಿ ಮೆರೆದಿರುವಂತೆ' ಇಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿರಬಹುದೊ ಏನೊ! ಈ ಗ್ರಂಥ ಉಪ ಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಪೊನ್ನನು ತನ್ನ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಆಶ್ವಾಸಗಳಿ ಯೆಂದೂ, 'ಪದಿನಾಲ್ಕುಂ ಭುವನಂಗಳ್, ಪದಿನಾಲ್ಕಾಶ್ವಾಸರಚನೆಗಂ ಜ ಯಕ್ಕುಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಕವಿತಾವಿಲಾಸವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ತನ ಉಭಯಕವಿತಾಚಕ್ರವರ್ತಿಯೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಕವಿ ಹೇ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದುದಕ್ಕಾಗಿ ಈತನ 'ಕುರುಳ್ಗಳ ಸವಣ'—ಕೂದಲಿರುವ ಶ್ರವಣ—ಎಂಬ ಹಿರಿಮೆಯ ಹೆಸರ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆತ ಮೈಮರೆತು, ತನ ಕವಿತಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಸಗಕವಿಗೂ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವರಕವಿ ಕಾ ದಾಸನಿಗೂ ನೂರ್ಮಡಿ ಮಿಗಿಲೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಆತ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿದ ಮೇಲೆ ಈತನ ಆಟಾಟೋ ಹುರುಳಿಲ್ಲದುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ 'ಶಾಂತಿಪುರಾಣ' ಉಪಮಾತೀತವೆಂದು ಪುರಾಣಚೂಡಾಮಣಿಯೆಂದೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು 'ಬಂಡವಾ ಳಿಲ್ಲದ ಬಡಾಯಿ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ, ಆದರೆ ಕಾ ಧರ್ಮಗಳಾದ ರಸ, ಭಾವಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ. ಆತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರದರ್ಶ ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಹಾಕಿದೆ. 'ಆದಿಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಓದಿದಮೇಲೆ 'ಶಾ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತಿಂದಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಚಪ್ಪರಿ ಸಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸಗನ ಕಾವ್ಯ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಕಾಳಿದಾಸ ನೂರ್ಮಡಿ' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಈತ ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಶುದ್ಧ ಆಭಾ ಎಲ್ಲಿಯ ಕಾಳಿದಾಸ, ಎಲ್ಲಿಯ ಪೊನ್ನ? ತನ್ನ 'ಶಾಂತಿಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬರು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜ್ಯೋತಿಃಪ್ರಭೆಯ ಸ್ವಯಂವರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂದುಮತಿ ಸ್ವಯಂವರ ಭಾಗವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸದೆಯೆ ಅನಾಮತ್ತಾಗಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೋಗಲಿ. ಅದು ಲಲಿತ ಮನೋಹರವಾಗಿಯಾದರೂ ಇದೆಯೆ? ಅದೂ ಇಲ್ಲ.

ಪೊನ್ನನ 'ಜಿನಾಕ್ಷರಮಾಲೆ' ಕಕಾರದಿಂದ ಳಕಾರದವರೆಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಕಂದಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಭಕ್ತಿ ಭಾವದ ಮಹೋನ್ನತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಚಮತ್ಕಾರವಿದೆ. ಈತನು 'ಗತ ಪ್ರತ್ಯಾಗತ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ಏನಾದರೇನು? ಪೊನ್ನನು ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆತು ಇವನು 'ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎನಿಸಿದ. ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವ ಮಹಾನುಭಾವರು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಅಸಾಧಾರಣಪದವಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಲೋಕರೂಢಿಗೆ ಪೊನ್ನನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಆತನ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೆ ಬಹಳ ನಿಖರವಾದುದೆಂಬ ಗೌರವದಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕರೆಲ್ಲ ಆತನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ; ವೈಯಾಕರಣರು ಆತನ ಪದ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೊನ್ನನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪಂಡಿತರೂ, ಮೂರ್ಖರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮುಗಳಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವನ 'ಶಾಂತಿಪುರಾಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಯೆಂದು ಹೊಗಳುವವರು ಪಂಡಿತರಾದರೂ ಇರಬೇಕು, ಮುರ್ಖರಾದರೂ ಇರಬೇಕು. ರಸಿಕರಿಗೆ ರಸದೌತಣವೇನಿಲ್ಲ'

(iii) ರನ್ನ

ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನಾದ ರನ್ನ ಅಥವಾ ರತ್ನನ ಅಂಕಿತನಾಮ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವೂ ಅಹುದು. ಆತನು ಕವಿರತ್ನ, ಅನರ್ಘ್ಯ ಕವಿರತ್ನ. ರತ್ನತ್ರಯರನ್ನು ಮೊದಲು ಹೆಸರಿಸಿದವನು ಆತನೇ. 'ಅಜಿತಪುರಾಣ,' 'ಸಾಹಸಭೀಮವಿಜಯ,' 'ರನ್ನಕಂದ,' 'ಚಕ್ರೇಶ್ವರಚರಿತೆ,' 'ಪರಶುರಾಮ ಚರಿತೆ'—ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಾನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಆತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಎರಡು ಅಖಂಡವಾಗಿಯೂ, 'ರನ್ನಕಂದ'ದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳೂ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆತನ 'ಸಾಹಸಭೀಮ ವಿಜಯ' ಅಥವಾ 'ಗದಾಯುದ್ಧ'ವೇ 'ಚಕ್ರೇಶ್ವರಚರಿತೆ'ಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೆಲವು ಪಂಡಿತರ ಊಹೆ; 'ಸಮರಪರಶುರಾಮ'ನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾ ರನ್ನನ ಏಳಿಗೆಗೆ ಕಾರಣಕರ್ತನಾದ ಚಾವುಂಡರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥ ಬೇಕು, 'ಪರಶುರಾಮ ಚರಿತೆ.' ಈ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಈಗ ಉಪಲ ವಾಗಿಲ್ಲ.

ಪಂಪನಂತೆ ರನ್ನಕವಿಯೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಜನನ ಬೆಳುಗಲಿನಾಡ ಮುದುವೊಳಲು (ಈಗಿನ ಮುಧೋಳ್); ತಾಯಿ ಅಬ್ಬಲಬ್ಬೆ, ತಂ ಜಿನೇಂಪ್ರವಲ್ಲಭ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೪೯ಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುವ ಸೌಮ್ಯಸಂವತ್ಸರದ ಈತನ ಜನನ; ವೃಥಬಾಹು, ರೇಚಣ, ಮಾರಯ್ಯ ಎಂಬುವರು ಈತ ಅಣ್ಣಂದಿರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಅಜಿತಸೇನಾಚಾರ್ಯರ ಬ ಯಲ್ಲಿ ಈತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿ ನಾಗಿದ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಕರತಲಾಮಲಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಶ್ರ ಬೆಳುಗೊಳದ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟದಮೇಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಯೊಂದರಮೇಲೆ 'ಶ್ರೀ ಕವಿರತ್ನ' ಎಂದು ಕೊರೆದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ; ಬಾಲಕನಾ ರತ್ನನೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಊಹೆ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಕಾವ್ಯದೇವಿ ಆತನನ್ನು ಒಲಿದಳೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮೊದಮೊದ ಸಾಮಂತರಾಜರಲ್ಲಿ ಉದಿತೋದಿತನಾಗಿ, ಮಂಡಲೇಶ್ವರರಿಂದ ಅಭ್ಯುದ ವನ್ನು ಪಡೆದು, ಕಡೆಗೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಉದಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪಡೆ ದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಜಕ್ಕಿ, ಶಾಂತಿ—ಎಂಬ ಇಬ್ಬ ಮಡದಿಯರು; ಬಹುಕಾಲ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ, ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗ, ಒ ಮಗಳು ಆತನಿಗೆ ಜನಿಸಿದರು. ಮಗನಿಗೆ, ತನ್ನ ಪೋಷಕನಾಗಿದ್ದ ಚಾವುಂ ರಾಯನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ, 'ರಾಯ' ಎಂದೂ, ಮಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮತ್ತೊ ಪೋಷಕಳಾದ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ನೆನಪಿಗಾಗಿ, 'ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆ'ಯೆಂ ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಚಾಲುಕ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ತೈಲಪ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಸತ್ಯಾ ಶ್ರಯ—ಇವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪಡೆದು 'ಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಾನಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದನು

ರನ್ನನು ಬಹು ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಕವಿ. ತನ್ನನ್ನೂ, ತನ್ನ ಕವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ನಿಸ್ಸಂಕೋಚವಾಗಿ, ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶಕನನ್ನು ಕುರಿತು:

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ರತ್ನ ಪರೀಕ್ಷಕನಾಂ ಕೃತಿ। ರತ್ನಪರೀಕ್ಷಕನೆನೆಂದು ಫಣಿಪತಿಯ ಫಣಾ
ರತ್ನಮುಮಂ ರನ್ನನ ಕೃತಿ। ರತ್ನಮುಮಂ ಪರೀಕ್ಷಿಪಂಗೆಂಟೆರ್ದೆಯೆ?

ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಹುಟ್ಟಿ 'ಬಹುರತ್ನಾ ವಸುಂಧರಾ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಳಿಸಿಹಾಕಿ, 'ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ರತ್ನ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನಂತೆ! ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಕವಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದ ಮಹಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ರನ್ನನು ಸಾರಸ್ವತಕವಿತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿ, 'ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನೊಡೆದಂ.' ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು, ಹೊಸದೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ರನ್ನ, ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚತುರ್ಮುಖನಂತೆ! ಈ ಮಾತುಗಳು ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಗಳಂತೆ ಕಾಣಬರಬಹುದಾದರೂ ರನ್ನನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿದಮೇಲೆ, ಕಣಕದಷ್ಟೆ ಹೂರಣವೂ ಇದೆಯೆಂಬ ಸಮಾಧಾನ, ಸಂತೃಪ್ತಿ, ಸಂತೋಷಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ರನ್ನನ ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಜಿತಪುರಾಣ' ಮೊದಲನೆಯದು. ಇದನ್ನು ಬರೆದುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೩ರಲ್ಲಿ. ಇದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇದು ಎರಡನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅಜಿತನಾಥನ ಪುಣ್ಯಕಥೆ. ೧೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳುಳ್ಳ ಈ ಧರ್ಮಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಜೈನಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಭವಾವಳಿಯ ಗೊಂದಲವಿಲ್ಲ. ಅಜಿತನ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಕಥೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಪೊನ್ನನ ಶಾಂತಿಪುರಾಣದ ಸಾವಿರ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದ ದಾನಚಿಂತಾಮಣಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯೆ ರನ್ನನ ಪೋಷಕಳಾಗಿದ್ದು, ಆತನಿಂದ ಇದನ್ನು ಬರೆಸಿದಳು. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಈ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಮಬ್ಬೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು, ಆಕೆಯ ದಾನಗುಣವನ್ನು ಹಾಡಿ ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಆಕೆಯನ್ನು ಅಜರಾಮರಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪುರಾಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾವ್ಯರತ್ನವೂ ಆಗಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು —ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ಸಗರನನ್ನು ಪ್ರತಿಬೋಧಿಸಲೆಂದು ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿಬರುತ್ತಿರುವ ಆತನ ಮಿತ್ರ ಚೇತನ, ಮಣಿಕೇತು, ದೃಷ್ಟಿವಿಷೋರಗನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ರಾಜನ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಭಗೀರಥನೊಬ್ಬನ ಹೊರತು ಉಳಿದವರನ್ನೆಲ್ಲ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಾಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಿಂದ ರಾಜನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹುಯ್ಯಲಿಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ "ನ ಮಗನನ್ನು 'ಜವನೆಂಬ ಸಿಡಿಲ್ ಸಿಡಿಲೆಱಗಿದೊಡಾನುಂ ನಿನ್ನಡಿಗೆಱಗಿ 'ಎನಗೆ ಮರಣಂ ಶರಣಂ, ಮೇಣೆನಿತೆ ನಿನ್ನ ಚರಣಂ ಶರಣಂ'" ಎಂ ಹೇಳಿದ. ರಾಜನು ಸಾವು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ:

> ಆರಾರಂ ನುಂಗಿದನಿ । ಲ್ಲಾರಾರಂ ನೋಡಿದನಿಲ್ಲ? ಸರಿನೋಡಿದನಿ
> ಲ್ಲಾರಾರಂ, ಸುರಮಾನವ । ನಾರಕ ತಿರ್ಯಕ್ ಸಮೂಹಮಂ ಯಮರಾಜ

ಆ ಯಮನಿಗೆ—

> ಮೃತಪಟಹಂ ಜಯಪಟಹಂ । ಚಿತಾಗ್ನಿಧೂಮಂ ಜಯಧ್ವಜಂ, ಜನಕರುಣ
> ರುತಿ ಜಯಮಂಗಳರುತಿಯೆನೆ । ಕೃಂತಾಂತರಾಜಂಗೆ ರಾಜ್ಯಚಿಹ್ನಮಿದ

ಎಂದು ಬೋಧಿಸಿದ. ಆಗ ಕಪಟಬ್ರಾಹ್ಮಣ 'ಈ ನಿನ್ನ ಪೇಳ್ದ ಧರ್ಮಮಿ ನೆನಗೆಯೊ, ನಿನಗಮುಂಟೊ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ರಾಜ ನಕ್ಕು, 'ಎನಗ ಮುನ್ನಂ' ಎಂದ. ಒಡನೆಯೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ 'ನಿನ್ನ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರಮಕ್ಕ ಸತ್ತರು' ಎಂದ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅರಮನೆ ದುಃಖದ ಬೀಡಾಯಿ ರಾಜನು ಮಾತ್ರ ಚಲವಿಚಲಿತನಾಗದೆ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋ ಈ ಇಡೀ ಕಥೆ ಒಂದು ರಸಘಟ್ಟಿಯಂತಿದೆ.

ರನ್ನನ ವೈರಾಗ್ಯವರ್ಣನೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಆತ್ಮರೋದನೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಎಂತಹ ನಾಸ್ತಿಕನೂ ಈ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದಿದಾ ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾಗುತ್ತಾನೆ—

> ಮಱಗೆಟ್ಟು ಜೀವ । ಧರ್ಮಾಮೃತಮಂ ಸೇವಿಸದಧರ್ಮಮಂ ಸೇವಿಸಿ ದು
> ರ್ಗತಿಗಿಳಿದೀ ಜವನೆಂಬಱ । ಸಿ ತಿಂಬ ದೈವಕ್ಕೆ ಪೋಗಿ ಪಾಳಂಬಡುವೈ ॥
>
> ಎನಿತೆನಿತು ಕಳಿದ ಭವಮುಂ । ನೆನದಪೆ? ಯೆನಿತೆನಿತು ಭವದ ಬಂಧುಗಳಂ
> ನೆನೆದಪೆ? ಯೆನಿತೆನಿತೊಡಲಂ । ನೆನದಪೆಯೆಲೆ ಜೀವ? ನೀನೆ ಪೇಳ್ ಪವಣೊಳ
>
> ಎನಿತಂ ಕುಕ್ಕಳಗುದಿದಪೆ ? ಎನಿತಂ ಕಕ್ಕಳಗಳಲ್ದಪೈ ? ಜೀವನೆ ನೀ
> ನೆನಿತಂ ಮಲ್ಕಲ ಮರುಗುವೆ ? ಎನಿತಂ ಸಂಸಾರದೊಳಗೆ ತಿರ್ರನೆ ತಿರಿವೈ!
>
> ಕಡೆಯಿಲ್ಲದ ಸಂಸಾರದ । ಕಡೆಗಾಣಲ್ ಬಗೆವೆಯಪ್ಪೊಡೆನ್ನಕ್ಕೆಗೊಡಂ
> ಬಡು ಜೀವ ನಿನ್ನ ಕಾಲಂ । ಪಿಡಿವೆಂ ಧರ್ಮಮನೆ ಮಗುಳೆ ಬಲ್ಪಿಡಿವಿಡಿಯ

ಕವಿಯ ಚೇತನ ಎಷ್ಟು ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದುದು! ಎಂತಹ ವೇದನೆಯನ್ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಕವಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ! ಹೇಗೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹಿಡಿದು ವಶವರ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ!

ರನ್ನಕವಿಯ 'ಕೃತಿರತ್ನ'ವೆಂದು ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತಿರುವ 'ಗದಾಯುದ್ಧ' ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡೋಣ. ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇದು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ 'ಪಂಪಭಾರತದ' ಅನುಕರಣೆ. ಅದು 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ'ವಾದರೆ ಇದು 'ಸಾಹಸಭೀಮವಿಜಯ.' ಅಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಅರಿಕೇಸರಿಯೊಡನೆ ಸಮೀಕರಿಸಿ 'ಸಮಸ್ತಭಾರತ'ವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಭೀಮನನ್ನು ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನೊಡನೆ ಅಭೇದವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ 'ಸಮಸ್ತಗದಾಯುದ್ಧ'ವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಇಲ್ಲಿ ಭೀಮನಿಗೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಇತಿಹಾಸ, ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನ ಇತಿಹಾಸ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಪಂಪನ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ'ವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿ ಹೃದ್ಗತಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದ ಕಥಾಭಾಗಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು, ಅಷ್ಟನ್ನೆ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ; ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ತನ್ನ ಹೃದ್ಗತವಾಗಿದ್ದ ಪದ ಪದಬಂಧುರತೆಯನ್ನೂ ಭಾವಬಂಧುರತೆಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ಕಡೆಯಂತೂ ಆತನ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿಯೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಆತನೊಬ್ಬ ಕೃತಿಚೋರನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಆತನ ಮಹತ್ತು, ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯ ಔನ್ನತ್ಯ, ಆತನ ಅದ್ಭುತಪ್ರತಿಭೆ, ಸನ್ನಿವೇಶರಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ರನ್ನನ ಈ 'ಕೃತಿರತ್ನ'ವು ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ವೇಣೀಸಂಹಾರ' ಮತ್ತು 'ಊರುಭಂಗ' ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

'ಗದಾಯುದ್ಧ'ದ ತಿರುಳು ಗದಾ ಮತ್ತು ಸೌಪ್ತಿಕಪರ್ವದ ತಿರುಳಾದರೂ 'ಸಿಂಹಾವಲೋಕನಕ್ರಮ'ದಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಕಥೆಯೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಾತು ನಿಜ. ಶ್ಮಶಾನದಂತಿರುವ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಬಿದ್ದಿರುವ ವೀರಾಧಿವೀರರನ್ನು ಕಂಡು, ಅವರ ಕಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಕರುಳು ಕಿವುಚಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಅವನ ಕಣ್ಣು ಹನಿಗೂಡುತ್ತದೆ, ರೋದನ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ 'ಅಣುಗದಮ್ಮ'ನಾದ ದುಶ್ಶಾಸನನನ್ನೂ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯನಾದ ಕರ್ಣನನ್ನೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಂಡಾಗ ಆತನು ಪಡುವ ಸಂಕಟ ದುರ್ಭರವಾಗುತ್ತದೆ. ದುರ್ಯೋಧನನೇನೂ ಸಜ್ಜನಶಿರೋಮಣಿಯಲ್ಲ; ಆದರೆ ರನ್ನನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಪಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಕಂಡು, ಆತನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುವುದು ಆ ವೀರಬಾಲಕನ ಅದ್ವಿತೀಯಪರಾಕ್ರಮವೇ ಹೊರತು ಆವನು ಶತ್ರುಪುತ್ರನೆಂಬುದಲ್ಲ. 'ನಿನ್ನಂ ಪೆತ್ತಳ್ ಪೋಲೆವೊತಳೆ? ವಿ... ಜನನಿವೆಸರಂ ಪೆತ್ತಳ್' ಎಂದು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳುತ್ತಾನೆ. ಆತ... ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

> ಅಸಮಬಲ ಭವದ್ವಿಕ್ರಮು! ಮಸಂಭವಂ ಪೆರರ್ಗೆ ನಿನ್ನನಾನಿನಿತಂ ಪ್ರಾ...
> ರ್ಥಿಸುವೆನಭಿಮನ್ಯು! ನಿಜಸಾ! ಹಸ್ಯಕದೇಶಾಸುವ: ರಣಮೊಮುಗಕ್ಕೆ ಗಡಾ...

ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಂತೆಯೇ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಉ... ಪಾಂಡವರ ತಲೆಗಳನ್ನು ತರಿದುತಂದಾಗ ಸುಯೋಧನನು ತನ್ನ ಶತ್ರುಕುಲ ನಿಶ್ಶೇಷವಾಯಿತೆಂದು ಸಂತೋಷಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ 'ಪರಮಜ್ಞಾನಿಯೆ ವಿವೇಕವಿಕಳರವೋಲ್ ಬಾಲರ ತಲೆಯನರಿದು ತಂದೆಯೊ! ದೊರೆಕೊಂಡು ನಿನಗೆ ಪಾತಕಂ ಬಾಲವಧಂ' ಎಂದು ಮಮ್ಮಲ ಮರುಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂತ... ಲೋಕೋತ್ತರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು, 'ಗದಾಯುದ್ಧ'ದ ವಿಮರ್ಶಕರು ಇ... ಕೌರವನನ್ನು 'ಮಹಾನುಭಾವ'ನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಪಭಾರತದ ಕರ್ಣ... ನಂತೆ ಗದಾಯುದ್ಧದ ಪ್ರತಿನಾಯಕನಾದ ಸುಯೋಧನನು ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ... ಕರುಣೆಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಸುಯೋಧನನ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವೆಂದರೆ ಆತನು 'ಸಾಹಸಧ... ಮತ್ತು 'ಛಲದಂಕಮಲ್ಲ'ನಾಗಿರುವುದು. ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶಿಗನಾ... ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಆತನನ್ನು ಆತನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ಸಂಧಿ... 'ಅಪ್ಪ, ಕುರುಡನಾದ ಈ ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಕಾಲುಹಿಡಿದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ... ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಡು—ಎಂದು ತಂದೆಯೂ,

> ಸಮರವ್ಯಾಪಾರಂ ಮಾಣ್ದು! ಮಗನೆ ನಿಜ ಶಿಬಿರದತ್ತ ಬಿಜಯಂಗೆಯ್, ಸ...
> ತ್ತ ಮಗಂದಿರ್, ಸತ್ತರ್ ನೀ! ನೆಮಗುಳ್ಳೊಡೆ ಸಾಲ್ಗು ಮನರನಿಂ ತಂದ...

ಎಂದು ಅವನ ತಾಯಿಯೂ ಕಂಬನಿಗರೆಯುತ್ತ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ... 'ವೀರಶತಜನನಿ'ಯಾಗಿದ್ದ ಗಾಂಧಾರಿ ಈಗ 'ದುಃಖಶತಜನನಿ'ಯಾಗಿದ್ದಾ... ಆದರೆ ಕೌರವನ ವೇದನೆಯನ್ನು ಅವನ ಹೃದಯ ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲುದು. ಆ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಧರ್ಮರಾಯ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಸತ್ತರೂ ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ನೂರು ಜನ ಸೋದರರನ್ನೂ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯನನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಾನು ಬದುಕಬೇಕೆ? ಆತನು ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—'ಬಾಳ್ವೆನೆಂಬ ಎನ್ನ ಅಳಿಯಾಸೆಯುಂ ಬಿಸುಡಿಂ; ಎನ್ನವರಾದುದನಾಗದಿರ್ಪೆನೆ?' ದುಶ್ಶಾಸನ ಕರ್ಣರನ್ನು ನೆನೆದು ಆತನ ಹೃದಯ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತವಾಗುತ್ತದೆ; ಲಾವಾರಸದಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಉಕ್ಕುತ್ತವೆ—

> ಸಾಧಿಸುವೆಂ ಫಲ್ಗುಣನಿಂ। ಸಾಧಿಸುವೆಂ ಪವನಸುತನ ಬಸಿಱಿಂ ಹಾ ಕ
> ರ್ಣಾ! ದುಶ್ಶಾಸನ! ತೆಗೆವೆಂ। ಸಾಧಿಸಿ ನಿರ್ದೋಷಿಯಪ್ಪ ಯಮಜನೊಳ್
> ಪುದುವಾಳ್ವೆಂ

ಅವನ ದ್ವೇಷವೆಲ್ಲ ದುಶ್ಶಾಸನನನ್ನು ಕೊಂದ ಭೀಮ, ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೊಂದ ಅರ್ಜುನ ಈ ಇಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ. ಅವರು ಹತರಾದರೆ ನಿರ್ದೋಷಿಯಾದ ಧರ್ಮಜನೊಡನೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಆಳಲು ಅವನ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ. ಅವನ ಹೃದಯವೇನೂ ಧರ್ಮಬಾಹಿರವಲ್ಲ. ಆತ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು

> ಆಂ ಮಗನೆ ನಿಮಗೆ, ಧರ್ಮಜ। ನೇಂ ಮಗನಲ್ಲನೆ? ಬಳಿಕ್ಕೆ ನೀಮುಂ ತಾಮುಂ
> ನಿಮ್ಮೊಳ್ ನೇರ್ಪಡುಗಿಡದೆ. ಸು। ಖಮ್ಮಿನ್ನಿನ ತೆಱದೆ ಬಾಳ್ವುದೆನ್ ಬಿಡಿಮೆನ್ನಂ

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಬುದ್ಧಿವಾದದಂತೆ, ಸುಯೋಧನನು ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಲು ಭೀಷ್ಮರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಈ ಮೊಮ್ಮಗನನ್ನು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳಿ, ಸಂಧಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕೌರವ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು, 'ಸಮರದೊಳೆನಗಜ್ಜ! ಪೇಳಿಮಾವುದು ಕಜ್ಜಂ?—ಅಜ್ಜ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿ.' ಸಂಧಿಯ ಮಾತು ಬೇಡ—ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ—

> ನೆಲಕಿಱಿವೆನೆಂದು ಬಗೆದರೆ? । ಚಲಕಿಱಿವೆಂ, ಪಾಂಡುಸುತರೊಳೀ ನೆಲನಿದು ಪಾ
> ಳ್ನೆಲನೆನಗೆ, ದಿನಪಸುತನಂ। ಕೊಲಿಸಿದ ನೆಲದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಪುದುವಾಳ್ದಪೆನೆ?

ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ನೀವಿಲ್ಲ, ದ್ರೋಣರಿಲ್ಲ, ಕರ್ಣನಿಲ್ಲ, ದುಶ್ಶಾಸನನಿಲ್ಲ; ಯಾರೊಡನೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಲಿ? ಯಾರಿಗೆ ನನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೆರೆಯಲಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿ ಅವರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಬುದ್ಧಿವಾದದಂತೆ ವೈಶಂಪಾಯನ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಆ ದಿನ ತಲೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿ ಹೋಗುತ್ತಾನಾದರೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತವಲ್ಲದ ಗರ್ಹಣೀಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಮಿತ್ರ, ಸೋದರರ ವಧೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೆತ್ತುವುದನ್ನು ನೋಡಿ 'ಸಂಧಿಯಂ ಮಾಡುವುದೆಂಬರ ನುಡಿಯಂ ಕೇಳ್ದು ಕೇಳ್ದೆಂದೆರಡುಂ ಕಿವಿಗಳುಮನೆನಗೆ ಬಿದಿ ಮಾಡಿಡನೆ' ಎಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಹಿರಿಯರ ಮಾತಿಗಾಗಿ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡನಾದರೂ ಭೀಮನು ಮೂದಲಿಸಿ ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ 'ನೀರೊಳಗಿರ್ದು ಬೆಮರ್ತನುರಗಪತಾಕಂ.' ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ 'ರಸೆಯಿಂ ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರಂ ಪೊಣ್ಮುಡುವೊಲ್' ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾರಿಬಂದು, ಭೀಮನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಿದ್ದವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಗದೆಯ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಭೀಮನ ಅಧರ್ಮಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕುರುಳುತ್ತಾನೆ, ಮಕುಟ ಭಂಗದ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ–ಇದು ರನ್ನನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಕೌರವನ ಪಾತ್ರದ ತಿರುಳು. ಆತನು ವೀರ, ಕರುಣಗಳ ಒಂದು ಸಂಗಮಸ್ಥಾನ. ಆ ಮಾನಧನನ ಛಲ ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರನ್ನನು ಪಂಪ ಕವಿಯು ಬರೆದ ಚರಮಗೀತೆಯನ್ನೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ—

> ನುಡಿದುದನೆಯ್ದೆ ತುತ್ತತುದಿಯೆಯ್ದುವಿನಂ ನುಡಿಪಂ ವಲಂ ಚಲಂ
> ಬಿಡಿದುದನೆಯ್ದೆ ಮುಂ ಪಿಡಿದುದಂ ಪಿಡಿದಂ ಸಲೆ ಪೂಣ್ದು ಪೂಣ್ಕೆ ನೇ
> ರ್ಪಡೆ ನಡೆವನ್ನೆಗಂ ನಡೆದನಳ್ಕದೆ ಬಳ್ಕದೆ ತನ್ನೊಡಲ್ ಪಡ
> ಲ್ವಡುವಿನಮುಣ್ಮುಗುಂದದಲೇನಭಿಮಾನಧನಂ ಸುಯೋಧನಂ

ಈ ಚರಮಗೀತೆ. ಪಂಪನ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗಿಂತಲೂ ತನ್ನ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುವುದೆಂದು ರನ್ನ ಭಾವಿಸಿದನೇನೋ! ಸುಯೋಧನನ ಅಂತ್ಯವನ್ನು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ 'ಕುರುಕುಲಾರ್ಕನುಮರ್ಕನುಮಸ್ತಮೆಯ್ದಿದರ್' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ, ಇನ್ನು ಕುರುವಂಶಕ್ಕೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತೆಂದು ಕವಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೊ ಏನೊ!

ಮೇಲಿನ ಕೌರವಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು 'ರನ್ನನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಬಗೆದನೆ?' ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳ್ಳಿಯಾರು. ರನ್ನನು ಬರೆದುದು 'ಸಾಹಸಭೀಮವಿಜಯು'ವಲ್ಲವೆ? ನಿಜ, ಇಲ್ಲಿನ ಭೀಮನ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಉಜ್ವಲವಾಗಿಯೆ ಇದೆ. ಆ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಂತಿರುವ ದ್ರೌಪದಿಯ ಪಾತ್ರವೂ ಇಲ್ಲಿ ರಂಗುರಂಗಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ವಿದೂಷಕನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆಕೆಯನ್ನು 'ದೇವಾಸುರಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕರಗಂಬೊತ್ತ ಡಾವರ ಡಾಕಿನಿ' ಎಂದು ಕರೆದು:

ಕುರುಕುಲಮಂ ನುಂಗಿದೆ ಇ। ನ್ನರೆಬರುಮಂ ನುಂಗಲಿರ್ಪೆ ಕುರುಪತಿಯುಮನೀ
ಎರಡನೆಯ ಹಿಡಿಂಬೆಯನೆ। ಮ್ಮರಸಂ ರಕ್ಕಸಿಯನೆಲ್ಲಿ ತಂದನೊ ನಿನ್ನಂ

ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ಬಿತ್ತವಿದೆ. ಅವಳು ಭೀಮನನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವ ಮೋಡಿಯನ್ನು ನೋಡಿ—

ಇಱಿಯವಬೆಡಂಗ, ದೇವ, ಪರಮೇಶ್ವರ, ಸಾಹಸಭೀಮ, ನಿನ್ನೊಳಾ
ರಿಱಿದು ಬರ್ದುಂಕುವರ್ ನಿಜಭುಜೋಗ್ರ ಗದಾ ಪಸಿಘಪ್ರಹಾರದಿಂ
ಪಱಿಪಱಿಯಾಗಿ ಪೊಣ್ಮೆ ವೆಣನಾಗಿ ಮರುಳ್ಗಣಸಾಗಿ ಯುದ್ಧದೊಳ್
ಕುಱಿದಱಿಯಾಗಿ ಬಿಳ್ದರಿಬಲಂಗಳೆ ಪೇಳವೆ ನಿನ್ನ ಬೀರಮಂ

ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡೆಂದರೆ ಭೀಮನೆ ಗಂಡು. ಅವನಿಗೆ ಆಕೆ ಜೀವನಾದರ್ಶವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾಳೆ:

ಒಡಲೊಡಮೆಯೆಂಬಿವೆರಡುಂ। ಕೆಡಲಿರ್ಪುವು ಕೆಸದ ಕಸವರಂ ಜಸಮದಱಿಂ
ಕೆಡುವೊಡಲೊಡಮೆಯನೆಂದುಂ। ಕೆಡದೊಡಮೆಗೆ ಮಾಱುಗುಡುವುದಿಱಿವಬೆಡಂಗ

ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಭೀಮನು ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಗಂಡ. ಏಕೆಂದು ಆಕೆಯೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ—

ಮಣಿಕನಕಂ ವಸ್ತುವಿಭೂ। ಷಣಂಗಳಂ ಕೊಟ್ಟು ಪೆಂಡಿರೊಲ್ವರೆ? ಗಂಡರ್
ಗುಣಮನೆ ಮೆಚ್ಚುವುದು ಶಸ್ತ್ರ। ವ್ರಣಮಂ ನಿನ್ನಂತೆ ಮೆಚ್ಚುವುದಿಱಿವ ಬೆಡಂಗ

ದ್ರೌಪದಿ ಭೀಮರ ಜೋಡಿ ಆದರ್ಶಯುತವಾದುದು. ಭೀಮ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

ನೀನಗ್ನಿಪುತ್ರಿಯೈ ಪವ। ಮಾನತನೂಭವನೆ ನಾನ್ ಚಲಂ ಕೂಡಿರೆ ಸಂ
ಧಾನಮರಿನೃಪರೊಳೆಂತನ। ಲಾನಿಲ ಸಂಯೋಗಮರಿಪದಿರ್ಕುಮೆ ಪಗೆಯಂ?

ಬೆಂಕಿಯ ಮಗಳು ಗಾಳಿಯ ಮಗ ಪರಸ್ಪರ ಒಂದಾದಾಗ ಸಂಧಾನವೆಲ್ಲಿ ಬಂತು? ಬೆಂಕಿ ಗಾಳಿ ಸೇರಿ ಶತ್ರುಗಳು ದಗ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ—ಈ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಹರಿತವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿವೆ. ರನ್ನನು ಎಂತಹ ಶಕ್ತಿ ಕವಿ! ದಿವಂಗತ ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ ರನ್ನನು 'ಭೀಮನನ್ನು ಇಳಿಸಿಲ್ಲ, ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಏರಿಸಿರುವನು, ಘನತೆಗೊಯ್ದಿರುವನು'.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗದಾಯುದ್ಧವು ಕಾವ್ಯವಾದರೂ ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕವೊಂ ಹುದುಗಿವೆ. ರನ್ನನು ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ನಾಟಕವಾಗಿಯೇ ಬರೆ ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ್ದನೋ ಏನೊ! ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಸವತ್ತಾ ಸಂಭಾಷಣಾಶೈಲಿ, ನಾಟಕೋಚಿತವಾದ ಕ್ರಿಯಾಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಮಾ ವಲ್ಲದೆ, ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿದೂಷಕನ ಪಾತ್ರ ಕೂಡ ಈ ಕಾ ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ದಿವಂಗತ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ.ಯವರು ೫೭೬ ಪದ್ಯ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು, ೧೪೭ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸಿ, ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಬ ಲಾವಣೆಗಳೊಡನೆ ಇದನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭುತ ರುದ್ರನಾಟಕವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿ ದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ರನ್ನನಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ; ಪಂಪನಿಲ್ಲ ಕೋಡು ಈತನಿಗೆ ಮೂಡಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೆ.

ಗದಾಯುದ್ಧವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿದ ಮೇಲೆ ಕವಿಯ 'ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಭಂಡಾರದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಡೆ'ದಿರುವುದು ಸುಳ್ಳೇನೂ ಅ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

(iv) ಚಾವುಂಡರಾಯ

ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳದಲ್ಲಿ ಗೊಮ್ಮಟನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಮರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಚಾವುಂಡರಾಯನು ಗಂಗರಾಜ ರಾಚಮಲ್ಲನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೪–೯೮ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ, ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ 'ಸಮರಪರ ರಾಮ,' 'ವೀರಮಾರ್ತಾಂಡ,' 'ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ರಾಕ್ಷಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ತನ್ನ ಔದಾರ್ಯದಿಂದ ಈತನು ರಾಜನಿಂದ 'ರಾಯ'ನೆಂಬ ಪ್ರಶ ಯನ್ನೂ, ಜನರಿಂದ 'ಅಣ್ಣ' ಎಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ಪ ನಂತೆ ಈತನೂ ಕವಿಯಾಗಿ ಕಲಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನು. ಈತನು 'ತ್ರಿಷ ಲಕ್ಷಣ ಮಹಾಪುರಾಣ'ವೆಂಬ ಗದ್ಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದ 'ಚಾವುಂಡರಾಯ ಪುರಾಣ'ವೆಂಬ ಜನಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು ಜೈನರಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತೀರ್ಥಂಕರರು, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ೬೩ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ, ಈ ಗ್ರಂಥ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜಿ ಸೇನ, ಗುಣಭದ್ರರ ಮಹಾಪುರಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಕಾ ಜೈನರಿಗೆ ಬಹು ಪವಿತ್ರವಾದುದಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಧರ್ಮದೊಡನೆ ಕಾ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ತರಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಮಾಸಗಳ ಬಾಹುಳ್ಯವಿದ್ದರೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸರಳತೆಯೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿನ ಗದ್ಯ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತಾನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವುದು ಆಗಮಸಾಹಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಕವಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸದೆ, ನೇರವಾಗಿ ಗುರಿಯತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮನ್ನಣೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದೆ.

(v) ಮೊದಲನೆ ನಾಗವರ್ಮ

'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ,' 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ,' 'ಭಾಷಾಭೂಷಣ,' 'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ,' 'ವಸ್ತುಕೋಶ'—ಎಂಬ ಐದು ಗ್ರಂಥಗಳು ನಾಗವರ್ಮಕೃತವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವೆರಡನ್ನು ಬರೆದವನು ಮೊದಲನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನೆಂದು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತನು ಪಂಪ ಪೊನ್ನರಂತೆ ವೆಂಗಿಪಳುವಿನವನೆಂದೂ, ಕೌಂಡಿಣ್ಯಗೋತ್ರದ ವೆಣ್ಣಮಯ್ಯ–ಪೋಳಕಬ್ಬೆ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಂಪತಿಗಳ ಹಿರಿಯ ಮಗನೆಂದೂ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿರಾಜ, ಬುಧಾಬ್ಜವನಕಳಹಂಸ, ಕಂದಕಂದರ್ಪ, ನೆಗಳ್ತೆಗೋಜ ಎಂಬಿವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು. ಈತನ ಕಾಲ ಹತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ. ನಾಗವರ್ಮನ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ'ಯು ಕನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. ಈಶ್ವರನು ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಉಮೆಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಗವರ್ಮನೂ ತನ್ನ ಕೂರ್ತಮಡದಿಗೆ ಈ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೇಳಹೊರಟ ಕವಿಯ ರಸಿಕತೆಯನ್ನೂ, ಆ ನೀರಸಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದ ಆ ಕವಿಪತ್ನಿಯ ತಾಳ್ಮೆ ಸಹೃದಯತೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮದವನತಿ, ಅಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ, ಗೀತಿಕೆ, ಏಳೆ, ತ್ರಿಪದಿ, ಉತ್ಸಾಹ, ಷಟ್ಪದಿ, ಅಕ್ಕರಿಕೆ—ಇವು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಛಂದೋಜಾತಿಗಳೆಂದು ಈತ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ನಿಯಮಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಪದ್ಯಗಳೇ ಆಯಾ ನಿಯಮಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯೂ ಆಗುವಂತೆ ಆತನು ಯೋಜಿಸಿರುವುದು ಚಾತುರ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಸಂಗ್ರಹಸಾಧಕವೂ ಆಗಿದೆ.

ನಾಗವರ್ಮನ ರಸಿಕತೆ, ಕಲಾಕೌಶಲ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಆತನ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ'ಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಈತನೂ ಪಂಪನಂತೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕವಿಯೂ ಕಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕೃತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಭೋಜರಾಜನು ಈತನಿಗೆ ಹಲವು ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ, 'ಬೀರಸಿರಿಯಕ್ಕೆ ಭುಜಾಸಿ ನಾಗವರ್ಮನಾ' ಎಂದೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಈ ಊಹೆಗೆ ಸಾಧಕ ವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪಂಪ ರನ್ನನಂತೆ ಈತನೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾ ನಾಯಕನೊಡನೆ ತನ್ನ ಪೋಷಕನಾದ ಚಂದ್ರರಾಜನನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಚಂದ್ರರಾಜ ನಾರೋ, ಆತನ ಬಾಳಕಥೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆಯೋ, 'ಇದಮಿತ್ಥಂ' ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸರಿಯಾದ ಸಾಧನ ಗಳು ಇಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕಾದಂಬರಿಯೆಂದರೆ ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಕಥೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ದುರ್ಗಮವಾಗಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪೆಳೆ. ಆ ಕಥೆಯ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಾಗ ಓದುಗನು ಹಾದಿಗಾಣದೆ ಕಣ್ಣು ಕಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತಾ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸ ಹೊರಟಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನು ಕೇವಲ ಭಾಷಾಂತರಕಾರನಾಗದೆ ದಿವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾದುದರಿಂದ, ಮೂಲದ ಸಂಸ್ಕೃತವರ್ಣನೆ ಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ, ಲಲಿತವಾದ ಕಾವ್ಯಧಾರೆಯಾಗಿ ಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೂಲ ದಲ್ಲಿ, ವರ್ಣನೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಕಥೆ ಪರಾಕು ಹೇಳುವಂತಿರುವುದು ನಾಗವರ್ಮನ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ, ಅವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬನೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯಓದುಗ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಲಬುದಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೇನು? ಕೈಕೆಸರಾದರೆ ಬಾಯ್ ಮೊಸರು. ಎಂತಹ ಮನಮೋಹಕ ಸೌಂದರ್ಯ, ಏನು ನಯ, ವಿನಯ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ! ಈ ಹೊಂಗನಸಿನ ದಿವ್ಯದೃಶ್ಯದರ್ಶನದಿಂದ ಓದುಗ ಧನ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ಕಾದಂಬರಿ'ಎಂಬ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರು ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾನಾಯಕಿಯ ಹೆಸರೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಅಂಕಿತನಾಮ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ (ಕಳ್ಳು)ವೂ ಆಗುವಷ್ಟು ಮೋಹಕರೂಪಿನ ಆ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಧರ್ವಕನ್ಯೆ. ಆಕೆಗೂ ಚಂದ್ರಾಂಶಸಂಭೂತ ನಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೂ ನಡೆದ ಪ್ರಣಯವ್ಯಾಪಾರ ಇವರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಋಷಿಕುಮಾರ ಪುಂಡರೀಕ ಮತ್ತು ಅಪ್ಸರಕನ್ಯೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯರ ಪ್ರಣಯ ಕಥೆಯು ಮುಖ್ಯಕಥೆಯೊಡನೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯಮುಳನದಿಯಂತೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಿಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕಾಗಿರುವ ಈ ಕಥೆಯ ಆಕೃತಿರೇಖಾಚಿತ್ರ ಇಷ್ಟು—ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದ ಪುಂಡರೀಕನು ವಿರಹವೇದನೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಆದರ ಉಲ್ಬಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಶಪಿಸಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನೂ ಪ್ರತಿಶಾಪವೀಯುತ್ತಾನೆ—ತಾನು ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಪುಂಡರೀಕನೂ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಲೆಂದು. ಪುಂಡರೀಕನ ಶಾಪದಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಂದ್ರನು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವ ಮುನ್ನವೇ ಪ್ರಿಯಸಖನಾದ ವೈಶಂಪಾಯನನ (ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಪುಂಡರೀಕ) ಮರಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ, ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿ, ಶೂದ್ರಕರಾಜನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಶಾಪ ವಿಮೋಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಆ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕಾದಿರಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ಚಂದ್ರಾಪೀಡದೇಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅತ್ತ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಪುಂಡರೀಕನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಗೆಳೆಯನಾದ ವೈಶಂಪಾಯನನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮೋಹಿಸಿ, ಪರಪುರುಷನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಕೆ ಶಪಿಸಲು ಗಿಳಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಆತನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ಮಾಡಿದ ಯಾಗಫಲದಿಂದ ಶಾಪವಿಮುಕ್ತನಾಗಿ, ಪುಂಡರೀಕ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಬುವಿ ಬಾನುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರಸಸೇತುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತಿರುವ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರಣಯವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಮೊದಲು ಬರಿಯ ಕಾಮವಾಗಿದ್ದುದು ವಿರಹವೇದನೆಯ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು, ಜನ್ಮಾಂತರಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬರುವಾಗ ತನ್ನ ಕಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರಂಜಿಯಂತಹ ಪ್ರೇಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಜನ್ಮಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯರಿಗಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಗಳು ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ, ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ, ಪ್ರೇಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾದಂಬರಿ ಕಥೆ ಕೊನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸುರಳಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಕರಾಜನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಿದ್ದ ತ್ರಿಶಂಕು ಮಹಾರಾಜನು ಭಾಗ್ಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಇಂದ್ರನ ಹುಂಕಾರದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಳೊ ಎಂಬಂತೆ ಸುಂದರಳಾದ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳು ಪಂಜರಸ್ಥ ಗಿಳಿಯೊಂದರೊಡನೆ ಆತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದಿದ್ದ ಚಂಡಾಲಬಾಲಕನು ಅದನ್ನು ರಾಜನ ಮುಂದಿರಿಸಿ:

> ವನಿತೆಯರೊಲವಿನ ಕಲಹದ। ಮುನಿಸುಗಳಂ ತೀರ್ಪುವೆಡೆಯೊಳತಿ ಚತುರಂ ತಾ
> ನೆನಿಸಿರ್ದುಂ ವೈಶಂಪಾ। ಯನನೆನಿಪುದು ಪೆಸರೊಳೀ ಶುಕಂ ಭುವನಪತೀ

ಎಂದು ಅದರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಆ ಪಂಜರದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆಯು ತ್ತಲೆ ಆ ಗಿಳಿ ತನ್ನ ಬಲಗಾಲನ್ನೆತ್ತಿ ರಾಜನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಸ್ಖಲಿತವಾಣಿ ಯಿಂದ

> ವೀರರ ವೀರ ವಿಮುಕ್ತಾ। ಹಾರಂ ಭವದರಿವಧೂಸ್ತನದ್ವಿತಯಂ ಕ
> ಣ್ಣೀರಿಂ ಮಿಂಡೆದೆಗಿರ್ಚಿಂ। ದೋರಂತಿರೆ ಬೆಂದ: ಚರಿಸುತಿರ್ಪುದು ತಪಮಂ

ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಅದರ ಚಟುರೋಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ರಾಜ ಅದನ್ನು ರಾಜಮಾತೆಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಮಜ್ಜನ ಭೋಜ ನಾನಂತರ ಆತನು ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆಸಿ 'ದೇವಿಯರ ಅರಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಏನೇನನ್ನು ಊಟಮಾಡಿದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಅದು 'ನೃಪ ರಾಜ, ನಾನು ಏನನ್ನು ತಾನೆ ಆಸ್ವಾದಿಸಲಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರತಿಪ್ರಶ್ನೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ—

> ಕಳಕಂಠಲೋಚನಚ್ಛವಿ। ವಿಳಾಸಮಂ ತಳೆದ ನೀಳ ಪಾಟಳ ಜಂಬೂ
> ಫಳ ಮಧುರರಸಮನೀಂಟಿದೆ। ನಿಳೇಶ ಪಿರಿದಳ್ತಿಯಿಂ ಮನಂ ತಣಿವಿನೆಗಂ
>
> ಹರಿವಿದಳಿತ ಮದಗಜ ಕುಂ। ಭ ರಕ್ತಸಿಕ್ತಾರ್ದ್ರ ಮೌಕ್ತಿಕಪ್ರಕರದವೊಲ್
> ಕರಮೆಸೆವ ದಾಡಿಮೀ ಬೀ। ಜರಾಜಿಯಂ ತೆಗೆದು ರಸವನಾಸ್ವಾದಿಸಿದಂ
>
> ಆದತ್ತಾಮಳಕ ಫಳಾ। ಸ್ವಾದನೆಯಿಂ ತೃಪ್ತಿ, ದೇವ, ಗಳಪುತ್ತಿರಲೇಂ?
> ಆದತ್ತಮೃತಂ ದೇವಿಯ। ರಾದರದಿಂ ತಮ್ಮ ಕೆಯ್ಯೊಳೂಡಿವರೆನ್ನಂ

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಅದರ ಮೃದುಮಧುರವಾದ ರಸನುಡಿಗಳಿಂದ ಮುಗ್ಧನಾಗಿಹೋದ ರಾಜ ಅದರ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅದು ತನ್ನ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಕರುಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದು ವಿಂಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಬರ ಬೇಡನ ಕೈಯಿಂದ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾಬಾಲಿ ಋಷಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸೇರಿತಂತೆ! ಆ ಋಷ್ಯಾಶ್ರಮದ ಋಷಿಗಳು ಅದರ ಪೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಬಯಸಲು ಜಾಬಾಲಿಋಷಿ ಅದರ ಪೂರ್ವ ವೃತಾಂತವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವನು ಬೇಟೆಗೆಂದು ಹೋದವನು ಅಚ್ಛೋದ ಸರೋವರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಾಯತನದಲ್ಲಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಕೆಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಪೂರ್ವಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ, ನಾಗವರ್ಮ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕಥೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಾಯಿಂದಲೆ ಹೇಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿ ಕುವೆಂಪುರವರು ಕಾದಂಬರೀ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—'ಮಹಾಕವಿಪ್ರತಿಭೆಯ ಸ್ವಪ್ನಸುಂದರಸಾಹಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರೀ ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದದ್ಭುತಕೃತಿ. ' ಅದೊಂದು ಮೇಘಚುಂಬಿಯಾದ ಶೃಂಗಾರ ಗೋಪುರ.... ಅದರ ಜಗತ್ತು ಹೊಸ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದ ಮುಗಿಲಗಳ ನೋಲಿ ಮೂಡುವ ಸುಪ್ರೋದಯದ ಚೈತ್ರಕಾನನಕಾಂತಿಯ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯದಿಂದಲೂ ಖಚಿತರಚನಾವೈಖರಿಯಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬೆಳ್ದಿಂಗಳ ರಾತ್ರಿಯಂತೆ ಹೊಂಗನಸಿನ ಹೊದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಶೀಲವಾಗಿದೆ.' ಈ ರಸವಿಮರ್ಶೆ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವನ 'ಹಂಬಲದ ಹೊಂಗನಸಿನಂತೆ, ಮೋಹದ ಒಂದು ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕಸೃಷ್ಟಿಯಂತೆ' ಇರುವ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಬೇಕು. ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದೆರಡು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಶೈತ್ಯಸೌರಭ ಮಾಂದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರುತವೊಂದು ಮನುಜೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರನಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಆಲಿಂಗನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಚ್ಛೋದ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವಂತೆ ಬೀಸಿತಂತೆ! ಆ ಗಾಳಿ ಬಂದ ದಿಕ್ಕನ್ನೆ ಹಿಡಿದು ಬರಲು ಆ ಸರೋವರ ಆತನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಅದರ ವರ್ಣನೆ ಇದು—

> ಎಲೆ ನಾರಾಯಣ ಹರಂ ಕಣ್ಣಡೆ ಕರಗಿದುದಂತಲ್ತು ರುದ್ರಾಟ್ಟಹಾಸಂ
> ಜಲಮಾದತ್ತಲ್ತು ಚಂದ್ರಪ್ರತತಿ ಸಮುದ್ರತರಸಾಕಾರಮಾಯ್ತಲ್ತು, ಹೈಮಾ
> ಚಲಮುಂಭೋರೂಪದಿಂದಂ ಪರಿಣಮಿಸಿದುದಂತಲ್ತು ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಶೋಭಾ
> ಕಲಿತಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮಣಿಮುಕುರಮೆನಲ್ ಚೆಲ್ವದಾಯ್ತಚ್ಛಸಂಸಂ

ಸರೋವರವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೆ ರಾಜಕುಮಾರನ ಬಾಯಲ್ಲಿ 'ಎಲೆ' ಎಂಬ ಆಶ್ಚರ್ಯಸೂಚನೆ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ-ಕೈಲಾಸ—ಶಿವನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹಣೆಗಣ್ಣಿಂದ ಕರಗಿ ನೀರಾಯಿತೋ! ಎಂದು ಆತನು ಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನೀರನ್ನು ಕಂಡು. ಆದರೆ ಶಿವನು ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನು ಕರಗಿಸಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಊಹೆ ತಪ್ಪೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ, 'ಅಲ್ಲ, ಅದಲ್ಲ' ಎಂದುಕೊಂಡು ರುದ್ರನ ಅಟ್ಟಹಾಸವೇ ಸರೋವರವಾಗಿರಬಹುದೆ?" ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ದಡಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಸರೋವರದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ. ಅದನ್ನೂ ಅಲ್ಲವೆಂದುಕೊಂಡು, 'ಬೆಳುದಿಂಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿ ನಿಂತಿರುವು'ವೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನೂ 'ಅಲ್ಲ'ವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಿಮಾಲಯವೇ ನೀರಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿರಬೇಕೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಅದರ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಕಂಡು. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಸರೋವರದ ದಡೆಯನ್ನೇ ಸೇರಿದಾಗ, ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಸರೋವರದ ನಿರ್ಮಲೋದಕವನ್ನು 'ತ್ರಿಲೋಕಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಸಿರಿಗನ್ನಡಿಯದು' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.[1]

ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅವಳ ಹೆಸರಿಂತಂತೆ, ಅವಳ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳಂತಂತೆ ಶುಭ್ರಧವಳವಾಗಿದೆ. ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಯತನ; ಒಳಗಡೆ ರತ್ನಪೀಠ ಘಟಿತವಾದ ಮುತ್ತಿನ ಶಿಲಾಲಿಂಗ; ಅದರ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಈಶ್ವರನ ಅಟ್ಟಹಾಸವೇ ಆಕಾರ ತಾಳಿದಂತೆ, ಆದಿಶೇಷನ ಅನಂತ ಫಣಾಮಣಿಗಳಂತೆ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಷೋಡಶಕಲೆಗಳಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಬಿಳಿಯ ಕಮಲಗಳು; ಆ ಧವಳಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಹೆಣ್ಣು! ಕ್ಷೀರಸಾಗರದ ಪ್ರವಾಹದಂತಿರುವ ಆಕೆಯ ತಪಸ್ಸು ಲೋಕವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತೋ ಎಂಬಂತಿರುವ ದೇಹಕಾಂತಿ! ಆ ಕಾಂತಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಅರಣ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ದಂತಮಯವಾಗಿ ಮಾಡುವಷ್ಟು, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟವನ್ನೆಲ್ಲ ನುಣುಪಾಗಿ ಮಾಡುವಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ—

ಕಡೆದರೊ ಶಂಖದಿಂ, ಕೆಗೆದರೊ ನವಮೌಕ್ತಿಕದಿಂ, ಮೃಣಾಳದಿಂ
ಕಡೆದರೊ, ದಂತದಿಂದೆಸೆಯೆ ಮಾಡಿದರೊ, ರುಚಿರೋಜ್ವಲಾಂಗಮಂ
ಬಿತದವು ಶಾಂಶುರಶ್ಮಿಗಳ ಕುಂಚಿಗೆಯಿಂದಮೆ ಕರ್ಚಿ, ಪಾರದಂ
ಜೊಡೆದರೊ ಪೇಳೆನಲ್ ಕರಮೆ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿರ್ದುದು ರೂಪು ಕಾಂತೆಯಾ

---

[1] ಕುವೆಂಪುರವರ—'ತಪೋನಂದನ', "ಸರೋವರದ ಸಿರಿಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ" ಪುಟ ೩೩—೬೭

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 4486

ಆಕೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಕಡೆ ನೋಡಿದಳಂತೆ. ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಆಶ್ವಾಸಿಸುವಂತೆ, ಪುಣ್ಯ ಸಮೂಹದಿಂದ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ, ಪುಣ್ಯ ತೀರ್ಥೋದಕದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡುವಂತೆ ಪವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ಹರಡುವಂತೆ, ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಆಕೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ತನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಿದಳಂತೆ! ಆಕೆಯ ನೋಟ ಸ್ನಿಗ್ಧಮಧುರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾತೂ ಮನೋಹರ. ಬಾಂಧುಸ್ತಂಬ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಕೋರಿ, ಆದರಾತಿಥ್ಯದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಗೆಳತಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ದುಃಖನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಕೆ:

> ನಿನ್ನನಕಾರಣ ಬಂಧವ । ನೆಂ ನೋಡಿಯೆ ಶೋಕವಾರಿದುದು, ಸುಜನರ ಲೋ
> ಕೋನ್ನತರ, ಪರಹಿತರ, ನಿ । ಮ್ಮನ್ನರ ಬರವಾರ್ಗೆ ಸುಖಮನುತ್ಪಾದಿಸದೋ!

ಎಂದು ಹೇಳಿ. ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಗಂಧರ್ವಕುಮಾರಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಿತು. ಆತ:

> ಇವಳಂ ನೋಡಲ್ ಪಡೆದೆ । ನ್ನ ವಿಲೋಚನಮಾವ ನೋಂಪಿಯಂ ನೋಂತವೊ ಮಾ
> ಯ್ದ ವಿಧಾತ್ರನೇಕೆ ವಿರಚಿಸ । ನೊ ವಿಲೋಚನಮಯವೆ ನಲ್ ಮದಿಂದ್ರಿಯ ಚಯಮಂ

ಎಂದುಕೊಂಡ. ಕಾದಂಬರಿಗೂ ಪ್ರಥಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ರಾಜಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯಾಂಕುರನಾಯಿತು—

> ಒಡನೆ ಪುಲಕಾಂಕುರಗಳ್ । ಮೊದಲೊಳ್, ಭೂಷಣದ ರವಮೆರಡನೆಯ ಸೂಳ್
> ಮಿಸುನಿವಿರೆಳೆ ತಾಂ ಬಳಿಕ್ಕರ । ದಿದಿರೆಳ್ದಳಾ ತರಳನಯನೆ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದಂ

ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಕಾದಂಬರಿಯರ ಸಮಾಗಮವೂ, ಆತನು ಕಾದಂಬರಿಯ ಅತಿಥಿಯಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದುದೂ ಒಂದು ಸ್ವರ್ಗೀಯ ದೃಶ್ಯ. ತನ್ನ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಆಗಮನದಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಯ ದುಃಖಶಮನವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ಪ್ರಣಯಲತೆಗೆ ಅಮೃತಸೇಚನೆಮಾಡತೊಡಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ತಾಂಬೂಲ ಕೊಡಿಸಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಕಾದಂಬರಿ—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅನಕ್ಕ ನಾಣ್ಚುವೆಂ ಪಿಡಿ। ನೀನೆ ನೃಪಂಗಿಕ್ಕು ತಂಬುಲಮನಪೞಿಂವೆನೆ ಪೇ
ಳೇನಾಸುಮನಾನೆಂದಳಿ ಲ। ಜ್ಜಾನತವಿಂಖಿಯಾಗಿ ಕಾಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ನುಡಿದಳ್.

ಆದರೆ, ಅಕ್ಕ ಬಲವಂತ ಮಾಡಿದಾಗ

ಬೆಮರಿಂ ಮುಳುಗಿದಪೆಂ ಪಂ। ಭ್ರಮದಿಂ ಬಿಳ್ದಪ್ಪೆನರಸ ಕೈಗುಪು ನೀಂ ಬೇ
ಗವೆ-ನಿಪ್ಪ ತೆಱದೆ ತಾಂಬೂ। ಲಮಿಳಿತಮುಂ ಕಾಂತೆ ನೀಡಿದಳ್ ನಿಜಕರಮಂ

ಆದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ತನ್ನ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ
ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿರುವುವೆಂಬಂತಿರುವ ಐದು ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಕೈಯನ್ನು ಚಾಚಿದ. ಕಾದಂಬರಿ:

ಎನಸುಂ ಮುಂದೆ ನಖಾಂಶು ನಿಕ್ಕೆ ನೃಪಹಸ್ತಾನ್ವೇಷಣಂಗೆಯ್ವವೋಲ್
ನಿವಗೆನ್ನಂ ಬಿತಡುಣ್ಮದೀ ಬೆಮರ ಕಯ್ನೀರಾಗಿರಲ್ ತೋರ್ಕೆಗೊ
ಟ್ಟನನಂಗಂ ಪಿಡಿ ನಿನ್ನ ಕೈಯೆಡೆಯನೊಂದಿರ್ದಪ್ಪುದಿನ್ನೆನ್ನ ಜೀ
ವನವೆಂಬಂದದಿನಿಕ್ಕಿದಳ್ ನಡುಗುತುಂ ತನ್ವಂಗಿ ತಾಂಬೂಲಮಂ

ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಕಾದಂಬರಿಯ ಆತಿಥ್ಯದಿಂದ ಧನ್ಯನಾಗಿ ತನ್ನೂರಿಗೆ
ಹಿಂದಿರುಗಿದ.

ಗೆಳೆಯನ ಮರಣವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಎದೆಯೊಡೆದು
ಸತ್ತು ಹೋದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಾದಂಬರಿ ಸಹಗಮನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗು
ತ್ತಾಳೆ. ಆಗ, ರಾಜಪುತ್ರನ ದೇಹ ನಿತ್ಯವಾದುದೆಂದೂ, ಬಹು ಬೇಗ
ಆತನ ಸಮಾಗಮವಾಗುವುದೆಂದೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಚಂದ್ರ ಆಶ್ವಾಸನೆ
ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾಸತಿವ್ರತೆಯಾದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯೊಡನೆ ಈ
ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಕವಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀಡುವ ಸಂದೇಶ
ದಂತೆಯೂ ಇದೆ—

ಎನಗಿದು ದೈವಮೆಂದು ಮನದೊಳ್ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಕಲ್ಲ, ಮಣ್ಣ ರೂ
ಪನೆ ಗಡ ಪೂಜಿಸುತ್ತು ಮಿರೆ ಸನ್ನಿದವಾದಪುದೊಡಕ್ಕೆ ನೆ
-ಟ್ಟನೆ ಮನುಜೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರವೆಶರಿಂದೆಸೆವಗ್ಗದ ಚಂದ್ರಮೂರ್ತಿಯಂ
ಮನವೊಸೆದರ್ಚಿಸುತ್ತು ಮಿರೆ ಸನ್ನಿದನಪ್ಪುದಿದಾವ ಸಂದೆಗಂ?

ಈ ಇಬ್ಬರು ಸಾಧ್ವಿಯರ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರ ಪತಿಗಳು
ದೊರೆತು, ಅವರಿಬ್ಬರ ಬಾಳೂ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ; ಕಾವ್ಯವು
ಮಂಗಳಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

iv) ದುರ್ಗಸಿಂಹ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ದುರ್ಗಸಿಂಹ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ—ಕರ್ಣಾಟಕದ ಕಿಸುನಾಡಿನ ಸಯ್ಯಡಿಯೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವಿದ್ಯಾ ಪಾರಂಗತನಾದ ದುರ್ಗಮಯ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನಿದ್ದ. ಆತನ ಮಗ ಈಶ್ವರಾರ್ಯ. ಈ ಈಶ್ವರಾರ್ಯನಿಗೂ ಆತನ ಮಡದಿ ರೇವಾಂಬೆಗೂ ಮಗನಾಗಿ ಜನಿಸಿದವನು ದುರ್ಗಸಿಂಹ. ಮಹಾಯೋಗಿಗಳಾದ ಶಂಕರ ಭಟ್ಟರು ಈತನ ಗುರುಗಳು. ಕವಿ ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ಒಂದನೆಯ ಜಯಸಿಂಹ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನಲ್ಲಿ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ಸೇರಿ, ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಾ, ಅನೇಕ ಹರಿಹರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ. ತನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈತ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೩೧ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಮೂಲದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಆತ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ಹಿಂದೆ ಪಾರ್ವತಿ ಪರಶಿವ ನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತೆ ಬೇಡಿ ಕೊಂಡಳು. ಶಿವನು ಆಕೆಗೆ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪುಷ್ಪದಂತನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಗಣಧರನು ಅದನ್ನು ಕದ್ದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಭೂಲೋಕ ದಲ್ಲಿ ಗುಣಾಢ್ಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಆ ಗಣಧರನು ತಾನು ಶಿವನಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದ ಕಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಪೈಶಾಚಿಕಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ. ಅದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ಬೃಹತ್ಕಥೆ'. ಅದರಿಂದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನು 'ಪಂಚತಂತ್ರ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಆ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನ ಕೃತಿ ಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ, ದುರ್ಗಸಿಂಹ.

ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನು ರಚಿಸಿದ ಪಂಚತಂತ್ರ ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವವು ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮ, ಪೂರ್ಣ ಭದ್ರರ ಪಂಚತಂತ್ರಗಳು. ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನ ಗ್ರಂಥವು ಜಾವಾ, ಸುಮಾತ್ರಾ ಮೊದಲಾದ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದೂ, ಅದರ ಪ್ರತಿಗಳು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆಂದೂ ದಿವಂಗತ ಡಾ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರು ತಿಳಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಪಂಚತಂತ್ರಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಇತರ ಪಂಚತಂತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನ ಪಂಚತಂತ್ರವೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಆಧಾರವೆಂದರೆ ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಕನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾದುದು. ಈಗ ಪ್ರಚುರವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಚತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಅನೇಕ ಕಥೆಗಳು ಕನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ತಿರುಳು ಶಾಸ್ತ್ರ. ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ—ಸೌಮ್ಯ ರಾಜನಾದ ಅಮರಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಗಳಾದ ತನ್ನ ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಹಾದಿಗೆ ತರುವಂತೆ ವಸುಭಾಗಭಟ್ಟನನ್ನು ಬೇಡಿ ನಂತೆ. ಆಗ ಭಟ್ಟನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಐದು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಒಳ ಐದು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಹಾದಿಗೆ ತಂದನಂತೆ! ಆ ಉಪಾಯಗಳೆಂದರೆ: (೧) ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹು ಭೇದೋಪಾಯ, (೨) ನಂಬದವರನ್ನು ನಂಬುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಿ ಒಳಹೊಗುವುದು ವಿಶ್ವಾಸೋಪಾಯ, (೩) ಯಾವ ವಿಚಾರ ಪರೀಕ್ಷಿಸದೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಬೋಧಿಸುವ ಪರೀಕ್ಷೋಪಾಯ, ಬೇರೆಯವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಂಧಾನದಿಂದ ಮೋಸ ವುದು ವಂಚನೋಪಾಯ, (೫) ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅತಿ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ತನ್ನವ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಿತ್ರಕಾರ್ಯೋಪಾಯ. ಈ ಐದು ತಂತ್ರಗಳೂ ಪಿಂ ನೆಂಬ ಸಿಂಹಕ್ಕೂ ಸಂಜೀವಕನೆಂಬ ಎತ್ತಿಗೂ ನಡೆದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅ ಬಂದಿವೆ.

ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟ ಉಜ್ಜಯನಿಯ ವರ್ಧಮಾನಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಪ ಯಲ್ಲಿ ಕುಂಟಬಿದ್ದ ತನ್ನ ಎತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋ ಸಂಜೀವಕನೆಂಬ ಆ ಎತ್ತು ಯಮುನಾನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಹು ಯನ್ನು ಮೇದು ಮೈದುಂಬಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಗುಟುರು ಹಾಕಿತು. ನೀ ಕುಡಿಯಲೆಂದು ನದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪಿಂಗಳಕನೆಂಬ ಸಿಂಹ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನ ಕೇಳಿ ಭಯದಿಂದ ಓಡಿಹೋಯಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಕರಟಕ, ದಮ ರೆಂಬ ಎರಡು ಬಳ್ಳುಗಳು ಎತ್ತಿಗೂ ಸಿಂಹಕ್ಕೂ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳಸಿ, ಅದ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಲೋಪಬಂದುದರಿಂದ, ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ದ್ವೇಷ ತಂದೊಡ್ಡಿ ಎತ್ತನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದವು. ಇದು ಮೊದಲ ತಂತ್ರದ ಕಥೆ. ಉ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀತಿ ನಿರೂ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಥಮತಂತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಸು ವಾಗಿದೆ.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಗಾರ; ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಿಡಂಬನಕಾರ. ಪಿಂಗಳನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೋಣಗಳು ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಕವಾಗಿವೆ. ಈ ಹೆಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಚತುರಮತಿಗಳಾದ ಬಳ್ಳುಗಳು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಹಾಸ್ಯ ರಸಭರಿತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕೋಣನ ಬುದ್ಧಿಯವರು ಸ್ಥಾನಬಲದಿಂದ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರೆಂಬುದೂ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧಕರ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬಳ್ಳುಗಳು, ರಾಜರು ಮನುಷ್ಯಸಾಧಕರ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗುವರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಿಂಹವೂ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಕಾಕುನುಡಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗೇಲಿಗೆಬ್ಬಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. 'ಕೋತಿ'ಎಂಬ ಕಡೆ 'ಗೋಲಾಂಗೂಲ,' 'ಎತ್ತು' ಎನ್ನುವ ಕಡೆ 'ಶಾಕ್ವರ ಪರಿವೃಢ,' 'ನಾಯಿ' ಎಂಬ ಕಡೆ 'ಸಾರಮೇಯ' ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಗೇಲಿಗೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಪದ್ಯಗಳ ಶೈಲಿ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ; ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಆತ ಈ ಪ್ರೌಢಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ—

ಅನಿಮಿಷ ಚಾಪದಂತೆ ಸಿರಿ, ಶಾರದನೀರದಕಾಂತಿಯಂತೆ ಯೌ
ವನದೆಸಕಂ, ತೃಣಾಗ್ರಗತ ವಾಃಕಣಿಕಾಗಣದಂತೆ ಸಂದ ಜೀ
ವನಮುಪಜೀವಿ ಭವಪ್ರಭವಜೀವಿಗೆ ನಿರ್ಮಲ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದೊಳ್
ಮನಮೊಸೆದಾಗಳುಂ ನಡೆಯುವೇಳ್ವುದು ವಿಶ್ವಮೃಗೇಂದ್ರವಲ್ಲಭಾ

ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ, ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಪಂಪನೊ ರನ್ನನೊ ಇದರ ಕರ್ತೃವೆನಿಸೀತು!

ದುರ್ಗಸಿಂಹನೊಬ್ಬ ಸವ್ಯಸಾಚಿ. ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಮಯವಾದ ಮಾರ್ಗೀ ಶೈಲಿ, ಗದ್ಯವೆಲ್ಲ ಸರಳ ಸುಂದರವಾದ ದೇಶೀ ಶೈಲಿ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೊಂದು ಹಿರಿಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು—

ನಿಶ್ಚಿತಮನರಲ್ಲದರಿಂ। ದುಶ್ಚರಿತರನೆಯ್ದೆ ಪಡೆದ ದೋಷಕ್ಕಂ ಪ್ರಾ
ಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು ಸಕಲ ವಿ। ಪಶ್ಚಿನ್ನಿಧಿಯೆನಿಪ ದುರ್ಗನಂ ಬಿದಿ ಪಡೆದಂ

ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅತಿಶಯವಾಗಿರುವುದಾದರೂ ಅಶಕ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ii) ಶಾಂತಿನಾಥ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೮)

ಶಾಂತಿನಾಥ ಕವಿಯು 'ಸುಕುಮಾರಚರಿತಂ' ಎಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೆ 'ಸಹಜಕವಿ,' 'ಚತುರಕವಿ,' 'ಸರಸ್ವತೀ ಮುಖ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮುಕುರ,' 'ಜಿನಮತಾಂಭೋಜಿನೀ ರಾಜಹಂಸ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೮ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಶಿಕಾರಿಪುರದ ೧೩೬ನೇ ಶಾಸನವನ್ನು ನಾಥನೇ ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಆಧಾರಗಳಿವೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ರಸಭಾವದಿಂ ವರ್ಣಕದಿಂ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥನಿಚಯದಿಂ ಸೂಕ್ತಮೆನಲ್ ಸುಕು ಚರಿತಮುಂ ಪೇಳ್ದ ಕವೀಂದ್ರಾಗ್ರಣಿ' ತಾನೆಂದು ಅವನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಸುಕುಮಾರಚರಿತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೮ಕ್ಕೂ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈ ಕವಿ ಚಾಳುಕ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿ ಭುವನೈಕಮಲ್ಲನ (೧೦೬೮-೧೦೭೬) ಪಸಾಯಿತನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಯೂ, ವಾಸೆ ೧೨೦೦೦ಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆತನ ತಂದೆ 'ಸತ್ಯರತ್ನ ಗೋವಿಂದರಾಜ; ತಮ್ಮ ವಾಗ್ಭೂಷಣ ರೇವಣ; ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಜಿನಪ

ಪಂಪಕವಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ, ಶಾಂತಿನಾಥನೂ 'ಈ ಸುಕು ಚರಿತದೊಳ್ ನೋಳ್ಪೆ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮುಮನಮಳ ಜಿನಧರ್ಮಮು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಡೀ ಕಾವ್ಯದ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೊಂದು ಮತತತ್ತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದಲೆ ತುಂಬಿದೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಪಾರಿ ಪದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ದುಃ ವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಇಷ್ಟೇ ದಟ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳು ಈತನ ಶೈಲಿ ಪ್ರೌಢವಾದರೂ ಸರಳ, ಲಲಿತ; ವರ್ಣನೆ ಹಿತ, ಪಾತ್ರ ಸಜೀವ; ಸನ್ನಿವೇಶರಚನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ; ಕಥಾಸು ಮನೋಹರ. ಆದರೂ ಈತನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರ ಸಮಯಗಳ ಪ್ರಾಚುರ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ ಆತನ ಶೈಲಿಯು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ವಾಯುಭೂತಿ ತನ್ನ ಮಾವನೊಡನೆ—

ನೀಂ ಬೇವಾದೊಡೆ ನಿನ್ನ ಕು । ಟುಂಬಿನಿಯುಂ ಕಯ್ಪೆಸೊರೆಯ ಕ

ನೆಂಬಂತೆ ದರಸಿಯೋದಳಿ । ದೇಂ ಬಳ್ವಳ ಒಳದ ಬಂಧುತನಮಿಸಿದಾ

ಎಂಬ ಮಾತು ಕತ್ತಿಯ ಮೊನೆಯಂತೆ ಹರಿತವಾಗಿದೆ. ಸೂ ಭಟ್ಟಾರಕನು ಅಳಿಯನನ್ನು ಕುರಿತು:

ಪಗೆಯಾವುದು ಕೆಳೆಯಾವುದು । ಬಗೆವೊಡೆ ಭಾವಿಸುವೊಡೆಂದು ನೋ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಗೆ ಕರ್ಮಮೆ, ಕೆಳೆ ಧರ್ಮಮೆ ! ಜಗದೊಳ್ ಮುನಿಪತಿಗೆ ಪರಮ
ಜಿನಪತಿಮತದಿಂ

ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತು ಸರಳವಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಾಂತಿನಾಥನು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ, ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(viii) ನಾಗಚಂದ್ರ

'ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ', 'ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತಪುರಾಣ'—ಎಂಬ ಎರಡು ಜೈನಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗಚಂದ್ರ ಕವಿ ಬಿಜಾಪುರದವನೆಂಬೂ, ೧೧ನೆ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನೆಂಬೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಬಲ್ಲಾಳರಾಜ (೧೧೦೦–೧೧೦೬)ನು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಯಾರುಮಾಡಿಸಿದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತೀತೈಲವನ್ನು ಕಂತಿಯೆಂಬ ದಾಸಿ ಕುಡಿದು ಕವಯಿತ್ರಿಯಾದಳಂತೆ! ಆಕೆಗೂ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದ 'ಅಭಿನವಪಂಪ' ನಾಗಚಂದ್ರನಿಗೂ ಕಾವ್ಯಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯಿತೆಂಬ ದಂತಕಥೆಯೊಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. 'ದನಮಂ ಕಡಿಕಡಿದು ಬಸದಿಗೆಳೆಯುತ್ತಿರ್ದರ್' ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಂದನ್ನು ಕವಿ ಒಡ್ಡಿದರೆ, ಕಂತಿ 'ವನದೊಳಗೆ ಪುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತೆ, ತನಿಗಂಪಂ ಪತ್ತುದೆಸೆಗೆ ಬೀರುತ್ತಿರ್ಪಾ, ಘನತರ ಸುರುಚಿರ ಸಚ್ಚಂದನಮಂ ಕಡಿಕಡಿದು ಬಸದಿಗೆಳೆಯುತ್ತಿರ್ದರ್' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಮಸ್ಯಾಪೂರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ! [ಇಂತಹ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಕಂತಿ–ಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆ' ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥವಿದೆ.] ಈ ದಂತಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಹುರುಳಿರುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾಗಚಂದ್ರನು ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನೆಂದೂ, ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಕವಯಿತ್ರಿ ಕಂತಿಯೆಂದೂ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಗಚಂದ್ರನ ಕಾವ್ಯಗಳೆರಡೂ ಆ ಕವಿಯ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಕೊಡರಿನಂತಿವೆ. ಆದರೆ 'ಧರ್ಮ'ದಷ್ಟೇ 'ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ'ವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನನ್ನು 'ಅಭಿನವಪಂಪ'ನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವಂತೆ ಆತನು ಅದ್ಭುತ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ 'ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣ'—ಬಹುಶಃ ಇದು ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿರಬೇಕು—ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. [ಕವಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವ
ಸೋಮೇಶ್ವರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦-೧೧೨೬)ನನ್ನು ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಹೊ
ರುವನೆಂದು ದಿವಂಗತ ಶ್ರೀ ಗೋವಿಂದ ಪೈ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.] ೧೪ ಆಶ್ವಾ
ಗಳ ಚಪ್ಪರದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿರುವ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಂಕ
ಭವಾವಳಿಗಳ ಪೈಕಿ ಒಂದು ಜನ್ಮದ ಕಥೆ ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿ
ತೀರ್ಥಂಕರಜನ್ಮದ ಜೀವಿತವೃತ್ತಾಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾ
ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥೆ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದ್ದು, ವರ್ಣನೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಪಡೆ
ಧಾರ್ಮಿಕಕಾವ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಕಥೆಯ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯ
ಮಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕವಿಗಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚೌ
ನಲ್ಲಿಯೆ ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಸಂಚರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾಗಚಂದ್ರನ ವರ್ಣನೆ
ಸಹಜಸುಂದರವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಸಿಡಿಲಿನಿಂದ ನೆಲಕ್ಕುರು
ಆಲದ ಮರವನ್ನು ವೈಶ್ರವಣ ಮಹಾರಾಜ ಕಂಡನಂತೆ.

ಸಿಡಿಲೆಂಬ ಜವನ ಕೊಡಲಿಯ । ಕಡುಪೊಯ್ಲಿಂ ನೆಗೆದ ಬೇರ್ಗಳೊಡನೆ ನೆಲಂ ಬಾ
ಯ್ವಿಡೆ ಬೆಟ್ಟುಕಡೆವ ತೆಱದಿಂ । ಕಿಡೆದಾಲಮನಿದಿರೊಳನಪಾಲಂ ಕಂಡಂ

ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ ರಾಜನಿಗೆ ಅದು ವೈರಾಗ್ಯರಸಕ್ಕೆ ಒ
ಸೇತುವೆಯಾಯಿತಂತೆ! ಮರುದಿನದ ಬೆಳಗನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ,
ಮುಂಜಾನೆಯ ಸಂಜೆಗೆಂಪು ಕೆಂಪಾದ ಚಿಗುರಿನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಂತಿ
ಚಂದ್ರಮಂಡಲವು ಬಾಡಿದ ಮಾಧವೀಪುಷ್ಪಗಳ ಗೊಂಚಲಿನಂತಿ
ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಬತ್ತಿ ತೊಟ್ಟಿನಿಂದ ಉದುರಿದ ಹಣ್ಣು ಹೂಗಳಂತಿದ್ದ
ತಂಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಆಕಾಶವು 'ತಪೋವನಂಬೊಲತಿ ಪಾ
ಮಾಯ್ತು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕವಿ ಹಾಡುವ ಜಿನಸ್ತು
ಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾನುರಾಗದ ಹೊಳೆಯೇ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ—

ನಿನಗೆ ರಸಮೊಂದೆ ಶಾಂತಮೆ । ಜಿನೇಂದ್ರ ! ಮನಮಾ ರಸಾಂಬುನಿಧಿಯೊಳವ
ಹನಸಿರ್ದು ಮಿಕ್ಕ ರಸಮಂ । ಕನಸಿನೊಳಂ ನೆನೆಯದಂತು ಮಾಡೆನಗರ್ಹಾ
ಮಣಿಭೂಷಣ ಭರದಿಂ ತನು । ಕಿಣಮಪ್ಪುದದೇಕೆ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಮಲಗುಣಭೂ
ಷಣನುಂ ದಯೆಗೆಯ್ ಪಡೆವೆಂ । ಪ್ರಣಯಮನಪವರ್ಗ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಗದಱಿಂದರ್ಹಾ

ಭಕ್ತಿಭರಿತವಾದ ಇಂತಹ ಪದ್ಯಗಳು ದಿವಂಗತ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ.ಯವ
ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಭಿನವ ಪಂಪನ 'ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿ'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಾಗಚಂದ್ರ ಕವಿಯ 'ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತಪುರಾಣ'ವು ಜೈನಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಮೊದಲ ರಾಮಾಯಣ. ವಿಮಲ ಸೂರಿ(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧ನೆಯ ಶತಮಾನ)ಯು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಪಉಮಚರಿಯ'ವೂ, ರವಿಷೇಣ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೭ನೆ ಶತಮಾನ)ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಪದ್ಮಪುರಾಣ'ವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆಕರಗಳೆಂದು ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕವಿ ನಾಗಚಂದ್ರನು 'ವಿಮಲಸೂರಿಯ ಜಾಡನ್ನೇ ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕಲೆಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮಾರ್ಪಾಟು ಗಳಾವುವೂ ಅವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ದಿವಂಗತ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಲ್. ಎನ್. ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಗಚಂದ್ರನೂ ನಾಗವರ್ಮನಂತೆ ಭಾಷಾಂತರಕಾರನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವ ರಿಬ್ಬರೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರಾಗಿರುವಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠಸಂಗ್ರಹಕಾರರು, ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಗಳು. ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಡ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪದಲಾಲಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ದೇಸೀಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಚಂದ್ರನು ನಾಗವರ್ಮನಿಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಜೈನರಾಮಾಯಣ ವೈದಿಕರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಬಹು ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಾಗಲಿ, ಋಷಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವು ದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ರಾಮ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೂ ಅಲ್ಲ, ರಾವಣನನ್ನು ಅವನು ಕೊಲ್ಲುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನು ಜೈನರ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಒರ್ವನಾದ ಬಲದೇವ; ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವಾಸುದೇವ. ಇಲ್ಲಿನ ರಾವಣ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ವೈಕುಂಠದ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಲ್ಲ, ಪ್ರತಿ ವಾಸುದೇವ; ವಾಸುದೇವನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಹತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸೀತೆ ಅಯೋನಿಜೆಯಲ್ಲ, ಜನಕನ ಔರಸಪುತ್ರಿ, ಪ್ರಭಾಮಂಡಲನ ತಂಗಿ; ಸುಗ್ರೀವ ಹನುಮಂತಾದಿ ಗಳು ಕಪಿಗಳಲ್ಲ, ಕಪಿಧ್ವಜರು; ಇಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ, ಆಕಾಶಗಾಮಿನೀ ವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹಾರುತ್ತಾರೆ; ರಾವಣಾದಿಗಳು ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲ, ಖೇಚರರು; ಅವರಿಗೂ ಕಪಿ ಧ್ವಜರಿಗೂ ಬಂಧುತನವುಂಟು; ಹನುಮಂತನು ರಾವಣನ ತಂಗಿಯ ಅಳಿಯ; ರಾವಣನಿಗೆ ಹತ್ತು ತಲೆಗಳಿಲ್ಲ, ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ತಲೆ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬಿಸಿ ಅವನು ದಶಶಿರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ; ಇಲ್ಲಿ ಮಂಥರೆಯ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ವಾಲಿಯ ವಧೆಯಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿನ ಹನುಮಂತ ಸಂಸಾರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಹಲವು ಮದುವೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಂಪನ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ'ವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ 'ಪಂಪಭಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಅಭಿನವಪಂಪನ ರಾಮಾಯಣವು 'ಪ ರಾಮಾಯಣ' ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಮವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ನಾಗಚಂ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಳಿರುವುದು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ. ಇ ರಾವಣನ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಲೋಕೋತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ತನಗೆ ಪ್ರಿಯ ಈ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಜೈನನನ್ನಾಗಿಯೇ ಪರಿಭಾವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಭಾವನ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿರುವ ರಾವಣ 'ಪರಾಂಗನಾವಿರತಿವ್ರತ' ಧಾರಿ ದ್ದಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆತನು ನಳಕೂಬರನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ 'ದುರ್ಲ ಪುರ'ಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಅದು ದುರ್ಲಂಘ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಳಕೂ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಪರಂಭೆ ರಾವಣನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ಗೆ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಳು. ವಿಜಯಿಯಾದ ರಾವಣನು ಒ ಬಂದ ಆ ದಿವ್ಯಸುಂದರಿಗೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಾ ಇಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ ವರ್ತಮಾ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲ 'ಅವಲೋಕಿನೀ ವಿದ್ಯೆ' ಅವನ ಕೈವಶವಾಗಿದೆ. ವಿ ರೇನು? ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿ ಮಸಿಯಾದಂತೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಶ್ರೀರಾ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬರಸಿಡಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಮಿಂಚಿನಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೆ—

> ಬಳೆ ಪೃಷ್ಟಿಗೆ, ವಜ್ರದ ಸಂ। ಕಳೆ ಹೃದಯಕ್ಕನಿಪ ರೂಪವತಿ ಜಾನಕಿ
> ಪೊಬ್ಬುಳದೊಳಿರೆ ಪದ್ಮಪತ್ರದ। ಜಲಬಿಂದುವಿನಂತೆ ಚಲಿತಮಾದುದು ಚ

ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಅವಲೋಕಿನೀ ವಿದ್ಯೆ:

> ಅನ್ನೆಯದಿಂ ನಡೆವವರಂ। ನೀನ್ ನಿಯಮಿಸುವೈ ದಶಾಸ್ಯ ಪೆಜಿನಾವನ್
> ನ್ನನ್ನಿಯಮಿಸುವಂ, ಮುನ್ನೀರ್। ಬೆನ್ನೀರೆನೆ ಬೆರಸಲಣ್ಣ ತಣ್ಣೀರೊಳವೇ

ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಮನಸ್ಸು ಹತೋಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದ ರಾವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗದರಿಸಿ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನ ಅಧಃಪತನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅವನು ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತಕರ್ಮದಿ ದುರ್ವಿಧಿಯ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದ. ಕಾಳೋರಗನನ್ನು ಕೈಲಿಹಿಡಿವ ಬಾ ನಂತೆ ಅವನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡುಹೋದ, ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ. ರಾ ರಾವಣ ಯುದ್ಧ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು. ರಾವಣನು 'ಬಹುರೂಪಿಣೀ ವಿದ್ಯೆ' ಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಅಜೇಯನಾದ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಸೀತೆ ಭಯದಿಂದ ತನ್ನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಂಡನ ಜೀವದಾನವನ್ನು ಬೇಡಿದಳು. ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯನ್ನು ಕಂಡು 'ಕದಡಿದ ಸಲಿಲಂ ತಿಳಿವಂದದೆ' ರಾವಣನ ಮನಸ್ಸು ತಿಳಿಯಾಯಿತು. ಆತನು ಕೃತಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ

> ರಾಮನಿನಗಲ್ಚಿ ತಂದಾ । ನೀ ಮಾನಿಸಿಗಿನಿತು ದುಃಖಮಂ ಪುಟ್ಟಿಸಿದೆಂ
> ಕಾಮವ್ಯಾಮೋಹದಿನಾ । ಶಾಮುಖಮುಂ ಪುದಿಯೆ ದುರ್ಯಶ ಪಟಹಂ

ಎಂದುಕೊಂಡು, ಒಡನೆಯೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಮನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದುರಂತನಾಯಕನಾಗಿ ಸಾಯುವ ರಾವಣನಲ್ಲಿ ಕವಿಗಿರುವ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಅನುಕಂಪ, ಆತ್ಮೀಯತೆ ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ.

ನಾಗಚಂದ್ರನನ್ನು 'ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸಪ್ರಿಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆತನ ಈ ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸದ ಒಲವು ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಗೆ ಸತ್ವವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. 'ಮುನ್ನೀರ್ ಬೆನ್ನೀರೆನೆ ಬೆರಸಲಣ್ಣ ತಣ್ಣೀರೊಳವೆ?', 'ಗುಣಹೀನನ ಸಿರಿಗಿಂತಂ ಗುಣಿಗಳ ಒಡತನವೆ ಲೇಸು.' ಇಂತಹ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳು ಅಭಿನವ ಪಂಪನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಲೋಕಾನುಭವಕ್ಕೂ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರಿನಂತಿವೆ. ಆತನ ಕಥಾಸಂವಿಧಾನ, ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆ, ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ, ವರ್ಣನಾವೈಖರಿಗಳು 'ಅಭಿನವಪಂಪ'ನೆಂಬ ಆತನ ಬಿರುದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿವೆ.

(ix) ನಯಸೇನ

ನಯಸೇನ ಕವಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೨. ಆತನು ಬರೆದ ಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮಾಮೃತ. ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜಿನಮತದೊಳೆ ನಿತುಸಾರಮದನಿತುಂ ಲೇಸಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು 'ಸುಕವಿಜನಮನಃಪದ್ಮಿನೀರಾಜಹಂಸ', 'ಸುಕವಿನಿಕರಪಿಕಮಾಕಂದ' ಎಂದೂ 'ದಿಗಂಬರದಾಸ', 'ನೂತ್ನಕವಿತಾ ವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳವನೆಂಬೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಂಗವು ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ನಯಸೇನನು ಪಂಪ, ರನ್ನಾದಿಗಳಂತೆ ಮಹಾಕವಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕನ್ನಡದ ಮಾರ್ಗೀಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಶುದ್ಧ ದೇಸೀಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ. ಅವನ ಸವಾಲನ್ನು ಕೇಳಿ—

ಸಕ್ಕದಮಂ ಪೇಳ್ವೊಡೆ ನೆರೆ । ಸಕ್ಕದಮಂ ಪೇಳ್ಗೆ ; ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದೊ[illegible]
ದಿಕ್ಕುವುದೇ ಸಕ್ಕದಂಗಳ । ತಕ್ಕುದೆ ಬೆರೆಸಲ್ಕೆ ಘೃತಮುಮಂ ತೈಲಮು[illegible]

ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಗೆಂದು ಹೊರಟಿರುವ ನ[illegible]
ಕವಿ ಪರಮತವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂಲಕ ಸ್ವಮತಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿ[illegible]
ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಮಾತು ಸಾಕಷ್ಟು ಹರಿತವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ [illegible]
ಟಾಗ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಬರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱುವಡ । ತ್ಯನ್ನತ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಂಗೆ ಮುನಿಸಾಗದು, ಮು
ತ್ತನ್ನದೆ ಮೂಕೊಱೆಯಂಗಂ । ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱೆ ಬಡಿಗುಮಿಱಿಗುಂ [illegible]

ಎಂಬುದು ಆವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವೇ. ನಗುನಗುತ್ತಲೆ ಎ[illegible]
ಯನ್ನು ಮರ್ದಿಸುವ ಅವನ ಕವಿಜಾಣ್ಮೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. [illegible]
ಹಾಸ್ಯ, ಕಾಕು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿದೆ, ನೋಡಿ—

ಕಲಿತನದಿಂದಂ ಲೋಗರ್ । ಪುಲಿಯಂ ಪಿಡಿದೊಡನುದೇಂ ಬಿಡೆಂಬರ್ ಸ[illegible]
ದಿಲಿಯಂ ಪಿಡಿದೊಡಮದ ಪೆ। ರ್ಬುಲಿಯೆಂಬರ್ ದುರ್ಜನರ್ಗೆ ತಾನಿದು [illegible]

ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರ, ಪರಮತ ವಿಡಂಬನೆಯ ಮೂ[illegible]
ಸ್ವಮತಸ್ಥಾಪನೆ—ಇದರ ಪರಂಪರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ನಯಸೇನ ಆದಿ[illegible]
ಈತನ ವಿಡಂಬನೆ ಹರಿತವಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾದುದಾದರೂ ವಿವೇ[illegible]
ರಹಿತವಾದುದಲ್ಲ, ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲ. ಆತನ ಕಾ[illegible]
ಬರುವ 'ನಾಯಿಗೆ ನವಿಲಾಟವೆ?' 'ಕನಸಿನ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಗೋಣಿ ಒ[illegible]
'ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗೆ', 'ನಾಯಿಯ ಬಾಲ ಡೊಂಕು' ಇ[illegible]
ಗಾದೆಗಳು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ, ಆತನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಜನ[illegible]
ವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರವಿಲ್ಲ. ಆತನ ಈ ಗಾದೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ [illegible]
ವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ.

(x) ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ

೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನು ನಯಸೇ[illegible]
ಪರಮತವಿಡಂಬನದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, 'ಸ[illegible]
ಪರೀಕ್ಷೆ' 'ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗ[illegible]
ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ' ಕವಿಯ ಸಮಕಾಲೀನ ಮತ[illegible]

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಗ್ರಂಥ. ೧೫ ಅಧಿಕಾರಗಳಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂದ, ವೃತ್ತಗಳ ಹೊರತು ಗದ್ಯದ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಇತರ ಮತಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ, ಜೈನ ಧರ್ಮವೇ ಸರ್ವಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ. ಆತನು ಒಮ್ಮೆ ಜೈನಮತದಿಂದ ಶೈವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಪುನಃ ಜೈನಮತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದವನು. ಅಲ್ಲದೆ, ತನಗೆ ಸೌರ, ಕೌಳವ, ವೇದ, ಸ್ಮೃತಿ, ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಹುರುಳಿಲ್ಲ ತಿಳಿದಿರುವುದೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಇತರ ಮತಗಳ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮತಾಚಾರಗಳ ಹುಳುಕುಗಳೇ ಆತನಿಗೆ ಎದ್ದು ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಗೇಲಿಗೆಬ್ಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯ 'ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ' ೩೬ ವೃತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಿನಸ್ತೋತ್ರ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಿನಭಕ್ತಿಗಿಂತ ಮತವಿಡಂಬನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ, ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳು.

ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ ಭಾಷೆ ಸುಲಭ, ಬಂಧ ಬಂಧುರ; ಕವಿಯ ನಾಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಹು ಹರಿತ. ನಿರ್ದಯವಾಗಿ, ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ, ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, ಕಠೋರವಾಗಿ ಆತ ಪರಮತಖಂಡನೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ—ಇದು ವೈಷ್ಣವರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಗದಾಪ್ರಹಾರ.

> ಧರೆಗೊಡೆಯಂ ಚಕ್ರೇಶಂ। ತಿರಿವನೆ ಬಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಿ ಮೂಱಡಿ ನೆಲನಂ?
> ಸಿರಿಯೊಡೆಯಂ ಕೇಳಾಳಾ। ಗಿರಲಱಿವನೆ ಪರಿಸುತಂ ಕಿರೀಟಿಯ ರಥಮಂ?

ಇನ್ನು ಶಿವನ ಗ್ರಹಚಾರ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ—

> ಅಱಿವಿಲ್ಲೆಂಬುದನಕ್ಷ ಸೂತ್ರಮಣಿಯಿಂ, ಕಾರುಣ್ಯ ಮಿಲ್ಲೆಂಬುದಂ
> ಮಿಱುಗುತ್ತಿರ್ಪ ತ್ರಿಶೂಳದಿಂ, ತನಗಣಂ ನಾಣ್ ಮುನ್ನವಿಲ್ಲೆಂಬುದಂ
> ಮೊಱೆಗೆಟ್ಟಿರ್ಪ ಲಿಂಗದಿಂ ತಪದ ಮಾತಿಲ್ಲೆಂಬುದಂ ಗೌರಿಯಿಂ
> ದೆಱೆದೇನೆಂದು ಜಡರ್ ಮೃಡಂಗೆಱಗುವರ್ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚೂಡಾಮಣೀ?

ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳು ಆತನ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡವು. ಅವು ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದೈವಗಳೂ ಆತನ ವಿಡಂಬನೆಗೆ ಆಹುತಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯಾಗಿವೆ. ಜೈನಧರ್ಮದ ಭೇರೀನಿನಾದವು ಡಂಗುರ ಹೊಡೆದು ಸಾರುತ್ತಿದೆಯಂತೆ!

ಕುಸಿವನೆ ತೊಲಗಾ, ಹಿಂಸೆಯೊ! ಕಿಸಗುತ್ತಿರ್ಪವನೆ ತೊಲಗು, ಪರವಧು
ಟಿಸುವವನೆ ತೊಲಗೆನ್ನುತ್ತುಂ। ಪಸರಿಸುವುದು ಜೈನಧರ್ಮ ಭೇರೀ ನಿನದಂ

ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ ವಿಡಂಬನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೋಹಕವಾದ ತಿಳಿಹಾಸ್ಯವಿದೆ. ಕ್ಕೈಲಿ ಬೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(xi) ವೃತ್ತವಿಲಾಸ

ನಯಸೇನನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಿಟ್ಟು, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವಿಡಂಬನೆ ವೃತ್ತವಿಲಾಸನಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಧರ್ಮಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊ ದ್ದಾನೆ. ಈತ ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಗಾರ. ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುವುದೇ ಒ ಕಥೆಯಿಂದ. ಮನೋವೇಗ, ಪವನವೇಗರೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರರಿಬ್ಬರು ಪಾ ಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಬ್ರಹ್ಮದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ನಗಾರಿಯ ಬಾರಿಸಿ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ನಗಾರಿ ಹೊಡೆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಮೇಲೆ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಬೇಕು. ಇದ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ: "ನೀವು ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ರಾಜಪುತ್ರರು ತಮಗೇನೂ ತಿಳಿಯದ ಹೇಳಿ, ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮ ವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಜೈನಧರ್ಮ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿದರು. ಆ ಕಥೆಗ 'ಧರ್ಮಪರೀಕ್ಷೆ'ಯ ತಿರುಳು.

ಕವಿಯ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆ ಸರಳಸುಂದರವಾಗಿದೆ, ನಗೆಯ ತರಂಗಗಳನ್ನ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದೆ. ದಿವಂಗತ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರ 'ನಗೆಗಡಲು' ಇಲ್ಲಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಹಾಸ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ಅ ವಾದೀತು. ವೃತ್ತವಿಲಾಸ ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಗಾರನಾಗಿರುವಂತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಯ ಆಗಿದ್ದಾನೆ—

ಪರಿಪರಿಸಿ ನಿದ್ರೆಯುಡುಗಿದ । ಕೊರಲಂ ನಿಮಿರ್ದೆತ್ತಿ ನೋಡಿ ನಾಲ್ದೆಸೆಯಂ
ಸರವುಂ ಬಿದಿರ್ದೆಱಂಕೆಯ । ನೆರಡಂ ಬಡಿದೆದ್ದು ಕೋಳಿ ಕೂಗಿದುದಾಗಳ್

ಆವನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಸಹಜತೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪದ್ಯ ಸುಂದರವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ, ಭಾವ ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಹಜ ಸರಳತೆಯೇ ಅವನ ವಿಡಂಬನೆಯ ಹರಿತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗವೆಂದು ಕವಿಚರಿತೆ ಕಾರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈತನು ೧೧ನೆ ಶತಮಾನದವನೆಂದು ಈಚಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರಮತ. ಆದರೂ ಈತನು ನಯಸೇನ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವರ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವ ನಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

(xii) ಕರ್ಣಪಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೦)

ಈ ಕವಿಯು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಪುರಾಣ ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯು ಜಿನನ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹರಿವಂಶ, ಕುರುವಂಶಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜೈನಧರ್ಮಾನುಸಾರವಾದ ಮಹಾಭಾರತವೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ವೈದಿಕಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ಕುಣಿತವಿದೆ. ೧೮ ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆಗಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿದೆ. ಈತನಿಗೆ, 'ಸಹಜಕವಿತಾರಸೋದಯ'; 'ಭವ್ಯಜನವನಮಾರ್ತಾಂಡ', 'ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವರತ್ನಾಕರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವಾಳವಾದ ರಸಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಾವವಾಗಿದೆ.

'ಪಂಪಯುಗ'ದ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯರಾದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದ 'ಗಣಿತ ವಿಲಾಸ'ನೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತ ರಾಜಾದಿತ್ಯ (೧೧೨೦), 'ಗೋವೈದ್ಯ' ವನ್ನು ಬರೆದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ (೧೧೨೫), 'ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ'ವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ ವನ್ನು ಬರೆದ 'ವಿಚಿತ್ರಕವಿ' ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥ (೧೧೫೦), 'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ', 'ಭಾಷಾಭೂಷಣ', 'ವಸ್ತುಕೋಶ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ (೧೧೪೫), 'ಉದಯಾದಿತ್ಯಾಲಂಕಾರ'ವನ್ನು ಬರೆದ ಉದಯಾದಿತ್ಯ (೧೧೫೦) ಮೊದಲಾದವರು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು; ಕೆಲವರು ಕಾವ್ಯ ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿಯೂ ಇದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತುಷ್ಟಿಪುಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

೫. ಹರಿಹರಯುಗ

ಪಂಪಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಷ
ರಾಜ, ಮಹಾರಾಜರ ಕೃಪಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳಿದ
ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು
ಅವುಗಳ ವಸ್ತು, ರೀತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದವುಗಳು. ಅ
ಹೆಗ್ಗುರಿ ವಸ್ತುನಿರೂಪಣೆಯಷ್ಟೆ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವಾ
ರಾಜರ ಅನುಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗಳಿಗೆ ಕೈನೀಡಿದ ಈ ಕಾ
ಭಾಷೆ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪೋಷಾಕಿನಂತೆಯೆ ಭವ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.
ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಮಂಡಿತಳಾದ ಕಾವ್ಯದೇವಿ ಅವರ ಆಶ್ರಯ
ರಂತೆ ಸಿಂಹಾಸನಸ್ಥಳಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಅವುಗಳ ವೈ
ವನ್ನು ದೂರದಿಂದ ಕಂಡು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತೆ ಹೊರತು, ವೈಭ
ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕವಿಕಾವ್ಯ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಅವುಗ
ಓದಬೇಕು. ಆದರೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಕಾ
ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ವತ್ತಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿ
ವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕೂಗು ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾ
ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾ
ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿದ: ಸಮರಸವಿಲ್ಲದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳು 'ನೆಲ್ಲುಂ ನೊ
ಕುಡಿದಂತೆ', 'ಮುತ್ತಂ ಮೆಳಸುಂ ಕೋದಂತೆ', 'ಒತ್ತುಂಗರಡೆಯ ಮದ್ದ
ಜರ್ಝರಧ್ವನಿಗಳವೊಲ್ ಪರುಷತರ', 'ಮರುಗುವ ಪಾಲ್ಗೆ ಅಳಿಯ ಪ
ಬೆರಸಿದವೊಲ್ ವಿರಸಂ', 'ಕೂಸಿನ ತಲೆಯೊಳ್ ಬಿಣ್ಪೊರೆಯನಿಟ್ಟವ
ಅಸುಖಕರಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಬೆರಸು
ಆಗುವ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ಆತ ಖಂಡಿಸಿದ. ನಯಸೇನ ಕವಿ ಇನ್ನೂ ಒ
ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಕನ್ನಡ ಬಳಸುವ ಕಡೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಇಡುವ
ಕವಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ, 'ಬೆರಸಲ್ ತಕ್ಕುದೆ ಘೃತಮುಮಂ ತೈಲಮು
ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿದ. ಏನಾದರೇನು ? ನರಿಯ ಕೂಗು ಗಿರಿಗೆ ಮುಟ್ಟ
ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರುವಾಗ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ವ
ರೀತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕೋಲಾಹಲಕರವಾದಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದು ನಡೆದುಹೋಯಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಇದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಳೆಗುಂದಿ ಹೋದ ಜೈನಮತ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ವೈದಿಕಮತ ಕೇವಲ ಡಾಂಭಿಕತನ, ಅರ್ಥಹೀನ ಆಚಾರ, ಜಾತೀಯತೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ಣಾಟಕದ ರಾಜರುಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಟ ದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯಸ್ಥಿತಿಯು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅನಿಶ್ಚಯತೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು ಒಂದುಕಡೆ, ಕುರು ಡರ ಕೈಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ಕುರುಡರಂತೆ, ವೈದಿಕಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಜನಜಂಗುಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ, ಹೀಗೆ ಮೂಕಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರು ಜನಜಂಗುಳಿಯನ್ನು ದೈವ, ಧರ್ಮಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶೋಷಿಸಿ, ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮನಿಯಂತ್ರಣಕರ್ತೃಗಳ ತಂಡ ಮಗುದೊಂದೆಡೆ—ಸಮಾಜದ ಈ ದಾರುಣಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ವಿಚಾರಪರರಾದ ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿ ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಮಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನೂತನ ಸಮಾಜವೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಅವರು ಕೈಹಾಕಿದರು. ಇಂತಹರಲ್ಲಿ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲ ನೆಯವರು. ಹರಿಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವ ಈತ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿ ಸಿದ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಶಿವಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪಂಥ ವೀರಶೈವ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಪಂಥವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ 'ಇದಮಿತ್ಥಂ' ಎಂದು ಹೇಳಲು ಈಗ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಾಲದು. ಬಹುಶಃ ಎರಡು ಪಂಥಗಳೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿರಬೇಕೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಊಹೆ. ವಿವರಣೆ ಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ಇವೆರಡರ ಧ್ಯೇಯವೂ ಒಂದೆ. ಮೋಕ್ಷದ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿದ್ದ ಮತದ ಮುಳ್ಳುಬೇಲಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ಮತಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿಯೆ ಶ್ರಮಿಸಿದವು. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಿಗೂ ಈ ಎರಡು ಮತಗಳ ಧ್ವಜದಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆಯಿತು; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಿತು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಕ್ಕೆ ಮುದ್ರೆ, ತ್ರಿಪುಂಡ್ರಗಳ ಲಾಂಛನ ವಾದರೆ, ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗ, ವಿಭೂತಿಗಳ ಲಾಂಛನವಾಯಿತು. ಕರ್ಮಕಾಂಡ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ, ಆದರೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬೋಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ, ಸಾರ್ವ
ಮಾನವಪ್ರೇಮ, ಸರ್ವಸಮಾನತೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ನೈತಿಕಜೀವನ—ಇತ್ಯ
ಗುಣಗಳು ಎರಡು ಪಂಥಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಧರ್ಮಜಗತ್ತಿ
ಮೂಡಿದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಜಗತ್ತಿಗೂ ಜಲಿಸಿತು. ಎರಡುಮತಗಳಲ್ಲಿ
ಸಂತರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರ
ಯನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರ 'ತೇವಾರ'ಗಳೂ ವೀರಶೈವರ ವ
ಗಳೂ ಅವರವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾದ ತಮಿಳಿಗೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ನೀ
ಅಪೂರ್ವ ಕಾಣಿಕೆಗಳು. ನಿರಾಭರಣಸುಂದರಿಯಂತಿರುವ ವಚನವಾ
ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾದ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕೋಡನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವ, ಕನ್ನ
ಹಿರಿಯ ಸ್ವತ್ತು. ಈ ಜಾತಿಯ ವಾಙ್ಮಯ ಭಾರತದ ಮತ್ತಾವ ಭಾಷೆಯ
ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ವಸ್ತು, ರೀತಿಗಳೂ ಭಾವ, ಭಾಷೆಗಳೂ ಕನ್ನ
ನೆಲದಲ್ಲಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿ, ಕನ್ನಡದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೆ ಬೆಳೆದು, ಅಪ್ಪಟ ಕ
ತನದಿಂದ ತುಂಬಿದವು.

'ವಚನ' ಎಂದರೆ 'ಮಾತು' ಎಂದರ್ಥ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ
ಗದ್ಯಕ್ಕೂ 'ವಚನ'ವೆಂದೇ ಹೆಸರು. ಗದ್ಯರಚನೆಗೆಲ್ಲ ಇದೇ ಹೆಸರಿತ್ತೆ
ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವೀರಶೈವಶರಣರ ಬೋ
ಯನ್ನು 'ವಚನ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಂದು ಶಿವಶರಣರ 'ವ
ವನ್ನು ಒಂದು 'ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇ
'ಷಟ್‌ಸ್ಥಳಶಾಸ್ತ್ರ'ವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃ
ಮಾತೃಸ್ಥಾನ. ಆ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ ಕೇವಲ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿ
ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇದು ಮೊಲದ ಕೋಡಾಗಿ
ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ಹೊರ
ಬೌದ್ಧರು, ಜೈನರು. ಕನ್ನಡಿಗರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯ
ಸಾಧಿಸಿದವರು ವಚನಕಾರರು. ದಕ್ಷಿಣಾಚಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಶಿವ ಶೈ
ಗಮಗಳು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನ, ಶಿ
ದ್ವೈತವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ; ಈ ಆಗಮೋಕ್ತವಾದ ಶಿವಾದ್ವೈತವನ್ನು ಸ
ಹೊರಟವರು, ವಚನಕಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಚನವಾಙ್ಮಯವನ್ನು 'ಕನ್ನ
ಶೈವಾಗಮ'ಗಳೆಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳು ಆಗಮ
ಭಾಷಾಂತರವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ 'ಅರವತ್ತುಮೂರು ಪುರಾತನ
ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಸಂತರ—ಅವರೆಲ್ಲ ತಮಿಳರು—ನಡೆನುಡಿಗಳೇ ವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಚನಗಳು ಪುರಾಣದ ಬಸನೆ ಕಾಯಿಯಾಗಿರದೆ, ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರರಾದ ಸಜ್ಜನರೂ ಉಜ್ವಲಶಿವಭಕ್ತರೂ ಸವಾಡಪುರುಷರೂ ಆದ ಮಹಾನುಭಾವರ ಜೀವಂತ ಆಚರಣೆಯ ಪಾವನ ಗಂಗಾಸ್ರೋತವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರದ ಹೆದ್ದಾರಿ ಸರ್ವರ ಸ್ವತ್ತಾಗುವಂತೆ ಜನಜಾಗ್ರತಿಯಾಗ ಬೇಕೆಂಬುದು ವಚನಕಾರರ ಹೆಗ್ಗುರಿ. ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಾದ ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳಿ ಗೆಲ್ಲ ಅದು ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು, ಅನುಸರಣಯೋಗ್ಯವಾಗಬೇಕು, ಅನುಸರಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಿಳಗನ್ನಡದ ತೊಡಿಗೆಯುಟ್ಟು, ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚಿಸಬಲ್ಲ ನಿತ್ಯಸತ್ಯದ ದೇವಗಂಗೆ ಈ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಇಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಲ್ಲ ಪುರಸ್ಕಾರ; ಅನುಭಾವಿಗಳ ಹೃದಯದಿಂದ ಪುಟಿದುಬರುವ ಅನುಭವೈಕ ಧರ್ಮದರ್ಶನಕ್ಕೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ-ಇವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಮಾನವನನ್ನು ದೇವನ ನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಮಹೋನ್ನತ ಗುಣವಿರುವುದರಿಂದಲೆ ಇವು ಅಮರವಾಗಿವೆ. ಈ ಅನುಭವಾಮೃತ ಚಿಲುಮೆಯಿಂದ ನೀರು ಉಕ್ಕಿದಂತೆ ಶರಣರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಸಾರವತ್ತಾದ, ಸೂತ್ರಪ್ರಾಯವಾದ, ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ವಚನರೂಪದಿಂದ ಹರಿದುಬಂದಿದೆ. ಅಮೋಘವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತತ್ತ್ವವೊಂದು ನಾಲ್ಕಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಗಾದೆಯಂತೆ ಸರಳವಾದರೂ ಸಾರವತ್ತಾದ ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ತಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಈ ವಚನವನ್ನು 'ಕನ್ನಡದ ಉಪನಿಷತ್ತು' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ವೀರಶೈವವು ಸರ್ವಸಮತೆಯನ್ನು ಸಾರಿದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ, ಮತ, ಪಂಥದವರೂ ತಾವು ಉದ್ಧಾರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇತರರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲೂ ಶಕ್ತರಾದರು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನರ್ಹರೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾ ಗಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಶೂದ್ರರೂ ವಚನರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕುಲಕ್ಕಿಂತ ಶೀಲ ಮುಖ್ಯ, ಕಾಯಕ ಮುಖ್ಯ. 'ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ.' ಆ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಕೀಳುಮೇಲು ಗಳಿಲ್ಲ; ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರುವವನು, ಹಗ್ಗ ಹೊಸೆಯುವವ, ಚಪ್ಪಲಿ ಹೊಲಿಯುವವ ಅಗಸ, ಬೆಸ್ತ, ಬೇಡ—ಎಲ್ಲರೂ ವೇದವನ್ನೋದುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಷ್ಟೆ ಮುಖ್ಯ. ಮನುಷ್ಯನ ಜಾತಿಗಿಂತ, ನುಡಿಗಿಂತ ನಡೆ ಮುಖ್ಯ. ಶೀಲಶುದ್ಧರಾದವರು ಕೀಳು ಜಾತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ವಚನರಚನೆಯಿಂದ ಸಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನವಾಙ್ಮಯವು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವೊ, ಸಾಹಿತ್ಯವೊ? ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಉತ್ತರ ಇಷ್ಟೆ—ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೊ ಸಾಹಿತ್ಯ... ವಚನಕಾರರು ಸತ್ಯೋಪಾಸಕರಾದ ಸಾಧಕರು. ಅವರ ವಚನಗಳು ... ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕವಾದವು, ಪ್ರಾರ್ಥನಾತ್ಮಕವಾದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ... ಬರುವ ವಿಚಾರಸರಣಿಯೆಂದರೆ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಶಾಸ್ತ್ರ ನಿರೂಪಣೆ, ಸದಾ... ಸದ್ಭಕ್ತಿಗಳ ನಿರೂಪಣೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಚನವಾಙ್ಮಯ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ... ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ. ಅದು ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾ... ಗುಣ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿದನ್ನು—ಅಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವನ್ನು—ನೋ... ಬೇಕೆಂದರೆ ವಚನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ನಿರಾಡಂಬರವಾದ ಅಲ್ಲಿನ ನು... ಕಿಡಿ ಅಜ್ಞಾನದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಶೇಷಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾ... ಕೆಲವು ವಚನಗಳಂತೂ ಪಾದಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವಷ್ಟು ಛಂದೋ... ವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಸ, ತಾಳ, ಲಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರಬಹುದು, ... ಹಾಡಿಗೆ ಅಳವಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಇವು ಹಾಡುಗಳಲ್ಲ, ಪದ್ಯಗ... ಗದ್ಯವೇ; ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಗದ್ಯ. ಹಾಗೆ ಗದ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೇ ಅದು ... ಶಯವಾದ ಮಹತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. 'ಗದ್ಯಂ ಕವೀನಾಂ ನಿಕಷಂ ವ... ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿಗೆ ಈ ಗದ್ಯ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ. ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ... ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಲ್ಲ ಭಾವೌನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವುದು ವ... ಗಳ ಮಹತ್ತು! ಕನ್ನಡಭಾಷೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, ಮಹತ್ತಾದ ಭಾವನೆಗಳ... ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಲ್ಲುದೆಂಬುದನ್ನು ಸಂದೇಹಿಸುವ ಕಿಲ್ಬಿಷರು 'ತನ್ನ ತಾನ... ತನ್ನರಿವೇ ಗುರು' ಎಂಬ ವಚನಭಾಗವನ್ನು ಜಪಮಾಡಲಿ.

ಹರಿಹರಯುಗದ ವಚನಕಾರರು

(i) ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ

ನಮಗೀಗ ದೊರೆತಿರುವ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನೆ ಮೊ... ಮೊದಲನೆಯವನು. ಈತ ಚಾಲುಕ್ಯ ಜಯಸಿಂಹ (೧೦೧೫–೧೦೪೨)ನ ಕಾ... ದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜನ ಮಡದಿಯಾದ ಸುಗ್ಗ... ವ್ವೆಯು ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿದ್ದಳಂತೆ! ಈತನ ೧೫೦ ವಚ... ಗಳು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಸಾದಗುಣ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾದು... ಭಗವಂತನು ಜಗದ್ಭರಿತನೆಂಬುದನ್ನು ಬೋಧಿಸಹೊರಟ ದಾಸಿಮಯ್ಯ '... ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಬೆಳೆ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಸುಳಿದು ಬೀಸುವ ವಾಯು ನಿಮ್ಮ ದಾ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಿಮ್ಮ ದಾಸವನುಂಡು ಅನ್ಯರ ಹೊಗಳುವ ಕುನ್ನಿಗಳನೇನೆಂಬೆ ರಾಮನಾಥಾ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಶೈವನಿಷ್ಠೆ ಉತ್ಕಟವಾದುದು. ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆತನಿಗೆ ಭೋಗ್ಯಭಾಗಗಳಾವುವೂ ಬೇಡ. 'ಕರಿಯನಿತ್ತೊಡೊಲ್ಲೆ, ಸಿರಿಯನಿತ್ತೊಡೊಲ್ಲೆ, ಹಿರಿದಪ್ಪ ರಾಜ್ಯವನಿತ್ತೊಡೊಲ್ಲೆ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಸೂಳುನುಡಿಯು ಒಂದರಗಳಿಗೆ ಇತ್ತಡೆ ನಿನ್ನನಿತ್ತೆ ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥ' ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದವನಿಗೆ ನಿಷ್ಠೆಯೆ ಊರೆಗೋಲು. ಅಂತಹ 'ನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳ ಭಕ್ತ ನಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿರ್ದಡೇನು? ಅದು ಪಟ್ಟಣವೆಂದೆನಿಸುವುದು, ನಿಷ್ಠೆ ಇಲ್ಲದ ಭಕ್ತ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದು ನಟ್ಟಡವಿ ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥ' ಎಂಬುದು ಆತನ ನಿಲವು. ಭಕ್ತನಾದವನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಡರು ತೊಡರುಗಳಿಗೆ ಅಂಜಬಾರದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ತರ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಭಗವಂತನೇ ಒಡ್ಡುತ್ತಾನೆ. 'ಹರ ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ತಿರಿವಂತೆ ಮಾಡುವ, ಒರೆದು ನೋಡುವ ಸುವರ್ಣದ ಚಿನ್ನದಂತೆ, ಅರೆದು ನೋಡುವ ಚಂದನದಂತೆ, ಅರೆದು ನೋಡುವ ಕಬ್ಬಿನ ಕೋಲಿನಂತೆ, ಬೆದರದೆ ಬೆಚ್ಚದೆ ಇದ್ದಡೆ ಕರವಿಡಿದು ಎತ್ತಿಕೊಂಬ ನಮ್ಮ ರಾಮನಾಥನು' ಎಂಬ ನುಡಿಗಳು ಆತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರಿನಂತಿವೆ. ಆತನ ಕೆಲವು ವಚನಭಾಗಗಳು ಗಾದೆಯಂತೆ ಸಾರವತ್ತಾಗಿವೆ—'ಜ್ವರವಿಡಿದ ಬಾಯಿಗೆ ನೊರೆವಾಲು ಒಪ್ಪುವೆ?' 'ಎಳ್ಳು ಇಲ್ಲದ ಗಾಣದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯುಂಟೆ?', 'ಮಠದೊಳಗಿನ ಬೆಕ್ಕು ಇಲಿಯ ಕಂಡು ಪುಟನೆಗೆದಂತಾಯಿತ್ತು.'

ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿದ್ದ **ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯನೂ** ವಚನಗಳನ್ನು ಹಾಡಿರುವನೆಂದೂ, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪವಾಡಪುರುಷರೆಂದೂ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯನವೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದೆರಡು ವಚನಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಅಷ್ಟರ ಆಧಾರದಿಂದಲೆ ಆ ವಚನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಿಸುವುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಉಚಿತವಲ್ಲ.

(ii) ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ

ಅದ್ವಿತೀಯ ವಚನಕಾರನಾದ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಕಾಲಿಕರಾದರೂ ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಿಯರಾದ ಇಬ್ಬರು ವಚನಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸನು ಒಬ್ಬ. ಆತನ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಆತನು ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಅರಸನಾಗಿದ್ದವನು. ಆತನ ಜೀವನಕಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನು ಭೋಗಜೀವನದ ಕ್ಷಣಿಕತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಮಾಡಿಕೊಂಡು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೋದನೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಆತನ ತಂದೆ ಮಲ್ಲರಸ ಆತನನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತ ಲ ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈತನ ಅಂಕಿತ 'ಸಕಳೇಶ್ವರಾ' ಎಂ ಈತನ ವಚನಗಳು ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೂತ್ರ ವಾಗಿವೆ, ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿವೆ. 'ಆಶೆಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಕಿರಿಯರಿಲ್ಲ, ನಿರಾಸೆಯಿಂ ಬಿಟ್ಟು ಹಿರಿಯರಿಲ್ಲ; ದಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ, ವಿಚಾರದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಸಹಾಯಗಳಿಲ್ಲ, ಸಚರಾಚರಕ್ಕೆ ಸಕಳೇಶ್ವರದೇವರಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ದೈವವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಆತನ ಬೋಧನೆ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ ಸಾರವತ್ತಾಗಿದೆ, ಪ್ರಭಾವಯು ವಾಗಿದೆ. 'ಜನಮೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧನಲ್ಲದೆ ಮನಮೆಚ್ಚು ಶುದ್ಧನಲ್ಲವಯ್ಯ.' 'ಮೆಳೆ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲನಿಕ್ಕಿ ಮೆಳೆ ಭಕ್ತನಾಗಬಲ್ಲುದೆ?' 'ದಯದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಧರ್ಮವಿಲ್ಲ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಈತನ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈತನ ವಚನಗ ಮಹೋನ್ನತವೆಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾಗಿ

(iii) ಪ್ರಭುದೇವ

ಬಸವಣ್ಣನ ಕಾಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ವಚನಕಾರ, ಪ್ರಭುದೇವ. ಈತ ಹಿರಿತನ ಕಾಲ, ದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿದುದು. ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಊರಿನ ನಿರಹಂಕಾರ-ಸುಜ್ಞಾನಿ ಎಂಬ ಶೈವದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರನಾದ ಈ ಯೌವನದಲ್ಲಿಯೆ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ, ಆಳವಾದ ಆತ್ಮಚಿಂತನೆಯಿಂದ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾ ಯಾಗಿ, ದೇಶಪರ್ಯಟನೆಮಾಡುತ್ತಾ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಶಿವಶರಣರ ಕಾ ಧೇನುವಿನಂತಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನೂ ಆತನೂ ಸೇರಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಶಿವಶರಣರನ್ನ ಸಂಘಟಿಸಿದರು; ಸಾಧಕರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಭ ಮಂಟಪ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು; ಪ್ರಭುದೇವನು ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದನು ಆಗಾಗ ಶರಣರ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು ನಡೆದು ಶಿವತತ್ತ್ವ ಶಿವಾಚಾರಗಳು ನಡೆಯ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಬಸವಣ್ಣ, ಸಕಲೇಶ ಮಾದರಸ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಭೂತಿಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ಶಿವಾನುಭವಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಭುದೇವ ನಿಂತ ಎ ಕೈಲಾಸವಾಯಿತು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನ ಶಿವಶರಣರನ್ನೂ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಆತನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಭಕ್ತರು ಉದ್ಧಾರವಾದರು ಅನುಭಾವಿಗಳು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಾದರು. ಬಸವಣ್ಣನು ಪ್ರಭುದೇವನಿಗಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ('ಶೂನ್ಯ' ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಭವಮಂಟಪದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ಪ್ರಭುದೇವನಿಗೆ ಆ ಹೆಸರಿನ ಒಂದು ಸಿಂಹಾಸನವಿತ್ತೋ, ಅಥವಾ ನಿರಾಕಾರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಆತನು ಮೋಕ್ಷದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವಾಗಿದ್ದನೊ!) ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನಾಸೀನನಾದ ಆತನ ನುಡಿಗಳು ದೇವವಾಣಿಯಂತೆ ಪ್ರಮಾಣಿಕವಾದುವು, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠವಾದುವು. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾದುವು. 'ಗುಹೇಶ್ವರ' ಈತನ ಅಂಕಿತ.

ಒಮ್ಮೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಜನ ಶಿವಭಕ್ತರೆಲ್ಲ ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆ ಯಾಯಿತೆಂದು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡರಂತೆ! ಬಸವಣ್ಣನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕಳವಳ ಪಡುತ್ತಿರಲು ಪ್ರಭುದೇವನು 'ಅಂಗಜಂಗುಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಅಶನಕ್ಕೆ ನೆರೆದರು, ಲಿಂಗದ ಹನಣನಿವರೆತ್ತ ಬಲ್ಲರು? ಕಾಯಜೀವಿಗಳು ಕಳವಳಧಾರಿಗಳು, ದೇವರ ಸುದ್ದಿಯನಿವರೆತ್ತ ಬಲ್ಲರು? ಮದ್ಯಪಾನವನುಂಡು ಮದವೆದ್ದ ಜೋಗಿಯಂತೆ ನುಡಿದವರು, ಮಹೇಶ್ವರನ ನಿಲವನಿವರೆತ್ತಬಲ್ಲರು?' ಎಂದು ಗುಡುಗುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದ ಯಾವ ವಚನಕಾರನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರದ ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠುರತೆ ಈತನದು. ವ್ರತನೇಮಗಳ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬಡಿದೋಡಿಸುವಂತೆ 'ಹಾಲನೇಮವ ಹಿಡಿದಾತ ಬೆಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ, ಕಡಲೆಯ ನೇಮವ ಹಿಡಿದಾತ ಕುದುರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ; ಅಗ್ಘವಣಿಯ ನೇಮವ ಹಿಡಿದಾತ ಕಪ್ಪೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ; ಪುಷ್ಪದ ನೇಮವ ಹಿಡಿದಾತ ತುಂಬಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ; ಇವು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಹೊರಗು. ಭಕ್ತಿನಿಷ್ಠೆಯಿಲ್ಲದವರ ಕಂಡಡೆ ಮೆಚ್ಚ ಗುಹೇಶ್ವರ' ಎಂದು ಗೇಲಿ ಗೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜಾತಿ, ಮತ, ಪಂಥಗಳಿಂದ ಅತೀತನಾಗಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ತನ್ನವರೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವಾಗಲಿ, ಪರರೆಂಬ ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತದ ಮಹೋನ್ನತಿಗೇರಿರುವ ಆತನಿಗೆ ಶಿವಭಕ್ತನೊಬ್ಬೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಲಿಂಗವೇ ಮಹತ್ತಾದುದೆಂದು ವಿಜೃಂಭಿಸುವುದು ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಬುದ್ಧಿ ಚುರುಕು, ನಾಲಿಗೆ ಹರಿತ; ಬಹಿರಂಗದ ಪೂಜೆಯನ್ನೆ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಆತ–'ಎನಗೊಂದು ಲಿಂಗ, ನಿನಗೊಂದು ಲಿಂಗ, ಮನೆಗೊಂದು ಲಿಂಗವಾಯಿತ್ತು. ಹೋಯಿತಲ್ಲಾ ಭಕ್ತಿ ಜಲವಕೂಡಿ. ಉಳಿ ಮುಟ್ಟದ ಲಿಂಗವ ಮನಮುಟ್ಟಬಲ್ಲುದೆ, ಗುಹೇಶ್ವರಾ!' ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ 'ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಲೆ, ಕಲ್ಲುಕುಟಿಕಂಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂರುತಿ, ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಾಯಿತಲ್ಲಾ! ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕೈವಿಡಿವ ಅಚ್ಚವ್ರತಗೇಡಿಗಳನೇನೆಂಬೆ ಗುಹೇಶ್ವರಾ!' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಾಕಾರವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯ ಮಾತು ಮತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಿಷ್ಠರಾದವರಿಗೆ ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕಲ್ಲದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿ ವರು, ಆಗದು ಕಾಣಿರೊ! ಅಗಡಿಗರಾದಿರಲ್ಲಾ! ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟುವ ಕೂ ಇಂದು ಮೊಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆತ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧ ಬುಡಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಯನ್ನಿಡುತ್ತಾನೆ. ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಲ್ಲೆಂದು ಜ ವವನು ವಿಗ್ರಹಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯಾನೆ? 'ಕಲ್ಲಮನೆಯಮಾಡಿ, ದೇವರ ಮಾಡಿ, ಆ ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಕಡೆದರೆ ದೇವರೆತ್ತ ಹೋದರೊ? ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಮಾಡಿದವಂಗೆ ನಾಯಕನರಕ?' 'ದೇಹವೊಳಗೆ ದೇವಾ ವಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ದೇವಾಲಯವೇಕೆ?' ಚಿನ್ಮಯ ದೇವನನ್ನು ಮೃ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವವನು 'ಹುರಿಯನೆ ಪೂಜಿಸಿ, ಗಸಣಿಗೊಳಗಾದ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮೀರಿ, ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೇರಿರುವ ನುಡಿಗಳು ಆತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ನಿಲುವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವೆ—'ವೇದವೆಂ ಓದಿನ ಮಾತು, ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬುದು ಸಂತೆಯ ಸುದ್ದಿ, ಪುರಾಣವೆಂ ಪುಂಡರ ಗೋಷ್ಠಿ, ತರ್ಕವೆಂಬುದು ತಗರ ಹೋರಟೆ, ಭಕ್ತಿಯೆಂ ತೋರುಂಬ ಲಾಭ.' 'ಇಷ್ಟಲಿಂಗವ ತೋರಿ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವ ಹೊಡೆವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯದೆಲ್ಲಿಯದೊ? ಅದೆಲ್ಲಿಯದೊ ಲಿಂಗ? ಅದೆಲ್ಲಿಯ ಜಂಗಮ? ಅದೆಲ್ಲಿಯದೊ ಪಾದೋದಕ ಪ್ರಸಾದ? ಅಲ್ಲದಾಟವನಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಮುಂದುಗೆಟ್ಟರು, ಗುಹೇಶ್ವರ ನಿಮ್ಮಾಣೆ.' ಇಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಟುಸತ್ಯ ನುಡಿದೂ ಆತನು ಸರ್ವಪೂಜ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದಾಗ ಆತನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದೇ ಸರಿ.

ಸಾಕಾರಪೂಜೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ ಆತ ತನ್ನ ಪೂಜಾವಿಧಾನವನ್ನು ಕು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ತನ್ನ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಪ್ರಾಣೇಶ್ವ ಕ್ಷಮೆಯೆ ಅಭಿಷೇಕ, ವೈರಾಗ್ಯವೇ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ, ಸಮಾಧಿಯೆ ಶ್ರೀಗ ನಿರಹಂಕಾರವೇ ಅಕ್ಷತೆ, ಸತ್ಯವೇ ದಿವ್ಯಾಭರಣ, ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಧೂಪ, ಜ್ಞಾನವೆ ದೀಪ—ಹೀಗೆ ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆಯೂ ಅಂತಃಕರಣ ಮಾಡತಕ್ಕದು. ಆತನ 'ಕಾಯವೆ ಕೈಲಾಸವಾಯಿತ್ತು, ಮನವೆ ಲಿ ವಾಯಿತ್ತು, ತನುವೆ ಸೆಜ್ಜೆಯಾಗಿತ್ತು, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಲೀಯವಾಗಿತ್ತು ಇಂತಹ ಪರಮಜ್ಞಾನಿ 'ಆನು ನೀನೆಂಬುದು ತಾನಿಲ್ಲ ತಾನರಿದ ಬ ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೆಲ್ಲಿಂದ ಬಪ್ಪುದೊ?' ಎ ಕೇಳುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಇದೆ.

ಪ್ರಭುದೇವನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಒಂದು ಭಾಗ ಬೆಡ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಚನಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆ ತಂತ್ರಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಯಂತೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾಷೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗುಪ್ತ ಅಥವಾ ಗುಹ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ 'ಗುಹೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಆತನ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತ ಅರ್ಥವತ್ತಾದುದಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲು ನೋಟಕ್ಕೆ ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಈ ವಚನಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಹಾಯ ವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. 'ಆಕಾಶನ ಕಪ್ಪೆ ನುಂಗಿದರೆ, ಆಗಳೆ ಹತ್ತಿತ್ತು ರಾಹು, ನೋಡಿರೆ ಅಪೂರ್ವನತಿಶಯ! ಅಂಧಕ ಹಾವಹಿಡಿದ, ಇದು ಕಾರಣ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅರುಹದೆ ನಾನರಿದೆನು' ಇದರ ಅರ್ಥ ಇದು–ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಂತಿಬಿಂದುವು ಪರಮಾಮೃತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಲು, ಕುಂಡಲಿಸ್ಥಾನದ ಸುಪ್ತಭುಜಂಗವು ಆ ಅಮೃತವನ್ನು ಆರೋಗಿಸುವುದು. ಇದರ ಸುಖವನ್ನು ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತನು ಅರಿತು ಅದನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸದೆ ಮೌನವಾಗಿ ದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಕೆಂಡದ ಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಅರಗಿನ ಕಂಭವಿದ್ದುದ ಕಂಡೆ. ಅರಗಿನ ಕಂಭದಮೇಲೊಂದು ಹಂಸೆ ಇದ್ದುದ ಕಂಡೆ. ಕಂಭ ಬೆಂದು ಹಂಸೆ ಹಾರಿತ್ತು.' ಜ್ಞಾನಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ, ಅಶಾಶ್ವತದೇಹವೆಂಬ ಒಂದು ಅರಗಿನ ಕಂಭವಿದೆ. ದೇಹಭಾವ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತಲೆ, ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಆತ್ಮಹೋಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ— ಎಂಬುದು . ಇದರ ಅರ್ಥ. ಕೆಂಡದ ಬೆಟ್ಟ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅರಗಿನ ಕಂಭ, ಅವುಗಳ ಮೇಲಿನ ಹಂಸೆ—ಇವುಗಳ ಯಥಾರ್ಥಕಲ್ಪನೆಯೂ ಮನೋಹರ ವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಭುದೇವನ ವಚನಗಳು ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿ, ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿವೆ! 'ತನ್ನ ತಾನರಿದರೆ ನುಡಿಯೆಲ್ಲ ಪರತತ್ವ,' 'ಸಾಸುವೆಯಷ್ಟು ಸುಖಕ್ಕೆ ಸಾಗರದಷ್ಟು ದುಃಖ,' 'ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿ ರ್ಲಿಂಗ, ಸ್ವರವೆಂಬುದು ಪರತತ್ವ' ಈತನ ವಚನಗಳು 'ಅಧರಕ್ಕೆ ಸಿಹಿ, ಉದರಕ್ಕೆ ರುಚಿ, ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ನಿತ್ಯಸತ್ಯದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೂ ಆಗಿವೆ. ಶರಣರೆಲ್ಲರೂ ಐಕ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಘಟ್ಟ ಬಂದಾಗ, ಆತನು ಅವರ ವರಿಗೆ ವಿಹಿತವಾದ ನಿರವಯವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ, ತಾನೂ 'ಗುಹೇಶ್ವರ ನೆಂಬ ಲಿಂಗದ ನಿಜಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು, ಪರವಶನಾಗಿ, ನಿರಾಳಕ್ಕೆ ನಿರಾಳ' ವಾದನು. ಹಾಗೆ ನಿರಾಳನಾಗುವ ಮುನ್ನ 'ಗೋರಕ್ಷ'ನೆಂಬ ಹಟಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ ಆತನಿಗೆ ಉಪದೇಶಾಮೃತವನ್ನು ನೀಡಿದನಂತೆ. ಆಗ ಅವ ರಿಬ್ಬರ ಸಿದ್ಧಿಯ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆಯಿತಂತೆ! ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಗೋರಕ್ಷನ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಡೆದಾಗ್ಗ ಅವನ ದೇಹ ಕೂದಲು ಕೊಂಕದೆ ಕಿಡಿಕಾರಿತಂತೆ! ಆದರೆ ಅವೇ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭುದೇವನನ್ನು ಹೊಡೆದಾಗ ಅದು ಗಾಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪೆ ದಂತಾಯಿತಂತೆ! ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಿಯ ಮುಂದೆ ಹಟಯೋಗದ ಅಲ್ಪತೆ ವಾಯಿತು.

(iv) ಬಸವಣ್ಣ

ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಹ ಕವಿ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ 'ಬಸವರಾಜರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಬಾಗೆವಾಡಿಯೆಂಬ ಅಗ್ರಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಾದಿರಾಜ-ಮಾದಾಂಬಿಕೆ ಎಂಬ ಶೈ ಕುಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಂಪತಿಗಳು ಬಸವಣ್ಣನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳು. ಇವರು ವಲ್ಲೇ ತೀರಿಹೋದುದರಿಂದ ತಬ್ಬಲಿಯಾದ ಬಸವಣ್ಣ 'ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಮು ತ್ತಿದ್ದ ಮುತ್ತಜ್ಜಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾದ. ಆತನಿಗೆ ಬ್ರಾ ಮತದ ಕರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜಿಹಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿತು. 'ಕರ್ಮಲತೆಯ ಜನಿವಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಬಿಸುಟು, ಮಲಪ್ರಹರಿ ಕೃಷ್ಣವೇಣಿಗಳ ಸಂಗಮ ಕಪ್ಪಡಿಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾ ಯಾಗಿದ್ದ ಈಶಾನಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗಮೇ ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಭಕ್ತಿಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿರಲು ಶಿವನು ಆತನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾ ಕೊಂಡು ಮಂಗಳವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಬಸವಣ್ಣ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ರಾಜಭಂಡಾರಿಯಾದ ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನ ಆಶ್ರಯ ದೊ ಯಿತು. ಈತನ ಜಾಣತನ ರಾಜನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ರಾ ಸ್ಥಾನದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಸಿದ್ಧದಂಡೇಶನ ಮರಣಾನಂತರ ಈ ಆತನ ಆಸ್ತಿ ಅಧಿಕಾರಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾದನು. ಸುಂದರಿಯ ಗಂಗಾದೇವಿ, ಮಾಯಿದೇವಿಯರು ಈತನ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಮಾನ ಬಯಸಬಹುದಾದ ಅಧಿಕಾರ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಕಾಮಿನಿ, ಕೀರ್ತಿ, ರೂಪು ಯೌ ವೈಭವ—ಎಲ್ಲವೂ ಆತನಿಗೆ ಅಣಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀ ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾದುದು. ರಾಜನ ಭಂಡಾರಿಯಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಆತನು ಭಂಡಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ತನ್ನ ತನುಮನಧನಗಳನ್ನು ಶಿವಾರ್ಪಣ ಯಿಂದ ಜಂಗಮಾರಾಧನೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದ. ಆತನ ಕೀ ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ, ಶಿವಶರಣರನ್ನು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ಬಸವಣ್ಣ ಅವರ ಇಹಪರಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದಾಸೋಹದ ಜೊತೆಗೆ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ'ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶರಣರೊ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ದೇವಮಾನವನಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಅಲ್ಲಿನ ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾದನು. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಹಸ್ರ ದೋಷಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ, ಮಾನವಜನಾಂಗ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಿತು. ಬಸವಣ್ಣನ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಧರ್ಮನಿರತನಾದ ತ್ಯಾಗಪುರುಷನನ್ನು ಅವತಾರಪುರುಷನೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ವೃಷಭಮುಖನೆಂಬ ಗಣಪನು ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಶಿವನ ಆಸ್ಥಾನದವರಿಗೆಲ್ಲ ಹಂಚಹೊರಟವನು ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಮರೆತ; ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದಾಗ ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದೇ ವಾದಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ಪರಶಿವ ಅವನನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಸಾದ ವನ್ನು ಹಂಚಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ. ಆತನೇ ಬಸವಣ್ಣ— ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಪದಿಂದ ಮಾನವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನೆಂದು ಕವಿಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ನಾಟುವುದಕ್ಕೆ ಪವಾಡಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಹಾಯಕವಾಗಬಲ್ಲ ವಾದರೂ, ವಿಚಾರಪರರಾದವರು ಪವಾಡಗಳಷ್ಟರಿಂದಲೆ ತೃಪ್ತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವರು ಮಹಾಪುರುಷನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಸು ತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಮಾನವನಾಗಿ ಅವತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಮಾನವನು ತನ್ನ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳ ಸೋಪಾನಗಳಿಂದ ದೇವತ್ವಕ್ಕೇರುತ್ತಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣನು ಅಂತಹ ದೇವಮಾನವನೆಂಬುದನ್ನು ಆತನ ವಚನಗಳು ದಿಗ್ದರ್ಶಿ ಸುತ್ತವೆ. ಮಾನವನಾಗಿದ್ದ ಆತ ಹೇಗೆ ಸಾಧನೆಯ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ದೇವಮಾನವನಾದನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗು ತ್ತದೆ. ಆತನು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ 'ಅಯ್ಯಾ, ಅಯ್ಯಾ ವೆಂದು ಕರೆ ವುತ್ತಲಿದೇನೆ; ಅಯ್ಯಾ ಅಯ್ಯಾ ಎಂದು ಒರಲುತ್ತಲಿದೇನೆ; ಓ ಎನ್ನಲಾಗದೆ ಅಯ್ಯ?', 'ಅಕಟಕಟಾ' ಶಿವ! ನಿನಗನಿತು ಕರುಣವಿಲ್ಲ; ಅಕಟಕಟಾ, ಶಿವಾ! ನಿನಗನಿತು ಕೃಪೆಯಿಲ್ಲ; ಏಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ ಇಹಲೋಕ ದುಃಖಿಯ, ಪರಲೋಕ ದೂರನ?', 'ಎಂದೊ . ಸಂಸಾರದಂದುಗ ಹಿಂಗುವುದು? ಎಂದೊ ಮನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವಹುದೆನಗೆ? ಎಂದೋ, ಎಂದೊ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ, ಇನ್ನೆಂದೊ!' ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಾಧಕನ ಮನದ ಹೋರಾಟ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ತೋರುತ್ತಿರುವ ತವಕ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೆದ್ದಾರಿ ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆ. ಸಾಧಕನಾದ ಬಸವ ಮನಸ್ಸು ಇನ್ನೂ ಹತೋಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. 'ಕೊಂಬೆಯ ಮೇಲಿನ ಮರ್ಕಟ ಲಂಘಿಸುವ್ರವೆನ್ನಮನವು.' ಇದು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಮಾಯೆ ಬೇರೆ–ತಾಯ ಮಗಳಾಗಿ, ಮಡದಿಯಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಎನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಅತ್ತಿಯ ಹ ನೋಡಯ್ಯ, ವಿಚಾರಿಸಿದೊಡೇನು ಹುರುಳಿಲ್ಲವಯ್ಯ' ಎಂದು ಆತ ಮ ತ್ತಾನೆ. ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ವಿಷಯವೆಂಬ ಹಸುರನೆನ್ನ ಮುಂದೆ ಪಸರಿಸಿದೆಯಯ್ಯ, ಪಶುವೇನಬಲ್ಲುದು? ಹಸುರೆಂದೆಳಸುವುದು.' ಆದ್ದ ವಿಷಯ ಸುಖಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ 'ಅತ್ತಲಿತ್ತ ಹೋಗದಂತೆ ಹೆ ಮಾಡಯ್ಯ ತಂದೆ, ಸುತ್ತಿ ಸುಳಿದು ನೋಡದಂತೆ ಅಂಧಕನ ಮಾಡ ತಂದೆ ಮತ್ತೊಂದ ಕೇಳದಂತೆ ಕಿವುಡನ ಮಾಡಯ್ಯ ತಂದೆ' ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಹೊರನೋ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದರೂ, ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾ ಹೊರತು ಅದು ಅಳವಡದು. ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆನೆಂದು ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳ ರಾಯಿತೆ? 'ನೆಚ್ಚಿದೆನೆಂದರೆ, ಮೆಚ್ಚಿದೆನೆಂದರೆ, ಸಲೆ ಮಾರುವೋದೆನೆ ತನುವನಲ್ಲಾಡಿಸಿ ನೋಡುವೆ ನೀನು; ಮನವನಲ್ಲಾಡಿಸುವೆ ನೀನು! ಧ ನಲ್ಲಾಡಿಸುವೆ ನೀನು!' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಬಸವಣ್ಣ. ಕ್ರಮಕ್ರಮ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ನಿಸ್ಸಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು 'ಕೂ ಸಂಗಯ್ಯ ಒಲಿದಾನೋ ಒಲಿಯನೊ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಹಾಸಲುಂಟು, ಹೊ ಲುಂಟು' ಎಂಬ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿತು. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾದಾಗ 'ವಚನ ನಾಮಾಮೃತ ತುಂಬಿ, ನಯನದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮೂರುತಿ ತುಂಬಿ, ಮನ ನಿಮ್ಮ ನೆನಹು ತುಂಬಿ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕೀರುತಿ ತುಂಬಿ, ಕೂಡಲಸಂಗ ದೇವ! ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಕಮಲದೊಳಗಾನು ತುಂಬಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವಂ ತುಂಬಿದ ಕೊಡವಾದ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಜ್ಞಾನ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಹರಿದುಬಂತು.

ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳೆಂದರೆ ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿಗಳು. ಅವು ಎಷ್ಟು ಸ ಎಷ್ಟು ಸುಲಭ, ಎಷ್ಟು ಲಲಿತ! 'ಕಳಬೇಡ, ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿ ನುಡಿಯಲುಬೇಡ, ಮುನಿಯಬೇಡ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯಪಡಬೇಡ, ತ ಬಣ್ಣಿಸಲುಬೇಡ, ಇದಿರ ಹಳಿಯಲುಬೇಡ, ಇದೇ ಅಂತರಂಗಶುದ್ಧಿ! ಇ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿ! ಇದೇ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗನನೊಲಿಸುವ ಪರಿ' ಸದಾಚಾ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸೋಪಾನವೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನ ಬೋಧನೆ. ಮಾನವಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಹತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. 'ಮರ್ತ್ಯವೆಂಬುದು ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟ, ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.' ಆದ್ದರಿಂದ ಇಹಪರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುವ ಸುಲಭೋಪಾಯವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ದಯಾಶಾಲಿಯಾಗಿರುವುದು. ಅದೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಾನವಧರ್ಮ. 'ದಯವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವೇವುದಯ್ಯ! ದಯವೇ ಬೇಕು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ, ದಯವೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಯ್ಯ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಬಸವಣ್ಣ. ಆತನ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ—'ಸತ್ಯವ ನುಡಿವುದೇ ದೇವಲೋಕ, ಮಿಥ್ಯವ ನುಡಿವುದೇ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ; ಆಚಾರವೇ ಸ್ವರ್ಗ, ಅನಾಚಾರವೇ ನರಕ; ಅಯ್ಯ ಎಂದಡೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಎಲವೊ ಎಂದಡೆ ನರಕ, ದೇವಾ, ಭಕ್ತ, ಜಯ ಜೀಯ ಎಂಬ ನುಡಿಯೊಳಗೆ ಕೈಲಾಸವಿದೆ' ಎಂಬ ವಚನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ; ವಚನಗಳನ್ನು 'ಕನ್ನಡದ ಉಪನಿಷತ್ತು'ಗಳೆಂದು ಕರೆದುದರ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನು ತನ್ನ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಂಧಕಾರಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಲು ಬದ್ಧಕಂಕಣನಾಗಿದ್ದನು. 'ಮಡಿಕೆ ದೈವ, ಬೀದಿಯ ಕಲ್ಲು ದೈವ, ಹಣಿಗೆ ದೈವ, ಬಿಲ್ಲ ನಾರಿ ದೈವ ಕಾಣಿರೊ!' ಆ ಕೀಳು ದೈವಗಳು 'ಮೊರಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಊರ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆರೆ ಬಾವಿ ಹೂಗಿಡ ಮರಂಗಳಲ್ಲಿ'....ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಕೊಡುತ್ತಾ 'ಮಾರಯ್ಯ, ಬೀರಯ್ಯ, ಅಂತರ, ಬೆಂತರ, ಕಾಳಯ್ಯ, ಮಾರಯ್ಯ, ಕೇತಯ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನಮಾಡಲು 'ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಶರಣೆಂಬುದೊಂದೆ ದಡಿಸಾಲದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ಬಸವಣ್ಣ. 'ಅರಗು ತಿಂದರೆ ಕರಗುವ ದೈವವ ಉರಿಯ ಕಂಡರೆ ಮುರುಟುವ ದೈವವ, ಅವಸರ ಬಂದರೆ ಮಾರುವ ದೈವವ' ದೇವರೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕೆ? ಜನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯತಃ ಮಾಡುವ ಕೃತಿಗೂ ಎಷ್ಟು ಅಂತರ! 'ಕಲ್ಲನಾಗರ ಕಂಡರೆ ಹಾಲನೆರೆಯೆಂಬರು, ದಿಟನಾಗರ ಕಂಡರೆ ಕೊಲ್ಲೆಂಬರಯ್ಯ; ಉಂಬ ಜಂಗಮ ಬಂದರೆ ನಡೆ ಎಂಬರು, ಉಣ್ಣದ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬೋನವ ಹಿಡಿ ಎಂಬರಯ್ಯ!' ಅನಾಗರಿಕರಾದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಈ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಾದರೆ, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಹತ್ಯೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ! ಯಾಗಪಶುವೊಂದನ್ನು ಕಂಡ ಬಸವಣ್ಣನ ಹೃದಯ ಕರಗಿ 'ಮಾತಿನ ಮಾತಿಂಗೆ ನಿನ್ನ ಕೊಂದಹರೆಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎಲೆ ಹೋತಾ ಅಳು, ಕಂಡಾ ! ವೇದವನೋದಿದವರ ಮುಂದೆ ಅಳು ಕಂಡಾ! ಶಾಸ್ತ್ರವನೋದಿದವರ ಮುಂದೆ ಅಳು ಕಂಡಾ! ನೀನತ್ತುದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಮಾ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ' ಎಂಬ ಕರುಣರಸದ ಹೊನಲು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತ ಸಮತೆಯನ್ನು ಸಾರಹೊರಟ ಆತನಿಗೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿನ ಮೇಲುಕೀಳು ಅರ್ಥಹಾರ ವಾದುದು. ಆತನು ಕೆರಳಿ 'ಕುಲವನರಸದಿರಿಂ ಭೋ!' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪ್ರ ರಾದ ಋಷಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಗಸ, ಕಮ್ಮಾರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಮತ ಆತನಿಗೆ ಅಂತಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನೂ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾಸಿ ಕಮ್ಮಾರ ಬೀಸಿ ಮಡಿವಾಳನಾದ, ಹಾಸನಿಕ್ಕಿ ಸಾಲಿಗನಾದ, ವೇದವನೋದಿ ಹಾ ನಾದ.' ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನದು ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಲ್ಲಿ ಬಂತು? ಗುಣ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಂದ ಮೇಲುಕೀಳು ನಿರ್ಣ ಬೇಕು. 'ಕೊಲ್ಲುವವನೆ ಮಾದಿಗ, ಹೊಲಸು ತಿಂಬುವನೆ ಹೊಲೆಯ, ವೇನೋ, ಆವದಿರ ಕುಲವೇನೊ?' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತನೇ ಕುಲಜನೆಂದು ಆತ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾಯಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಳುಮೇಲು ಗಣಿಸುವುದೂ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಪರಾಧ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಭ ಕಾಯಕವಾವುದೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ತನ್ನ ತಲೆ ದಂಡವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾ

ವೀರಶೈವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಮೇಲೆಯೂ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಂಡಿರುವವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಪರುಷ ಮುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕ ಕಬ್ಬುನವಾ ನೋಡಾ' ಎಂದು ಗದರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಲೆ ಬೋಳಾದರೂ ಮನ ಬೋಳಾ ಜಂಗಮರನ್ನೂ, ಭಕ್ತರಲ್ಲದ ವೇಷಧಾರಿಗಳನ್ನೂ, ಬಹಿರಾಡಂಬರದ ಆಟ ಭಕ್ತರನ್ನೂ ಆತ ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಏತ ತಲೆವಾಗಿದರೇನು, ಭಕ್ತನಾಗಬಲ್ಲುದೆ? ಇಕ್ಕುಳ ಕೈಮುಗಿದರೇನು, ಭೃತ್ಯಾಚಾರಿಯಾಗಬಲ್ಲು ಗಿಳಿಯೋದಿದರೇನು, ಲಿಂಗವೇದಿಯಾಗಬಲ್ಲುದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮದಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಯದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಸ ಅದನ್ನೆ ಜನರಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ. ಬಸವಣ್ಣನು ನಿಷ್ಕಪಟಿಯಾದ ಸದಾಚಾ ಲಿಂಗನಿಷ್ಠ, ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳುವು ಆತನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯಕರ. 'ಎನ್ನವರೊಲಿದು ಹೊನ್ನ ಶೂಲದಲಿಕ್ಕಿದರೆನ್ನ ಹೊ ಹೊಗಳಿ' ಎಂದು ಆತ ಆಕ್ಷೇಪಪಡುತ್ತಾನೆ. ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠುರನಾದ ಜನರ ತೆಗಳಿಕೆಗೂ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕುವವನಲ್ಲ. 'ದೇವನೊಬ್ಬ, ನಾಮ ಹಲ ಪರಮ ಪತಿವ್ರತೆಗೆ ಗಂಡನೊಬ್ಬ' ಎಂದು ಆತ ಬೋಧಿಸಿದರೂ ಹಲ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಊಸುರುಳ್ಳಿಯಂತೆ ಕ್ಷಣಕ್ಕೊಂದು ಬಣ್ಣ ತಾಳುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕೆರಳಿ ಭಕ್ತರ ಕಂಡರೆ ಬೋಳಪ್ಪಿರಯ್ಯ, ಸವಣರ ಕಂಡರೆ ಬತ್ತಲೆಯಪ್ಪಿರಯ್ಯ, ಹಾರುವರ ಕಂಡರೆ ಹರಿನಾಮವೆಂಬಿರಯ್ಯ, ಆವರವರ ಕಂಡರೆ ಅವರವರಂತೆ ಘೊಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟದವರ ತೋರದಿರಯ್ಯ' ಎಂದು ಗುಡುಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ನಿಂದೆ ನಿಷ್ಠೂರಗಳು ಬಂದವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಅದಕ್ಕೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕದೆ 'ಆರು ಮುನಿದು ಎಮ್ಮನೇನ ಮಾಡುವರು? ಊರು ಮುನಿದು ಎಮ್ಮನೆಂತು ಮಾಡುವುದು? ನಮ್ಮ ಕುನ್ನಿಗೆ ಕೂಸ ಕೊಡಬೇಡ, ನಮ್ಮ ಸೊಣಗಂಗೆ ತಳಿಗೆಯಲ್ಲಿಕ್ಕಬೇಡ! ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೋಹನ ಶ್ವಾನ ಕಚ್ಚಬಲ್ಲುದೆ?' ಎಂದು ಸವಾಲುಹಾಕುತ್ತಾನೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಬೋಧನಾವಿಧಾನ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅತ್ಯಂತ ಲಲಿತ ಸುಂದರವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. 'ನೆರೆ ಕೆನ್ನೆಗೆ, ತೆರೆ ಗಲ್ಲಕೆ, ಶರೀರ ಗೂಡುವೋಗದ ಮುನ್ನ, ಹಲ್ಲು ಹೋಗಿ ಬೆನ್ನುಬಾಗಿ ಅನ್ಯರಿಂಗೆ ಹಂಗಾಗದ ಮುನ್ನ, ಮುಪ್ಪಿಂ ದೊಪ್ಪವಳಿಯದ ಮುನ್ನ, ಮೃತ್ಯು ಮುಟ್ಟದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನ' ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಂಸಾರವೆಂಬುದು ಗಾಳಿಯ ಸೊಡರು, ಸಿರಿ ಯೆಂಬುದು ಸಂತೆಯ ಮಂದಿ' ಎಂದು ಆತ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಳಿಮನ ದವನಿಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ 'ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗೆ ಕಬ್ಬುನದ ಕಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಕೊಳೆವುದಲ್ಲದೆ ಬಲುಹಾಗಬಲ್ಲುದೆ?' ಹಾಗೆಯೆ 'ಸಗಣಿಯ ಬೆನಕಂಗೆ ಸಂಪಿಗೆಯರಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿದರೆ, ರಂಜನೆಯಲ್ಲದೆ ಅದರ ಗಂಜಳ ಬಿಡದಣ್ಣ'; 'ಮಣ್ಣ ಪುತ್ಥಳಿಯ ಮಾಣದೆ ಜಲದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದರೆ ನಿಚ್ಚಕ್ಕೆ ನಿಚ್ಚ ಕೆಸರಹುದಲ್ಲದೆ ಅದರಚ್ಚುಗೆ ಬಿಡದಣ್ಣ.' ಅದರಂತೆಯೆ ಮೂಢ ನಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. 'ಒಡೆತ್ತು ಬಲ್ಲುದು ಅವಲಕ್ಕಿಯ ಸವಿಯ? ಕೋಡಗ ಬಲ್ಲುದೆ ಸೆಳೆಮಂಚದ ಸುಖವ?'

ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆತ್ಮವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಆತನು ಮಾನವಾತೀತನಾಗದೆ, ದೇವತ್ವ ಮನುಷ್ಯತ್ವಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ವಚನಗಳು ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯ ಶುಭ್ರಕಾಂತಿಯಿಂದ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ. ಆತನು ಹೇಳುವ 'ನುಡಿದರೆ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರದಂತಿರಬೇಕು, ನುಡಿದರೆ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪ್ತಿಯಂತಿರಬೇಕು, ನುಡಿದರೆ ಸ್ಫಟಿಕದ ಶಲಾಕೆಯಂತಿರಬೇಕು, ನುಡಿದರೆ ಲಿಂಗ ಮೆಚ್ಚಿ ಅಹುದೆನ ಬೇಕು' ಎಂಬ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ಆತನ ನುಡಿಗಳೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಅಹುದು, ಲಿಂಗ ಮೆಚ್ಚಿ 'ಅಹುದು' ಎಂದುದರಿಂದಲೆ ಬಸವಣ್ಣ ಅಮೃತಪುತ್ರನಾದುದು,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪವಾಡ ಪುರುಷನಾದುದು, ಮಾನವದೇವನಾದುದು. ಆತನ ವಚ
ಧರ್ಮ, ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಗಳು ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆನಂದ
ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

(v) ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ

ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾಗಿರುವಂತೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಲ್ಲಿ
ಮಹಾದೇವಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯೆ. ಉಡುತಡಿಯೆಂಬ ಊರಿನ ನಿರ್ಮಲಶೆಟ್ಟಿ
ಎಂಬ ವೀರಶೈವ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳು, ಅಕ್ಕಮಹಾ
ಆಕೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ದಿವ್ಯ ಸುಂದರಿಯಾ
ಹೆಣ್ಣು ಉಡುತಡಿಯ ರಾಜನಾದ ಕೌಶಿಕನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದು, ಆತನ ಮೋ
ಪಾತ್ರಳಾದಳು. ಜೈನನಾದ ಆತನಿಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿರ್ಮಲ
ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ರಾಜಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಲು ಭಯ. ಈ ಸ
ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ತನ್ನ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ಪೂಜೆಗೆ
ವಾಗುವಂಥ ಮೂರು ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೊಡನೆಯೆ ರಾಜನನ್ನು ತ್ಯಜಿ
ಎಂಬ ಷರತ್ತನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು ಆತನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ಕಾಮಿ
ರಾಜ ಬಹುಬೇಗ ಆ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಮಹಾದೇವಿ ಆತನನ್ನು ತ್ಯ
ದಿಗಂಬರಳಾಗಿ, ತನ್ನ ತಲೆಕೂದಲಿನಿಂದಲೆ ಮೈಮಾನವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊ
ಶಿವಶರಣರ ಕೈಲಾಸದಂತಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು. ಅನುಭವಮ
ದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಶರಣರೆಲ್ಲ ಆಕೆಯ ಸ್ಥಿರಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒರೆಹಚ್ಚಿ ನೋಡಿ
ಆಕೆ ಹೇಳಿದಳು—'ಹರನೇ ನೀನೆನಗೆ ಗಂಡನಾಗಬೇಕೆಂದು ಅನಂತಕಾಲ
ಸಿದ್ದೆ, ನೋಡಾ! ಹಸೆಯ ಮೇಲಣ ಮಾತು ಬೆಸಗೊಳಲಟ್ಟಿದರೆ ಶಿ
ಹತ್ತಿರ ಕಳುಹಿದರೆನ್ನವರು. ಭಸ್ಮವನೆ ಹೂಸಿ, ಕಂಕಣವನೆ ಕಟ್ಟಿ
ಕಾರ್ಜುನ ತನಗೆ ನಾನಾಗಬೇಕೆಂದು.' ಆ ಎಳೆವರೆಯದಲ್ಲಿಯೆ ಆಕೆಗೆ ಕಾ
ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನ ಸತ್ತುಹೋಗಿತ್ತು. 'ಕಾಯ ಕರ್ರನೆ ಕಂದಿದರೇನ
ಕಾಯಮಿರ್ರನೆ ಮಿಂಚಿದರೇನಯ್ಯ? ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಬಳಿಕ
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಲಿಂಗವು ಒಲಿದ ಕಾಯವು ಹೇಗಿದ್ದರೇನಯ್ಯ?' ಆಕೆಯ
ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥಿರವಾದುದು—'ಚಂದನವ ಕಡಿದು ಕೊರೆದು ತೇದಡೆ ನೊಂದು
ಕಂಪ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ? ತಂದು ಸುವರ್ಣವ ಕಡಿದೊರೆದಡೆ ಬೆಂದು ಕಳಂಕ ಹಿಡಿ
ಸಂದು ಸಂದು ಕಡಿದು ಕಬ್ಬನು ತೆಂದು ಗಾಣದಲಿಕ್ಕಿ ಬೆಂದ ಪಾಕಗಳು
ಯಾಗಿ, ನೊಂದೆನೆಂದು ಸವಿಯು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತೆ?....ಎನ್ನ ತಂದೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದೇವಯ್ಯ, ಕೊಂಡಡೆ ಶರಣೆಂಬುದ ಮಾಣೆ.' ಆಕೆಯ ಈ ನಿಲುವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಶರಣರು ಆಕೆಯನ್ನು ಅನುಭವಮಂಟಪದ ಪ್ರಮುಖ ಸದಸ್ಯಳಾಗಿ ಗಣಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು.

ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳಂತೆ ಅಕ್ಕನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಆಂತರಿಕಹೋರಾಟ ಆತ್ಮರೋದನಗಳು ಸುಂದರವಾದ ಭಾವಗೀತೆಯ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. 'ಅಂಗಸತಿ, ಲಿಂಗಪತಿ' ಸ್ಥಿತಿ ಬಲಿತು ಆಕೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನಿಗಾಗಿ ಹಲುಬಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಭಕ್ತಿಭಾವಭರಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಸಾತ್ವಿಕಚೇತನಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಜೀವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ—'ಅಳಿಸಂಕುಳವೆ, ಮಾಮರವೆ, ಬೆಳದಿಂಗಳೆ, ಕೋಗಿಲೆಯೆ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮನೆಲ್ಲರನು ಬಂದು ಬೇಡುವೆನು, ಎನ್ನೊಡೆಯ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರ ಕಂಡರೆ ಕರೆದು ತೋರಿರೆ!', 'ಚಿಲಿಮಿಲಿಯೆಂದೋದುವ ಗಿಳಿಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ? ಎರಗಿ ಬಂದಾಡುವ ತುಂಬಿಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ? ಕೊಳನ ನಡೆಯಾಡುವ ಹಂಸೆಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ? ಗಿರಿಗಹ್ವರದೊಳಗಾಡುವ ನವಿಲುಗಳಿರಾ, ನೀವು ಕಾಣಿರೆ ನೀವು ಕಾಣಿರೆ? ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಲ್ಲಿರ್ದಹನೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಿರೆ ನೀವು ಹೇಳಿರೆ?'. ದೇವೋನ್ಮಾದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುವ ಆಕೆ ತನ್ನ ವಿರಹವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ 'ಕಿಚ್ಚಿಲ್ಲದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದೆನವ್ವಾ! ಏರಿಲ್ಲದ ಗಾಯದಲ್ಲಿ ನೊಂದೆನವ್ವಾ! ಸುಖವಿಲ್ಲದ ಧಾವತಿಗೊಂಡೆನವ್ವಾ! ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವರಿಗೊಲಿದು ಬಾರದ ಭವಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದೆನವ್ವಾ!', 'ಹೊಳೆವ ಜಡೆಯಮೇಲೆ ಎಳೆವೆಳದಿಂಗಳು, ಫಣಿಮಣಿ ಕುಂಡಲದವನ ನೋಡವ್ವಾ! ರುಂಡಮಾಲೆಯ ಕೊರಳವನ ಕಂಡರೆ ಬರಹೇಳವ್ವಾ, ಗೋವಿಂದನ ನಯನ ಉಂಗುಟದ ಮೇಲಿಪ್ಪುದು.' ಆಕೆಯದು ಎರಡಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ. ಆಕೆಯ ಆತ್ಮರೋದನ ಸಹಜವಾದುದೇ. ಆಕೆಯೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. 'ಗಿರಿಯಲಲ್ಲದೆ ಹುಲ್ಲ ಮೊರಡಿಯಲ್ಲಾಡುವುದೇ ನವಿಲು? ಕೊಳನಲ್ಲದೆ ಕಿರುವಳ್ಳಕ್ಕೆಳಸುವುದೇ ಹಂಸೆ? ಮಾಮರ ತಳಿತಲ್ಲದೆ ಸರಗೈವುದೇ ಕೋಗಿಲೆ? ಪರಿಮಳವಲ್ಲದ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆಳಸುವುದೇ ಭ್ರಮರ? ಎನ್ನ ದೇವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯಕ್ಕೆಳಸುವುದೇ ಎನ್ನ ಮನ?' ಇಂತಹ ನಿಷ್ಠೆಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯದಿರುತ್ತದೆಯೆ? ಆಕೆಗೆ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಯಿತು. ಆಕೆ ಆನಂದದಿಂದ ಹಾಡಿದಳು: 'ಹೊಳೆವ ಕೆಂಜೆಡೆಗಳು, ಮಣಿಮಕುಟ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒಪ್ಪುವ ಸುಲಿಪಲ್ಲ ನಗೆಮೊಗದ ಕಂಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂ ಈರೇಳು ಭುವ
ಬೆಳಗುವ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪನ ಕಂಡೆ ನಾನು, ಕಂಡೆನ್ನ ಕಂಗಳ ಬರ
ತ್ತಿಂದು; ಗಂಡಗಂಡರೆಲ್ಲ ಹೆಂಡಹೆಂಡಿರಾಗಿ ಆಳುವ ಗರುವನ ಕಂಡೆ
ಜಗದಾದಿಶಕ್ತಿಯೊಳು ಬೆರಸಿಯೊಡನಾಡುವ ಪರಮಗುರು ಚೆನ್ನ
ರ್ಜುನನ ನಿಲವ ಕಂಡು ಬದುಕಿದೆನು.'

ಅಕ್ಕನ ವಚನಗಳು ಆಕೆಯ ಹೃದಯಮಂದಿರದ ಗರ್ಭಗು
ಹಚ್ಚಿಟ್ಟಿರುವ ನಂದಾದೀವಿಗೆಗಳಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವ
ಚರಿತ್ರರೂಪದ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿವೆ.
ಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯ ಆನಂದದ ಅಲೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ
ತ್ತದೆ. 'ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೊಂದು ಮನೆಯಮಾಡಿ ಮೃಗಗಳಿಗಂಜಿದಡೆಂ
ಸಮುದ್ರದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಯಮಾಡಿ ನೊರೆ ತೆರೆಗಳಿಗಂಜಿದಡೆಂ
ಸಂತೆಯೊಳೊಂದು ಮನೆಯ ಮಾಡಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಚಿವಡೆಂತಯ್ಯ?
ಕಾರ್ಜುನದೇವ ಕೇಳಯ್ಯ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರ್ದ ಬಳಿಕ ಸ್ತುತಿ ನಿ
ಬಂದಡೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಕೋಪವ ತಾಳದೆ ಸಮಾಧಾನಿಯಾಗಿರಬೇಕು!'
ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿದ್ದುದರಿಂದಲೆ ಆಕೆಯ ವಚನಗಳು ಮಹ
ವಾದ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ—'ಆದ್ಯರ ಅ
ವಚನಕ್ಕೆ ದಣ್ಣಾಯಕರ ಇಪ್ಪತ್ತು ವಚನ, ದಣ್ಣಾಯಕರ ಇಪ್ಪತ್ತು ವ
ಪ್ರಭುದೇವರ ಹತ್ತು ವಚನ, ಪ್ರಭುದೇವರ ಹತ್ತು ವಚನಕ್ಕೆ ಅಜ
ಐದು ವಚನ, ಅಜಗಣ್ಣನ ಐದು ವಚನಕ್ಕೆ ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯ
ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಒಂದು ವಚನ ಕಾಣಾ, ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯಾ!'
ಅಕ್ಕನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಅರವತ್ತೇಳು ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಯೋಗ
ತ್ರಿವಿಧಿ' ಎಂಬ ತಾತ್ವಿಕಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ವಚನಗಳಂತೆ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆಯ ಅನುಭಾವದ ಸ್ವರೂಪ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

(vi) ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ

ಬಸವಣ್ಣನ ಸೋದರಳಿಯನಾದ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಅನುಭವಮಂ
ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಂತೆ ಇರುವವನು. ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರ
ಭಕ್ತಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ಹೆಸರಾಗಿರುವಂತೆ ವೀರಶೈವಾಚಾರನಿರೂಪಣೆಗೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ವೀರಶೈವಾಚಾರಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಪಂತಿವೆ.ಶರಣರು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು 'ದಣ್ಣಾಯಕ' ಎಂದು ಕರೆದು, ಆತನ ಕಾರ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ಆತನ ಬಲಗೈಯಂತೆ ಇದ್ದ ಈತನನ್ನು 'ಚಿಕ್ಕದಣ್ಣಾಯಕ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭುದೇವನೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಈತನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ವಚನಗಳನ್ನೆ ಅಲ್ಲದೆ 'ಕರಣ ಹಸುಗೆ', 'ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯ', 'ಮಿಶ್ರಗೋಪ್ಯ' ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ಕಂಡುಬರುವುದಾದರೂ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಬಹಳ ಕಡಮೆ. ಈತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿನ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ, ಸ್ಪಷ್ಟೋಕ್ತಿ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾದರೂ ಅನ್ಯಮತ, ಅನ್ಯದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಈತನು ತೋರುವ ಅಸಹನೆ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಆತಂಕಕರವಾಗಿದೆ. ಆತನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಮಿಂಚುವ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಇದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ—'ಬಟ್ಟ ಬಯಲೆಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡೊಡೆ ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ತಾವಿನ್ನೆಲ್ಲಿಹುದೊ? ಮೇಘಜಲವೆಲ್ಲ ಮುತ್ತಾದಡೆ ಸಪ್ತಸಾಗರಂಗಳಿಗೆ ಉದಕವಿನ್ನೆಲ್ಲಿಹುದೊ? ಕಷ್ಟಜೀವಿ ಮನುಜರೆಲ್ಲ ನೆಟ್ಟನೆ ಶಿವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದಡೆ, ಮುಂದೆ ಭವದ ಬಳ್ಳಿಗೆ ಬೀಜವಿನ್ನೆಲ್ಲಿಹುದೊ? ಗುರು ಭಕ್ತಿಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸರ್ವೋಽಪಿ ನರಕಂ ವ್ರಜೇತ್ ಇಂತೆಂದುದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಕೊಬ್ಬ ಸತ್ಯ, ಲಕ್ಷಕ್ಕೊಬ್ಬ ಭಕ್ತ, ಕೋಟಿಗೊಬ್ಬ ಶರಣ.' ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಾಗ ಈತನ ವಚನಗಳು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಹರಿದುಹೋಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

(vii) ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ

ಮೊರಡಿಯ ಮುದ್ದ-ಸುಗ್ಗವ್ವೆ ಎಂಬ 'ಸಾತ್ವಿಕದಂಪತಿಗಳ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅರೆಬೆಪ್ಪನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾ, ಬಾಲ್ಯದ ಮರೆಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತವಾದ ಒಂದು ಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ನೆಲಸಿದನಂತೆ! ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿತು. ಜನರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಆತನ ಆಶ್ರಮವಿದ್ದ ಕಡೆ ಸೊನ್ನಲಿಗೆ (ಈಗಿನ ಸೊಲ್ಲಾಪುರ)ಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಸಿದ್ಧರಾಮ ಅಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನು. ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಭುದೇವನು ಆತನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತನ್ನೊಡನೆ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನು ಅನುಭವಮಂಟಪದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಮುಕ್ತನಾದನು. ಈತನು ಹಾಡಿರುವ ವಚನಗಳು ಗಹನವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಲು ಸರಳವಾಗಿ, ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆತನ ಆತ್ಮಕಥೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕಥಾನಕದ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

'ವೇಷವ ಧರಿಸಿ ಫಲವೇನಯ್ಯ, ವೇಷದಂತಾಚರಣೆ ಇಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕ? ವೇದಾಂತವನೋದಿ ಫಲವೇನಯ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ ತಾನಾಗದನ್ನಕ್ಕ? ನಾನಾ ಕೆರೆಯ ತೋಡಿ ಫಲವೇನಯ್ಯ, ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳು ಬರದನ್ನಕ್ಕ? ಕಪಿಲಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ!' 'ನದಿಯ ನೀರು ಹೋದವಯ್ಯ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಬರವಯ್ಯ ನದಿಗೆ; ನಾನು ಹೋದೆನಯ್ಯ ಲಿಂಗದ ಕಡೆಗೆ, ಲಿಂಗ ಬಾರದು ನೋಡಯ್ಯ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ; ಮಗ ಮುನಿದರೆ ತಾಯಿ ಮುನಿಯನು; ನಾ ಮುನಿದರೆ ನೀ ಮುನಿಯೆ ನೋಡಯ್ಯ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲನಾಥಾ.'

ಆತನ ವಚನಗಳೆಲ್ಲ ಭಾವದ ಭಾರದಿಂದ ಬಳುಕುವ ಪುಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳು —'ನಿನ್ನ ಕಾಟ ಎನ್ನ ಪ್ರಾಣದೋಟ,' 'ನೀನಿಕ್ಕಿದ ತೊಡಕ ಬಿಡಬಾರದು. ನೀನು ಬಿಡಿಸಿದ ತೊಡಕನಿಕ್ಕಬಾರದು'; 'ಅಂಗವೆಂದರೆ ಅಜ್ಞಾನ, ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಸುಜ್ಞಾನ', 'ಕಾಯವಿಡಿದಿಹನ್ನಕ್ಕ ಕಾಮವೇ ಮೂಲ, ಜೀವವಿಡಿದನ್ನಕ್ಕ ಕ್ರೋಧವೇ ಮೂಲ'; ಕರ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಕಾಯ ನಾನೆಂದರೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡಿ, ಸಕಲಕ್ರಿಯೆ ಈಶಾರ್ಪಣವೆಂದರೆ ಭಕ್ತಿಕಾಂಡಿ, ಸಕಲಕರ್ಮ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಎಷ್ಟು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ! ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳು ಈತನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಾನೊಬ್ಬ ಯೋಗಸಾಧಕನೆಂದೂ ಈತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ಪ್ರಭುದೇವನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

(viii) ಆದಯ್ಯ

ಈತನು ಗುಜರಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಬಂದು, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜೈನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಣಿಕನಾದ ಪಾರಿಸೆಟ್ಟಿಯೆಂಬುವನ ಮಗಳು ಪದ್ಮಾವತಿ ಆದಯ್ಯನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ಆತನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆತ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜೈನ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೆನಿಸಿದನು. ಆತನು 'ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ ಸೋಮೇಶ್ವರಾ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗುಜರಾತಿಯೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಲಿತು ವಚನ ರಚನೆ ಮಾಡಿದುದು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹವಾದುದು. ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಆತ ಶರಣಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ, ಅಷ್ಟೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ಸೊಡ್ಡಳ ಬಾಚರಸ, ಬಹುರೂಪಿ ಚೌಡಯ್ಯ, ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ, ವೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ, ಮೇದಾರ ಕೇತಯ್ಯ, ಕೋಲಶಾಂತಯ್ಯ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಮಹಾದೇವಿಯಮ್ಮ—ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಜನ ವಚನಕಾರರೂ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರೂ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರ ವಚನಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಇರಲಿ, ಅವರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲೆಗೆ ಮೀರಿದ ಕೆಲಸ.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಲ್ಯಾಣವು ವೀರಶೈವಶರಣರ ಮತ್ತು ವಚನಕಾರರ ತೌರುಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸರ್ವ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ವೀರಶೈವಧ್ವಜದಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಜನ ಶರಣಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ವಚನರಚನೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಆಶೋತ್ತರ, ಆದರ್ಶಗಳು ಒಂದೆ ಇರಬಹುದಾದರೂ ಅವರ ಬುದ್ಧಿ, ಜ್ಞಾನ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದವಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೆ? ಅಗಸ, ಕುಂಬಾರ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿ, ಚಮ್ಮಾರ ಮೊದಲಾದವರು ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸೋದರರಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನರಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಉಜ್ವಲಪ್ರತಿಭೆ, ಆಳವಾದ ಅನುಭವ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲದ ನಿರೂಪಣೆ ನೀರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲವಾಗುತ್ತದೆ, ಅನುಕರಣಲೋಲವಾಗುತ್ತದೆ, ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ರೂಕ್ಷವಾಗಿ, ವಿರೂಪವಾಗಿ, ಗ್ರಾಮ್ಯವಾಗಿರುವ ಅಸಹನೆಯ ನುಡಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, 'ಕನ್ನಡದ ಉಪನಿಷತ್ತು'ಗಳೆಂದು ವಚನಗಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಂಟಕ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. 'ನವಿಲನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಂಬೂತ ಪುಕ್ಕ ತರಿದುಕೊಂಡಿ ಎಂಬ ಗಾದೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಬಲ್ಲ ವಚನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಒಗಟಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಒಗಟನ್ನೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಹ ವೆಂದು, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠುರರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನಿಷ್ಠುರವನ್ನೆ ಸತ್ಯವೆ ಭ್ರಮಿಸುವ ಜನ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಬಸವಣ್ಣನು ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾರಿ, ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸ ಹೊರಟನು. ಆತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುವಯ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕ್ಷತ್ರಿ ಮಗಳನ್ನು ಹರಳಯ್ಯನೆಂಬ ಹೊಲೆಯನ ಮಗನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟ ಈ ವರ್ಣಸಂಕರವನ್ನು ಕಂಡು ವರ್ಣಾಶ್ರಮಿಗಳು ಕೆರಳಿದರು. ಅವರ ಹೇಳಿ ಮನಸೋತ ಮಹಾರಾಜನು ನೂತನ ವಧೂವರರ ತಂದೆಗಳನ್ನು ಕ್ರೂರ ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ಶಿವಶರಣ ದಂಗೆಯೆದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಜಗದೇವ, ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ವೀರಾ ದಿಂದ ರಾಜನ ಸಭೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಹಾಕಿದರು. ಒಡನೆ ರಾಜನ ಸೈನ್ಯ ಶರಣರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸ ಹೊರಟಿತು. ಶರಣರು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದರು. ವೀರಶೈವದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಾಗಿದ್ದ ಮೂವರೂ ಮೂರು ಕಡೆ ಬಸವಣ್ಣ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ, ಪ್ರಭುದೇವ ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಉಳಿವಿ ಹೋಗಿ ಶಿವೈಕ್ಯರಾದರು. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆದಯ್ಯ ಏಕಾಂತದ ರಾಮಯ್ಯ—ಎಂಬ ಶರಣರಿಬ್ಬರು ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಪುನರ್ವ್ಯ ಸ್ಥೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಕೃತಕೃತ್ಯರೇನೋ ಆದರು. ಆದರೆ ವಚನವಾ ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇನೊ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು ೧೩ನೆ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೇ ಭಯಂಕ ವಾದ ಪೀಡೆ ಹೊಕ್ಕಂತೆ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯ ದಾಳಿ ನಡೆಯಿತು ಆದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವೂ ಆಗ ನಾಶವಾಗಿರಬಹುದು. ೧೪ನೆ ಶತಮಾನ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ವೇಳೆಗೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂ ನೆಲಸಿತು. ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡಿದನು. ಆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೭೦) ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಠವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ವಚನವಾಙ್ಮಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದನು. ಹೊಸ ಚೇತನ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹಳೆಯ ವಚನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೂ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯಿತು; ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಕಿರೀಟವಿಟ್ಟ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ 'ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ' ಉದಯ.

'ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ' ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಗ್ರಂಥ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅನುಭವಮಂಟಪವನ್ನು ೩೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿವಶರಣರ ವಿಚಾರಮಂಥನದಿಂದ ಧರ್ಮದ ನವನೀತ ಉದಿಸುತ್ತಿರುವ ದಿವ್ಯ ಚಿತ್ರ ವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಈ ಅಮೋಘಕೃತಿ ವೀರಶೈವದ ಧರ್ಮ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಒಂದು ಬೆಳಗುಗಂಬದಂತಿದೆ. ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ನಡೆಸಿದಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕಚರ್ಚೆಯೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ತಿರುಳು. ಶರಣ ನೊಬ್ಬನು ತನ್ನೊಂದು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತನ್ನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಪ್ರಭು ದೇವನೆ ಆ ಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ತನ್ನೊಂದು ವಚನವನ್ನು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಸಂಕಲನಕಾರನು ಈ ಇಬ್ಬರ ವಚನಗಳಿಗೂ ತನ್ನೊಂದು ಮಾತಿ ನಿಂದ ಸಂಬಂಧ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದ ವಚನಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕುತುಹಲಜನಕವಾದ ದೃಶ್ಯಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಓದಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಇದು ಬಹುಬೇಗ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ವಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ೧೪ನೆ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲೊ, ಹದಿನೈದರ ಆರಂಭದಲ್ಲೊ ಇದ್ದ ಶಿವಗಣಪ್ರಸಾದಿ ಮಹಾದೇವಯ್ಯ ಇದರ ಕರ್ತೃ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅದು ನಾಲ್ಕು ಸಂಸ್ಕರಣ ಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಬಾರಿ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದ ಗೂಳೂರು ಸಿದ್ಧವೀರಣ್ಣೊಡೆಯರದು ಈಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

'ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ' ಎಂದರೆ ದೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶನಾದ ಪ್ರಭುದೇವನು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ, ಮರುಳುಶಂಕರ, ಬಸವಣ್ಣ, ಮಡಿವಾಳಯ್ಯ, ಆಯ್ದಕ್ಕಿಮಾರಯ್ಯ, ಮೋಳಿಗೆಯ್ಯ, ಸುಲಿಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಚೆಂದಯ್ಯ, ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ಗೋರಕ್ಷ— ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದುದು ಶೂನ್ಯಸಂ ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದಿವ್ಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾನಡೆ ಪ್ಲೇಟೋ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಕ್ರೆಟೀಸ್‌ನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆಂದು **Pathway to God in Kannada Literature** ಎಂಬ ಗ್ರಂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯಜಗತ್ತಿನ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವೆಂದು ಅವರು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೬. ಹರಿಹರ ಯುಗದ ಕವಿಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪೋಷಣೆ, ಪ್ರಚೋದನೆಗಳು ಬಂದಿ ಕೇವಲ ಧರ್ಮದಿಂದಲೆ. ಆದರೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗಳು ಬೇ ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬಿಸಿಲುಗಳೆರಡೂ ಇರುವುದಾದರೂ ಬೆ ಬಿಸಿಲೆಂದಾಗಲಿ ಬಿಸಿಲನ್ನು ಬೆಳಕೆಂದಾಗಲಿ—ಅವೆರಡೂ ವೈಜ್ಞಾನಿ ಒಂದೇ ಶಕ್ತಿ ಇರಬಹುದಾದರೂ-ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಕೇವಲ ಕವಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿಲ್ಲ. ಅ ಅನುಭಾವಿಗಳೆಂದೂ, ಸಂತರೆಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೆಂದೂ ಕರೆಯಬ ಭರತಖಂಡದ ಸಾಹಿತ್ಯರಾಶಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವೆಂದು ವಿ ಮಾಡುವುದು 'ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು ಅಸಾಧ್ಯವೇನೂ ಯಾವುದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾಗಬಲ್ಲುದೊ ಅದು ಧರ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ; ಯಾವುದು ಧರ್ಮಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆ ರಸಸ್ಯಂದಿಯಾಗಬಲ್ಲುದೊ ಅದು ಕಾವ್ಯ. ವಚನವಾಙ್ಮಯವು ವಿ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರಬಹುದಾದರೂ, ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಸಮುದಾಯ ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವಾದರೂ ವಚನವಾಙ್ಮಯ ನಿಸ್ಸಂ ವಾಗಿಯೂ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವೇ. ಕಲೆ ಕೇವಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿವಿಲಾಸ; ಬಾಳು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿಕಾಸ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬಾಳು ಮಹ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದುದು. ಮಹತ್ತಾದ ಬಾಳಿನಿಂದ ಇತರರಿಗೆಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ ಸಂತರನ್ನು ಕೇವಲ ಕವಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಭಾವನೆ. ವಚನಾಕಾರರು ಕವಿಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ಗಳನ್ನಿತ್ತಿರುವರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾವ, ಭಾಷೆ, ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿರನೂತನತೆಯನ್ನು, ಅದ್ಭುತ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದು, ಹೊಸಯುಗವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಹಂಪೆಯ ಹರಿಹರದೇವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರದೇವ (೧೧೮೦-೧೨೬೦)

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನೂತನ ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕನೆಂದು ಕೀರ್ತಿತನಾಗಿರುವ ಹರಿಹರದೇವನು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿ. ಮಹದೇವಭಟ್ಟ, ಶರ್ವಾಣಿ ಎಂಬ ಸ್ವಾತಿಕ ಶೈವಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಆತನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು. ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಹರಿಹರನಿಗೆ ರುದ್ರಾಣಿಯೆಂಬ ತಂಗಿಯಿದ್ದಳು. ಆಕೆ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವಭಕ್ತನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಸದ್ಗೃಹಿಣಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಪುಣ್ಯಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನೆ ರಾಘವಾಂಕ ಕವಿ. ಹರಿಹರನು ಮಾಯಿದೇವರೆಂಬ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಉದರಂಭರಣಕ್ಕಾಗಿ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳರಾಜ ನರಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳನಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕನಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಆತ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದವನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೆ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಸಗಿಕೊಂಡನಂತೆ; ಹಾಗೇಕೆಂದು ರಾಜನು ಕೇಳಲು, ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕಟ್ಟಿನ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಹತ್ತಿದ್ದ ಉರಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ! ರಾಜನು ಇದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದು ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಹರಿಹರನು ಕೇವಲ ಕರಣಿಕನಲ್ಲ, ಕಾರಣಪುರುಷನೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹರಿಹರನಿಗೆ ರಾಜನ ಊಳಿಗ ಅಸಹ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಆತನು ಹಂಪೆಗೆ ಹೋಗಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಕಾವ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ.

ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಮೇಲಿನ ಕಥೆ ಅಸತ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆತನು ತನ್ನ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಪಂಪಾಶತಕದಲ್ಲಿ ರಾಜಸೇವೆಯ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ:

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪೋಗೆನೆ ಪೋಪ ಬಾರೆಲವೊ ಬಾರೆನೆ ಜೀಯ! ಹಸಾದವೆಂದು ಬ
ಳ್ಳಾಗುತೆ ಬರ್ಪ, ಸಾಹೆಲವೊ ಸನ್ನಿರೆಂದಡೆ ಕುಸ್ತ್ಮನಿರ್ಪ, ಮ
ತ್ತಾಗಳೆ ಝುಂಕಿಸುತ ನಡುಗಿ ಬೀಳುವ ಸೇವೆಯ ಕಷ್ಟವೃತ್ತಿಯಿಂ
ನೀಗಿದೆಸಿಂದು ನಿಮ್ಮ ದೆಶೆಯಿಂ ಕರುಣಾಕರ ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನೆ!

ಇದು ಆತನ ಆತ್ಮಕಥನದ ಒಂದು ದಿಗ್ದರ್ಶನವೊ ಏನೊ! ಅಷ್ಟೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ತನ್ನ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ—

ಮನುಜರ ಮೇಲೆ, ಸಾವವರ ಮೇಲೆ, ಕನಿಷ್ಠರ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಟಾ
ತನತನಗಿಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ರವಿ, ಕರ್ಣ ದಧೀಚಿ, ಬಲೀಂದ್ರರೆಂದು
ಅನವರತಂ ಪೊಗಳ್ದು ಕೆಡಬೇಡೆಲೆ ಮಾನಸ, ನೀನಹರ್ನಿಶಂ
ನೆನೆ, ಪೊಗಳರ್ಚಿಸೆಮ್ಮ ಕಡುಸೊಂಪಿನ ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನಂ

ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ರಾಜನ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗಿದ್ದ ಜಿಹಾಸೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋಪ್ರವೃ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ಆತನ ಯುಗದ ಬಹುಮಂದಿ ಕವಿಗಳು ಅನು ಅದೊಂದು ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅ ಹರಿಹರ ಯುಗವನ್ನು 'ಸ್ವತಂತ್ರಯುಗ'ವೆಂದೂ ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ

ಕವಿಯು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಂಪೆಗೆ ಮರಳಿದ ಮರುದಿನ ಹಂಪೆಯ ರಾಜನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೋಗುತ್ತಾ 'ಪಂಪಾಶತಕ'ವನ್ನು ಹಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆತನ ಕಾವ್ಯಕರ್ಮ ಪಂಪಾಶತಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಹರನು 'ರಕ್ಷಾಶತಕ'ವೆಂಬ ಮತ್ತೊ ಶತಕವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಪಕ್ವವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ಮಾತುಗಳ ರಭಸ, ಪದಗಳ ಪುನರಾವ ಒಂದೇ ಭಾವವನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಓದುಗನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವನ್ನು ಖಚಿತಗೊಳಿಸುವ ಉತ್ಸಾಹ—ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೆಲ್ಲ ಅರಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿವೆ. ಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಅವುಗಳ ತಿರುಳಾದರೂ ಶತಕಗಳು ನೀರಸವಾಗಿಲ್ಲ; ಭಾವಗೀತೆಗಳಂತೆ ಭಾವಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. 'ಪಂಪಾಶತಕ'ದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಉದ್ರೇಕ 'ರಕ್ಷಾಶತಕ'ವಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನ ಪ್ರಶಾಂತತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೇಲಿನ ಶತಕಗಳಲ್ಲದೆ, 'ಮುಡಿಗೆಯ ಅಷ್ಟಕ,' 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ' ಮತ್ತು 'ಶಿವಶರಣ ರಗಳೆಗಳು' ಎಂಬ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಹರಿಹರನ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದಿವೆ. ಕವಿ ಒಂದು ದಿನ ನಂದಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವಾಗ ಆತನ ಟೋಪಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಪಟಂಗನೊಬ್ಬ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನಂತೆ. 'ಶಿವನೇ ಪರದೈವವೆಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕುತ್ತೇನೆ, ನನ್ನ ಸವಾಲನ್ನು ಎದುರಿಸುವವನು ಈ ಟೋಪಿಯನ್ನು ಎತ್ತಲಿ' ಎಂದು ಹರಿಹರ ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಅಷ್ಟಕ 'ಮುಡಿಗೆಯ ಅಷ್ಟಕ'. ಇಲ್ಲಿನ ಎಂಟು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾನೆ, ಕವಿ.

ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚಕನ್ನಡವಾದ ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಅರಸಿಕನಾರೊ ಹರಿಹರದೇವನನ್ನು 'ರಗಳೆಯ ಕವಿ' ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದನಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿ ಚಂಪೂ ರೂಪದ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಒಂದು ದಂತಕಥೆ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಪೊಳ್ಳು ಕಥೆ. ಆತನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಳಿರುವುದು ಆತನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿಯೆ. 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ' ಆ ರಗಳೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೆ ಬರೆದುದೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ.

ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣದ ಕಥಾವಸ್ತು ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನ—ಎರಡೂ ಹಳೆಯವೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಣನೆಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು, ಕಾವ್ಯಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಪಾಪ! ಹಸುವಂತನೊಡನೆ ನಾರದನೂ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ ಚಂದ್ರಿಕಾವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಕವಿ; ಮಹಾಕಾವ್ಯಪಟ್ಟಕಾಗಿಯೇ ಸುದೀರ್ಘ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹರಿಹರಕವಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣನಾಗಿಯೆ ಕಾವ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿರುವನಾದರೂ ಆತನ ಚೇತನ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಯೆ ನೂತನತೆಯನ್ನು ದರ್ಶಿಸುತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆಗೆ ಆತನು ಮಾಡಿರುವ ನಾಮಕರಣ 'ತಾರಕಸಂಹಾರ' ಅಥವಾ 'ಕುಮಾರಸಂಭವ' ಎಂದಲ್ಲ; 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ' ಎಂದು. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾನಾಯಕಿ ಗಿರಿಜೆ, ಈ ಕಾವ್ಯ ಗಿರಿಜೆಯ ಬಾಳ ಕಥೆ. ಉಳಿದ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ—ಶಿವನ ಪಾತ್ರ ಕೂಡಾ—ಕಥಾನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರ ಪೋಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತಾರಕಸಂಹಾರ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕಥೆಯ ಶಿಖರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣವೇ ಕಥೆಯ ಕಡೆಯ ಗುರಿ. ಕಥೆಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲವು ಅವು ಅನುಚಿತವಾಗಿವೆ. ಶಿವನ ತಪೋಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ನೇಮಿಸು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ವಹಿಸಿರುವುದೂ, ಆ ತಂದೆ ಮಕ್ಕ ಸಂಭಾಷಣೆಯೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಆತನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಆತನ ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ, ಶ್ರೀಮ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಹರಿಹರಕವಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶರಚನಾಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಮನ್ಮಥದಹನದ ಪ್ರಸ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಪುಷ್ಪಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತೆಯಾಗಿ ಶಿವನ ಮು ನಿಂತಿದ್ದ ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಮನ್ಮಥನು ತನ್ನ ಪುಷ್ಪಬಾಣವನ್ನು ಶಿವ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಒಡನೆಯೆ ಆತನ ಸಮಾಧಿ ಸಡಲಿತು. ಶಿವ ನಸುಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ದೆರೆದನು. ಪುಷ್ಪಬಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೋಹಕಳಾಗಿ ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ಆತ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಬಾಣ ಬಂದ ಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿ ಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ. ಹಣೆಗಣ್ಣುರಿ ನಿಮಿಷಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಕಿತು. ಹರಿಹರ ಇದನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಹಾಗೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಟ್ಟು ನಿಲ್ಲುವ ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

> ಪೊಗೆದುದು, ಪೊತ್ತಿದತ್ತು, ಕಿಡಿಯಿಟ್ಟುದು, ನಾಲ್ದೆಸೆದೋರಿದತ್ತು, ಬಾ
> ನ್ಗೊಗೆದುದು, ನಿಂದು ಪೊಂಬಳಸುವಂ ಪರಿಪುತ್ತದು ದಂ ಧಗಿಲ್ ಧಗಿ
> ಲ್ಧಗಿಲೆನೆ ತಟ್ಟಿದುದು, ಮುಟ್ಟಿತ್ತು, ಸುಟ್ಟಿತು, ತಿಂದು ತೇಗಿದ
> ತ್ತಗಿಯದೆ ನಿಂದ ಪೂಗಣೆಯನಂ ಪಣೆಗಣ್ಣುರಿ ಹಂಪೆಯಾಳ್ದನಾ

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಕೇಳುವವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಣೆಗಣ್ಣುರಿಯ ಭೀಕರತೆ ಬೋಧೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಹರಿಹರ ಕವಿ, ಉರಿಯವರ್ಣನೆ ಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

> ಅರರೇ ಭುಭುರ್ಗು ಭಾಪುರೇ ಭುಗುಭುಗು ಪ್ರಜ್ವಾಲೆ ಮಜ್ಜಯ್ಯ ದೇ
> ವುರೆ ಕೋಪಾನಳ ವಿಸ್ಫುಲಿಂಗಮುಮುಮು ಪ್ರದ್ಯೋತಮಯ್ಯಯ್ಯ ಭೀ
> ಕರವಾಹಾ ಭಣ ಭಿಳ್ ಛಿಟಿಲ್ ಭಲರೆ ಭಾಳಾಭೀಳಮೆಂದೆಂದು ನಿ
> ರ್ಜರಲೋಕಂ ಬೆರಗಾಗೆ ಸುಟ್ಟುದು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಕ್ಷಿ ಕಂದರ್ಪನಂ

ಇದು ಹರಿಹರನ ಶೈಲಿ. ಇಲ್ಲಿನ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅವುಗಳ ನಾದ ದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಭಾವ ಮುಖ್ಯ. ಅನುಕರಣಪದಗಳ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಯನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕವಿಯ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಅಸಾಧಾರಣ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾದ ವಾತಾವರಣವೊಂದನ್ನು ಓದುಗರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಣೆಗಣ್ಣುರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಮನ್ಮಥ ಘರಿಲೆಂದುರಿದು 'ಬೆಂದನುಲಿಯಂತೆ' ನಿಂದ ನಂತೆ! ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಆತನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಎಂತಹ ನಿರೂಪಣಾಶಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ! ಬೆಂದ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಕಾರವಿದೆ, ಸತ್ವವಿಲ್ಲ; ಬೆಂದ ಕಾಮನಲ್ಲಿ ಆಕಾರವುಳಿದಿದೆ, ಜೀವವಿಲ್ಲ.

ಕಾಮನ ಪ್ರಳಯದಿಂದ ರತಿಯ ಬಾಳು ಬೆಂಗಾಡಾಯಿತು. ಆಕೆಯ ಪ್ರಲಾಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರಕವಿ ಕರುಣರಸದ ಹೊಳೆಯನ್ನೆ ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಕೆ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಮನ್ಮಥನ ಶೃಂಗಾರಜೀವನದ ಅನುಭವವನ್ನೆಲ್ಲ ನೆನೆನೆನೆದು ಗೋಳಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಮನೆದೇವತೆ, ಮನದೇವತೆ, ದೆಸೆದೇವತೆಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಅನಾಥೆ ಯಾದ ತನ್ನನ್ನು ಒಳಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಳುತ್ತಾ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವ ಅವಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ ಗಿರಿಜೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ದುಃಖ ಮರುಕಳಿಸಿದ ರತಿ ಆಕೆಯ ಕಾಲಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಾ—

> ಕರುಣಿಸು ತಾಯೇ, ತವರೇ! ಪರಿರಕ್ಷಿಸು, ದಯದೋಳೀಕ್ಷಿಸುದುಗಿಸು ನೋವಂ
> ಪರಿಹರಿಸು ದುಃಖವಂ, ವರ! ಗಿರಿರಾಜತನೂಜೆ, ಕಾದುಕೊಳ್, ಎನ್ನಸುವಂ

ಎಂದು ಅಳುತ್ತಾಳೆ. ಕರುಣಾಮಯಿಯಾದ ಗಿರಿಜೆಗೆ ಶಿವನ ನಡತೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಆತನಿಗಾಗಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ 'ಏನೊಂದಂ ನೋಡದುಗ್ರಂ ರಜತ ಗಿರಿಗೆ ಪೋದಂ, ನಿಕೃಷ್ಟಾತ್ಮನಾದಂ' ಎಂದು ಆ 'ಚಲದಲಲನೆ', 'ಬಲ್ಪಿನ ಭಾವಕಿ' ಕೆರಳಿದವಳಾಗಿ:

> ತಾನಿರ್ದಲ್ಲಿಗೆ ನಡೆತಂ । ದಾನರ್ಚಿಸೆ ಕಾಮವೈರಿ ನುಡಿಯಿಸದಂತ
> ರ್ಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂದನದರಿಂ ! ದಾನಿರ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಂತು ತನ್ನನೆ ತರ್ಪೆಂ

ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆ ಬೇಸಿಗೆ, ಮಳೆ, ಚಳಿಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಬಟ್ಟಬಯಲಿ ನಲ್ಲಿ ಘೋರ ತಪವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರದೇವನ ಕವಿತಾಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನೆಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕೆದರಿ ಗಗನವಿಹಾರಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯ ತಪಸ್ಸಿನ ತಾಪ ಸ್ವತಃ ಸೂರ್ಯನಿಂದಲೂ ಸಹಿಸಲ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತಂತೆ! ಆತನು ಆಕೆಯು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಗ್ಗುಲ ಹಾದಿಯಿಂದ ನುಸುಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ!

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ತುರುಳಿದವು; ಬೆಟ್ಟಗಳು ಉರಿದುಹೋದವು. ಸಮು ಬತ್ತಿತು, ಭೂಮಿ ಕಾದು ಕೆಂಗೆಂಡವಾಯಿತು; ಬಿಸಿಲು, ಬಿಸಿಲು, ಬಿಸಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಸಿಲು, 'ಮರದಡಿಯೊಳ್, ಕಾನನದೊಳ್, ಗಿರಿತಟದೊ ಬಟ್ಟಬಯಲೊಳ್, ಅಂಬರತಳದೊಳ್' ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಕರಿಯ ಬಿಸಿಲ್, ನೆರಳಿದ್ದ ಕಡೆ ಕೂಡ ಅದು ನೆರಳಲ್ಲ, ಕರಿಯ ಬಿಸಿಲ್—ಉರಿಯ ಬಿಸಿ ಅಚ್ಚರಿಯ ಬಿಸಿಲ್, ಪಿರಿಯ ಬಿಸಿಲ್, ಅಖಂಡಿತದ ಬಿಸಿಲ್ ಎಂ ವಿಭಾಗಮಾಡಬೇಕೆ ಹೊರತು, ಬಿಸಿಲಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿಲಿನ ಝಳದಿ ನೆಲಕ್ಕಿಟ್ಟ ಕಾಲನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಲಾರದೆ ಸಂಕಟದಿಂದ ಕಣ್ಮು ಕೊಂಡು, ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತ ಆನೆಯೊ ನೆತ್ತಿಯೊಡೆದು ಅಲ್ಲಿನ ಮುತ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾದವಂತೆ! ಇಂತ ಭಯಂಕರ ನಡುಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತಪ ಮಾಡಿದಳಂತೆ! 'ನೆರೆ ಗಂಗಾಧರನಂ ಶಶಿಧರನಂ ನೆನೆದು ಕಳೆದಳಾ ಬೇಸಿಗೆ ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯು ಮಳೆಗಾಲವೂ ಆಕೆಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿಯಾ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸಿದಮೇಲೆ ಚಳಿಗಾಲ ಬಂತು, ಅದು ಶಿ ರಾಜನ ಆಡಳಿತ. ಅವನು ಜನರಿಂದ ಶಿಶಿರನಾಟ್ಯವನ್ನೆ ಆಡಿಸಿದ. ಅದ ವಾದ್ಯ ಹಲ್ಲುಗಳು, ಹುಹುಹು ಎಂಬುದೇ ಹಾಡು, ಕೈಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿಕೊ ವುದೆ ತಂಬೂರಿಯ ವಾದನ; ಆ ಛಳಿಯಲ್ಲಿ 'ಒಡಲೇ ಪ್ರಾಣಂಗೆ ಚಳಿ ಕುಪ್ಪಸವಾಯ್ತು' ಎಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಹುಟ್ಟಿದುದು, ಬೆಳೆದು ಕೊಟ್ಟುದು, ಕೊಂಡುದು ಎಲ್ಲವೂ, ಎಲ್ಲವೂ ಚಳಿ. ಸರ್ವಂ ಚಳಮಯ ಜಗತ್. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕವಿಯ ಅನುಭವ, ಕಲ್ಪನೆ, ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಅಮೋಘವಾದುದು.

ಗಿರಿಜೆಯ ಈ ಘೋರತಪಸ್ಸಿಗೆ ಒಲಿದ ಶಿವನು ವಟುವೇಷದಿಂದ ಕಾಣಿ ಕೊಂಡು, ಕಪಟ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ, ಆಕೆ ಹೊಡೆದ ವಿಭೂ ಯಿಂದ ಸ್ವಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ಶಿವನಾದೊಡೇಂ? ಪು ದಿಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವೆ?' ಕೋಪದಿಂದ ಆಕೆ ಒಗೆದ ವಿಭೂತಿ ಮದುವೆಯ ಮುಹೂರ್ತದ ಜೀರಿಗೆಬೆಲ್ಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಶಿವನು ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ವರಿಸಿ ಆಕೆಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಕಾಮನು ಅನಂಗರೂಪಿನಿಂದ ರತಿಪತಿಯಾಗಿ ಲೆಂದು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹರಿಹರ ಕವಿಯ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ವು ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಚಂಪೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೃತಿ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಹರಿಹರನನ್ನು ಯುಗಪುರುಷನ ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದುದು ಆತನ 'ಶಿವಶರಣರ ರಗಳೆಗಳು.' ಆತನು 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆಯು ವಂಪು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ 'ನೀರಸರರಿವಂತೇನಿದು ತಾರಲೆಯೆ? ಬೀದಿವಾಡೆ? ನೆರವಿಯ ತುಮುಕೆ?' ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೂ, 'ಬೀದಿ ವಾಡು'ಗಳೂ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಕೀಳು. ಆತ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಹರಭಕ್ತಿ ಆತನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ತಾನು ಕೀಳ್ಗಂಡಿದ್ದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಕರುಣೆ ಮಮತೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿಹೋಗಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸುಮಧುರ ಫಲಗಳೇ 'ಶಿವಶರಣರ ರಗಳೆ'ಗಳು.

ಇತರರ ಅನುಕರಣಕ್ಕೆ ಹೊರಡದೆ, ತನ್ನದೆ ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಹಿರಿತನದ ಹೆಗ್ಗುರುತು. ಹರಿಹರಕವಿ ಅಂತಹ ಹಿರಿತನವುಳ್ಳ ಮಹಾಪುರುಷ. ಆತನ ಕವಿಸಹಜವಾದ ನಿರಂಕುಶಮತಿ, ಆತನ ಸ್ವಭಾವ ಸಹಜವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ದಲ್ಲಿಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಣಿಕಿ ಹಾಕಿದೆ. ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಳ ಕುಳ ಕ್ಷಳಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸ ಬಾರದೆಂಬುದು ಒಂದು ಛಂದೋನಿಯಮ. ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ 'ಳ'ಕಾರ ಗಳಲ್ಲಿ 'ರಳ'ದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಹರಿಹರನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸತ್ತು ಹೋಗಿತ್ತು. ಕವಿಗಳು ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುವಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ; ಪಂಡಿತರ ಅಂಕುಶದ ಹೆದರಿಕೆ. ಈ ಅತಂತ್ರಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೆರಳಿದ ಹರಿಹರ ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಗುಡುಗಿದ—

ನೋಡುವೊಡೊಂದಕ್ಕರಮುದು । ಮಾಡುವೊಡುಚ್ಚರಣೆಗರಿದು ಮೂರುಂ ತೆರನಂ
ಕೊಡೆ ಕವಿತತಿ ವಿಚಾರಿಸ । ಬೇಡದರಿಂ ರಳಕುಳಕ್ಷಳಂಗಳನಿದರೊಳ್

ನಾನು ಆ ವ್ಯಾಕರಣನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ—ಎಂದು ಕವಿ ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋವೃತ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಳಿರುವುದು ಆತನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ. ಆ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋವೃತ್ತಿ ವಚನವಾಙ್ಮಯದಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಿತವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿಯೆಂಬ ಮೆಕ್ಕಲನೆಲದ ಮೇಲೆಯೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಮಹೋನ್ನತ ವಟವೃಕ್ಷ, ಹರಿಹರದೇವ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅರಳಿರುವ ಆ ಮಹಾವೃಕ್ಷದ ಎತ್ತರ ಬಿತ್ತರ ಗಳನ್ನು ಮಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ಬಿಳಲುಗಳಂತಿವೆ, ಆತನ ರಗಳೆಗಳು. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರ ಆರೆಂದು ಈಗ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಒಂದು ಹರಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಹೊರಟು ಕೃತಕೃತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಥನಾತ್ಮಕ ಭಾವಗೀ ಗಳೆಂದು ಎರಡು ಸಂಗಡಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಕಥನಾತ್ಮ ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ನೂತನ ಶರಣರ ಕಥೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪು ರಲ್ಲಿ, ಜೈನರ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾಪುರುಷರ ಹಾಗೆ, ೬೩ ಜನ ಪುರಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮಿಳರು. ಕ್ರಿ ಗಗಳಚರಲ್ಲಿದ್ದ ಶೆಕ್ಕಿಳಾರ್ ಎಂಬ ತಮಿಳು ಕವಿ 'ಪೆರಿಯಪುರಾಣ' ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಹಲವು ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಬರೆ ಪೆರಿಯಪುರಾಣದ ಅರವತ್ತುಮೂವರ ಜೊತೆಗೆ ಹರಿಹರಕವಿ ಕಲಿ ನಂಬಿಯಕ್ಕ, ಮಾದಾರಚೆನ್ನಯ್ಯ—ಎಂಬ ಮೂವರ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಪುರಾತನರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅರವತ್ತಾರಾಗಿ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಡಿ ಡೊ. ಲ. ನ. ರವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯು ಈ ಪುರಾತನರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಮ, ಬಸವಣ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ೨೮ ಜನ ನೂತನರ ಕಥೆ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಲವರನ್ನು ಆತ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಉಳಿದವರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆತ ಕಂಡವರಿಂದ ಬಹುದು. ಕಂಡವರಾಗಲಿ ಕೇಳಿದವರಾಗಲಿ—ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ತನ್ನ ಚಿರಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿರುವುದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಹರಿಹರನ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ, ವಿಭೂತಿ, ರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ರಗಳೆಗಳು ವಸ್ತು ವಾದುವು; ಪಿಂಡೋತ್ಪತ್ತಿ, ಪುಷ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದುವು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಆತ್ಮಕಥೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತ ವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಹರಿಹರನು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸಂಸಾರಿಯಾ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಜೀವನದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭ ಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಂ ಯವ್ವನವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸಂಕಟಗಳೂ, ಯವ್ವ 'ದ್ವೈತೆ'ಯಂತಹ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ವಿರಸದಾಂಪತ್ಯದ ವಾಗಿ ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಹಿಡಿದು 'ಸಂತತಂ ಯವ್ವನದ ನರಕದೊಳ್ ಮು ಕೈಲಿದ್ದ ಕಾಸೂ ಮೈಲಿದ್ದ ಕಸುವೂ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ 'ನಡೆವೆಣನೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೆಣನೆ, ಬಾಳ್ವೆಣನೆ ಪೋಗೆಂದು' ವಾರಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ಬಂದ ನಿಂದನೆಗಳೂ 'ಸಾಲದಿಂ ಸಿಗ್ಗಾಗಿ, ಪಲವುಪವಾಸಂ ಪತ್ತಿ' ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಪರರ ಆಳಾಗಿ, ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಕೈಕೊಂಡ, ಜೀವ ರೋಸಿ 'ಅನೇಕೆ ಸಂಸಾರವೇಕೆ ಕೇಳೆಲೆ ತಂದೆ, ನೀನು ಎನಗೊಡ್ಡಿದ ಮಹೇಂದ್ರ ಜಾಲಂ ತಂದೆ' ಎಂದು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳೂ 'ಪಿಂಡೋತ್ಪತ್ತಿರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನೊಂದ ಆತ 'ನಿತ್ಯಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯೊಳಿರಿಸೆನ್ನನೆಲೆ ದೇವ' ಎಂದು ಶಿವನನ್ನು ಬೇಡಿದ. ಶಿವನು 'ತಥಾಸ್ತು' ಎಂದನೊ ಏನೊ! ಕವಿಯು ಸರ್ವಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿ, ಶಿವಪೂಜೆ, ಕೀರ್ತನೆಪಳ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ. ಈ ವಿರಕ್ತ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರ 'ಪುಷ್ಪರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಶಿವನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಆತ ಹೂದೋಟದಿಂದ ಹೂಗಳನ್ನು ತಿರಿದು ತಂದುದು ಇದರ ವಸ್ತು. ಆ ತೋಟ 'ಪರಿಮಳದ ಸುಗ್ಗಿ, ಸೌರಭದ ಸಂದಣಿ'; ಕವಿಯ ಬಾಯಿ ಶಿವಭಕ್ತರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೈವಾರಿಸುತ್ತಾ ಇದೆ, ಮನಸ್ಸು ಕುಣಿಯುತ್ತಿದೆ; ಕಣ್ಣು ಇರುವಂತಿಗೆ, ಸಂಪಿಗೆ, ಸೇವಂತಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಲಿಯುತ್ತಾ ಜಾಜಿಯನ್ನು ಕಂಡು—

> ಜಾತಿ ನೀನೇ ಸಕಲ ಪುಷ್ಪ ಜಾತಿಗೆ ಜಾತಿ
> ಭೂತೇಶ್ವರನ ಜಡೆಯ ಮುಡಿಗೇರಿದೊಡೆ ಜಾತಿ

ಎಂದು ಅದನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಶೇಖರಿಸಿದ; ಕೇದಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು

> ಹೊರಗೆ ಮುಳ್ಳೊಳಗೆ ಕಂಪಕ್ಕಕ್ಕು ನಿನ್ನ ಪರಿ
> ಹೆರೆ ಸೂಡಿದನ ಗುಪ್ತ ಭಕ್ತನಂತಿರ್ಪ ಪರಿ

ಎಂದು ಅದನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿದ. ಹೀಗೆಯೆ ಮೊಲ್ಲೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮರುಗ ಮಡಿವಾಳಾದಿಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ, ಸರಸಿಜ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅವುಗಳನು ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂದು ಅವನ ಭಾವ ಆದೆಷ್ಟು ಕೋಮಲವಾಗಿದೆ:

> ಕೈಮುಟ್ಟ ಮುಟ್ಟದೆ ಮನಂ ಮುಟ್ಟ ಕಟ್ಟುತುಂ
> ಕೈಮರೆದು ಪೂ ಬೀಳೆ ಮಿಗೆ ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟುತಂ
> ನೋಡಿದಡೆ ಪೂ ಬಾಡುಗೆಂದು ಕಣ್ಮುಚ್ಚುತುಂ
> ನಾಡೆ ನೆನೆದೊಡೆ ಕುಂದುಗೆಂದು ಮನಬೆಚ್ಚುತುಂ

ಆತ ಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನಂತೆ! ಆ ವೇಳೆಗೆ ದುಂಬಿಗಳು ಹೂಗಳನ್ನರಸುತ್ತಾ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದಿರಲು, 'ಪರಿತುಳದ ಪಥವಿಡಿದು,' ಹರಿಹರನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು—

ಬೇಡಿಕಲೆ ಹಂಪೆಯರಸನ ಕುಮಾರಂ ಸಿತಗ
ನಾದಂಬರಂಗಳಂ ಕೊಳ್ಳಸಾರದಿಗೆರೆಗೆ
ಅಳಿಯಾಸೆ ಬೇಡ, ಸಿಮುಗಿಲ್ಲ ಸೋಲುವರಿಲ್ಲ
ಗಳಗಳನೆ ಬಂದಂತೆ ಮರಳಿ ಗಳಗಳನೆಲ್ಲ

ಎಂದು ಗದರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಹೂಗಳೊಡನೆ ಶಿವಗುಡಿಗೆ ... 'ಏನೆನ್ನ ಶಿವನೆ! ಉಪ್ಪವಡಿಸಿದರ್ಾ ತಂದೆ?' ಎಂದು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ... ಸೇವಂತಿಗೆ ಹೂವಿನ ಪನ್ನೀರಿಂದ ಮುಖ ತೊಳೆದು, ಪರಾಗದ ... ಯಿಟ್ಟು, ಕೇತಕಿಯ ನುಣ್ಣೆಸಳ್ಗಳಿಂದ ಜಟೆಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕುಬಿಡಿಸಿ ... ನೋಯದಂತ, ಸುರನದಿ ತುಳುಕದಂತೆ ಅದನ್ನು ಗಂಟುಹಾಕಿ, ... ಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿಯ ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ ಪರಶಿವನ ಅಲಂಕರಣದೊಡನೆ ಕನ್ನಡ... ದೇವಿಯ ಅಲಂಕರಣವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಶಿವಭಕ್ತರಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ... ಮನ್ನಣೆಗೂ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಹರಿಹರದೇವನ ಕಥನಾತ್ಮಕ ರಗಳೆಗಳತ್ತ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡೋ... ಈ ಜಗತ್ತು ವಿಶಾಲ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯ, ಭಕ್ತಿಭಾವಭರಿತ. ಈ ಜಗ... ಸಂಚರಿಸುವ ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುದುಕರವರೆ... ವಯಸ್ಸಿನವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ 'ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ' ತತ್ತ್ವ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಸ್ವಭಾವ, ಅಭಿರುಚಿ, ಜೀವನ... ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭಿನ್ನತೆಯಿದೆ. ಅವರ ವೃತ್ತಿಯೂ ಬೇರೆ. ಆದರೂ ಅವರೆಲ್ಲ ನಿಷ್ಠರಾದ ಭಕ್ತರು; ತಾವು ಕೈಕೊಂಡ ... ಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಆದರ್ಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ವೃತ್ತಿ... ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವರು. ತನ್ನ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯನ್ನು ... ಕೊಂಡಿರುವ ಹರಿಹರದೇವಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲ ಜೀ... ರಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಆತ್ಮ ದೇವರಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿತು; ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು. ತನ್ನಂತೆಯೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಶಿವಶರಣರ ಜೀವಿತಗಳನ್ನು ಆತನ ಕೈಯ ಕುಂಚ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾ... ವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಅವರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ಅಪ... ವಾದ ಉತ್ಸಾಹ. ಆ ಉತ್ಸಾಹದ ತುಂಬುನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಥಾಪ್ರ... ಓಪುಗರನ್ನೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ವೇಗವಾಗಿ ತನ್ನ ಗನ್ತವ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. ....4486..........

ತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಕಥನಾತ್ಮಕ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಓದಿದರೂ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರಕವಿಯ ಶರಣರಲ್ಲಿ ನವವಿಧಭಕ್ತಿಗೂ—ಇವುಗಳ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾದ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಸಹ ಈ ಶರಣ ತಿಂಥಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕೀತು—ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಹಾಲಾಹಲವನ್ನು ಕುಡಿದನೆಂದು ಕೇಳಿ ಮುಗ್ಧಭಕ್ತನಾದ ರುದ್ರಪಶುಪತಿ ಗಳಗಳ ಅಳುತ್ತಾ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮಟ್ಟ ನೀರಿನೊಳಗೆ ನಿಂತು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಜಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾಲಸಂಹರನ ಜೀವವುಳಿಸಹೊರಟ ಅವನ ದೇಹವನ್ನೆಲ್ಲ ಜಲಚರಗಳು ತಿಂದು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಅಸ್ತಿಗಳು 'ಅಸ್ತಿಮಾಲಾಧರಂಗರ್ಪಿತವೆಂಬಂತೆ' ಆತ ಬರಿಯ ಅಸ್ತಿಪಂಜರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ; ಕಡೆಗೆ ಶಿವ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹುದೇ ಮುಗ್ಧಭಕ್ತಿ 'ಕೋಳೂರು ಕೊಡುಗೂಸು'ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ಅವಳಿಗೆ ಶಿವಲಿಂಗ ಕಲ್ಲಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರ. ಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನಿಗೆ ಹಾಲಿಗಿಂತ ಅವಳ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಯಾಗಿದೆ; ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಹುಡುಗಿ ಅಳುತ್ತಳುತ್ತಾ ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಮುಗ್ಧ ಸರಳತೆ ಶಿವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ; ಆತ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಬಂದು ಹಾಲು ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕೊಡುಗೂಸಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾತುಗಳು ಹರಿಹರಕೃತ. ಆತ ಸ್ವತಃ ಮಗುವಿನಷ್ಟು ಸರಳವಾದ ಮನಸ್ಸಿನವನು. ಆತ ಶಿವನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆತನ ತಲೆ ಬಾಚುತ್ತಾನೆ, ಹೂ ಮುಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಊಟ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥಹ ಸಾತ್ವಿಕ ಭಕ್ತನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮುಗ್ಧ ಸರಳತೆ ಮೂಡುವುದು ಕೇವಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಗ್ಧಭಕ್ತಿಗೆ ದೈವಶಕ್ತಿ ಬೇಗ ಒಲಿಯುತ್ತದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿನ ಅಂತರಾರ್ಥ.

ಕಾಯಕವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಲವು ಶರಣರ ಕಥೆಗಳು ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ'ನ ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಭವ್ಯವಾಗಿ, ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಗುಂಡಯ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರ. ಆತನು ತನ್ನಲ್ಲಿರ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಶರಣರಿಗರ್ಪಿಸಿ ಹರಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತ ದಿನವೂ ಮಡಕೆಯನ್ನು ತಟ್ಟುವ ತಾಳಕ್ಕೆ ಶಿವ ನರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆ ಇಷ್ಟೆ. ಕವಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಒಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ರಸದ ಮಡುವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನ ತಾಂಡವನೃತ್ಯವಿದು,

> ದಶಭುಜಮಂ ದಿಕ್ತಟಂ ಪಸರಿಸ। ಎಸೆವ ಕರಂಗಳನೆತ್ತಲ್ ನೇಮಿಸಿ
> ಒಂದು ಪದಂ ಪಾತಾಳವನೊತ್ತಲ್। ಒಂದು ಪದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನೊತ್ತಲ್
> ಜಡೆಗಳ್ ಜೆಂಬಳೆವಿಡಿದಾಡುತ್ತಿರೆ। ಮುಡಿಯೊಳ್ ಸುರನದಿ ತುಳ್ಳಾಡುತ್ತಿರೆ
> ತಡಿಯೊಳ್ ಶಶಿಕಳೆಯಲ್ಲಾಡುತ್ತಿರೆ। ಕಡು ಚಳ್ವಳಕಂ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿರೆ
> ಮಿಸುಗುವ ಡಮರುಗ ಢಂ ಢಂ ಢಣಲೆನೆ। ತಿಸುಳದಿ ಹರಿಯುವ ತಾರಂ ಕಿಣಿಕೆ
> ತಿರುಗುತ್ತಿರೆ ಅಹಿಗಲ್ ಹೆಡೆಯೆತ್ತಲು। ಕರಿಯತ್ತೊವಲ್ ನಭಮಂ ಜೋಹರಿಸಲು
> ಸರಸಿಜಭವನ ಶಿರಂ ಬೊಬ್ಬಿಡುತಿರೆ। ಸುರರ ಶಿರೋಮಾಲೆಗಳುಲಿವುತ್ತಿರೆ
> ಪೊಂಗೆಜ್ಜೆಗಳ ರವಂ ಘುಲುಘುಲುಕೆನೆ। ತೋಂಗಲಗಂಟೆ ಢಣಂ ಢಂ ಢಣಿಲೆನೆ
> ಆಡಿದನಾಡಿದನಾಹಾ! ಶಂಕರ

ಶಿವನ ನಾಟ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಗುಂಡಯ್ಯನಿಗೆ ಆವೇಶ ಬಂತು,

> ಶಿವನಂ ಕಂಡಾ ಭಕ್ತಂ ಕುಣಿಯಲು। ಶಿವಭಕ್ತನಕೂಡಭವಂ ಕುಣಿಯಲು
> ಇರ್ವರನೀಕ್ಷಿಸಿ ಗಣಪಂ ಕುಣಿಯಲು। ಸರ್ವಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮವಾಡಲು
> ಮಡಕೆಯ ಶಬ್ದಕ್ಕಾಡುತ್ತಿರ್ದಂ। ಮೃಡನಖಿಳರುವೆರೆಸಾಡುತ್ತಿರ್ದಂ

ಓದುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ನಾವು ಮೈಮರೆತು, ದಿವ್ಯಜಗತ್ತೊಂದನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿದವರಂತೆ ತಲ್ಲೀನರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದೊಂದು ಸಾಲೂ, ಒಂದೊಂದು ನುಡಿಯೂ ಶಿವನೊಡನೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿವೆ, ಓದುವವರನ್ನೂ ಕೇಳುವವರನ್ನೂ ಕುಣಿಸುತ್ತಿವೆ. ಕಥೆಯಿಲ್ಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿ ಕ್ರಿಯಾಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ, ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಮಲುಹಣ—ಮಲುಹಣೆಯರ ಪ್ರಣಯಜೀವನ ದೈವಪ್ರೇಮವಾಗಿ—ತೀವ್ರವಾದ ಕಾಮೋದ್ರೇಕ ಭಕ್ತಿಯ ಪಾಕವಾಗಿ—ಪರಿವರ್ತಿತವಾದುದನ್ನು ಹರಿಹರಕವಿ ಅತ್ಯಂತ ರಮ್ಯವಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಅವರ ಪ್ರಣಯಜೀವನ ಒಂದು ಪ್ರಣಯಸೂಕ್ತದಂತಿದೆ. ಮಲುಹಣನು 'ಸುಕುಮಾರಾಂಗಿಯೊಳೊಲ್ದು ನೆರೆವ ಸುಖಸಮಯದೊಳ್ ಕರಣವೆಲ್ಲಂ ನೋಟ, ನೋಟವೆಲ್ಲಂ ನುಡಿ, ನುಡಿಯೆಲ್ಲಂ ವಿರಹ, ವಿರಹವೆಲ್ಲಂ ದೈನ್ಯ, ದೈನ್ಯವೆಲ್ಲಂ ಸಾತ್ವಿಕಂ, ಸಾತ್ವಿಕವೆಲ್ಲಂ ಮೆಯ್, ಮೆಯ್ಯೆಲ್ಲಂ ಕೂಟಂ, ಕೂಟವೆಲ್ಲಂ ಮನಂ, ಮನವೆಲ್ಲಂ ಮೆಚ್ಚು, ಮೆಚ್ಚೆಲ್ಲಂ ಸೋಲಂ, ಸೋಲಮೆಲ್ಲಂ ರಸಮಯಂ' ಆಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಯುಗವೊಂದು ಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆದರಂತೆ!

ಆಗರ್ಭಶ್ರೀಮಂತನಾದ ಮಲುಹಣ ಭಿಕಾರಿಯಾದ ಈ ಸೂಳೆಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಹವಾಸದಿಂದ. ಆಗ ಮಲುಹಣಿಯ ತಾಯಿ ಆ ಕಾಮುಕನನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಅಟ್ಟಿದಳು. ಮಲುಹಣ ವಿರಹದಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತಾ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಮಲುಹಣಿಯ ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ನಿಂತು, ಮೇಲಿನಿಂದ ಬಿದ್ದ ಮಂಜಿನಿಂದ ಹಿಮದ ಬೊಂಬೆಯಂತಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನಮರುಗಿದ ಮಲುಹಣಿ 'ಎನ್ನ ಮೇಲಿಕ್ಕುವ ಈ ಚಿತ್ತದಾತುರತೆಯನ್ನು ಷಣ್ಮಗಾಭರಣನೊಳಗೆ ಇಡು; ನನ್ನಂತಹ ಕೋಟಿ ಮಲುಹಣಿಯರು ನಿನಗೆ ದೊರೆತಾರು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅಷ್ಟು ಸಾಕು ಮಲುಹಣನ ಚಿತ್ತಪರಿವರ್ತನೆಗೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆ ಶಿವಪ್ರೇಮದ ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯಾಯಿತು. ಆತ ಧನ್ಯವಾದ.

ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆ' ತಲೆಮಣಿಯಂತಿದೆ. ಇದರ ನಾಯಕನಾದ ಬಸವಣ್ಣ ಹದಿನಾರರ ಹರಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಲತೆಯಂತಿದ್ದ ಜನ್ನಿವಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಬಿಸುಡು, ಕಪ್ಪಡಿ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಈಶಾನ್ಯಗುರುಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಕಪ್ಪಡಿ ಸಂಗಮನ ಪರಮಭಕ್ತನಾದ. ಪುಷ್ಪರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಂಡ ಹರಿಹರನೇ ಇಲ್ಲಿ ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ತಿರಿದು ತರುವ ಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಪರಕಾಯಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಬಸವಣ್ಣ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು; ಶೋಧಿಸಿದ ಅಗ್ಘವಣಿಯನ್ನು ತಂದು, 'ಚಿತ್ತದೊಳು ಪೂಜೆಯಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತೆ' ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ—

ಎನ್ನ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ಪರಿದಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗ
ಎನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ಕುಣಿದಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗ

ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಆತನ ಸಾತ್ವಿಕರಸ ಮಸಗಿತು.

ಮಣಿ ಮಣಿದು ಕುಣಿಕುಣಿದು ಕೆಲೆಕೆಲೆದು ನಲಿವಾಡಿ
ತಣಿತಣದು ತಕ್ಕೈಸಿ ಮಿಕ್ಕು ಮಲೆಮಲೆದಾಡಿ
ಆಡುತಾಡುತ್ತಲ್ಲಿ ಪೊಗಳ್ಪುದಂ ನೆರೆ ಮರೆತು
ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಲಿ ನೋಟಮಂ ಮಿಗೆ ಮರೆದು
ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಗದಗದಿಸಿ ಜೋಲು ಜೊಂಪಿಸಿ ಬಿದ್ದು
ಉಣ್ಮುವ ಶಿವಾನಂದಗಿಸದ ಹೊನಲೊಳಗದ್ದು
ಈಸಾಡಿ ಗಂಗಾಧರನ ಚರಣಮಂ ಪಿಡಿದು
ಲೇಸಾಗಿ ಚಿತ್ತದೊಳು ಸಂಗನಂ ನೆರೆ ಹಿಡಿದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

'ಸುಖಮೂರ್ಛೆ'ಯಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಆನಂದಮಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ದಿ|| ಪ್ರೊ. ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ 'ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಎಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ನಾಸ್ತಿಕನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಭಕ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು ಉದ್ರೇಕಿಸುವಂತಿದೆ!' ಹರಿಹರದೇವನ ವರ್ಣನೆಗಳು ಓದುವವರ ಅಥವಾ ಕೇಳುವವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಆ ವರ್ಣನೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಭವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಜೊತೆಗೆ ಆತನ ಔಚಿತ್ಯಜ್ಞಾನ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದುದು. ಕವಿಯ ಗುರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಧಾರ್ಮಿಕಜೀವನ ನಿರೂಪಣೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಗತ್ಯವಾದ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮಾರಾಧನೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮನತಣಿಯುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಹುಟ್ಟಿದೂರು, ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು, ಬಾಲ್ಯ, ವಿವಾಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಕವಿ ನಮ್ಮ ಇದಿರಿಗೆ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದು. ಆತನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒರೆಹಚ್ಚುವಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬಂದಾಗ ಆತನು ಎಂತಹ ಸಂಯಮದಿಂದ, ಉದಾತ್ತತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆ! ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಶಿವನೆ ವಿಟಜಂಗಮರೂಪಿನಿಂದ ಬಂದು 'ಬಸವ ಬಸವಾ, ನಾವು ಹೆಂಗೂಸಿಲ್ಲದೆ ಇರ್ದುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಬೇಡಿದವರಿಗೆ ಬೇಡಿದುದನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಬಸವಣ್ಣ 'ಪಟ್ಟಣದ ಪಣ್ಯಾಂಗನೆಯರೆಲ್ಲಂ ಕೂಡಿ. ದಂಪತಿಗಳಾಗಿರೆ' ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ 'ಸಿರಿ ಸರಸ್ವತಿಯರಂ ಕೀಳ್ಮಾಡುವ ಮಾಯಿದೇವಿಯುಂ' ಆತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ. ಮಾಯಿದೇವಿ ಮಲಗಿದ್ದ ವಿಟಜಂಗಮನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದಳು. ಆಕೆ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೆ 'ಮಾಯೆಯ ಜವನಿಕೆಯಂ ತೆಗೆವಂತೆ' ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡ ಮಾಯಿದೇವಿ 'ಬಸವ ಬಸವಾ, ಜಂಗಮದೇವರು ಸಂಗಮದೇವರಾದರು' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡಳು. ಬಸವಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳದೆ 'ತಾಯೆ, ತಾಯೆ, ಮುನ್ನವಾರೆಂದು ಕೊಟ್ಟೆಂ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಬಂದ ಪರಮೇಶ್ವರ ಸೋತು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ಮಹೋನ್ನತವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರಕವಿಯು ಚಂಪೂಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ—ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ತನ್ನ 'ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ'ದಲ್ಲಿ ಈತನ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ದಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ—ಶಿವಶರಣರ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ವತ್ತಾಗಲೆಂಬ ಉದಾತ್ತಧ್ಯೇಯದಿಂದ, ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾದ ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡದ ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಾಹಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಈ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು; ಆದರೆ ಬಹಳ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಮಾತ್ರ. ಅದನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ದಿಟ್ಟತನ, ಹರಿಹರನದು. ತನ್ನ ಶಿವಶರಣ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಗೆ 'ರಗಳೆ'ಯು ನಿರ್ರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಛಂದಸ್ಸಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸಗಳನ್ನು ಆತ ಬಳಸಿದುದು ಅದರ ಓಟಕ್ಕೆ, ಸರಳತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗಿ, ಓದುಗರ ಬೇಸರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಅರಿತೋ ಏನೋ, ಆತ ಕಥೆ ಅತಿ ದೀರ್ಘವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಒಂದು ಸ್ಥಲವನ್ನು ರಗಳೆಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸಾದ ನಿಯಮವನ್ನು ಆತ ಕಿತ್ತುಹಾಕಿದ್ದರೆ ಇಂದಿನ ಸರಳ ರಗಳೆಯಂತೆ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಗದ್ಯ ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗದ್ಯವಲ್ಲ; ವಚನಕಾರರು ಬಳಸಿರುವ ಹೃದ್ಯವಾದ ಗದ್ಯ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ಆತನ ಕೈಲಿ ಮೈದುಂಬಿಕೊಂಡು ಕಳಕಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರಕವಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಲ್ಲು.

ಹರಿಹರಕವಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದೊಂದು ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಯುಗಪುರುಷನಾದ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳು ರಸಮಯವಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಆತ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧಕಗಳಾಗಿವೆ. ಆತನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಗಳು ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥಸ್ನಾನದಂತೆ ಪಾವನಕರ. ಆತ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಸೀಮಾಪುರುಷ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಆತನ ನಂತರ ಬಂದ ಕವಿಗಳನೇಕರು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೊಂದು ಸ್ತುತಿರೂಪದ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯಿತ್ತು, ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಷಡಕ್ಷರ ಕವಿ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಹರೀಶ್ವರಸ್ತೇನ ಕವಿಃ ಕಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾಲಗರ್ಭದಿಂದ ತೂರಿಬಂದು, ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅನುರಣಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ.

(ii) ಕವಿರಾಘವಾಂಕ

ಹರಿಹರಕವಿ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ 'ಶಿಷ್ಯಾದಿಚ್ಛೇತ್ ಪರಾಜಯಂ' ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವಂತೆ ಆತನ ಸೋದರಳಿಯ ರಾಘವಾಂಕ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ದೊರೆತ. ಈ ಶಿಷ್ಯನು ದೈವದತ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯೊಡನೆ ಗುರುದತ್ತವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೂ ಸೇರಿ, ಸುವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸುವಾಸನೆ ಬಂದಂತಾದನು. ಶಿವನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ, ಶಿವಕವಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಗಳ ಫಲವಾಗಿ ರಾಘವಾಂಕನಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮ ಕಾವ್ಯ ಧರ್ಮಗಳು ಅವಳಿ ಜವಳಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದುವು. ಆತನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗುರುವಿನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು 'ಚತುರ ಕವಿರಾಯ ಹಂಪೆ... ಹರೀಶ್ವರನ ವರಸುತನು' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ... ಪಡೆಯಿತು; ಅಂಕುರಿಸಿ, ಅರಳಾಯಿತು. ಕವಿರಾಘವಾಂಕನು ತನ್ನ ಗುರು... ನಿರಂಕುಶಮತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, 'ಷಟ್ಪದಿಬ್ರಹ್ಮ'ನೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾ... ನಾದನು. 'ಕವಿಶರಭಭೇರುಂಡ,' 'ಉಭಯಕವಿ ಕಮಲರವಿ,' ಅಷ್ಟ... ಸಿಕರಚಾದಂತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವಂತೆ ಕಾವ್ಯಸೃ... ಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆತನು 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ,' 'ವೀರೇಶಚರಿತೆ,' 'ಸಿ... ರಾಮಪುರಾಣ,' 'ಸೋಮನಾಥಚರಿತೆ,' 'ಶರಭ ಚಾರಿತ್ರ,' 'ಹಂ... ಮಹತ್ವ' ಎಂಬ ಆರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತ... ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವರೆಡು ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ರಾಘವಾಂಕನನ್ನು 'ಷಟ್ಪದಿಬ್ರಹ್ಮ'ನೆಂದು ಕರೆದಿರುವರಾದರೂ ಆ... ಗಿಂತಲೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಷಟ್ಪದಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಶರಷ... ಮಾತ್ರ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಅಖ... ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಯಿಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಈತನೆ ಮೊದಲಿಗ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಷಟ್ಪದಿಯ... ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತರಲು ಈತನು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ... ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪ... ಯಲ್ಲಿ ಇರುವುವಾದರೂ, ಆತನ 'ವೀರೇಶ್ವರಚರಿತೆ'ಯಲ್ಲಿನ ಷಟ್ಪದಿ ರಚ... ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಾತ್ರಾಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ವಾರ್ಧ... ಷಟ್ಪದಿಗಳಂತೆಯೆ ಇರುವುದಾದರೂ ಗಣಗಳು ಮಾತ್ರ, ಐದು ಮಾತ್ರೆ... ಗಣಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಾಗಿವೆ. ಈಗ ಉಪಲ... ವಿಲ್ಲದಿರುವ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ... ಬಹುದೇ ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ರಾಘವಾಂಕನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ' ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಬರೆದುದಕ್ಕಾಗಿ—ಮಾನವನಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿ... ವನೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ—ಹರಿಹರದೇವನು ಕೆರಳಿ ರಾಘವಾಂಕನ ಹಲ್ಲು... ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉದುರಿಸಿದನೆಂದೂ, ತನ್ನ ಈ ಪಾಪ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ರಾಘವಾಂಕ... 'ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣಪಂಚಕವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದೂ ಆದರಿಂದ ಆತನ ಹಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿದವೆಂದೂ ಒಂದು ದಂತ... ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕಥೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತ... ಮಾವನಂತೆ ಅಳಿಯನೂ ಪರಮಶಿವಭಕ್ತ. 'ಹಂಪೆಯಪುರಸನ ಪೊಗಳ್ವ ನಾ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯೊಳನ್ಯದ್ದೈವವ ಭವಿಗಳಂ ಕೀರ್ತಿಸಿದೆನಾದಡೆ ಮನಸಿಜಾರಿಯ ಭಕ್ತನಲ್ಲ ತಾನು' ಎಂಬ ಕೆಚ್ಚುಳ್ಳವನು, ಆತ. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಶಿವಭಕ್ತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿ 'ಪುಣ್ಯದಾಕೃತಿಯಿದು' ಎಂಬುದು ರಾಘವಾಂಕನ ಹೇಳಿಕೆ. ಈ 'ಕೃತಿಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ಹಡೆದು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆದು ಕೊಟ್ಟನಂತೆ, ಕವಿ. ಆ ಕನ್ನೆಗೆ—

> ರಸ ಜೀವ, ಭಾವ ಮೊಡಲರ್ಥವವಯವ, ಶಬ್ದ
> ವಿಸರವೇ ಸುಡಿಯಲಂಕಾರ ತೊಡಿಗೆಯು, ತ
> ವೆ ಸುಲಕ್ಷಣವೆ ಲಕ್ಷಣ ವಿಮಲ ಪದನ್ಯಾಸ ನಡೆ, ರೀತಿ ಸುಕುಮಾರತೆ
> ರಸಿಕತನ ಸುಳಿ ಸುಖಿಂ ನಿಳಯವಂತಪ್ಪಯೀ
> ಪೊಸಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆಯ ಪಡೆದು ಪಂಪಾಂಬಿಕೆಯ
> ರಸ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಂಪೆಯ ರಾಘವಾಂಕನೇಂ ಕೃತಕೃತ್ಯನೊ

ಆಹುದು. ಕವಿರಾಘವಾಂಕನು ಧನ್ಯನೇ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸವೇ ಜೀವವೆನ್ನುವ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಅರಿತ ರಸಋಷಿ ರಾಘವಾಂಕ. ಆತನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೊಸ ಕನ್ನಿಕೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದೂ, ಆ ಕನ್ನೆಯನ್ನು ಪಂಪಾಪತಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿರುವುದೂ ಎಂತಹ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಸುಂದರ ಕಲ್ಪನೆ ! ಕವಿಯು ಭಾವಗಳ ಸಮಾವೇಶ ದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಒಡಲಿನಲ್ಲಿ ರಸದ ಜೀವನವನ್ನು ಪಡೆದವಳು, ಆ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಿಕೆ. ಆಕೆಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಸುಪುಷ್ಟವಾಗಿ, ಮಾಂಸಲವಾಗಿ, ಮೋಹಕ ವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಮಾತುಗಳು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರಬೇಕು. ಆ ಮಾತುಗಳು ಸಜೀವವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆಯೆ ನಿಂತುಮಾತನಾಡುವಂತಿರಬೇಕು. ಸ್ವಭಾವಸುಂದರಿಯಾದವಳು ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾದರೆ ಸುವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸುವಾಸನೆ ಬಂದಂತೆ; ಇಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸು ತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾತುಗಳ ಜೋಡಣೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ, ಜೊತೆಗೆ ಸುಕುಮಾ ರಾದಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸದ್ಗುಣಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಇಂತಹ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರಿಯಾದ ದಿವ್ಯಕಾವ್ಯಕನ್ನೆಯನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬಲ್ಲವನು ಸುಕೃತಿ ಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು?

ರಾಘವಾಂಕನ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ'ವು ರನ್ನನ 'ಗದಾಯುದ್ಧ'ದಂತೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತಿರುವ ಕೃತಿ. ಗದಾಯುದ್ಧದಂತೆ ಇದನ್ನೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಡನೆ ನಾಟಕವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದು, ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯರೂಪದ ನಾಟಕ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಮಂಗಳಕರವಾದ ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನದ ದೃ
ದಿಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಪರಮ ಸತ್ಯವಂತನೆಂದು ವಸಿಷ್ಠ ಹೇಳಿದ್ದು
ನೆಪವಾಗಿ, ವಸಿಷ್ಟ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಯುದ್ಧ ನಡೆದು ಮುಂದೆ ನಡೆ
ಬೇಕಾದ ಕಥೆಗೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕೋಣನೆರಡುಂ ಹೋ
ಗಿಡುವಿಂಗೆ ಮಿತ್ತು', ಎಂಬಂತೆ ವಸಿಷ್ಟ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಜಗಳ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ
ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅಸಾ
ವಾದ 'ಹೊಸ ಹೊನ್ನರಾಶಿ'ಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಪಡೆದ. ಅದನ್ನು ರಾಜನಲ್ಲೇ
ಬಿಟ್ಟು ನಾನಾ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ, ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕ್ಷೋಭೆ
ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು
ಋಷಿಯು ಮಾಯೆಯ ಹಂದಿಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿ, ರಾಜ
ಪಡೆಯ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅದರ ಅಟ್ಟುಳಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಬೇ
ಪಡೆಯವನೊಬ್ಬ ಜೀವಭಯದಿಂದ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಬಂದ.

ಬಿಟ್ಟತಲೆ, ಗಿಡು ಹಿಡಿದು ಕಳೆದುಡುಗೆ, ಕಾಡಮುಳ್ಳು
ನಟ್ಟು ಕುಂಟುವ ಪದಂ, ಬೆನ್ನ ಬಿಗುಪಳಿದಳಲ್ವ
ವೊಟ್ಟೆಗೂಳೆಡಹಿ ಕೆಡದೊಡೆದ ಮೊಳಕಾಲ್, ತೇಕುವಳ್ಳೆಗಳುಮೆರಸೂರಲುತ
ಕಟ್ಟೋಡುತಿರಬೋರ್ವನನ ಕಂಡಿದಿರೆದ್ದ
ಗಟ್ಟಿ ಕೇಳಲು ಪು ಪು ಪು ಹುಲಿಯಲ್ಲ ಹಂದಿಯರೆ
ಯಟ್ಟಿ ಬರುತಿರ್ದುದೆನೆ ಯೆಲ್ಲಿ ತೋರೆನಲು ನೀವೇ ಅರಸಿಕೊಂಬುದೆಂದ

ಭಯಭರಿತನಾದ ಬೇಡನ ಚಿತ್ರ, ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕ
ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸರಳ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸು
ವುದರಲ್ಲಿ ರಾಘವಾಂಕ ಎತ್ತಿದ ಕೈ.

ಹಂದಿಯ ಸಾವಿನಿಂದ ಕೋಪಗೊಂಡ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ತನ್ನ ಹುಂಕಾರದಿಂ
ಹುಟ್ಟಿದ ಹೊಲತಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ
ಆದರಂತೆ ಅವರು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಗಾಯನದಿಂದ ಆ
ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆತನು ಕೊಟ್ಟ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸ
ತಮ್ಮನ್ನೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಅವರು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೂ
ಹೊಲತಿಯರಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆ ರಾಘವಾಂಕನ ನಾಟಕೀಯ ಶೈಲಿ
ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಂತಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು
ಶಬ್ದವಿಸರದ ನುಡಿಯಿಂದ ಅಳವಡಿಸಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಎಷ್ಟು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಉಚಿತವಾಗಿದೆ; ರಾಘವಾಂಕನು ಎಂತಹ ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕಕಾರನಾಗಬಹುದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ. ಚಕಮಕಿಯ ತಾಡನದಿಂದ ಮೂಡುವ ಕಿಡಿಗಳಂತೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಸತ್ವಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಕಥೆಯೂ ಆತನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಕ್ಲೇಶಗಳೂ ರಾಘವಾಂಕನ ಸ್ವಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತಗಳೇನೂ ಅಲ್ಲ; ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಕಥೆಯೇ. ಆ ಹಳೆಯ ಕಥೆ ರಾಘವಾಂಕನ ಪ್ರತಿಭೆಯುಲ್ಲಿ ಕರಗಿ, ಆತನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಚಿರನೂತನವಾದ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿ, ನಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ, ಆದರ, ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಕಥೆಯ ಸ್ಥೂಲರೇಖೆ ಹಳೆಯದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿವರಗಳ ಬಣ್ಣ ತುಂಬಿ, ತನ್ನ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿಯಿಂದ ವೀರ, ಕರುಣರಸಪರಿಪ್ಲುತಳಾದ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಕನ್ನೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಇದಿರಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ 'ಪುರದ ಪುಣ್ಯಂ ಪುರುಷರೂಪಿಂದೆ ಪೋಗುತಿದೆ' ಎಂಬಂತೆ ಆತನು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಆತನಿಂದ ಹಣ ವಸೂಲು ಮಾಡಲು ಹೊರಟ ತೆರಕಾರ ನಕ್ಷತ್ರಿಕ—ಅವನು ಪಠಾಣರಿಗಿಂತ ಕಠಿಣ ಹೃದಯದವ—ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—

> ಬಿಸಿಲಾಗಿ, ಬಿರುಗಾಳಿಯಾಗಿ, ಕಲು ನೆಲನಾಗಿ,
> ವಿಷಮಾಗ್ನಿಯಾಗಿ, ನಾನಾ ಕ್ರೂರಮೃಗವಾಗಿ,
> ಮುಸಗಿ ಘೋರಾರಣ್ಯವಾಗಿ, ಗರ್ಜಿಸಿ ಕವಿವ ಭೂತಬೇತಾಳರಾಗಿ
> ಹಸಿವು ನೀರಡಿಕೆ ನಿದ್ರಾಲಸ್ಯವಾಗಿ, ಸಂ
> ಧಿಸಿ ಹೋಗಿ ಹೊಕ್ಕಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಧಾವತಿಗೊಳಿಸಿ,
> ಹುಸಿಗೆ ಹುಂ ಕೊಳಿಸುವೆಂ ಭೂಭುಜನನೆನ್ನಿಂದ ಬಲ್ಲಿದರದಾರೆಂದಸು

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಂತೆ ನಕ್ಷತ್ರಿಕನೂ ಸತ್ಯಸಂಧನೇ! ಸಾಲಗಾರನಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿಂತ ಬಲ್ಲಿದರಿಲ್ಲ. ಆತ ತನ್ನ ಮಾತಿನಂತೆ ರಾಜನಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆದರೆ ಅಪಾರವಾದ ಹೊನ್ನರಾಶಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದೆಂತು? ಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸಾಲದ ವಸೂಲಿಗೆ ನಕ್ಷತ್ರಿಕನನ್ನು ಛೂಬಿಟ್ಟ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನೇ ಸಾಲ ತೀರಿಸಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಹೊನ್ನನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನೂ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಅವನು ವಚನಭ್ರಷ್ಟನಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ.' ಆತನ ಆದೇಶದಂತೆ ಅಗ್ನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಿಂದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಯಮನು ವೀರಬಾಹುಕನೆಂಬ ಚಂಡಾಲನ ವೇಷ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಿಂದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸಾಲ ತೀರಿ, ಸತ್ಯ ಉಳಿಯಿತು.

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯ ಉಳಿಯಿತಾದರೂ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಆತನ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೈವ ಇದನ್ನು ಸಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಗೆ ಹುಲ್ಲು ಹುಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ತರಲೆಂದು ಹೋದ ರಾಜಪುತ್ರ ಹಾವು ಕಡಿದು ಸತ್ತ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಚಂದ್ರಮತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅಡವಿಗೆ ನಡೆದು ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿನ ಹುತ್ತವೊಂದರ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಮಗ ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಓದುಗರ ಅಂತರಂಗದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ! 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಾಯ ಕುಮಾರ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೂ, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಹತ್ತಿ ಸತ್ತುಹೋಗಿರುವ ಆ ಮಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಎಂತಹ ವಿರೋಧಾಭಾಸ! ಆಕೆಯ ದುಃಖದ ಹೊನಲನ್ನು ರಗಳೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತುಂಬುನೆರೆಯಾಗಿ ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ!

ಏವನೇವನೆಲೆ ಮಗನೇ ಮಗನೇ। ಸಾವೇಕಾಯಿತ್ತೆಲೆ ಚೆನ್ನಿಗನೇ
ಇರಿದೆಯೆಲಾ ಎನ್ನನು ಸುಕುಮಾರ। ಕೊರೆದೆಂಪಲಾ ಕೊರಳನು ಜಿತಮಾರಾ
ಎತ್ತಣ ಬರಸಿಡಿಲೆರಗಿತ್ತೊ ನಿನ್ನ। ಹುತ್ತಿನ ಹತ್ತಿರೆ ಒರಗಿದೆ ಚೆನ್ನ
ಹಾವು ಹಿಡಿಯೆ ಹಾ ಎಂದೊರಲಿದೆಯಾ। ಸಾವಾಗವ್ವಾ ಎಂದಳಿಲಿದೆಯ

* * *

ಹೆತ್ತ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯುತ್ತಿದೆ ಮಗನೆ। ಎತ್ತಿದ ತೋಳಸು ಕೆತ್ತಿದೆ ಮಗನೆ
ಹಾಡುವ ಬಾಯಲಿ ಮಣ್ಣನು ಹೊಯ್ದೆ। ನೋಡುವ ಕಣ್ಣಲಿ ಸುಣ್ಣವ ಹೊಯ್ದೆ
ಪಾಪಿಯೆನ್ನ ನೀನೊಮ್ಮೆಗೆ ನೋಡಾ। ಕೋಪವನುಳಿದೊಯ್ಯನೆ ಮಾತಾಡಾ
ನುಡಿದೊಡೆ ಪಾಪವೆ ಹೆತ್ತವರೊಡನೆ। ಕಡುಮುಳಿಸೇ ಮಗನೆ: ಎನ್ನೊಡನೆ

ತಾಯಿ ಕರುಳು ಅತ್ತು ಅತ್ತು, ಸಂಕಟ ಸೋರಿದಮೇಲೆ ಕರ್ತವ್ಯಜ್ಞಾನ ಮೂಡಿತು. ಮಗನ ದೇಹವನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸ ಹೊರಟಳು. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಮುನ್ನ 'ಬೆಳೆದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ, ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು' ಎಂದು ಹರಸಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅತ್ತಳು. ಆ ರೋದನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ಮಶಾನ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ. ಶ್ಮಶಾನದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಸುಡಹೊರಟುದನ್ನು ಕಂಡು 'ಸುಟ್ಟೆಯಾದೊಡೆ ನಿನಗೆ ವೀರಬಾಹುಕನಾಣೆ, ಕದ್ದು ಸುಡಬಂದೆ? ನಿನ್ನ ನಿಟ್ಟೆಲುವ ಮುರಿಪೆನ್' ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾ ಬಂದು 'ಹಿಡಿದಿರ್ದ ಕಿಚ್ಚಂ ಕೆದರಿ' ಮುಟ್ಟಿಗೆಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection, Digitized by eGangotri

ಮೇಲಿರ್ದ ಸುತನ ಹಿಂಗಾಲ್ವಿಡಿದು ಸೆಳೆದು ಬಿಸುಟಂ. ಚಂದ್ರಮತಿ ಹೌಹಾರಿ ಬಿಸುಡದಿರು ಬಿಸುಡದಿರು ಬೇಡ ಬೇಡಕಟಕಟ. ಹಸುಳೆ ನೊಂದಹನ್' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಬೀಳುವ ಮಗನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಇವನೆನ್ನ ಮಗನಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಸಿಸುವಿನೋಪಾದಿ, ಸುಡಲನುಮತಿಯನಿತ್ತು. ರಕ್ಷಿಸು ಕರುಣಿ' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಎಂತಹ ಕಟುಸತ್ಯ! ಎಷ್ಟು ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕವಾಗಿದೆ! 'ಹಸುಳೆ ನೊಂದಹನು' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತೃ ಹೃದಯದ ಎಂತಹ ಮಾರ್ಮಿಕ ಚಿತ್ರವಿದೆ! ಕರುಣರಸದ ಹೊನಲು ಹೇಗೆ ಬುಗ್ಗೆ ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿ ಉಕ್ಕುತ್ತದೆ! ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಹೆಂಡರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಸತ್ತ ಮಗನ ಅಸಹ್ಯ ವೇದನೆಯನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ! ಆದರೇನು? ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಲೋಪಬರಬಾರದು. ತೆರಿಗೆಯ ಹಣ ತೆರಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋದ ಚಂದ್ರಮತಿ, ಕೊಲೆಯ ಆರೋಪ ಹೊತ್ತು ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ತಲೆ ಕಡಿಯುವ ಕಾರ್ಯ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿತ್ತು. 'ಬಲಿದ ಪದ್ಮಾಸನಂ, ಮುಗಿದಕ್ಷಿ, ಮುಚ್ಚಿದಂಜಲಿವೆರಸು' ಆ ಪರಮಪತಿವ್ರತೆ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದಳು. ಸತ್ಯ ನಿಷ್ಠನಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ 'ಪತಿಯಾಜ್ಞೆಯುಳಿದಡೆ ಸಾಕು' ಎಂದು ಕತ್ತಿಯಿಂದ 'ಶಿವಶಿವ ಮಹಾದೇವ, ಹೊಡೆದಂ ಹೊಡೆದನು' ಆದರೆ 'ಹೊಡೆದ ಕಡುಗದ ಬಾಯ ಕಡೆಯ ಹೊಡೆ ಗಳನಾಂತು ಮಡದಿಯೆಡೆಗೊರಳ ನಡುವಡಸಿ ಮೂಡಿದನು....ಕಾಶಿರಮಣ ವಿಶ್ವನಾಥಂ.'

ಎಲ್ಲವೂ ಮಂಗಳಮಯವಾಗಿ ಕೊನೆಗಂಡಿತು. ಸತ್ತಮಗ ರೋಹಿತಾಶ್ವ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದ. ಪರಶಿವನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ತಲೆ ಮೈಗಳನ್ನು ಸವರುತ್ತ 'ಅತಿ ಹುಸಿವ ಯತಿ ಹೊಲೆಯ, ಹುಸಿಯದಿಹ ಹೊಲೆಯನುನ್ನತ ಯತಿವರನು' ಎಂದು ರಾಜನ ಸತ್ಯದ ಮಹತ್ತನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದನು. ರಾಘವಾಂಕ ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯ 'ಹರನೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯವೆಂಬುದೆ ಹರನು' ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರರಾದ ಹೊನ್ನಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯನೇ 'ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚರಿತೆ'ಯ ನಾಯಕ. ಈತನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮರುಳನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಶಿವನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವನು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆತನು ಕೀರ್ತಿ ಕಾಮನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಬಯಕೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸೇ ಹೊರತು ಕೀರ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕವಿ ಬಹು ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೀರ್ತಿ ಆತನನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೂರುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ ! ಏಕೆ ?

ಹಿಂದು ಭಕ್ತ್ಯಂಗನೆಯನುರದೊಳಂ, ಜಯಸತಿಯ
ವರ ಭುಜದೊಳು, ರಮಾಸತಿಯ ಮುಖದೊಳತಿ ಶಾಂತಿ
ತರುಣಿಯಂ ಮನದೊಳೆಡೆವಿಡದಪ್ಪಿ ನೆರೆವುದಲ್ಲದೆ ಪರನಾರಿಗೆ
ತೆರೆವನಟ್ಟುವನಿವನ ಬೇಟದೊಳು ಕಣ್ಣಾಣ
ದಿರದೆ ಕೈವಿಡಿದೆನ್ನ ನೂಂಕಿ ಕಳೆದಂ ಮಹಾ
ಪುರುಷರರಿದಿರಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನೆಂದಾ ಕೀರ್ತಿವಧು ಮೂರಿದಳು ಜಗದೊಳು

ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆತನು ಲೋಕಕಾರುಣ್ಯಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಜನೋಪಕಾರ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆದರಣೀಯವಾಗಿವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನನಾಗಿರುವ ಸಿದ್ಧರಾಮನು ಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೂ ನಿಷ್ಕಾಮ ಸೇವೆಯ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ' ಆದಯ್ಯನೆಂಬ ವೀರಶೈವ ಶರಣನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಕಥಾನಾಯಕ ಉಗ್ರ ವೀರಶೈವ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಾವನಾದ ಜೈನರ ಪಾರಿಸೆಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಹುಲಿಗೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜೈನ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಮತಾಭಿಮಾನವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆದಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯನಾಯಕನಾಗುವ ಮಹೋನ್ನತ ಗುಣವಾವುದೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ'ದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಆದಯ್ಯನು ಅವತಾರ ಪುರುಷ, ಶಿವಭಕ್ತ ಎಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸೋಮಯ್ಯ ಸೋಮಯ್ಯನೆನ್ನುತ್ತಾ ಸೋಮನಾಥನ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಘನತೆ, ಗುರುತ್ವಗಳಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ, ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ ಪಾರಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಿವೇಕ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಪುರುಷ ಗುಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅವನಲ್ಲಿ ಆ ಪೂಜ್ಯಭಾವವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿವೆ.

ರಾಘವಾಂಕನ 'ವಿರೇಶಚರಿತೆ' ದಕ್ಷಯಜ್ಞವನ್ನು ವೀರಭದ್ರ ನಾಶ ಮಾಡಿದ ಕಥೆ. ೧೨೭ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಎರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥ, ಇದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಮೀಸಲುಗವಿತೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಓರಂಗಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರ ರಾಜನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಏಕನಾಥ, ದ್ವಿದಂಡಿ, ತ್ರಿದಂಡಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಳೆಂಬ ಮೂವರು ವೈಷ್ಣವ ಕವಿಗಳಿದ್ದರಂತೆ! ಅವರು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕವಿಗಳಿಂದ ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ, ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವು ಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಆಮೂಲಾಗ್ರನಾಗಿ ಹೇಳಿ, 'ನನ್ನ ಪದ್ಯವ ನೀನೆಲ್ಲಿ ಕಲಿತೇ?' ಎಂದು ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ, ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಘವಾಂಕ ಓರಂಗಲ್ಲಿನ ವೀರಭದ್ರದೇವರ ಗುಡಿಯ ಹಿಂದೆ ಕುಳಿತು, 'ವೀರೇಶಚರಿತೆ' ಬರೆದನಂತೆ. ದೇವರು ಆತನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಹಿಮ್ಮುಖಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಕೊಂಡನಂತೆ! ಕವಿಗಳು ಹೆದರಿ ಆತನಿಗೆ ಶರಣಾದರಂತೆ! ಈ ಕಥೆ ಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯವಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾವು ಹಿಂದೆಯೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಛಂದಸ್ಸು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಯಾಗಿದೆ.

ಪರಿಣಾಮದ ಕಣಿ ಶಾಂತಿಯ ನಿಧಿ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾ
ಗರನೇಕೋನಿಷ್ಠೆಯ ಹರನತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ
ತರು ನೀತಿಯ ಕಡಲು ದಯಾಗಾರಂ ಪುಣ್ಯದ ಪುಂಜಂ ಸತ್ಯದ ಸದನಂ

ಈ ಪದ್ಯಭಾಗದ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಂತೆಯೆ ಇದೆ. ಗಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಐದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಗಳವು. ಇದನ್ನು 'ಉದ್ದಂಡ ಷಟ್ಪದಿ'ಯೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದು ರಾಗ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರದೆ ತಾಳಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರನ ಶೈಲಿ ಅರಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗದ, ಬರಕ್ಕೆ ತಗ್ಗದ ಸೌವರ್ಣ ಮಧ್ಯ ಗಾಮಿ. ಈತನು ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ, ಹೊಸಗನ್ನಡು ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ; ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆರಡನ್ನೂ ಹದವರಿತು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸುಲಭ, ದೇಶಿ ಮನೋಹರ. ಆತನ ಬಂಧ ಚಂಪುವಿನ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯಾದರೂ, ಸರಳ, ಸುಲಭ, ಲಲಿತ, ಸುಂದರ. ಪಂಪಕವಿಯು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ, ಹರಿಹರನು ರಗಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ರಾಘವಾಂಕನು ಷಟ್ಪದಿ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಆದಿಕವಿ.

(iii) ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ಈತನು ದೋರಸಮುದ್ರದ ರಾಜನಾದ ನರಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳನ ಮಂತ್ರಿ ಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರನಾದ ಸಕಳೇಶ ಮಾದರಸನ ವಂಶದವನು. ಈತನು ತ್ರಿಭುವನ ತಾತನೆಂಬ ವೈಷ್ಣವನನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಆತನಿಗೆ ವೀರಶೈವ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು. ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಈತನಿಗೆ ಕೆರೆಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪದ್ಮರಸನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾಗಿ, ಧರ್ಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಪದ್ಮರಸ 'ಶಿವಾದ್ವೈತ ಸಾನಂದ ಚಾರಿತ್ರ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ 'ದೀಕ್ಷಾ ಬೋಧೆ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ರಘಟ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರಿಗೆ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ 'ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ' ತ್ರಿವಿಧ ರಗಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ; ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಪದ್ಮರಸನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಬರೆದ 'ಸಾನಂದಚಾರಿತ್ರ'ವನ್ನು ಷಟ್ಪದಿರೂಪದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ; ಕುಸುಮ ಮತ್ತು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಸಾನಂದನೆಂಬ ಋಷಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ನಾರಕಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದುದು ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯ ಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬರೆಯ ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಳಬನೆಂಬುದು ಈತನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

(iv) ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೯೫)

ಈತನೂ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರ ಸಮಕಾಲೀನ. ಇವನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ತೆಲುಗು ಕವಿ. ಈತನ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ಭೀಮಕವಿಯ ಕನ್ನಡ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ಕ್ಕೆ ಆಕರ. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಸದ್ಗುರುರಗಳೆ', 'ಚೆನ್ನಬಸವರಗಳೆ,' 'ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿ ರಗಳೆ', 'ಶೀಲಸಂಪಾದನೆ', 'ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮ', 'ಪಂಚರತ್ನ'—ಇವು ಆತನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಪುಟ್ಟ ಕೃತಿಹೊತ್ತಿಗೆಗಳು, ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದುವು. 'ಶೀಲಸಂಪಾದನೆ'ಯಲ್ಲಿ ೬೪ ಶೀಲಗಳು ವಚನರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. 'ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮ'ದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕ ಗಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಿದೆ. 'ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗಿಳಿದು ಬಂದ ಕಥೆಯಿದೆ. ಉಳಿದುವೆರಡೂ ಆಯಾ ಹೆಸರಿನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು. ಈತನಿಗೆ 'ತತ್ತ್ವವಿದ್ಯಾಕಲಾಪ', 'ಅನ್ಯದೈವ ಕೋಲಾಹಲ', 'ಕವಿತಾಸಾರ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಪದ್ಮರಸ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೆಲುಗು ಕವಿ ಮೇಮನನ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ, ಭೃಂಗೀಶ್ವರನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅವತಾರವೆಂದೂ, ವೈಷ್ಣವನಾದ ಚಕ್ರಪಾಣಿ ರಂಗನಾಥನನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ವೀರಶೈವ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ತೋಂಟದಾರ್ಯನ 'ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ 'ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ'ದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನೇ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(v) ಕುಮುದೇಂದು (೧೩೭೦)

ಈತನು ಜೈನರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನ ಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದುದು ಇದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು. ಇದರ ಕಥೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಂಪರಾಮಾಯಣವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಷಟ್ಪದಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಷಟ್ಪದಿ ಇದೆ. ಬಹುಶಃ ಈತನೂ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಹೊರಟಿದ್ದನೊ ಏನೊ! ಈತನಿಗೆ 'ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ', 'ಸರಸಕವಿತಿಲಕ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಎಂದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಎಳಸದರಾರ್ ಶರದಿಂದುವ ಚಂದ್ರಿಕೆ
ಗೆಳಸದರಾರ್ ಹರಿಚಂದನದಣ್ಪಂ
ಗೆಳಸದರಾರ್ ನವವಿಕಸಿತ ವಿಚಕಿತಲತಿಕಾಮಂಜರಿಗೆ
ಎಳಸದರಾರ್ ನವಯೌವನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ
ಯೆಳಸದರಾರ್ ನವಯುವತೀನಿವಹಕೆ
ಯೆಳಸದರಾರ್ ಕುಮುದೇಂದು ಮುನೀಶ್ವರ ವಿರಚಿತ ಕಾವ್ಯಕಥಾರಸಕೆ

ನಿಜ, ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಪುಣ್ಯ. ಕವಿಯ ಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕವಿಸಮಯ, ಚಮತ್ಕೃತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು.

(vi) ಭೀಮಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೦)

ಈತನು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವನು. ಈತನು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ', 'ಭೀಮಕವೀಶ್ವರರಗಳೆ', ಭೃಂಗಿದಂಡಕ'—ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಡೆಯದು ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪದ್ಮರಸನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾಗಿ, ಧರ್ಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಪದ್ಮರಸ 'ಶಿವಾದ್ವೈತ ಸಾನಂದ ಚಾರಿತ್ರ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ 'ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ರಘಟ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರಿಗೆ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನಿಗೆ ರಾಘವಾಂಕನ 'ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ 'ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ' ತ್ರಿವಿಧ ರಗಳೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ, ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಪದ್ಮರಸನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರ ಪದ್ಮರಸನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಬರೆದ 'ಸಾನಂದಚಾರಿತ್ರ'ವನ್ನು ಷಟ್ಪದಿರೂಪದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ; ಕುಸುಮ ಮತ್ತು ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಸಾನಂದನೆಂಬ ಋಷಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ನಾರಕಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದುದು ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯ ಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬರೆಯ ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಳಬನೆಂಬುದು ಈತನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

(iv) ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೯೫)

ಈತನೂ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರ ಸಮಕಾಲೀನ. ಇವನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ತೆಲುಗು ಕವಿ. ಈತನ 'ಬಸವಪುರಾಣಮು' ಭೀಮಕವಿಯ ಕನ್ನಡ 'ಬಸವಪುರಾಣ'ಕ್ಕೆ ಆಕರ. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಸದ್ಗುರುರಗಳೆ', 'ಚನ್ನಬಸವರಗಳೆ,' 'ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿರಗಳೆ', 'ಶೀಲಸಂಪಾದನೆ', 'ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮ', 'ಪಂಚರತ್ನ'—ಇವು ಆತನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಪುಟ್ಟ ಕೈಹೊತ್ತಿಗೆಗಳು, ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದುವು. 'ಶೀಲಸಂಪಾದನೆ'ಯಲ್ಲಿ ೬೪ ಶೀಲಗಳು ವಚನರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. 'ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮ'ದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕ ಗಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಿದೆ. 'ಗಂಗೋತ್ಪತ್ತಿರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಗಂಗಾನದಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗಿಳಿದು ಬಂದ ಕಥೆಯಿದೆ. ಉಳಿದುವೆರಡೂ ಆಯಾ ಹೆಸರಿನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು. ಈತನಿಗೆ 'ತತ್ತ್ವವಿದ್ಯಾಕಲಾಪ', 'ಅನ್ಯದೈವ ಕೋಲಾಹಲ', 'ಕವಿತಾಸಾರ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಪದ್ಮರಸ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೆಲುಗು ಕವಿ ಮೇಮನನ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ, ಭೃಂಗೀಶ್ವರನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅವತಾರವೆಂದೂ, ವೈಷ್ಣವನಾದ ಚಕ್ರಪಾಣಿ ರಂಗನಾಥನನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ವೀರಶೈವ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ ತೋಂಟದಾರ್ಯನ 'ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ 'ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ'ದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನೇ ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(v) ಕುಮುದೇಂದು (೧೩೭೦)

ಈತನು ಜೈನರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನ ಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದುದು ಇದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು. ಇದರ ಕಥೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಂಪರಾಮಾಯಣವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಷಟ್ಪದಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಷಟ್ಪದಿ ಇದೆ. ಬಹುಶಃ ಈತನೂ ಷಟ್ಪದಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಹೊರಟಿದ್ದನೊ ಏನೊ! ಈತನಿಗೆ 'ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ', 'ಸರಸಕವಿತಿಲಕ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಎಂದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಎಳಸದರಾರ್ ಶರದಿಂದುವ ಚಂದ್ರಿಕೆ
ಗೆಳಸದರಾರ್ ಹರಿಚಂದನದಣ್ಪಂ
ಗೆಳಸದರಾರ್ ನವವಿಕಸಿತ ವಿಚಕಿತಲತಿಕಾಮಂಜರಿಗೆ
ಎಳಸದರಾರ್ ನವಯೌವನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ
ಯೆಳಸದರಾರ್ ನವಯುವತೀನಿವಹಕೆ
ಯೆಳಸದರಾರ್ ಕುಮುದೇಂದು ಮುನೀಶ್ವರ ವಿರಚಿತ ಕಾವ್ಯಕಥಾರಸಕೆ

ನಿಜ, ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಪುಣ್ಯ. ಕವಿಯ ಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದರೂ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕವಿಸಮಯ, ಚಮತ್ಕೃತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು.

(vi) ಭೀಮಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೭೦)

ಈತನು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವನು. ಈತನು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ', 'ಭೀಮಕವೀಶ್ವರರಗಳೆ', ಭೃಂಗಿದಂಡಕ'—ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಡೆಯದು ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಭೀಮಕವೀಶ್ವರರಗಳೆ' ಕೇವಲ ೧೮೮ ಚರಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ರಗಳೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಸ್ತೋತ್ರಗ್ರಂಥ. ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಕವಿಯ 'ಬಸವಪುರಾಣ' ೬೧ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ೮ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಉದ್ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಮುಂದಿನ ವೀರಶೈವಪುರಾಣಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಅವರೆಲ್ಲ ಈತನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿ ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಪುರಾಣವನ್ನು ತಾನು ಬರೆಯಬಲ್ಲೆನೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಕವಿ ಮಲಗಿರುವಾಗ ಅನಘದೇವಾರ್ಯನೂ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥನೂ ಆತನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ತಾವು ಆತನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬರೆಸುವುದಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಇತ್ತರಂತೆ! ಕವಿಯು ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿ 'ಕವಿಸೋಮನಾಥಂ ರಸಮೊಸರೆ ಮುನ್ನುಸಿರ್ದುದನೆ ಕನ್ನಡಿಸಿ ಪೇಳ್ವೆಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತನು ಬರಿಯ ಭಾಷಾಂತರಕಾರನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕವಿಹೃದಯವುಳ್ಳ ಭಾಷಾಂತರಕಾರ.

ಕವಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಉಭಯಕವಿತ್ವಸಮರ್ಥನೆಂದೂ, ಸರಳಸಜ್ಜೆಯ್ಯೆ, ದೃಢವ್ಯಾಕರಣಯುತ ಲಾಲಿತ್ಯ, ನಿಯಮಾಕ್ಷರ ಸಲಕ್ಷಣಭಾವಮಾಗಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈತ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲನೆಯವನು. ಆ ಷಟ್ಪದಿ ಈತನಿಗೆ ವಿಧೇಯವಾಗಿದೆಯೆ ಹೊರತು ಒಲಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯೂ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆತನ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕವಿಸಮಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆಯಾದರೂ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. ಕರ್ಮಮಾರ್ಗಾವಲಂಬನೆಗಿಂತ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ 'ಹಟ್ಟಿಯೊಳು ಸುರಧೇನು ಬಂದಳವಟ್ಟಿರಲು ಗೊಡ್ಡಂ ಪಿಡಿದು ಮತಿಗೆಟ್ಟು ಕರೆದಪನೆಂಬನವೊಲು' ಎಂದೂ, 'ಪಿರಿದು ತಪರಾಜ ಕಟ್ಟದಿ ಕೊಳಾಗಲುಮಿರಲ್ಕದ ಬಿಟ್ಟು ತವುಡಂ ಮುಕ್ಕುವೊನವೊಲು' ಎಂದೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉಪಮೆಗಳು ಹೃದ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಭೀಮಕವಿ ಪುರಾಣಕರ್ತೃ. ಆತನಿಗೆ ಕಥೆಯ ಏಕಮುಖತೆಗಿಂತಲೂ, ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಥೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮುಖ್ಯ ಕಥೆಯಾದ ಬಸವಣ್ಣನ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ ಮುಚ್ಚಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹೋಗಿದೆ. ಹರಿಹರ ಕವಿಯ 'ಬಸವರಾಜರಗಳೆ'ಯಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಮುಂದೆ ಈತ ಸೂರ್ಯನ ಮುಂದಿನ ಸೊಡರು ಅಷ್ಟೆ.

(vii) ಪದ್ಮಣಾಂಕ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೦)

೧೫ನೆ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ ಪದ್ಮಣಾಂಕನು ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ವಂಶದವನು. ತಾನು ಉಭಯಕವಿಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ಕವಿತೆ ರಸದಾಳಿಗಬ್ಬಿನ ಹಾಲಿನ ಪ್ರವಾಹ, ಜೇನಿನ ಮಳೆ, ಹಣ್ಣಿವೆ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಪರಿದು ಬರುವ ಅಮೃತಪ್ರವಾಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದು ಕವಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಹಗಲ್ಗನಸಷ್ಟೆ. ಆತನ 'ಪದ್ಮರಾಜಪುರಾಣ' ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯ ೧೩ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ಜೀವನ ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಕಥಾನಾಯಕನು ಪರವಾದಿಗಳನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಯ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು 'ಪಾಪಕ್ಷಯಾರ್ಥಂ ಭಕ್ತಿಯಿಂ ವಿರಚಿಸಿದೆಂ' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದುವಾಗಲೂ ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓದಬೇಕು. ಕಾವ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಯಸಿದರೆ ಆಶಾಭಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಪದ್ಮಣಾಂಕನು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತನೇ ಹೊರತು ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯಲ್ಲ. 'ಈ ಕೃತಿಯುವತಿ ಕೋವಿದರನೇಂ ಸೋಲಿಸದೆ ಬಿಡುವಳೆ?' ಎಂಬ ಕವಿಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಿಜ ಸೋಲಿಸುತ್ತಾಳೆ' ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆತನ ಕಥಾನಾಯಕನ ಈ ವರ್ಣನೆ ನೋಡಿ—

> ಸುರಿಸಿ ಲಿಂಗತ್ರಯಮನಾ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕೋ
> ತ್ಕರನಾಗಿ ತದ್ಧಿತಮನರಿಪಿಯಂತಸ್ಥೋರು
> ತರವಿಧಿಯನೊರೆದು ವಕ್ತವ್ಯಮಿಂತೆಂದು ಬೋಧಿಸಿಯಾಗನುದ ಹೃದಯಮಂ
> ನಿರವಿಸಿ ಲಸತ್ಪ್ರತ್ಯಯಂ ಬೆಳ್ದು ಮೇಣ್ ಪ್ರಕೃತಿ
> ಪುರುಷವೃತ್ತಿಯನೈದೆ ಕಾಣಿಸುವಿವ ಸೂತ್ರದಿಂ
> ಚರಿತವೋಲೆಸಗಿ ಶಾಬ್ದಿಕರ ಗುರುವೆನಿಪ ಕೆರೆಯಪದ್ಮರಸರೋವುಗಿಳೆಯಂ

ಶ್ಲೇಷೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕವಿಯು ಹಿಡಿದಿರುವ ಹಾದಿ, ತಿರುಗುವ ದಿಕ್ಕು ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನ 'ಕವಿಮುಖಕವಾಟ' (ಗತಪ್ರತ್ಯಾಗತ) ಪದ್ಯವು ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಸವಾಲಿನಂತಿದೆ. ಆತನು ಬಳಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಪಂಡಿತರನೂ ಬೆರಗು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗೊಳಿಸಿಯಾವು! ದೇಶೀಯಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಶೈಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಕೃತ ಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಕಾವ್ಯವೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇಷ್ಟಾದ ಪದ್ಮಣಾಂಕನು ಸ್ತುತ್ಯ. ಆತನೊಬ್ಬ ಚರಿತ್ರಕಾರ. ಪದ್ಮರಸನ ಚರಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ, ಹರಿಹರನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೇಲೂ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ.

೭. ಹರಿಹರಯುಗದ ಚಂಪೂಕವಿಗಳು

೧೨ರಿಂದ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಹರಿಹರಯು ವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಸಾಹಿತ್ಯ, ಶೈಲಿಗಳು ಹೆ ಜನಪ್ರಿಯ ಅಥವಾ ಕವಿಪ್ರಿಯವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯ ಕರ್ತೃಗ ಕಾವ್ಯಪ್ರಿಯರೂ, ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ ಚಂಪೂ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಆದರ, ಗೌರವ, ಆಸಕ್ತಿ, ಅಭಿರುಚಿಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ಆ ಪದ್ಧತಿ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಅನಿರ್ಬಾಧಿತವಾಗಿ ನಡೆ ಕೊಂಡುಹೋದಂತೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಂಪಯುಗದ ಸ ಇಲ್ಲ. ಆ ಯುಗದ ವೀರರಸ ಪ್ರಚುರತೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸ ಎ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ; ಕೇವಲ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಗೆಂದು ಹೊರಟ ಕಾವ್ಯಗಳು ಕೂ ಶೃಂಗಾರಸರಸಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುಹಾಕುತ್ತ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸಗುಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಭೋಗಲಾಲಸೆ ಬೆಳೆಯಿತೆಂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವೆಂ —ಹರಿಹರಯುಗದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೊ ಏನೊ—ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶಿ ಕಡೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಒಲವು. ಈ ಯುಗದ ಚಂಪೂಮಹಾಕವಿ ಜನ್ನ 'ಅರುಹನ ಮೂರುತಿಯಂತಿರೆ ನಿರಾಭರಣಂ ಮೆರೆಯಲ್ಕೆ' ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವ ಆಂಡಯ್ಯನೆಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಹೊರಟ. ಈ ಯುಗದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾ ಹೊರಟುದು. ಅವರು ಎಲ್ಲೋ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರಬಹುದಾದರೂ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಗೆ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ಸ್ವತಂತ್ರಯುಗದ ಉದಾತ್ತತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತೆ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕಿಳಿದವುಗಳು. ಆದರೆ ಇವು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲ, ದೇಶೀಶೈಲಿಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳು. ಇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡೋಣ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಯುಗದ ಚಂಪೂಕವಿಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ.

(i) ನೇಮಿಚಂದ್ರ (ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ಹರಿಹರನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಈತನು 'ಲೀಲಾವತಿ,' 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಪಂಪನಂತೆ ತಾನೂ ಒಂದು ಲೌಕಿಕ, ಮತ್ತೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವೆನೆಂದು ತನಗೆ ತಾನೆ ಭುಜ ಚಪ್ಪರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. 'ಲೀಲಾವತಿ'ಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ರಟ್ಟವಂಶದ ದೊರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾಜ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೯೦)ನನ್ನೂ ಆತನ ಮಡದಿ ಚಂಚಲದೇವಿಯನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ; ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ (೧೧೯೩–೧೨೨೦)ನ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಸಜ್ಜಿವಳ್ಳಪದ್ಮನಾಭನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯು ಆ ಇಬ್ಬರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

೧೪ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಧುರನೆಂಬ ಕವಿ ಪೂರ್ವಕವಿಸ್ತವಾವಸರದಲ್ಲಿ ನೇಮಿಚಂದ್ರನನ್ನು 'ಕರ್ಣಾಟಕೃತಿಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷ' ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗೌರವ ಎಲ್ಲೆ ಮೀರಿದುದಾದರೂ ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ 'ಕವಿಧವಳ,' 'ಕವಿರಾಜಮಲ್ಲ', 'ವಿದ್ಯಾನಧೂವಲ್ಲಭ', 'ಕಲಾಕಾಂತ', 'ಶೃಂಗಾರಕಾರಾಗೃಹ', 'ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆತನ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಹಿರಿದಾದುದೆ. ಸರಸ್ವತಿಯು ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದುಂಟಾದ ತನ್ನ ವಿರಹವೇದನೆಯನ್ನು ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ನಾಲಿಗೆಯೆಂಬ ಚಿಗುರಿನ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಳಂತೆ! ಕವಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಆತ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಕನ್ನಡಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ—ಕೋತಿಗಳು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವೊ; ಬಿಟ್ಟವೊ; ವಾಮನನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಅವನ ಪಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತೊ ಬಿಟ್ಟಿತೊ; ಹರನ ಗಂಟಲನ್ನು ಅರ್ಜುನ ಮೆಟ್ಟಿದನೊ, ಬಿಟ್ಟನೊ ಕವಿಗಳಂತೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಜನರು ಅವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಏನಳವಗ್ಗಳಮೋ ಕವೀಂದ್ರರಾ!' ಇನ್ನೂ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೇಳಿ, ಮಹಾಕವಿ ಉದಿಸುವುದು ಭುವನದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಲಂತೆ!

> ಬೆಳೆಯಿಂದಕ್ಕುಮೆ ಕೃತಿ ಗಾ! ವಿಲ ಭುವನದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಮಕ್ಕುಮ
> ಬೆಳೆಗೊಟ್ಟಿತಾರ ಮಧುವಂ! ಮಲಯಾನಿಲಸಂ ಮನೋಜಸಂ ಕೌಮುದಿ

ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿಯ ಪ್ರಥಮಕೃತಿಯಾದ 'ಲೀಲಾವತಿ' ಒಂದು ಶೃಂಗಾರಕಾವ್ಯ ಇದರ ಕಥೆ ಸುಬಂಧುವಿನ 'ವಾಸವದತ್ತೆ'ಯಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು 'ಶೃಂಗಾರಮಂ ಕಾವ್ಯಬಂಧನದೊಳ್ ತಾಂ ಸೆಱೆಗೆಯ್ವೆವ ನ್ಯೆಮೆ' ನೇಮಿಯ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆತ 'ಶೃಂಗಾರಕಾರಾಗೃಹ' ನೆನೆಸಿರುವುದು. ಆ 'ಲೀಲಾವತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆ ಕಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಬನವಾಸಿಯ ರಾಜಕುಮಾರ ಕಂದರ್ಪದೇವನು ತನ್ನ ಕನಸಿನ ಕಂಡ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಮಂತ್ರಿಕುಮಾರ ಮಕರಂದನೊ ದೇಶಾಂತರ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕನಸಿನ ಹೆಣ್ಣಾದ ರಾಜಕುಮಾ ಲೀಲಾವತಿಯು ಕನಸು ಕಂಡು, ಆ ಕನಸಿನ ಪುರುಷನನ್ನು ಕರೆತ ದೂತರನ್ನಟ್ಟುತ್ತಾಳೆ. ಹಲವಾರು ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಾದ ಮೇಲೆ ನಾಯ ನಾಯಕಿಯರ ಸಮಾಗಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಅಭಾವವೇ? ದಡತುಂಬಿ ಹರಿಯುವಷ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಕವಿ ಭಾವಾವೇಶ ರಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದು ಅಪರೂಪ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಶೃಂಗಾರಕಾವ್ಯವೆಂಬುವುದು ಇದರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಕಥ ನಾಯಕನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಲೆದು, ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಆ ಮರದ ಮೇಲಿದ್ದ ಸಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯನ ವಿರಹದ ವೇದನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ಗಂಡು ಹಕ್ಕಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಹೆಣ್ಣು ಮಾಡುವ ಪ್ರಣಯಕಲಹ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಗಂಡುಹಕ್ಕಿ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವಾಗ ಕಂದರ್ಪದೇವನಿಗೆ ಲೀಲಾವತಿಯ ವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದುಬರುವುದು ಚಮತ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿ ರಸವತ್ತಾಗಿದೆ ಕವಿಯು 'ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂಬ ತನ್ನ ಬಿರುದಿಗೆ ತಕ್ಕಂ ಅಪಾರ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಆತನ ಶಬ್ದಭಂಡಾರ, ಮಾತಿನ ಧೋರಣೆ ವರ್ಣನಾ ವೈಖರಿ, ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ಕಥೆಯ ಓಟವನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸು ತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಬಹುಕಾಲ ವರೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾದಂಬರೀ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸುಡಿಸಿ 'ಲೀಲಾವತಿ'ಗೆ ಆದರ ಬೊಟ್ಟಿಡಿಸಿದರೆಂಬ ದಂತಕಥೆ ಬಹುಕಾಲ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಹುಬಲಿ (೧೫೦೦), ದೊಡ್ಡಯ್ಯ (೧೫೫೦), ದೇವಚಂದ್ರ (೧೮೩೮) ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿ ನೇಮಿ ಚಂದ್ರನು ಇನ್ನು 'ಒಂದೆಗಡ ಬರಿಸಕ್ಕೆ ಬರೆಪಂ!' ಆದ್ದರಿಂದ 'ಏಂ ನಿಶಿತ ಮತಿಯೊ ಕೃತಿಕುಲದೀಪಂ!' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಹುದು, ಕವಿಯ ಮತಿ ನಿಶಿತ; ಪ್ರತಿಭೆ ಮಾತ್ರ ಎರಡನೆ ಮೆಟ್ಟಲಿನ ಮೇಲಿದೆ.

ನೇಮಿಚಂದ್ರನ 'ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣ' ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಧರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಶ್ರೇಷ್ಠಕಾವ್ಯ. ಇಪತ್ತೆರಡನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯೊಡನೆ 'ಸಂಧಿಸಿ ವಸುದೇವಾಚ್ಯುತಕಂದರ್ಪರ ಕಥೆಗಳ ನಿತುಮಂ ವಿರಚಿಸುವೆಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವನು ಕಂಸವಧೆಯವರೆಗೆ ಬರೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ಮುಗಿವ ಮುನ್ನವೇ ಕವಿಯು ಗತಿಸಿಹೋದನೊ ಏನೊ! ಕಾವ್ಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೇ ನಿಂತಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ಅರ್ಧನೇಮಿ' ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ ಬಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಮಾತುಗಳು 'ರಸವೊ, ರಸಾಯನವೊ, ಕಾವ್ಯರೂಪದ ವಸಂತಮಾಸವೊ, ಕಿವಿಗಳ ಅಮೃತವೊ' ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಮನೋಹರವೆಂದು ಕವಿಯೆ ಹೇಳಿಕೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯ ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ಕರ್ಣರಸಾಯನ'ವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಾಮನನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಬಲಿಯನ್ನು ರಸಾತಳಕ್ಕೆ ತುಳಿಯುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅತ್ಯಂತ ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಾಮನನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋದುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತಿದೆ. ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೂ ಅಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೂ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರಿನಂತಿದೆ ಆ ಭವ್ಯಚಿತ್ರ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಗೋವರ್ಧನೋದ್ಧರಣ ಚಿತ್ರವೂ, ಚಾಣೂರನೊಡನೆ ಮಾಡುವ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧವೂ ಹೃದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕವಿಯು 'ಲೀಲಾವತಿ'ಯನ್ನು ಬರೆದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನ ಕೈ ಪಳಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯ ಪಕ್ಷಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ರೆಕ್ಕೆ ಬಲಿತಿವೆ, ದೃಷ್ಟಿ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ.

(ii) ರುದ್ರಭಟ್ಟ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ವೈದಿಕ ಪುರಾಣವೊಂದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ರುದ್ರ ಭಟ್ಟ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗ. ಈತನ 'ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ'ವು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

೫, ೬ನೆಯ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿ
ಈತನು 'ರಸಕಲಿಕೆ' ಎಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವ
ಸಾಳ್ವನು ತನ್ನ ರಸರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅದು ಈವರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ

ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ನೇಮಿಚಂದ್ರನ ಸಮಕಾಲೀನ. ಇಬ್ಬರೂ ವೀರಬಲ್ಲಾ (೧೧೭೩–೧೨೨೦)ನ ಕಾಲದವರು. ನೇಮಿಚಂದ್ರನು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಮ ಪದ್ಮನಾಭನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರೆ, ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ಆ ದೊರೆಯ ಮತ್ತೊ ಮಂತ್ರಿ 'ಚಂದ್ರಮೌಳಿ'ಯನ್ನು, ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದನು. ಆತ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ನೇಮಿನಾಥಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದ; ಈತ 'ಜಗನ್ನಾಥವಿಜ ವನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಪೋಷಕನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ. ಇಬ್ಬರ ಕಥೆ ಕೃಷ್ಣನವೇ. ಇಬ್ಬರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಓದಿ, ಮೆಚ್ಚಿ, ಸಂತೋಷಗೊಂಡು, ಸಂತೋ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರ! ರುದ್ರಭಟ್ಟ ಉದಾರ ಹೃದಯದವನು. ತಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದರೂ ಶಂಖವರ್ಮ, ಶಾ ವರ್ಮ, ಗುಣವರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಜೈನಕವಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಅವರ ಕಾವ್ಯಗುಣ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಳಿದು ಬರಲೆಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದಾನೆ.

ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಗೆ 'ಕವಿರಾಜ', 'ಕೃತಿಶಾರದಾಭ್ರ', 'ಚಂದ್ರಾತಪ' ಎ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು ಸುಂದರಿಯ ಸೋ ನಂತೆ, ಹೊಸ ಮಾವಿನ ಹೂಗೊಂಚಲಂತೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ರಸದಂತೆ, ಮೊ ಸುರಿದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತೆ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ, ಮಂದಮಾ ನಂತೆ ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವುದೆಂದು ಕವಿ ಹೇ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಖಂಡಸತ್ಯ. ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂ ವಸ್ತುವಿದೆ; ಅದನ್ನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ರ ದ್ರಾಕ್ಷಾಸಾರವಲ್ಲ, ನಾರಿಕೇಳಪಾಕ. ಆತನ ಸಂಸ್ಕೃತಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸಿ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ ಮೇಲೆ ತಿರುಳು ಸಿಕ್ಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃ ಭೂಯಿಷ್ಠಮಯವಾದ 'ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಜಯ'ದ ಮೊದಲ ೫ ಪದ್ಯಗಳನ್ನ 'ಪಂಚಪಾಷಾಣ'ಗಳೆಂದು ಕರೆದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕವಿಯ ಪ್ರಕಾಂಡಪಾಂಡಿತ್ಯ ಅ ವಾಗುತ್ತದೆ.

ನೇಮಿಚಂದ್ರನಂತೆ ರುದ್ರಭಟ್ಟನೂ ಕವಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಂಡಿ ನಾದವನು. ನೇಮಿಚಂದ್ರನು 'ಸ್ತ್ರೀರೂಪವೆ ರೂಪಂ, ಶೃಂಗಾರಮೇ ರಸ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎಂದು ತನ್ನ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೆ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ 'ವೈಷ್ಣವ ಕಾವ್ಯ ರಸಾರ್ಣವಂ ತುಳುಂಕಾಡುಗೆ' ಎಂಬ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಹೊರಟನನು. ಆದರ್ಶ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರೂ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಗೆಂದು ಹೊರಟವರಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲ ಒಂದೇ—ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರಚುರವಾದ 'ನಾರಿಕೇಳಪಾಕ'. ಭಾಷೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವಷ್ಟು ಭಾವಪುಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ, ಇವರ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ. ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕವಿಸಮಯ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ.

'ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ'ದ ಕಥೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಜನನದಿಂದ ಬಾಣಾಸುರವಧೆಯ ವರೆಗೆ 'ಏಕೋತ್ತರಶತಕೃತ್ಯ'ಗಳ ಹಂದರದಮೇಲೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕೊಳಲಗಾನಕ್ಕೆ ಗೋಪಿಯರು ಮನಸೋತು ಓಡಿಬರುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ವೇಣುಗಾನ 'ನಾರಿಕೇಳರಸಧಾರಾವೃಷ್ಟಿ, ಜೇನೆಯ್ಯಸೋನೆ, ಸುಧಾಸಾರವಿದೆತ್ತಣಿಂ ಪಸರಿಸಿತ್ತೆಂಬಂತು' ದಿವ್ಯ ವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ದೇವೇಂದ್ರ, "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಸಹಸ್ರ ನೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ 'ವೇಣುನಾದವನೆಸೆದಾಲಿಸಲ್ ಕಿವಿಗಳೇಕೆಯೊ ಸಾಸಿರವಾದುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಮರುಗಿದನಂತೆ! ಗೋಪಿಯರು ಚೈತ್ರಮಾಸದ ಮಂದಾನಿಲನು ಚಲಿಸಲಾಗಿ ವನಲತೆಗಳು ನರ್ತಿಸುವಂತೆ ನರ್ತಿಸಿದರಂತೆ! ಈ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯ ಭಾಗ ಒಂದು ರಸದ ಮಡು.

ರುದ್ರಭಟ್ಟನ ಬಂಧ ಬಿಗಿ; ಓಜಸ್ಸಿನಿಂದ ತುಂಬಿದೆ; ಆದರೆ ಪ್ರಸಾದ ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅದು ತಿಳಿಯಾಗುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತುವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ—

ಉರಿವುರಿವ ಬಿಸಿಲ ಬೆಂಕೆಯ । ಭರದೆ ಮಳಲ್ದಿಂಟೆ ಕಾಯ್ದು ಸಿಡಿಯುತ್ತಿರೆ ಪಂ
ಕರುಹ ಭವಾಂಡದ ಹೆಂಚಿನ । ಹುರಿಗಡಲೆವೊಲೊಡೆದು ಪಾಱಿದವು ಬೆಟ್ಟಂಗಳ್

'ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಹೆಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುರಿಗಡಲೆಯ ಹಾಗೆ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಒಡೆದು ಹಾರಿದವು' ಎಂಬ ಭಾವ ಭವ್ಯವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಅಪೂರ್ವ. ಶಿಶುಪಾಲನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವ ಭಾಗ ಬಹು ರಸವತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದರೆ ಆದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅದು ನಿಂದಾಸ್ತುತಿಯಾಗಿರುವುದು; ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಈ ಭಾಗ ಆದಿಕವಿ ಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಿಂದ ಉಪಕೃತವಾಗಿರುವುದು. ಆತನು ಭಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿ ತಯಾರುಮಾಡಿರುವ ಸಾರವಸ್ತುವಿಗೆ ರುದ್ರಭಟ್ಟನು ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಪಾನೀಯವನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾವ್ಯರಸಾಸ್ವಾದನೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ನೇ... ಚಂದ್ರ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ—ಈ ಇಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಅಭ್ಯಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿ...

(iii) ಬೊಪ್ಪಣಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ರುದ್ರಭಟ್ಟರ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಬೊಪ್ಪಣಪಂಡಿತ... 'ನಿರ್ವಾಣಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ' ಮತ್ತು 'ಗೊಮ್ಮಟಸ್ತುತಿ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ... ಎರಡೂ ಕೇವಲ ೨೭ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇ... ಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದರ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವೂ 'ನಿರ್ವಾಣ.ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ' ಎಂ... ಮುಗಿಯುವುದರಿಂದಲೂ, ೨೭ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿ... ವುದರಿಂದಲೂ ಅದಕ್ಕೆ 'ನಿರ್ವಾಣಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಿಕೆ' ಎಂ... ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು ಜಿನ. ಆ ಜಿನನ ಮತ ಮತ್ತು ಜೈನ ಋಷಿಗಳ ಮಹತ್ತನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು ಈ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯದ ಹುರು... ಇದು ಅಪ್ಪಟ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಕವಿ... 'ಗೊಮ್ಮಟಸ್ತುತಿ'ಯು ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮ... ದುಂಬಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಭಾವಗೀತೆ. ಗೊಮ್ಮಟನ ಶ್ರೀರೂಪ... ಆತ್ಮೋಪಮಮಂತೆ!

ಅತಿ ತುಂಗಾಕೃತಿಯಾದೊಡಾಗದದಱೊಳ್ ಸೌಂದರ್ಯಮೌನ್ನತ್ಯಮುಂ
ನುತ ಸೌಂದರ್ಯಮುಮಾಗೆ ಮತ್ತತಿಶಯಂ ತಾನಾಗದೌನ್ನತ್ಯಮುಂ
ನುತ ಸೌಂದರ್ಯಮುಮೂರ್ಜಿತಾತಿಶಯಮುಂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಂದಿರ್ದುವೇಂ
ಕ್ಷಿತಿಸಂಪೂಜ್ಯಮೊ ಗೊಮ್ಮಟೇಶ್ವರ ಜಿನಶ್ರೀರೂಪಮಾತ್ಮೋಪಮಂ

ಎತ್ತರ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಅತಿಶಯ—ಈ ಮೂರುಗಳೂ ಏಕತ್ರ ಸೇರಿ... ಶ್ರೀರೂಪವು ಆತ್ಮೋಪಮವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು?

'ಸುಜನೋತ್ತಂಸ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವಿರುವ ಅಜ್ಞಾತಕವಿಕೃತವಾದ ಅನೇ... ಕಂದಪದ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬೊಪ್ಪಣನೇ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದರ... ಇರಬಹುದು. ಹಲವು ಕವಿಗಳೂ ಈತನನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಹೊಗಳಿರುವು... ರಿಂದಲೂ, 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ'ದಲ್ಲಿ 'ಸುಜನೋತ್ತಂಸನ ಸುಮಾರ್ಗ... ರೊಳ್ ಲಕ್ಷ್ಯಂ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈತ... ಉಪಲಬ್ಧ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಕಂಡುಬರುವು... ರಿಂದಲೂ, ಈತನು ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಊಹಿಸಿಲೂ ಅವಕಾಶವಿವೆ.

(vi) ಅಗ್ಗಳ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦)

೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಗ್ಗಳನು ಇಂಗಳೇಶ್ವರವೆಂಬ ಊರಿನ ಶಾಂತೀಶ ಪೋಚಾಂಬಿಕೆ ಎಂಬ ಜೈನದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರ. 'ಭಾರತಿ ಭಾಳನೇತ್ರ', 'ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾವಿನೋದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಈತ ಎಂಟನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಚಂದ್ರಪ್ರಭಪುರಾಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿಪುಣನಾಗಿರುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವ ತಾನು ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಣ್ಯನಾಗಿದ್ದುದಾಗಿ ಆತ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಚಂದ್ರಪ್ರಭ ತೀರ್ಥಂಕರನು ಹೇಗೆ ಅಸಹಾಯಶೂರನಾಗಿ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿದನೊ ಹಾಗೇ ತಾನೂ ಆ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥಾಸಮುದ್ರವನ್ನು ಅಸಹಾಯನಾಗಿ ದಾಟಿರುವನಂತೆ! ಪಂಪ, ಪೊನ್ನ, ರನ್ನರ ಮೂರು ಧರ್ಮಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಬೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲದೆ, ಅವರಾದಮೇಲೆ ಬಂದ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಂತೆಯೇ ಅಮೂಲ್ಯವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬಿಗಿಯಾದ ಬಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಅಗ್ಗಳನಿಗೆ ಕವಿಹೃದಯವಿದೆ, ಆತನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸವಿದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಕಾಲದ ವೀರಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಎಂಟನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಮೊದಲಿಗ.

(v) ಆಚಣ್ಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦)

೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಚಣ್ಣನು ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಕೇಶವರಾಜ ಮಲ್ಲಾಂಬಿಕೆಯರೆಂಬ ಜೈನದಂಪತಿಗಳ ಮಗ. ಈತನು 'ವಸುಧೈಕಬಾಂಧವ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ರೇಚಣಚಮೂಪನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ತನ್ನ ತಂದೆ ತಿಕ್ಕಣ ಚಾವಣನೆಂಬ ಗೆಳೆಯನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬರೆಯ ಹೊರಟಿದ್ದ 'ವರ್ಧಮಾನಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ೭೯ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಇದು ೨೪ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವರ್ಧಮಾನನನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯ.* ಇದೇ ಆದರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ಹಿಂದಿನ ಚಂಪೂ

* ಈಗ ನಾಗವರ್ಮನ 'ವರ್ಧಮಾನ ಪುರಾಣ' ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಬಂದಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿವೆ. ಈ ಕವಿಯು 'ಪದಾಶೀತಿ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಹಂತ, ಸಿದ್ಧ, ಆಚಾರ್ಯ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಸಾಧು—ಎಂಬ ಪಂಚಪರಮೇಷ್ಠಿಗಳ ನಾಮ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ೯೪ ಕಂದಪದ್ಯಗಳಿವೆ.

(vi) ಕವಿಕಾಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ಅಚಣ್ಣನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಕವಿ ಕಾಮನು ಬರಿಯ ಕವಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಬಹುಮುಖಾವಧಾನಿ. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ವರು ನಿಂತು ಬರೆದು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ; ಅತ್ತ ಪಗಟೆಯಾಟ, ಇತ್ತ ಓದುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ಬರಹವನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು, ಸಂಗೀತ ಶ್ರವಣ, ಹಾಸ್ಯದ ಚಟಾಕಿ ಹಾರಿಸುವುದು—ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಕವಿಮುಖಮುಕುರ', 'ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ' ಎಂಬವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು. ಸಾಮಂತರ, ಮಂಡಳಿಕರ, ಚಕ್ರೇಶ್ವರ ಸಭೆಯೊಳ್, ಆತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನಂತೆ! ಈತನು 'ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ' ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ರಸವಿವೇಕ'ವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. 'ರಸಮೆ ಮೊದಲ್ ಕವಿತೆಗೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಶಾಂತರಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ; ಶೃಂಗಾರರಸವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಸಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿವರಿಸಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಮೊದಲನೆಯವನು. ಈತನು 'ಸ್ತನಶತಕ'ವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಅದು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈತನ ಗ್ರಂಥದ ಆಂತರಿಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಇವನೊಬ್ಬ ಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈತನು 'ಜಗದೊಳ್ ಸನ್ನಿದಮಾದ ನಾಳ್ನುಡಿಗಳಂ ಛಂದಕ್ಕೆ ಬರ್ಪಂತು ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾತಾಡುವ ಬಲ್ಮೆ, ಚಿತ್ತದೊಳೊಱಲ್ದಿರ್ಥಮಂ ಕೂಡೆ ನಾಲಿಗೆಯಂ ರಂಜಿಸುವೊಂದು ಬಿನ್ನಣಂ'—ಉಳ್ಳ ಪುಣ್ಯೈಕಭಾಗಿಯೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ನಿಜ. ಆತ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಪದ್ಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಬಲ್ಲ. ಅರ್ಥವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(vii) ಬಂಧುವರ್ಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೦)

ಈತನು 'ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ' ಮತ್ತು 'ಜೀವಸಂಬೋಧನೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತಾನೊಬ್ಬ ವೈಶ್ಯೋತ್ತಮನೆನ್ನುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕವಿ ಮತ್ತೇನನ್ನೂ ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಗರಾಜನೆಂಬ ಕವಿ ತನ್ನ 'ಪುಣ್ಯಾಸ್ರವ'ದಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾ, ಈತನ ಮುಂದೆ ಉಳಿದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲ 'ರವಿಯಂ ಬಳಸಿರ್ದ ಬಹಳ ಭಗಣಂಗಳ (ನಕ್ಷತ್ರಗಳ) ವೊಲ್' ಕಾಂತಿಹೀನರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಹರಿಹರಯುಗದ ಚಂಪೂಕವಿಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಮಾತು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯ. 'ಕುದುರೆಗಿಂತಲೂ ಲದ್ದಿ ಬಿರುಸು' ಎಂಬ ಗಾದೆಯಂತೆ ಭಾವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಾಷೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ, ಬಂಧದ ಬಿಗಿಯಿಂದ ಉಸಿರುಕಟ್ಟಿಹೋಗಿದ್ದ ವಾಗ್ದೇವಿಯು ಬಂಧುವರ್ಮನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡುವಂತಾಗಿದ್ದಾಳೆ. 'ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ'ವು ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ೨೨ನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ನೇಮಿಜಿನೇಶನ ವೃತ್ತಾಂತವಿದೆ. ಇದನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೆ ನೇಮಿಚಂದ್ರಕವಿ ಬರೆದಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಹರಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯದ ಕಥೆ ಹಳೆಯದಾದರೂ ಅದರ ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನವೀನತೆಯಿದೆ. ಅದರ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸರಳತೆ, ಲಾಲಿತ್ಯ, ಪ್ರಸಾದಗುಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಹಿಂಸಾವರ್ಣನೆಯಿದು—

> ಕಾವನರಾರುಮಿಲ್ಲ, ದನಮೆಂಬುದು, ಸೀರನಿತುಮಿಲ್ಲ ದೋಷಮಂ
> ಬಾವುದುಮಿಲ್ಲ, ಬೆರ್ಚುವುದು ಮೆಯ್ ಮುಳಿಸಿಲ್ಲದ ಮೂಗುಜಾತಿಗಳ್,
> ಮೇವುದು ಪುಲ್, ಜಲಂ ಕುಡಿದಪೆರ್ಡೆಯುಂ ಪಳುವಂತುಮಿಪ್ಪ-ಸಂ
> ಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಯ್ಯಱಿಯದಿರ್ದುವನೇಂ ಗಳ ಕೊಲ್ವುದೊಳ್ಳಿತೇ

ಇದು ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಕುರುಳ ವರ್ಣನೆ—

> ಕರಿಯದೆನಿಸಿರ್ದು ಪೊಳೆವುವು ! ಸುರುಳ್ದು ಕುಸಿದಿರ್ದುಮರಳುತಿರ್ಪುವು ಜೀಱಾ
> ಗಿರುತುಂ ಬಂಬಲ್ಗೊಳ್ಳುವು । ಕುರುಳಂದಮಿದೆಂ ವಿರುದ್ಧಮೋ ಕಾಮಿನಿಯಾ!

ಬಂಧುವರ್ಮನ 'ಜೀವಂಸಬೋಧನೆ' ಜೈನಮತದ 'ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ'ಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಹೊರಟಿರುವ ಗ್ರಂಥ. ಹನ್ನೆರಡು ಅಧಿಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥ—ಇದೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ—ನೀತಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಕವಾದುದಾದರೂ ಲಲಿತ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

'ಜೀವಸಂಬೋಧನೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಜೈನತತ್ವಗಳನ್ನಾದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಮಾನವ ಧರ್ಮವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿವೆ.

ಕುಶಲಾರ್ಥಿ ಡೊಂಡೆಯುಸಪ್ಪುದು । ಕುಶಲಃಬಿಡೆ ಬೇಃಡಿದವರ್ಗಳಂ ಮಿಜಿಗಿಸು
ರ್ಪುಡಮೆಯನ್ನಾರ್ಗಂ ಮುಜುಕನು । ನೊಡರಿಸದಿ ರ್ಪೊಂದು ಬಡತನಂ ಲೇಸು

ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಿದ್ದರೂ ಲಾಲಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಲೋಪಬರದ ಇಂತಹ ಶೈಲಿಯೇ ಬಂಧುವರ್ಮನನ್ನು ನಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೂ ಗೌರವಕ್ಕೂ ತಕ್ಕವನನ್ನಾಗಿಮಾಡಿದೆ. ಹರಿಹರಯುಗಧರ್ಮವು ಕವಿಯ ಶೈಲಿಯ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಈತನನ್ನು ನಾಗರಾಜಕವಿ ಹೊಗಳಿರುವುದರಿಂದ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನವನು.

(viii) ದೇವಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೨೫)

'ಕುಸುಮಾವಳಿ' ಎಂಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಯೊಂದನ್ನು ಚಂಪುವಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ದೇವಿಕವಿ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ಸೂಚನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದವನೇ ಹೊರತು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆತನ ಗ್ರಂಥವು ನೇಮಿಚಂದ್ರನ 'ಲೀಲಾವತಿ'ಯಂತೆ ಒಂದು ಶೃಂಗಾರಪೂರ್ಣವಾದ ಕಲ್ಪನಾಕಥೆ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ತಾನು ಈ ಶೃಂಗಾರಕಥೆಯ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಚಿದನೊ ಏನೊ! ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ನಾಯಕನು ಚಿಕ್ಕ ರಾಜಚಮೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಆತನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವನಾದರೂ ಆ ಚಮೂಪ ಯಾರು? ಯಾವ ರಾಜನ ಚಮೂಪ? ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ತಾನು 'ಕವಿಕಮಳಜಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವಸೋಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ಕಮಲಭವಕವಿ (೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ)ಯ 'ಶಾಂತೀಶ್ವರಪುರಾಣ'ದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕನೊ ಪೋಷಕನೊ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈ ಊಹೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುವಂತೆ 'ಕುಸುಮಾವಳಿ'ಯ ಕೆಲವು ವರ್ಣನಾಪದ್ಯಗಳು 'ಶಾಂತೀಶ್ವರಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈತನಿಗೆ 'ಕೃತಿರತಿರಮಣ', 'ಭಾರತೀಭೂಷಣ' ಮೊದಲಾದ ಬಿರುದುಗಳಿವೆ. ತಾನು 'ಸುಕೃತಿಶ್ರೀಭಾಮಿನೀ ಮಂಗಳಮಣಿಮುಕ್ರರಂ', 'ಬುಧಸ್ತುತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕಳಾಸಂದೋಹ ಸೀಮಂ' ಎಂದು ಆತ ತನ್ನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ವರ್ಣನಾಪ್ರಿಯ. ಕವಿಯ ಈ ವರ್ಣನಾಪ್ರೌ[illegible] ಕಥೆಯ ಓಟವನ್ನು ಕುಂಠಿತ

Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗೊಳಿಸಿವೆ. 'ಈತನ ಬಂಧ ಪ್ರೌಢ, ನಿರರ್ಗಳ, ಗಂಭೀರ' ಎಂಬ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರ ಮಾತು ನಿಜವಾದರೂ, ಘನರಂಜನೆಯ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಹೊರಟ ಕಥೆ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಉಡುಪನ್ನು ತೊಡದೆ ಸರಳ ಸುಲಭವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಚಿತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈತನು ಬಹುಶಃ ೧೩ನೆ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.

(xi) ಪಾರ್ಶ್ವಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೦೫)

'ಕವಿಕುಲತಿಲಕ', 'ವಿಬುಧಜನಮನಃಪದ್ಮಿನೀಪದ್ಮಮಿತ್ರಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಈ ಕವಿ ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳ 'ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಪುರಾಣ'ದ ಕರ್ತೃ. ಈತನೂ ೧೩ನೆ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದವನೆ. 'ಒಗಂಟು ಪೇಳ್ವ ಕವಿಯುಂ ಕವಿಯೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸರಳವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆದರ್ಶದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಕವಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಗ್ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೨೩ನೆ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥಜಿನನನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಮೊದಲವ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ರಮಣಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಬಲ್ಲ ವಶೀಕರಣಮಂತ್ರ, ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾದ ಮನೋರತ್ನ, ಸರಸಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿ, ಸುವರ್ಣನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಿವಿಗೂ ಹೃದಯಕ್ಕೂ ಆಭರಣಪ್ರಾಯವಾದುದು, ಇದು ಸುಮಸ್ತಜನಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದೆ ಇರುತ್ತದೆಯೆ?—ಎಂದು ಕವಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಿಜ, ಆತನು ಹೇಳುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಬಹುದು—ಸರಸವಾದ ಕಥೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ವರ್ಣನೆ, ಕಿವಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಹಿತವಾಗಬಲ್ಲ ಶೈಲಿ—ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈತನ ಕಾವ್ಯ 'ಸಮಸ್ತಬುಧಬೃಂದ'ಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಈತನ ಮಾವಿನಮರದ ವರ್ಣನೆ—

> ಚಿಗುರ್ಗಳನೊಮ್ಮೆ ಕರ್ಚಿ, ತಳಿರ್ದೊಂಗಲನೊರ್ಮೆ ಕರ್ದುಂಕಿ ಕೋಕಿಲಂ
> ಮುಗುಳ್ಗಳನೊರ್ಮೆ ಜಕ್ಕುಲಿಸಿ, ಪೂಗಳನೊರ್ಮೆದಲೀಂಟೆ ಷಟ್ಪದಂ
> ಬಗೆಗೊಳೆ ಬಂದ ಮಾವುಗಳ ಕಾಯ್ಗಳನೊರ್ಮೆ ತುಡುಂಕಿ ತುಂಡದಿಂ
> ಸೊಗೆಯಿಪ ಪಣ್ಣನೊರ್ಮೆ ಸದಿದೇಂ ಸುಕಮುಂ ಶುಕನೊಲ್ದು ತಾಳ್ದಿತೊ

ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ನಿರಾಭರಣಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಮಠನ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ 'ಸುಕವಿಜನಮನೋಹರ್ಷ ಸಸ್ಯಪ್ರವರ್ಷಂ' ಎಂದು ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(x) ಜನ್ನ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೨೫)

ಪಂಪ ರನ್ನಾದಿ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಲೋಕೋತ್ತರಪ್ರತಿಭೆ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಸುಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ, ೧೩ನೇ ಶತ ನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದ ಜನ್ನನನ್ನು ಬಂದು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವೆಂದು ತೋ ತ್ತದೆ. ಜನ್ನಕವಿ ಬಹು ಸುಕೃತಶಾಲಿ. ಹೊಯ್ಸಳ ನಾರಸಿಂಹನಲ್ಲಿ ಕಟ ಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದು, ಬಹುಶಃ ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿ 'ಸು ನೋಬಾಣ'ನೆಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದ ಶಂಕರನು ಜನ್ನನ ತ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನಲ್ಲಿ ಕಟಕೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿ 'ಅಭಿನವಶರ್ವವರ್ಮ' ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಎರಡನೆ ನಾಗವರ್ಮಕವಿ ಆತನ ವಿದ್ಯಾಗುರು; ಸೋದರಿ 'ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ'ದ ಕರ್ತೃವಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಆ ಪುಣ್ಯದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣನಾದ ಕೇಶಿ ಇಂತಹ ಸಾರಸ್ವತವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಜನ್ನನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಅಂಕುರಿಸಿ ಉತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ಹರಡಿತು. ಹಲವು ಕಡೆಗ ಶಾಸನಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಬರೆಯು ಹೋದಂತೆ ಕವಿತಾವಲ್ಲರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. 'ಸೊಬಗಿನ ಅ ಮದನನ್' ಆದ ಈ ತರುಣನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ವಂಶದ ಹೆಣ್ಣು ಮಡದಿ ದೊರೆತಳು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಆತನು ಕುಲೋದ್ಧಾರಕನಾದ ನರಸಿಂಹಬಲ್ಲಾಳನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾದ. ಅಷ್ಟೇ ನಿಂತರೆ ಸೇನಾಪತಿ, ಕುಳಿತರೆ ಮಂತ್ರಿ, ಕಾರ್ಯಾಸಕ್ತನಾದರೆ ಕವಿ; ಕವಿಯಲ್ಲ, ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಪೊನ್ನ; ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ರನ್ನ; ಬಲ್ಲಾಳಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಜನ್ನ—ಕವಿಚಕ್ರ ಗಳೆನಿಸಿದರು. ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನವರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಒಂದು ಗುಂಜುತೂಕ ಹೆಚ್ಚಂತೆ!

> ರನ್ನಂ ವೈಯಾಕರಣಂ ! ಜನ್ನಂ ಮೇಣ್ ಕವಿಗಳೊಳಗೆ ವೈಯಾಕರಣಂ
> ಪೊನ್ನನಸಹಾಯ ಕವಿ ಮೇಣ್ ! ಜನ್ನಿಗನಸಹಾಯ ಸುಕವಿ ಕವಿಚಕ್ರಿಗಳ

ತನ್ನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದೆಂಬ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯವಿದೆ ಜನ್ನ ತಾನೊಬ್ಬ ಉಭಯ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ; ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿನ ಅಖಿಳ ನಿಪುಣರ ಮಧ್ಯೆ ಬೆರಳೆತ್ತಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಶಕ್ತನೆಂದರೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಪಂಡಿತ ತಾನೊಬ್ಬನೇ; ತನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಶ್ರೀಗಂಧದಂತೆ, ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ಮುತ್ತಿನಂತೆ, ಬೆಳದಿಂಗಳಂತೆ ಇವೆ; ತನಗೆ ಇದಿರಾರು? ಎನ್ನುತ್ತಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆತ. ಇದು ಲೌಕಿಕೋನ್ನತಿ. ಆ ಉನ್ನತಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವಾದ ಪಾರಲೌಕಿಕವೂ ಇಷ್ಟೇ ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜನ್ನ ಕವಿ ಜನಿಸಿದುದೆ ಆಷಾಢಕೃಷ್ಣ ತ್ರಯೋದಶಿಯ ರೇವತಿ ನಕ್ಷತ್ರ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ; ಆತನ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾದ ಅನಂತನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮಂಗಳಮುಹೂರ್ತ ಅದು. ಜಿನನ ಹೆಸರಿನೊಡನೆ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳಾದ ಗಂಗಾದೇವಿ-ಶಂಕರರು ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದ ಸಾತ್ವಿಕಭಾವ ಅವನ ವಯಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಆತನು ಗಂಡರಾದಿತ್ಯನ ಪೊಳಲಲ್ಲಿ ಅನಂತನಾಥನ ಬಸದಿಯನ್ನೂ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಶ್ವರನ ಬಸದಿಯ ದ್ವಾರವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದುದರಲ್ಲಿ ಆತನ ಧರ್ಮಾನುರಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನ್ನ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ 'ಜಾರಚೋರವೀರರ ಕಥೆಯಂತೆ ಬಾಯ್ಸವಿಯ ಮಾತುಗಳಂ ಬಱಿಕೆಯ್ವ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲ; ಬಾಳಬಟ್ಟೆಯ ಪರಮಾಗಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಆತ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಬಹು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿವೆ:

> ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಸುರೇಂದ್ರಧೇನುವದು, ಪುಣ್ಯಾಯತ್ತಮಾ ಕಾಮಧೇ
> ನುವೆ ಕೈಸಾರ್ದೊಡಮಾ ವಚಸ್ಸುಧೆಯನನ್ಯರ್ಗಿತ್ತು ಕಾಲ್ಪೆಕ್ಕಿಗೂ
> ಡವವೊಲ್ ತುಯ್ಯಲನಿಂದ್ರವಂದಿತನನರ್ಹದ್ದೇವನಂ ಭರ್ತೃಮಾ
> ಡುವುದಾತಂ ಕಿಱಿದಾತನಲ್ತೆ ತಳೆಯೊಲ್ವಾಲಂ ಭವದ್ವಂದ್ವದಾ.

ಹಿಂದೆ ಪಂಪರನ್ನರು ಬರೆದ ಲೌಕಿಕಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಜನ್ನನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಇರುವ ದೃಷ್ಟಿಭೇದ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಹರಿಹರನಂತೆ ಜನ್ನನೂ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪೂಜೆಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪಂಪಾದಿಗಳಂತೆ ಈತನೂ 'ಕಾವ್ಯಕಲಾಪರಿಣತಿ', 'ಖಡ್ಗಕಲಾಪರಿಣತಿ' ಇರುವ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯೆ! ಆದರೆ ಮಾನವರನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈತ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಜರೇಕೆ ಆಗಬೇಕೆ? 'ದೇವಾಧೀಶನನೊಮ್ಮೆ ವರ್ಣಿಸೆ ಮನೋವಾಕ್ಕಾಯ ಸಂಶುದ್ಧಿಯಿಂ, ದೇವೇಂದ್ರತ್ವಮೆ ಸಾರ್ವುದು' ಎಂಬುದು ಈತನ ನಿಲವು. ಇದು ಹರಿಹರಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

ಜನ್ನ ಕವಿ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವು ಎರಡು—'ಯಶೋಧರ ಚರಿತೆ (೧೨೦೯), 'ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ' (೧೨೩೦) ಇವೆರಡೂ ಜೈನರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೇ. ಆತನು 'ಸ್ಮರತಂತ್ರ'ವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವನಂತೆ, ಅದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಯಶೋಧರಚರಿತ್ರೆ' ಜೀವದಯಾಷ್ಟಮಿಯೆಂದು ಪ್ರಸಿ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ದುರ್ಗಾಷ್ಟಮಿಯು ಜೈನರಿಗೆ ಜೀವದ ಷ್ಟಮಿ—ಜೈನಶ್ರಾವಕರು ಉಪವಾಸವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಮೇಲೆ ಮಸು ಪಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಇದನ್ನು ಕೇಳಬೇಕು. ಇದು 'ಪ್ರಾ ಕವಿಗಳ್ಗೆ.' ಜೈನರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಜನ್ನಕವಿ ವಾದಿರಾಜಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತಯಶೋಧರಚರಿತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾ ಇದು ಸುಮಾರು ೩೦೦ ಕಂದಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ನಾ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅಭಯರುಚಿಯೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರನು 'ಹಿ ರಭಸಮತಿ'ಯಾಗಿದ್ದ ಮಾರಿದತ್ತನಿಗೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡಿ ಅವನ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ತಂದುದು ಕಥೆಯ ತಿರುಳು. ಅಹಿಂಸಾಬೋಧನೆಗೆ ಮಾರಿದತ್ತ ಕಥೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ! ಸಮಸ್ತ ಸುಖಸಂತೋ ಗಳಿಗೆ ತೌರುಮನೆಯಾದ ವಸಂತಋತು ಮಾರಿದತ್ತನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಯಂ ವಾದ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿನ ಅರ್ಧಚಂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಿದ ಗಾಳದಂತಿದ್ದಾನೆ; ಚಿಗುರಿದ ಅಶೋಕವೃ ಉರಿಯ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಂತಿದೆ; ಕೋಗಿಲೆಯ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಾಣಿಹತ್ಯೆಯ ಮಾಡುವ ಮೂದಲೆಯಂತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿವ್ಯಾಪಾರ ನಿಜಜೀವನ ಪ್ರತಿಮೆ ಮಾತ್ರ. ಅದರ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಎನೆ ನಡುಗುವಂತಿದೆ. 'ಪಸಿದ ಕೃತಾಂತ ಅಡುಗೆಯ ಮನೆಯಂತಿರುವ ಮಾರಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ—

> ತಳಮುನುಡಿದಿಡುವ, ಕಣ್ಣಂ। ಕಳೆದೇಱುವ, ಕರುಳ ತೋರಣಂಗಟ್ಟುವ ಒ
> ಲ್ಗಳನುರಿಪಿ ನೆತ್ತರಾ ಕೂ! ಳ್ಗಳನಡುವ ವೀರರತ್ತ ನೋಳ್ಪೊಡಮದಱೊಳ್
> ತಾಳುಗೆಯನುರ್ಚಿ ನೆತ್ತಿಯ! ಗಾಳಂ ಗಗನದೊಳೆಳಲ್ವ ವಾರಿಯ ಬೀರರ್
> ಪಾಳಿಯೊಳೆಸೆವರ್ ಸಾಪದ। ಜೋಳದ ಬೆಳಸಿಂಗೆ ಬೆರ್ಚುಗಟ್ಟಿದ ತೆಱದಿಂ

ಕುರಿಕೋಣಗಳನ್ನು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವುಗಳ ರೋ ನದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಅಡವಿಯೆ ಅಳುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡು ಭೂದೇವಿಯ ಎದೆ ಬಿರಿಯುವಂತಿದೆ. ಮಾರಿಯ ಮುಖ್ಯಭಕ್ತನಾ ಮಾರಿದತ್ತ ಹಿರಿದ ಕತ್ತಿಯೊಡನೆ ಮನುಜಯುಗಳವನ್ನು ಬಲಿಕೊಡ ಕಾದಿದ್ದಾನೆ. ಆಗ ಅಭಯರುಚಿ, ಅಭಯಮತಿ ಎಂಬ ಎಳೆವರಯ ಅಣ್ಣತಂಗಿಯರನ್ನು ಬಲಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎಳೆತರುತ್ತಾರೆ. ಅಭಯರುಚಿಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಳುಕದೆ 'ನೃಪವರ, ನಿರ್ಮಲ ಧರ್ಮದಿಂದೆ ಪಾಲಿಸು ಧರೆಯಂ' ಎಂದು ಮಾರಿದತ್ತನನ್ನು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹರಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಮಾರಿದತ್ತನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಿತ್ತ ಕರವಾಳ್ಗ ಮೆನಗಂ ! ಮೃತ್ಯುವಿನಂತಿರ್ದ ಮಾರಿಗಂ ಬೆದರದೆ ನಿಂ
ದರ್ತಿಯನೆ ಸುಡಿದವರಿವರ ನೆ ! ಗಳ್ತಿ ಕರಂಪಿರಿದು ಧೀರರಕಟ ಕುಮಾರರ್

ಎಂದುಕೊಂಡು, ನೀವಾರೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆತ ತನ್ನ ಏಳು ಪೂರ್ವಭವಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಸುಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಯಶೋಧರನು, ತನ್ನ ಮಡದಿಯಾದ ಅಮೃತಮತಿ ಅಷ್ಟಾವಂಕನೆಂಬ ಮಹಾಕುರೂಪಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಚಾರಿತ್ರಹೀನಳಾಗಲು, ಅತ್ಯಂತ ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಕಳೆಗೆಟ್ಟ ಮುಖವನ್ನು ಕಂಡ ತಾಯಿ ಚಂದ್ರಮತಿಯು ಮಗನ ಅಮಂಗಳನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಹಿಟ್ಟಿನ ಕೋಳಿಯೊಂದನ್ನು ಮಗನ ಕೈಲಿ ಮಾರಿದೇವಿಗೆ ಬಲಿಕೊಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಆ ಕೃತಕ ಕೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕಿದ ಚೆಂತರವು ಕೋಳಿಯನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತಲೆ 'ಕೊ ಕ್ಕೊ ಕೋ' ಎಂದು ಕೂಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೈನನಾದ ಯಶೋಧರನು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಮೃತಮತಿ ಉಪಾಯದಿಂದ ವಿಷವಿಕ್ಕಿ ತಾಯನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ಅವರು ಹಲವು ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ಪಡಲಾರದ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಕಡೆಗೆ ಅಭಯರುಚಿ, ಅಭಯಮತಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮಾರಿದತ್ತನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತಾನೂ ಧರ್ಮಪರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಜನ್ನಕವಿಯು ತನ್ನ 'ಯಶೋಧರ ಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ ಮಾನವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೊಂದು ದಿವ್ಯಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾನೆ—'ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ?'—ಮನ್ಮಥನ ಮಾಯೆಗೆ ದುರ್ವಿಧಿಯ ನೆರವೂ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅದು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು ಕೂಗುತ್ತದೆ—ಎಂದು. ಕಾಮದ ಕೇಡನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಮೂಲದ ಭಾಷಾಂತರವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮೂಲಕಥೆಯ ಕಂಕಾಳಕ್ಕೆ ಕವಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪದ್ಯಗಳು ಭಾವಪರಿಪುಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿವೆ. ಆತನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಲಾಲಿತ್ಯಗಳಿವೆ; ಪಾತ್ರಗಳು ಜೀವಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಮೃತಮತಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲಕಲೆಗಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವಳ ಕಾಮ ದುರದೃಷ್ಟದ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯಂತೆ ಅಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಆ ದುರಂತವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ನಾವು ಮರುಗುತ್ತೇವೆ, ನಿಡುಸುಯ್ಯುತ್ತೇವೆ. ಅದೃಷ್ಟದ ದುರ್ಭರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ನಡಗುತ್ತೇವೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕವಿಯ ಎರಡನೆಯ ಕಾವ್ಯವಾದ 'ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣ' ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅನಂತನಾಥನ ಕಥೆ. ಸುಮಾರು ೧೪೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥ. ಈ ಜಾತಿಯ ಇತರ ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಭವಾವಳಿಗಳೂ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಕವಿಯು ಬಹುಶಃ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಮಹಾಕಾವ್ಯ'ದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟೋ ಏನೋ, ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಧಾರೆಯೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ಬಿರುಸಾಗಿ, ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬರುವಷ್ಟು ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳ ಹಾವಳಿ ನಡೆದಿದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರನಾಗಬೇಕಾದ ಅನಂತನಾಥ ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಿಕಾವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು 'ಬಾಳಬಟ್ಟೆಯ ಪರಮಾಗಮ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವ ಕವಿ ಶೃಂಗಾರವರ್ಣನೆಗೆ ಒಂದು ಮಿತಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಕವಿ 'ಸೊಬಗಿನಮದನ'; ಬಾಲಕಿಯರ ಹರಿದಾಡುವ ಕೈಗಳಿಂದ ಹರಿದ ಉಡುಗೆ, ವ್ಯಾಕುಲಮತಿಯರ ದಂಶನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮೌಂಜಿ, ಭದ್ರೆಯರು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಉಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಸುವಿಕೆ; ಹೆಂಗಸರು ಕಚ್ಚಿಕಚ್ಚಿ ಅವನ ಮೈಲಿ ಎಳ್ಳಿಡುವಷ್ಟು ಜಾಗವನ್ನು ಕೂಡಾ . ಬಿಟ್ಟರಲಿಲ್ಲವಂತೆ! ಇಂತಹ 'ಸುರತವಿಲಾಸಿ' ಶೃಂಗಾರ ನಿರೂಪಣೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು .ವಿನಿಯೋಗಿಸುವುದು ಸಹಜವಾದರೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನುಚಿತ.

ಅನಂತನಾಥಪುರಾಣದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಲದೇವ, ವಾಸುದೇವರ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಕಥೆ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯಕಥೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ೪–೫ ಪದ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರವಿರುವುದನ್ನು ಜನ್ನಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಾಸುದೇವನಾಗಲಿರುವ ಸುಷೇಣ ಪೌದನಪುರದ ರಾಜ. ಸುರಸುಂದರಿಯಾದ ಆತನ ಪತ್ನಿ ಸುನಂದೆಯನ್ನು ರಾಜನ ಗೆಳೆಯನಾದ ಚಂಡಶಾಸನನು ಮೋಹಿಸಿ, ಅವಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆಕೆ ಅವನ ವಶಳಾಗದೆ ಸತ್ತುಹೋಗಲು, ಚಂಡಶಾಸನನು ಅವಳ ಕಳೇಬರದೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹವೂ ಸುನಂದೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೂ ಹೃದ್ಯಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡನೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವುದು ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಲೋಕರೂಢಿ. ಗಂಡಸು ಹೆಣ್ಣಿನೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿಯೋಜಿಸಿರುವುದು ಜನ್ನನ ಕೃತಿಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜನ್ನಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾಯಕಿಯರನ್ನು ಮಾತ್ರವೆ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಅಮೃತಮತಿ ಕೇವಲ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅನ್ಯಪುರುಷನಿಗೆ 'ಪಸಾಯದಾನಂಗೊಟ್ಟಳ್' ಅಷ್ಟವಂಕನಂತಹ ಭಯಂಕರ ಕುರೂಪಿಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಯೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಜಿಹಾಸೆಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ 'ಪೊಲ್ಲಮೆಯೆ ಲೇಸು ನಲ್ಲರ ನೈಯೊಳ್' ಎಂಬ ವಿತರ್ಕವನ್ನು ಹೂಡಿ, ಮನ್ಮಥನಂತಹ ಗಂಡನಿರುವಾಗ ಆ ಹೊಲಸು ದುರ್ನಾತದ ಬದಗನನ್ನು ಕಂಡಮೇಲೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾದಳು; ಅರಸಿಕನಾದ ಅವನು ಸಾಯುಬಡಿದರೂ ಹೊಲಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವ ಹುಳದಂತೆ ಅವನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದಳು. ಇದು ಕೇವಲ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಇದನ್ನು 'ವಿಧಿವಿಳಸನ'ವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸುನಂದೆಯ ಬಾಳಕಥೆ ಇದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಆಕೆ ಪರಪುರುಷನನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಯೂ ಕಂಡವಳಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ಕಡ್ಡೊಯ್ದವನನ್ನು, ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಬೈದು, ಖಂಡಿಸಿ, ಕೊನೆಗೂ ಅವನ ವಶಳಾಗದೆ ಮೃತ್ಯುವನ್ನಪ್ಪಿ, ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಗಗನಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸಿದವಳು.

ನಾಯಕಿಯರ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಸದೃಶ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಎರಡೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೂಲತತ್ವ ಒಂದೇ—ಕಾಮದ ಕೇಡು. ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಂತಿರುವ ಈ ಕಾಮಜೀವನ ಎರಡು ಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಟ್ಟು ಹರಿದ ಪಂಜಿನಂತೆ ಉಲ್ಬಣಗೊಂಡಿದೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಚಂಡಶಾಸನನ ಪ್ರಣಯ ಅಮೃತಮತಿಯ ಪ್ರಣಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವದಗೆಳೆಯನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದನಾದರೂ, ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಗೆಳೆಯನಾದ ಸುದರ್ಶನನೊಡನೆ 'ಈ ಕಡುನೆಂಟನ ಸತಿಯರೂಪು ಸೋಲಿಸಿತೆನ್ನಂ' ಎಂದು ಮಿಡುಕುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಾಪಿ ಸುದರ್ಶನನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಕಾಮ ಅಷ್ಟು ಉಲ್ಬಣಿಸುತ್ತಿತ್ತೊ ಇಲ್ಲವೊ! ಅವನ ಪ್ರೇಮ ಕಳಂಕಪೂರಿತವಾದುದಾದರೂ ನಿಶ್ಚಲವಾದುದು. ಸುನಂದೆಯೊಡನೆ ಸಹಗಮನ ಮಾಡುವಷ್ಟು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿದೆ, ಅವನ ಪ್ರೇಮ. ಅವನು ತಪ್ಪಿತಸ್ಥನಾದರೂ ಅವನ ದುರಂತವನ್ನು ಕಂಡು ನಮಗೆ ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಅನಾದಿ, ಅನಂತ. ಮೋಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಮನುಷ್ಯ ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಮಾನಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಮದ್ದಿಲ್ಲದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀಡುವ ಸಂದೇಶವಿಷ್ಟೆ—'ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ?'

(xi) ಸೋಮರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೨೫)

ಈತನು ವೀರಶೈವ ಶರಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಉದ್ಭಟನ ಕಥೆಯನ್ನು ೧೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಇಂಪು ಚಂದ ಮರೀಚಿಯಂತೆ, ತನಿಮಾವಿನ ಹಣ್ಣಿನ ತಂದಲಂತೆ, ನವಚಂಪಕಮಂಜರಿಯಂತೆ ಬುಧರನ್ನು ಬಗೆಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಕವಿಯು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಯ ತಿರುಳು ಶಿವಭಕ್ತಿಯಾದರೂ ಅದು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರಣಯದ ಚಪ್ಪರದಮೇಲೆಯೆ. ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಉದ್ಭಟದೇವನು ಗುಜರಾತು ದೇಶದ ಭಲ್ಲಕೀಪುರದ ದೊರೆ. ಈತನು ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಲ ಋಷಿಯ ಆಹ್ವಾನದಂತೆ ಹಂಪೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಘರ್ಜಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೇಡನ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಸಾಯುವಂತಿದ್ದ ಗಿಳಿಯೊಂದನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಉಪಚರಿಸಲು ಅದು ತನ್ನ ಒಡತಿಯಾದ ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ವರನನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಉದ್ಭಟರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿತು. ರಾಜನು ಆ ಗಿಳಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯೊಡನೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಓಹಿಲನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಉದ್ಭಟನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಪಂಥವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದು ನೆರವೇರುವಂತೆ ಊರವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದ. ಇದು ಕಾವ್ಯಕಥೆ.

ಸೋಮರಾಜನ 'ಉದ್ಭಟದೇವನಕಥೆ'ಗೆ ಹರಿಹರನ 'ಉದ್ಭಟರಗಳೆ' ಮೂಲ. ಶೃಂಗಾರವೇ ಕಾವ್ಯದ ಸಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಶೃಂಗಾರಸಾರ' ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶೃಂಗಾರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ವೇಶ್ಯಾಗೃಹ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಹೊರಟು ಶೃಂಗಾರವು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಗ್ಗಡವಾಗಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆತನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ವರ್ಷಾಕಾಲದ ವರ್ಣನೆ ಇದು—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಗನಾಂಗನೆ ಕುಡುಮಿಂಚಿಂ। ಬುಗುರ್ಗೊನೆಯಿಂ ಮುಗಿಲೆನಿಪ್ಪ ಮುಡಿಯಂ ಪಿಕ್ಕಲ್
ಮಿಗೆ ಮುಂ ತುಱುಂಬಿದೊಳ್ಪಲ। ರುಗುವವೊಲುದಿರ್ದತ್ತು ಕರಕನಿಕರಮದಿಳೆಯೊಳ್

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪಂಪಾಧಿಪತಿ ನಾಯಕನೆಂದೂ, ಗುರು ಅಲ್ಲಮಾಂಕನ ದಯೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ—

ಶಿವನೆಂದುತ್ತಮ ಶೈವರಂಬುರುಹರಿಗೆತ್ತು ತಾಂ ವೈಷ್ಣವರ್
ಹವಿರನ್ನಪ್ರಿಯನೆಂದು ಭೂಮಿದಿವಿಜರ್ ಜೈನರ್ಜಿನಂಗೆತ್ತು ತ
ಮ್ಮವನೆಂದರ್ಚಿಸಲೊಲ್ದು ಸರ್ವಮುಖದಿಂ ಪೂಜೆಗೊಂಡಾವಗಂ
ಸುವಿಲಾಸಂಬಡೆದೊಪ್ಪುವಲ್ಲಮನೆ ಚೆಚ್ಚಿರ್ಕೆನ್ನ ಚಿತ್ತಾಬ್ಜದೊಳ್

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದುದು.

ಸೋಮರಾಜನು ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಂದುಶೇಖರರಾಜನ ಮಗ; ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆ ಇದೆ.

(xii) ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೩೫)

'ಹರಿವಂಶ', 'ಶೂದ್ರಕ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗವರ್ಮನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು 'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ' ಮತ್ತು 'ಚಂದ್ರನಾಥಾಷ್ಟಕ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ ವಜ್ರದೇವ ಮಹಾರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕೋವಿದರು ತನ್ನ ಕವಿತಾಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯ ಬಯಸಲಾಗಿ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ದಂಡನಾಥನು ಅವರ ಪರವಾಗಿ ನಾಗವರ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನಂತೆ! ವಿಷ್ಣು ಸಮುದ್ರರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೂ ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಂತೆ, ಶಾಂತಿವರ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ನಾಗವರ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಕವಿಕೃತಿಕನ್ನಿಕೆಯಾದ 'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ'ವನ್ನೂ ಪಡೆದನಂತೆ. ಕೃತಿ ಕವಿಯ ಮಗಳು, ಅದನ್ನು ಪಡೆದ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ಕವಿಯ ಅಳಿಯ. ಇದು ಕವಿಪ್ರೋಕ್ತ ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಥೆ.

'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ'ವು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆ. ತನ್ನ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಸುಕವಿಗಳೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳಿಗೆ ಮಾವಿನ ಗೊಂಚಲು, ಕುಕವಿಗಳೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪಿಗೆಯ ಗೊಂಚಲು; ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಕವಿಗಳು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಮದ್ದಿಲ್ಲದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನೀಡುವ ಸಂದೇಶವಿಷ್ಟೆ—'ಮನಸಿಜನ ಮಾಯೆ ವಿಧಿವಿಳಸನದ ನೆರಂಬಡೆಯೆ ಕೊಂದು ಕೂಗದೆ ನರರಂ?'

(xi) ಸೋಮರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೨೫)

ಈತನು ವೀರಶೈವ ಶರಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಉದ್ಭಟನ ಕಥೆಯನ್ನು ೧೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಇಂಪು ಚಂದ ಮರೀಚಿಯಂತೆ, ತನಿಮಾವಿನ ಪಣ್ಗಳ ತಂದಲಂತೆ, ನವಚಂಪಕಮಂಜರಿಯಂತೆ ಬುಧರನ್ನು ಬಗೆಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಕವಿಯು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆಯ ತಿರುಳು ಶಿವಭಕ್ತಿಯಾದರೂ ಅದು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರಣಯದ ಚಪ್ಪರದಮೇಲೆಯೆ. ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಉದ್ಭಟದೇವನು ಗುಜರಾತು ದೇಶದ ಭಲ್ಲಕೀಪುರದ ದೊರೆ. ಈತನು ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಲ ಋಷಿಯ ಆಹ್ವಾನದಂತೆ ಹಂಪೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಿರ್ಘರ್ಜಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೇಡನ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಸಾಯುವಂತಿದ್ದ ಗಿಳಿಯೊಂದನ್ನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಉಪಚರಿಸಲು ಅದು ತನ್ನ ಒಡತಿಯಾದ ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ವರನನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಉದ್ಭಟರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿತು. ರಾಜನು ಆ ಗಿಳಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಚೋಳರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯೊಡನೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಓಹಿಲನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಉದ್ಭಟನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಸಂಥವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದು ನೆರವೇರುವಂತೆ ಊರವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದ. ಇದು ಕಾವ್ಯಕಥೆ.

ಸೋಮರಾಜನ 'ಉದ್ಭಟದೇವನಕಥೆ'ಗೆ ಹರಿಹರನ 'ಉದ್ಭಟರಗಳೆ' ಮೂಲ. ಶೃಂಗಾರವೇ ಕಾವ್ಯದ ಸಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಶೃಂಗಾರಸಾರ' ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶೃಂಗಾರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ವೇಶ್ಯಾಗೃಹ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಹೊರಟು ಶೃಂಗಾರವು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಗ್ಗಡವಾಗಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಆತನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ವರ್ಷಾಕಾಲದ ವರ್ಣನೆ ಇದು—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಗನಾಂಗನೆ ಕುಡುಮಿಂಚಿಂ। ಬುಗುರ್ಗೊನೆಯಿಂ ಮುಗಿಲೆನಿಪ್ಪ ಮುಡಿಯಂ ಪಿಕ್ಕಲ್
ಖಿಗೆ ಮುಂ ತುಱುಂಬಿದೊಳ್ಳು। ರುಗುವವೊಲುದಿರ್ದತ್ತು ಕರಕನಿಕರಮದಿಳೆಯೋಳ್

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಪಾಧಿಪತಿ ನಾಯಕನೆಂದೂ, ಗುರು ಅಲ್ಲಮಾಂಕನ ದಯೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ—

ಶಿವನೆಂದುತ್ತಮ ಶೈವರಂಬುರುಹಂಗೆತ್ತು ತಾಂ ವೈಷ್ಣವರ್
ಹವಿರನ್ನಪ್ರಿಯನೆಂದು ಭೂಮಿದಿವಿಜರ್ ಜೈನರ್ಜಿನಂಗೆತ್ತುತ
ಮ್ಮವನೆಂದರ್ಚಿಸಲೊಲ್ದು ಸರ್ವಮುಖದಿಂ ಪೂಜೆಗೊಂಡಾವಗಂ-
ಸುವಿಲಾಸಂಬಡೆದೊಪ್ಪ ಪಲ್ಲಮನೆ ಬೆಚ್ಚಿರ್ಕನ್ನ ಚಿತ್ತಾಬ್ಜದೊಳ್

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಸಮನ್ವಯದೃಷ್ಟಿ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದುದು.

ಸೋಮರಾಜನು ಚಂದ್ರವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇಂದುಶೇಖರರಾಜನ ಮಗ; ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆ ಇದೆ.

(xii) ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೩೫)

'ಹರಿವಂಶ', 'ಶೂದ್ರಕ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಾಗವರ್ಮನ ತರುವಾಯ ಬಂದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನು 'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ' ಮತ್ತು 'ಚಂದ್ರನಾಥಾಷ್ಟಕ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ೧೩ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ ವಜ್ರದೇವ ಮಹಾರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದ ಕೋವಿದರು ತನ್ನ ಕವಿತಾ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯ ಬಯಸಲಾಗಿ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ದಂಡನಾಥನು ಅವರ ಪರವಾಗಿ ನಾಗವರ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನಂತೆ! ವಿಷ್ಣು ಸಮುದ್ರರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನೂ ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಂತೆ, ಶಾಂತಿವರ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ನಾಗವರ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಕವಿಕೃತಿಕನ್ನಿಕೆಯಾದ 'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ'ವನ್ನೂ ಪಡೆದನಂತೆ. ಕೃತಿ ಕವಿಯ ಮಗಳು, ಅದನ್ನು ಪಡೆದ ಶಾಂತಿವರ್ಮ ಕವಿಯ ಅಳಿಯ. ಇದು ಕವಿಪ್ರೋಕ್ತ ಪುಷ್ಪದಂತ ಪುರಾಣೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಕಥೆ.

'ಪುಷ್ಪದಂತಪುರಾಣ'ವು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಚರಿತ್ರೆ. ತನ್ನ ಈ ಕಾವ್ಯವು ಸುಕವಿಗಳೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳಿಗೆ ಮಾವಿನ ಗೊಂಚಲು, ಕುಕವಿಗಳೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪಿಗೆಯ ಗೊಂಚಲು; ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಕವಿಗಳು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಕುಕವಿಗಳು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ—ಎಂಬುದು ಕ
ಹೇಳಿಕೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ
ಅದನ್ನು ಕವಿ ೧೪ ಆಶ್ವಾಸಗಳಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇ
'ಮಹಾಕಾವ್ಯ'ದ ತಲೆಚೀಟಿ ಬೇರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯವೆಲ್ಲ ವರ್ಣನೆಗ
ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ವೃತ್ತ್ಯನುಪ್ರಾಸ ಯಮಕಾದಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳೂ
ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಬರಿಯ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣ. ಕವಿಯು
ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದೂ ಮುಂದಾದರದವರಿಗಾ
ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಸೇರಿಸಿ ಔಷಧ ಕೊಡುವಂತೆ—ಶೃಂಗಾರವನ್ನು
ತಂದಿರುವೆನೆಂದೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ನಿಜ, ಈತನ ಶೃಂಗಾರ
ಪಣೆಯಲ್ಲಿ ರಸ ಹೋಗಲಿ, ರಸಾಭಾಸ—ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. 'ಕತೆ ಕಿಱಿದಾದೊ
ಕತೆಯನಾಯಕನುಸ್ನತ ವಂಶವೀರ್ಯಮಹಿಮಾಪ್ರಪಂಚ' ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾ
ವನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕಂತೆ! ಆಗಬಹುದು.

ಚಂದ್ರನಾಥಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ರಗ್ಧರಾವೃತ್ತದ ೯ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಕವಿ
ಗಂಭೀರವಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಜಿನಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಇದರಲ್ಲಿ.

(xiii) ಕಮಲಭವ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೩೫)

೧೩ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಕವಿ 'ಶಾಂತೀಶ್ವರಪುರಾಣ
ವನ್ನು ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕವಿತಾಸಾ
ಅಮೃತಸಾರದ ಹೊಳೆ, ಮನ್ಮಥನಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ, ರಮಣೀಯ ಗಾ
ಪ್ರೇಯಸಿಯ ಕೂಟ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕವಿ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊ
ದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಾತು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾದರೂ, ಇದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಳಸಿ
ದಿರುವ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಪೊನ್ನನಿಗಿಂತ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲು. ಧರ್ಮನಿ
ಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಕಮ
ಭವನ ಶೈಲಿ ಸರಳ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನತೆಯೇನೂ ಇ
ಎಲ್ಲವೂ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣ—ಅದೇ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳು, ಅದೇ ಅಷ್ಟಾ
ವರ್ಣನೆ. ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಶ್ವಗ್ರೀವನ ಕಥೆ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ.

(xiv) ಆಂಡಯ್ಯ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೩೫)

'ಲೆಕ್ಕಿಗರ ಪಿರಿಯ'ನೆಂದು ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಆಂಡಯ್ಯನ ಮೊಮ್ಮಗ
ಆಂಡಯ್ಯ. ಅಜ್ಜ ಆಂಡಯ್ಯನ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನಾದ ಸಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection: Digitized by eGangotri

ಮತ್ತು ಅವನ ಮಡದಿ ಬಲ್ಲವೆ ಇವರ ಮಗ ಕವಿ ಆಂಡಯ್ಯ. ಈತನ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದುದು. ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬೆರಸದೆ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಈತ, ತನ್ನ 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'ವನ್ನು. ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳಾರೂ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲಾರರೆಂಬ ಒಂದು ಅಪವಾದವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು, ಇದಕ್ಕೆ 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'—ಕವಿಗಳ ರಕ್ಷಕ— ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದನೊ ಏನೊ! ಇದು ರಮ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ'—ಸೌಂದರ್ಯದ ತುಂತುರು—ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂದಿದೆ. ಪಂಡಿತಕವಿಗಳ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣವನ್ನು ಓದಿ ಬೇಸತ್ತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಂಡಯ್ಯನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'ದ ಕಥೆ ಕವಿಯ ಸ್ವಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತ. ಕರ್ವ್ವಿಲ್ಲ (ಕಾಮ)ನು ತನ್ನ ಮಡದಿ ಇಚ್ಚೆಗಾರ್ತಿ (ರತಿ)ಯೊಡನೆ ಕಂಪಿನ ಪೊಳಲಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಶಿವನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುಪಿತನಾದ ಕರ್ವ್ವಿಲ್ಲ ಶಿವನಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅರೆವೆಣ್ಣಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕೋಪಗೊಂಡ ಶಿವನು ಶಪಿಸಲು ಕರ್ವ್ವಿಲ್ಲನು ಹೆಂಡತಿಯಿಂದ ಅಗಲಿ, ಸ್ವಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ 'ಪೂವಿನ ಪೊಳಲ'ಲ್ಲಿ 'ನನೆಯೆಂಬ' ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆತನು ತನ್ನ ಉದ್ಯಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯೊರ್ವಳನ್ನು ಕಂಡು, ಅವಳಿಂದ ಪೂರ್ವವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೆ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ವ್ವಿಲ್ಲ ಶಿವನನ್ನು ಗೆದ್ದುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾವಸ್ತುವಾದುದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಕಾವನಗೆಲ್ಲ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ತಿಳಿದವರು ಇದನ್ನು 'ಮದನವಿಜಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಹೋದರಿ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ.

'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'ದ ಕಥೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಕರ್ವ್ವಿಲ್ಲ ಶಿವನ ಶಾಪದಿಂದ ನನೆಯೆಂಬನಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಿಂದ. ಆಗ ಅವನಿದ್ದುದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕವಿ ತನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ತನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವವರಲ್ಲಿ ಪಂಪನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈತನೇ ಎರಡನೆಯವನು. ಸಹಸ್ರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಾಲಿಗೆಗಳುಳ್ಳ ಆದಿಶೇಷನಿಗೆ ಕೂಡ ಈ ನಾಡನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ವಂತೆ! 'ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲದೆ, ಸಂಪಗೆಯಲ್ಲದೆ, ದಾಳಿಂಬಮಲ್ಲದೆ ಚೆಂದಂಗ ಮಾವಲ್ಲದೆ, ಕೌಂಗಲ್ಲದೆ', ಬೇರೆ ಗಿಡಮರಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಂತೆ! ಕೋತಿಗ ಕೆಡವಿದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯ ಎಳೆನೀರಿನಿಂದಲೆ ಅಲ್ಲಿನ ವನವೆಲ್ಲ ಬೆಳೆಯು ದಂತೆ! ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಂತೂ ತೆನೆಯ ಭಾರದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ 'ಬ ಕಾಯ್ವ ಬಿಸಿಲೊಳಿಮ್ಮಂ ಮಱಿದುಂ ಕೊರಗಿಸದೆ ಪೊರೆದುದೆಂದೊಲ ಬಂದೆರಗುವವೊಲ್' ಭೂದೇವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತ ಅಲ್ಲಿನ ನೀರಹಕ್ಕಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡಿ ನೀರೆರೆಚಿದುದರಿಂದ ಗಾಳಿ ಅದ ನೆನೆದು ಮೆತ್ತಗೆ ಬೀಸುತ್ತಿದೆಯಂತೆ! ವೀಳೆಯದೆಲೆ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಹಬ್ಬದ ಗಿಡ ವಿಲ್ಲ,- ಕೊಳಗಳಿಲ್ಲದ ತೋಟವಿಲ್ಲ, ಗಂಡುಗೋಗಿಲೆಗಳಿಲ್ಲದ ಮರವಿಲ್ಲ ಕಾಲುವೆಗಳಿಲ್ಲದ ತೊರೆಗಳಿಲ್ಲ, ದುಂಬಿಯಿಲ್ಲದ ಪುಷ್ಪವಿಲ್ಲ, ಹಂಸಗಳಿಲ್ಲ ಕೊಳವಿಲ್ಲ, ರತಿಸುಖವಿಲ್ಲದ ವೇಶ್ಯೆಯಿಲ್ಲ, ಕೀರ್ತಿವಂತರಲ್ಲದ ಮಾನವರಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಜನಜೀವನ ಮಧುರವಾಗಿದೆ. ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ, ರಸಮಯ ವಾಗಿದೆ. ನಾಡು ತುಷ್ಟಿಪುಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ, ಇಲ್ಲಿನ ಜನ ರಸಿಕರಾ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಕವಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಯ ಕಥಾಕಟ್ಟಡ, ಸನ್ನಿವೇಶ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಲಾಲಿತ್ಯ ಮಾಧುರ್ಯಗಳು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿವೆ. ಶಿವನಮೇಲೆ ಮನ್ಮಥ ಬಾಣಬಿಟ್ಟಾಗ ತೊರೆ, ಬನ ಬೆಟ್ಟ, ಹೊಲ, ಬಾನು, ದೆಸೆಗಳೆಲ್ಲ 'ಜಲಕ್ಕನೆ ಅಲರಿಂದ ಸಮೆದವೊಲ್' ಆಯಿತಂತೆ! ಮನ್ಮಥನ ಬಾಣಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಬಾಯಿ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವಂತೆ ಹೂಬಾಣಗಳು ಹಾರಿಬಂದವಂತೆ! ಅವು ಅಪ್ಸರೆಯರ ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯೊ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕೊ, ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲೊ, ಹಾದಿ ತಪ್ಪಿದ ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣಗಳೊ ಎಂಬಂತೆ ಒಂದು ಶಿವನ ಹಣೆ, ಕೆನ್ನೆ, ಅಂಗೈ, ತೊಡೆ, ತೋಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದವಂತೆ! ಆಗ 'ತೊಟ್ಟನೆ ಮಾದೇವಿಯರಸನರೆವೆಣ್ಣಾದಂ' ಶಿವನು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರನಾದುದೂ, ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದುದೂ ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದಿವೆ!

ಶಿವನ ಶಾಪದಿಂದ ಗಂಡನನ್ನು ಅಗಲಿದ ರತಿದೇವಿ ವಿರಹತಾಪದಿಂದ ನೊಂದು ಕೆಂದಳಿರ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಾ, ಗಂಡನು ಎಂದು ಹಿಂದಿರುಗುವನೆಂದು ಗಿಳಿಗಳನ್ನು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಷ್ಟೇ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಲ್ಲ. 'ಹೇ ಗಿಳಿ, ನಿನಗೆ ತನಿವಣ್ಣನ್ನು ಲಂಚ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ; ಎಲೆ ದುಂಬಿ, ನಿನಗೆ ಹೂಗೊಂಚಲನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ; ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯನನ್ನು ತಂದು ಕೊಡಿ' ಎಂದು ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಗಂಡ ಬಂದನೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಧಾವಿಸಿ, ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ—

ಅಡಿಯಂ ಬಲ್ಪಿಡಿದುವು ನು । ಣ್ದೊಡೆಯಂ ಪಿಡಿಕಿಸಿದುವಡರ್ದು ಕಾವನ ತೋಳಂ
ಬಿಡಿದಪ್ಪಿದುವಂದಾಕೆಯ । ಕೊಡಕೆವರಂ ನಿಮಿರ್ದು ಪೊಳೆವ ತುಱುಗೆವೆಗಣ್ಗಳ್॥
ಬಿರಿದೊಳ್ದಾವರೆಗಂಪಂ । ಕೊರಲುದ್ದಂ ಪೀರ್ದು ತುಂಬಿಯೆನೆ ನೀಬಿನ ಚಿ
ಲ್ಲೊರೆದ ಸವಿಘುಟಿಯೆನೊಲವಿಂ । ಬರೆ ಪೀರ್ದುವು ನೋಡುವಿಚ್ಚೆಗಾರ್ತಿಯ ಕಣ್ಗಳ್

ಪ್ರೇಮಾಧಿದೇವತೆಯರಾದ ಅವರ ಸಮ್ಮಿಳನ ವರ್ಣನಾತೀತವಾದುದು.

ಆಂಡಯ್ಯ ಜೈನಕವಿ. ಆತನು ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಮುಗಿಲೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನನ್ನು ಒಂದೇ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಅರೆವೆಣ್ಣಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಶೂರನಾದ ಮನ್ಮಥ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸವಣನೊಬ್ಬನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಗಡಗಡ ನಡುಗಿ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸವಣನ ತಪೋಮಹಿಮೆ ಎಂತಹುದಿರಬೇಕು? ಇನ್ನು ಸ್ವತಃ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಮಹಿಮೆ ಎಂತಹುದಿರಬೇಕು? ಶಿವನಿಗೂ ಜಿನನಿಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರ! ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಕವಿ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮತದ ಅವಹೇಳನ ಮಾಡದೆ ಸ್ವಮತದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿರುವ ಆಂಡಯ್ಯನ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕುದು.

'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ'ವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಯೊಂದರ ನಿರೂಪಣವೆಂದು ಶ್ರೀಮಾನ್ ಮುಳಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಕನ್ನಡಮೆನಿಪ್ಪಾ ನಾಡು ಚೆಲ್ವಾಯ್ತು' ಎಂಬ ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಾಡೊಂದು ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಕದಂಬರಾಜನಾದ ಕಾಮದೇವನು ಹೊಯ್ಸಳರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಗೆದ್ದುದು 'ಕಾವನಗೆಲ್ಲ'ದ ಕಥೆಯೆಂದೂ ಅವರು ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ವಿಚಾರಾರ್ಹವಾದುದು. ಕವಿವರ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು 'ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ ಗೆಲವು ಕಾವ್ಯತತ್ವ, ಶಿವನ ಗೆಲವು ಸೃಷ್ಟಿತತ್ವ, ಶ್ರವಣನ ವಿರಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಿತತ್ವ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ; ನಿಂತ ನೀರಾಗಿದ್ದ ಚಂಪುವಿಗೆ ಹೊಸದೊಂದು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತೋಡಿ, ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಆಂಡಯ್ಯ ಅಭಿನಂದನೀಯ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(XX-vvi) ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಕೇಶಿರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೦)

'ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ'ದ ಕರ್ತೃವಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೂ, 'ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣ' ಕರ್ತೃವಾದ ಕೇಶಿರಾಜನೂ ೧೩ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು—ಆತನನ್ನು ಮಲ್ಲ. ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ 'ಚಿದಾನಂದ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದಲೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ— ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತಮ ವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು, ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೧೯ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಪೀಠಿಕಾಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಆತನೆ ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ; 'ರಸಜ್ಞರಾದ ಕವಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕವಿ, ಮುನಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮುನಿ, ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸ' ಎಂದು ಆತ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ರಚಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಶಾಸನ ಪದ್ಯಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಆತನು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಈವರೆಗೆ ಯಾವ ಕಾವ್ಯವೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಕೇಶಿರಾಜನು ತನ್ನ 'ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ' ದಲ್ಲಿ 'ಚೋಳಪಾಲಚರಿತ', 'ಸುಭದ್ರಾಹರಣ', 'ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರ', 'ಕಿರಾತ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದೂ ಈವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. 'ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ'ದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು 'ಚೋಳಪಾಲಚರಿತ'ದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವಿರ ಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ 'ಇದಮಿತ್ಥಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂಕಲನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಆಯ್ದ ಪದ್ಯಗಳಿರಬಹುದು.

ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದ ಪೀಠಿಕಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ೧೮ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ೧೮ ಬಗೆಯಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸಂಕಲನಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನದು. ಈ ಸಂಕಲನ ದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ ಕಂದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ. ಹರಿಹರನ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ, ರಗಳೆಗಳಿಂದಿಲ್ಲ. ದೇಶೀ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ! ಈ ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಅಜ್ಞಾತದಲ್ಲಿರುವ, ಅಥವಾ ಸತ್ತೇಹೋಗಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಕವಿಕಾವ್ಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಭಾಗಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕವಿಕಾವ್ಯಕಾಲ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ. ಇಲ್ಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೦ ಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನವು, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ತನ್ನ ಸಂಕಲನಕಾರ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ, ವಿವೇಕ, ರುಚಿಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಶಿರಾಜನೂ ಸಹಕರಿಸಿರಬಹುದು. ಆ ಮೂಲಕ ಆತನು ಬರೆದ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸೊಗಸಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಸಿಕ್ಕಿರಬಹುದು.

ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣ ಸಪ್ರಮಾಣವಾದ ಹಳಗನ್ನಡದ ವ್ಯಾಕರಣಗ್ರಂಥ. ಇಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇಶಿರಾಜವಿರಚಿತ ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳು. ಅವುಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಾನೆ ಬರೆದು, ಪೂರ್ವಕವಿ ಪ್ರಯೋಗ ಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಕೇಶಿರಾಜನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸರಳವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಈ ಪದ್ಯಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆತನು ರಸಜ್ಞನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆತನ ಉದಾಹರಣೆಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅವು ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯದ ಮೆರಗನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಆತನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾದುದು. ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಆತ ನಿಯಮ ರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆತನು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಧಾತುಪಾಠವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಆತನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಸಾರಸ್ವತ ವಾತಾವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳದ ಆತನಿಗೆ ತನ್ನ ನಿಷ್ಪೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ ತುಂಬಿದೆ. ತಾನು 'ನಡೆದುದೆ ಮಾರ್ಗಂ' ಪದವಿಡಲೊಡರಿಸಿದುವೆ ಭಂಗಿ, ಕೇಶವಂಗಿದಿರುಂಟೆ?' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಅಹಂಕಾರಮೂಲವಾದುದಲ್ಲ, ಸರ್ವಸತ್ಯ. 'ನಿರುತಂ ಕರ್ಣಾಟನೊಳ್ ಪರಿಕಿಸೆ ಶಬ್ದಜ್ಞನಾವನೊರ್ವನೆ ಲೋಕಕ್ಕರಿದಲ್ತೆ ಭಾಪು ಕವಿಕುಂಜರಿ ಕೇಶಿರಾಜ' ಎಂದು ಕವಿಮಲ್ಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೦) ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

(xvii) ಮಹಾಬಲ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೫೪)

ಈತ ೨೨ನೆ ತೀರ್ಥಂಕರ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಥೆಯುನ್ನೊಳಗೊಂಡ, 'ನೇಮಿನಾಥ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಯಿದೇವ-ರಾಚಿ ಯಕ್ಕ ಇವನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು, ಮೇಘಚಂದ್ರ ಧರ್ಮಗುರು, ಮಾಧವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಗುರು. 'ಕ್ಷೇಮಂಕರ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಕೇತನಾಯಕನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕವಿಯು ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದನಂತೆ! 'ಸಹಜಕವಿ ಮನೋಗೇಹಮಾಣಿಕ್ಯದೀಪ': 'ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾವಿರಿಂಚಿ' ಇವನ ಬಿರುದುಗಳು. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ 'ಎಳವೆಂಗಳಪಾಂಗಪ್ರಭೆ', ಇತ್ಯಾದಿಯಂತೆ ಮನೋಹರವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು. ಕಥೆ ಹಳೆಯದು, ಕಾವ್ಯವೆಲ್ಲ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣ, ವರ್ಣನೆ ಕವಿಸಮಯಮಯ, ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪೋಹ.

(xviii) ನರಹರಿತೀರ್ಥ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೮೧)

ಹರಿದಾಸಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈತನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು 'ದಾಸಸಂಥ'ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

(xix) ಚೌಂಡರಸ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೦)

'ದಶಕುಮಾರ ಚರಿತೆ', 'ನಳಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಈತ. ತಂದೆ ಮಧುಸೂದನ, ತಾಯಿ ಮಲ್ಲಿವ್ವೆ, ಮಡದಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಅಣ್ಣ 'ಸರಸಕವೀಶ್ವರ' ತನ್ನ 'ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ'ಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಠಲನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕನನ್ನು ಪಂಡರಾಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದು ವಿಠಲನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈತನು ಪಂಡರಾಪುರದವನೆಂದು, ಅಥವಾ ಆ ಪ್ರಾಂತದವನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

'ದಶಕುಮಾರಚರಿತೆ' ಸಂಸ್ಕೃತದ ಉದ್ದಾಮ ಕವಿ ದಂಡಿಯ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡುದು. ಕಥೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಸರಗಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಜನ ರಾಜಕುಮಾರರ ಕಾಮ ರಾಜ್ಯವಿಹಾರ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಭೋಗ, ಸಂಭೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಥನ ಕುತೂಹಲವೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವಾದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿರುಸಾದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳು ಬಂದಾಗ ಕಡಲಮುಕ್ಕ ಹೊರಟವನಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಹರಳುಗಳು ಸಿಕ್ಕಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿರುವುದನ್ನು ಚೌಂಡರಸ ಹಿಗ್ಗಲಿಸುತ್ತಾನೆ; ಗುಂಭವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಹೆಣ್ಣಿನ ಆಪಾದಮಸ್ತಕ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ವಿವರ ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸ ಹೊರಟು, ನಮ್ಮ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಆಹುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಔಚಿತ್ಯವಿಲ್ಲದ ವರ್ಣನೆ, ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಲ್ಲದ ಭಾಷೆ, ರುಚಿಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಭಿರುಚಿ—ಇವು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ. 'ನಾನು ಯಾವುದನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಅದು ಹರಿಸ್ತೋತ್ರ' ಎಂಬ ನಿಲುವು ಆತನದು. ಕವಿಗೆ ಕಥನಶಕ್ತಿಯೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಕಥನೈಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ, ರಮ್ಯವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಧೂಮಿನಿಯ ಕಥೆ, ಮರೀಚಿ ಋಷಿಯ ಕಥೆ ಮೊದಲಾದವು ಸುಷ್ಠುವಾದ ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ರುದ್ರಕಾವ್ಯಗಳಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸಹಸ್ರಪದ್ಯಗಳ ಕಾವ್ಯದಲಿ, ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯ ಮಧ್ಯದ ಮಿಂಚುಹುಳಗಳಂತೆ, ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ.

'ನಳಚರಿತ್ರೆ' ಆಶ್ವಾಸವಿಭಾಗಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದ ಸುಮಾರು ೮೦೦ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣನೆಗಳ ಹಾವಳಿ ಇದ್ದರೂ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ.

(xx) ನಾಗರಾಜ (ಕ್ರಿ ಶ. ೧೩೩೧)

ಈತನ ತಂದೆ ವಿವೇಕವಿಟ್ಠಲಸೇನ, ತಾಯಿ ಭಾಗೀರಥಿ, ಸೋದರ ತಿಪ್ಪರಸ, ಗುರು ಅನಂತವೀರ ಕೇವಲಿ 'ಭಾರತೀ ಭಾಳನೇತ್ರ', 'ಸರಸ್ವತೀ ಮುಖ ತಿಲಕ' ಎಂಬವು ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು. ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸಗರದ ನಗರದವರಿಗಾಗಿ ಈತ 'ಪುಣ್ಯಾಸ್ರವ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ತನ್ನ ಮಾತುಗಳ ಬೆಡುಗು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯ ಸವಿಯನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸ ಸಮೂಹದ ಕಿವಿಗೆ ಎರೆಯಬಲ್ಲುವಂತೆ! ಇದು ನಿಜ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ, ಗುರೂಪಾಸ್ತಿ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ, ಸಂಯಮ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು-ಎಂಬ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ; ಆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಾಪವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಜೈನಧರ್ಮದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೌಶಲವಿದೆ; ಸರಳವಾದ, ಲಲಿತವಾದ ದೇಶೀಶೈಲಿ; ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೈಜತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

(xxi) ಬಾಹುಬಲಿಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩೫೨) ಮತ್ತು
(xxii) ಮಧುರಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೮೫)

ಈ ಇಬ್ಬರು ಕವಿಗಳೂ ೧೫ನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಧರ್ಮನಾಥನ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ; 'ಉಭಯಭಾಷಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಬಿರುದಾಂಕಿತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಾಹುಬಲಿಯದು ೧೬ ಆಶ್ವಾಸಗಳ ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥ. ಮಧುರಕವಿಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ವಾಸಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆತನು ವಿಜಯನಗರದ ಹರಿಹರ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪೋಷಾಕನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕೆಚ್ಚು ಸಂಚಾರವಾಗಿಯೋ ಏನೊ ಆತ ತನ್ನನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ತನ್ನಾಣೆ ಗೋಸಣೆ ಸಲ್ಗುಂ ಸುಕವೀಂದ್ರ ಸಭೆಯೊಳ್, ತಾನೆಂದೊಡಮ್ಮಮ್ಮ ಧಾರುಣಿಯೊಳ್ ಕೇಳ್ದಱಿಯಾ, ಜಡ, ಮಧುರನು ನಿರ್ಣೀತ ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷಣ ಭಾಷಾಕವಿರಾಜನಂ, ಪ್ರವಿಲಸದ್ವಾಣೀ ಮುಖಾಂಭೋಜನಂ!' ಬಂಡವಾಳಕ್ಕಿಂತ ಬಡಾಯಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಹಿಡಿದಿರುವ ಹಾದಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲವಾದುದೇ. ಜೈನಪುರಾಣಗಳ ಅದೇ ಪಡಿಯಚ್ಚು, ಅದೇ ಪ್ರೌಢಿಮೆ, ಅದೇ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿ. ಆದರೂ ಮಧುರನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಜತೆಯಿದೆ; ಈತನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಅಭಿನವ ವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದನು ತನ್ನ ಸಂಕಲನಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನೇ ಜೈನ ಚಂಪೂ ಪುರಾಣಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವ.

(xiii) ಮಂಗರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೬೦)

'ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ'ವೆಂಬ ವಿಷವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಮಂಗೇಶನು ತಾನು ಹೊಯ್ಸಳದೇಶದ ದೇವಳಿಗೆಯ ನಾಡಿನ ಮುಗುಳಿಪುರದ ಅಧಿಪನೆಂದೂ ಪೂಜ್ಯಪಾದನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದೂ, ಆತನಿಗೆ ಕಾಮಲತೆಯೆಂಬ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆಂದೂ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಯನಗರದರಸ ಹರಿಹರನನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ರಾಜನ ಸಮಕಾಲೀನ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. 'ಸುಲಲಿತ ಕವಿಪಿಕವಸಂತ', 'ವಿಭುವಂಶಲಲಾಮ' ಎಂಬವು ಆತನ ಬಿರುದುಗಳು. ಇತರ ಕವಿಗಳಂತೆ ನೀರಾಟ, ಸೂಳೆಯರು, ಹೆಂಡ, ಕಾಮಕೇಳಿ, ವಿಟರು—ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಬೆಂಡಾಗದೆ ಸರ್ವಜನೋಪಕಾರಿಯಾದ ಮಂತ್ರೌಷಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವವನು ದೇವಸಮಾನನಂತೆ! ವೈದ್ಯ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಂತೆ! ಔಷಧದಿಂದ ಆರೋಗ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ ದೇಹ, ದೇಹದಿಂದ ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬುದು ಈತನ ವಿಚಾರಸರಣಿ. ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ—ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯಾದ ವಿಷಕ್ಕೂ ಈತ ಔಷಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮಂಗರಾಜನ ರಚನೆ ಲಲಿತವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಮಂಗರಾಜರಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆ ಮಂಗರಸ ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣಕಾರ. ಎರಡನೆಯ ಅಭಿನವ ಮಂಗರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೯೮) 'ಕವಿ ಮಂಗಾಭಿಧಾನ' ಎಂಬ ನಿಘಂಟು ವನ್ನು ಬರೆದವನು. ಮೂರನೆ ಮಂಗರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೦) ಸಂಯಕ್ತ್ವ ಕೌಮುದಿ, ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ, ಜಿನೇಶ ಸಂಗತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದವನು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಗರಾಜ (೧೮ನೆ ಶತಮಾನ) ನಾಗಕುಮಾರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದವನು.

೮. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗ

ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ರಾಘವಾಂಕರು ದೇಶೀಯ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವತಂತ್ರಯುಗವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ನಾಟಿದ ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಫಲಭರಿತವಾದುದು ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ದವರೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲರಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಹರಿಹರಯುಗದ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೀಗಾಗಲೆ ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಅಂದಿನ ಪಂಡಿತವರ್ಗ ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಬೆಳೆಯಲ್ಲ, ಕಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾರ್ಣವದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ 'ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ'ಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮನ್ನಣೆ, ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಆತನ ರಗಳೆಗಳಿ ಗಾಗಲಿ, ರಾಘವಾಂಕನ ಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಾಗಲಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟು ಬಲವತ್ತರವಾದುದು, ಅದರ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಕವಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಜನರ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸ ಬೇಕಾಯಿತು; ದೇಶೀಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಚನವಾಙ್ಮಯ ಉದಿಸಿ, ಜನರನ್ನು ತಂಡೋಪ ತಂಡವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಅಂತಹುದೇ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ ದಿಂದ ಜನರನ್ನು ವೈದಿಕ ಮತದ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಾಸವಾಙ್ಮಯ. ಇದು ಉದಿಸಿದುದು ೧೩ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡುದು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕ್ರಾಂತಿ. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಳಿವು ಉಳಿವುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮೇಲೆದ್ದಾಗ, ವೈದಿಕಮತ ತನ್ನ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಗಾಗಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಇದರ ಫಲವೇ ದಾಸವಾಙ್ಮಯ. ಒಮ್ಮೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯಿತೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ನಿರಾಳ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಅಡ್ಡಿ ನಿವಾರಣೆಯಾಯಿತು. ವೈದಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳು ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ವಚನವಾಙ್ಮಯ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾದಂತೆ ದಾಸವಾಙ್ಮಯ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಮೂಲವಾಯಿತು.

೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ 'ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕವಿ. ಆತನಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಮಾರು ೫೦೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆತನ ಪ್ರಭಾವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಆತನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಆತನಿಂದ ಎರವಲಾಗಿ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆತನಿಗೆ ಹೆಗಲೆಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಯಿಲ್ಲ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆತನೆ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನಾದ ಮಹಾಕವಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲವನ್ನು 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗ'ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದ ಕವಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ದಾಸವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಪದ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಿಂದ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನೆ— ದ್ವೈತಧರ್ಮ—ಗೆ ಕೈಹಾಕಿದವು. ಹೀಗಾಗಿ, ಈ ಯುಗವನ್ನು 'ಸಂಕೀರ್ಣ ಯುಗ'ವೆಂದೂ ಕರೆದರೂ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ದೇಶೀ ಛಂದಸ್ಸೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚುರವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಷಟ್ಪದಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನ. ಈ ಯುಗದ ಪ್ರಮುಖ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾರ್ಧಕ ಅಥವಾ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಯುಗವನ್ನು 'ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಯುಗ'ವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಈ ಯುಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸದ ಅನುಕೂಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಈಗ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ವೈದಿಕ, ವೀರಶೈವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜೈನ—ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ದಾಸವಾಙ್ಮಯ'ವನ್ನೂ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ ಕೈಗೊಂಡ 'ಮೈಸೂರರಸರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ' ವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

(೧) ವೈದಿಕ ಕವಿಗಳು

(i) ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೩೦)

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತವನ್ನು ಹಾಡದ ಹಳ್ಳಿಯಿಲ್ಲ, ಕೇಳ್ಳದ ಕನ್ನಡಿಗನಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯಿಂದ ಅಂಗಡಿಯವರೆಗೆ ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಆತನು ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ಮೊದಲ ಹತ್ತು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಪರ್ವದ ಕೊನೆಯ ಗದ್ಯದಿಂದ ಕವಿಯು ಗದುಗಿನ ವೀರ ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಯ ಪರಮಭಕ್ತನೆಂದೂ, ಆತನ ಹೆಸರು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ನೆಂದೂ, ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರು 'ಕರ್ಣಾಟ ಭಾರತ ಕಥಾ ಮಂಜರಿ'ಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯೋಗೀಂದ್ರ', 'ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸಮುನಿ', 'ಶುಕರೂಪ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತನು ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆತನ ಭಾರತ ವನ್ನು 'ನಾರಣಪ್ಪನ ಭಾರತ', 'ಗದುಗಿನ ಭಾರತ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಲೋಕರೂಢಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ನಾರಣಪ್ಪನೆಂದೂ, 'ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸ'ನೆಂಬುದು ಆತನ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರೂ, ಕಾವ್ಯನಾಮವೂ ಇರ ಬೇಕೆಂದೂ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಗದಗು ಪ್ರಾಂತದ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಈತನು ಗದುಗಿನ ಸಮೀಪದ ಕೋಳಿವಾಡ ಗ್ರಾಮದವನೆಂದೂ, ಆ ಗ್ರಾಮ ಆತನ ವಂಶದವರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜರಿಂದ ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಬಂದುದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯಾದ ಲಕ್ಕರಸ ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವನು ವಿಜಯನಗರದ ದೇವರಾಯನಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೬-೧೪೨೨) ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ದ್ದನೆಂದೂ, ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವನ ಐವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನೇ ವೀರ ನಾರಾಯಣನೆಂದೂ, ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಪುತ್ರನಾದ ಈ ವೀರನಾರಾಯಣನೇ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾಲ ೧೪ ಮತ್ತು ೧೫ನೇ ಶತಮಾನಗಳ ಮಧ್ಯೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆತನು ರಾಘವಾಂಕಕವಿಯ 'ಹರಿಶ್ಚ ಮಹತ್ವ'ವನ್ನು ಕೇಳಿದನೆಂಬ ದಂತಕಥೆಯನ್ನು ನಂಬುವುದಾದರೆ ಆತ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಪುರಾತನನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಆತನು ವ್ಯಾಸರಾಯ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕಂಡನೆಂಬ ಕಥೆ ನಂಬುವುದಾದರೆ ೧೬ನೇ ಶತಮಾನ ದವನೆನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦ ರಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಆತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ; ೧೫೦೦ ರಲ್ಲಿದ್ದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಕವಿ ಆತನು ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟ ಭಾರತದ ಭಾಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನವನು. ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಚಾಮ ರಸನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆತನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೩೦ ಎಂದು ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆತನ ಮತವಿಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಗೊಂದಲವಿದೆ. ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾ ಕವಿಗೆ ಕುಲವೇನು ಮುಖ್ಯ? ಆತ ಕನ್ನಡ ಕುಲದವನು. ಆತನೂ ಆತನ ಕಾವ್ಯವೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹಿರಿಯ ಆಸ್ತಿ, ಹೆಮ್ಮೆ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಂದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಭಾರತ ವನ್ನು ಬರೆಯಹೊರಟನೆಂದೂ, ದಿನವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಒದ್ದೆಯ ಬಟ್ಟೆ ಆರುವವರೆಗೆ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಾಹ ವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ತಿಳಿಸುವ ದಂತಕಥೆಗಳಿವೆ. ಈ ಕಥೆಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯವಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆತನು ದೇವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಭಕ್ತಿಯ ಆವೇಶದಿಂದ ಮೈದುಂಬಿ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. 'ವೀರನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ, ಲಿಪಿಕಾರ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸ' ಎಂದು ಆತ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ನಮ್ರತೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ತನ್ನ ವಾಣಿ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಪ್ರಾಸಾದಿಕವಾದ ವಾಣಿ ಆದರಷ್ಟು ಭವ್ಯ, ದಿವ್ಯ—ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಹಲಗೆ ಬಳಪವ ಪಿಡಿಯದೊಂದಗ್ಗಳಿಕೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆತ ತನ್ನ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ, ಆತನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಬರಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಗಳಾಗಿರದೆ ಭಗವದನುಗ್ರಹವೆಂಬ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕವಿಯಿಂದ ನಾವು ಗ್ರಹಿಸ ಬೇಕು.

ವ್ಯಾಸಭಾರತವು ಭಾರತೀಯರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಪೂಜ್ಯ ಗ್ರಂಥ, ಅದು ಪಂಚಮವೇದ. 'ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದುದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ' ಎನ್ನುವಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಅದು. ಬೃಹತ್ತು ಮಹತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಗ್ರಂಥ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಈ ದಿವ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿದ್ದಾನೆ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ. ಬರಿಯ ರಸಾಸ್ವಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅದನ್ನು ವಾಚೋವಿಧೇಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಜ್ಜೆ ಹಜ್ಜೆಗೂ ಮೂಲವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಕಡೆ ಮೂಲದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಆತ ಬರಿಯ ಭಾಷಾಂತರಕಾರನೂ ಅಲ್ಲ, ಸಂಗ್ರಹಕಾರನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ವಿಶಿಷ್ಟಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕವಿ. ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ತೋರಿದಂತೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೈ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಇಡೀ ಉಪಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅರ್ಧ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಮುಂದು ವರಿದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕಥೆಯ ಹೊರಮಯ್ಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಆತನು ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆದಿರುವ ನಿರಂಕುಶ ಮತಿ ಆತನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿರನೂತನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ.

ವ್ಯಾಸಭಾರತವನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟವನು ಆದಿ ಕವಿ ಪಂಪನಷ್ಟೆ. ದಿವ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯ ಆ ಕವಿ ಬರೆದ ಕಾವ್ಯವನ್ನೆ ಮತ್ತೆ ಬರೆವವ ನಿಗೆ ಎಂಟೆರ್ದೆಯೆ ಇರಬೇಕು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಎಂಟೆರ್ದೆಯಲ್ಲ, ಎಂಟು ಎಂಟೆರ್ದೆಗಳಿವೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಪಂಪನಿಗೆ ಹೊಯ್‌ಕಯ್ ಆಗುವಂತೆ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಸೈ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಮಹಾಕವಿಗಳು, ವರಕವಿಗಳು. ಆದರೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ನಿಲವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಪಂಪ 'ಕಲಿತವರ ಕಲ್ಪ ವೃಕ್ಷ,' ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ 'ಕಲಿಯುದ್ದವರಿಗೂ ಕಾಮಧೇನು.' ಪಂಪ ವೀರ ಯುಗದವನು, ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವೀರರಸ ನೊರೆಗಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಕ್ತಿಯುಗದವನು. ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಪಂಪಭಾರತದ ನಾಯಕ ಅರ್ಜುನನ ವೇಷ ಧರಿಸಿದ ಅರಿಕೇಸರಿ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ನಾಯಕ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ; ಪಂಪನ ಸಭಾಸದರು ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಶ್ರೋತೃಗಳು ಜಂಗಮ ಜನಾರ್ದನರು. ಪಂಪನದು ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಮುತ್ತು ಸುರಿದೀತು; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿ ಬರೆದವನು. ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನ ಭಾರತ ಪಂಪ ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟಿದೆ. ಪಂಪನಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯ ವಾಗಿರುವುದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿ 'ನರರ ದುರಿತಾಂಕುರದ ಬೇರಿನ ಬೇಗೆ.'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ತನಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದವನಾದ ಪಂಪಕವಿಯ ಕಾವ್ಯ ವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿರುವನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಂಧಿಗೆಂದು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ದುರ್ಯೋಧನನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದುರನನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತನಾದ ವಿದುರ 'ಭೀಮನು ನಿನ್ನ ತೊಡೆಯನ್ನು ಮುರಿಯ ಹೊರಟಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಧನಸ್ಸು ಇದು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಮುರಿದುಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮೂಲಭಾರತದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿದೆ; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಕರ್ಣನು ಕುಂತಿಯನ್ನು ಗಂಗಾನದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವ ಮುನ್ನ ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ 'ನಿನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಹುರಿಗಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಡ' ಎಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವ ಭಾಗ ವ್ಯಾಸಭಾರತದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಪಂಪ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಪಂಪಭಾರತ ಋಣಿ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾಷಾ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಸಿಂಹಾಸನ ಸಹಿತ ತನ್ನ ಕಾಲಮೇಲೆ ಬಂದು ಬೀಳುವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒತ್ತುವ ಪ್ರಸಂಗ ನಾರಣಪ್ಪನ ಸ್ವಂತ ಸೃಷ್ಟಿ; ಅಥವಾ ಭಾಸಕವಿಯ 'ದೂತ ವಾಕ್ಯ' ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡದ ಮಹಾಕವಿ ಕುವೆಂಪು 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಹಾಡಿದ ನೆಂದರೆ ಕಲಿಯುಗ ದ್ವಾಪರವಾಗುವುದು' ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನನ್ನು ಓದಿದಮೇಲೆ ಆ ಕವಿವಾಣಿ ಕೇವಲ ಅಲಂಕಾರದ ನುಡಿಯಾಗಿರದೆ ಸತ್ಯದರ್ಶಿ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ತನ್ನ ಅದ್ಭುತ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯ ಗಾರುಡ ಮಂತ್ರದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೈಮರೆಸಿ, ದ್ವಾಪರಯುಗದ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ; ಮಹಾಭಾರತದ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಮ್ಮ ಬಗೆಗಣ್ಣಿನ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಸಜೀವವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಸಭಾವಗಳ ಅಮೃತ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿ ದ್ವಾಪರಯುಗದ ಜೀವಜಗತ್ತಿಗೆ ನೂತನ ಚೇತನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಪರಕಾಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದವನಂತೆ ಆ ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲರ ಸ್ವಭಾವಸೂಕ್ಷ್ಮ ಆಲೋಚನಾಲಹರಿಗಳ ಪದರ ಪದರವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರಾಡುವ ಮೌನವಾಣಿಗೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ತೊಡಿಸಿ ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತಂಪೂ ಆಗುವಂತೆ ಹಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತವೆಂದರೆ ಭಿನಭಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವದ ಮಾನವರ ಭಾವ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯ. ಇಲ್ಲಿ ಬಾನವರು, ದಾನವರು, ಮಾನವರು—ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸೇವಕನವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದವರು, ಎಲ್ಲ ಗುಣದವರು ಗಂಡಸರು, ಮಕ್ಕಳು ಎಲ್ಲರೂ ಚಿತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಷ್ಮರಂತಹ ಮಹೋನ್ನತರು, ಕರ್ಣನಂತಹ ತ್ಯಾಗಶೀಲರಾದ ದುರ್ದೈವಿಗಳು, ಶಲ್ಯ ಭೀಮರಂತಹ ಗಂಡುಗಲಿಗಳು, ಅರ್ಜುನ ಅಭಿಮನ್ಯು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮರಂತಹ ವೀರಪುರುಷರು, ಧರ್ಮರಾಯನಂತಹ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತರು ವಿದುರನಂತಹ ಸುಜ್ಞಾನಿಗಳು, ದುರ್ಯೋಧನನಂತಹ ಅಭಿಮಾನಧನರಾದ ಛಲದಂಕಮಲ್ಲರು ಕೀಚಕನಂತಹ ನೀಚರು, ಶಕುನಿಯಂತಹ ಕುತಂತ್ರಿಗಳು, ಉತ್ತರಕುಮಾರನಂತಹ ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲರು, ಕುಂತಿ ದ್ರೌಪದಿ ಗಾಂಧಾರಿಯರಂತಹ ಚಾರಿತ್ರಶೀಲರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಮಣಿಯರು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಾರೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಈ ಆರಾಧ್ಯದೈವವನ್ನು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಆತನ ಸುತ್ತಲೂ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳೆಲ್ಲರ ರುದ್ರರಮಣೀಯವಾದ ಲಾಸ್ಯಲೀಲೆಯನ್ನು ನೇರ್ಪುಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾನಾಯಕ. ಆತನೆ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾರಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ನರನಾಟಕವ ನಟಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಆತ. 'ಮಮ ಪ್ರಾಣಾ ಹಿ ಪಾಂಡವಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಆತನೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತದ 'ನಾಯಕ, ವಸ್ತು, ಜೀವ, ಸೊಬಗು, ಸ್ವಾಮಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯ.'

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ನವರಸಭರಿತವಾಗಿ 'ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರು' ಎನ್ನುವಂತೆ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಾತು ಸರ್ವಸತ್ಯ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಓದುಗರಿಗೆ ರಸದೌತಣ! 'ಮನುಮಥನ ಖಾಡಾ ಖಾಡಿ'ಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯುನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಎಳೆತರುವಂತೆ ದುರ್ಯೋಧನನು ವಿದುರನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲು ಆತ ಹೇಳುವ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಇದು—

ಸಿಡಿಲ ಪೊಟ್ಟಣಗಟ್ಟಿ ಸೆಕವ । ಕೊಡುವರೇ ಹರನೇತ್ರ ವಹ್ನಿಯೊ
ಳಡಬಳವ ಸುಡಬಗೆದಲಾ ಮರುಳೇ ಮಹೀಪತಿಯೆ
ಹೆಡತಲೆಯ ತುರಿಸುವರೆ ಹಾವಿನ । ಹೆಡೆಯಲಕಟಾ ಪಾಂಡುಪುತ್ರರ
ಮಡದಿ ತೊತ್ತಹಳೇ ಶಿವಾಯೆಂದಳಲಿದನು
ಕಾಳಕೂಟದ ತೆರೆಗಳಲಿ ಜಲ । ಕೇಳಿಯೇ ಕಾಲಾಂತಕನ ದಂ
ಷ್ಟ್ರಾಳಿಯಲಿ ನವಿಲುಯ್ಯಲೆಯ ಸೀವಾಡಲಾಪಿರಲ
ತಾಳಿರುದ್ರನ ಲಳಿಯ ನಾಟ್ಯದ ॥ ಕೇಳಿಕೆಗೆ ನೀವರ್ತಿಕಾರರೆ
ಹೋಲದೈ ಶಿವಯೆನುತ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಸತ್ವಯುತ್ತವಾಗಿವೆ! ದ್ರೌಪದಿಯ ಸೆರೆಸೀಳೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು 'ಮನದೊಳಗೆ ಕೌರವನ ಕರುಳನು ತನಿರಕುತ್ತವ ಕುದಿಸಿದರು' ಅಂತೆ! ಅನಾಥಳಾದ ದ್ರೌಪದಿ 'ಪತಿಗಳೆನ್ನಸು ಮಾರಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಿತಿಯ ಕೊಂಡರು' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ; ಆ ಭಾಗ ಭಕ್ತಿ ಕರುಣೆಗಳ ರಸಗಂಗಾಪ್ರವಾಹ! ಅರ್ಜುನನು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆವ ಸನ್ನಿವೇಶವೂ ಭಕ್ತಿರಸದಿಂ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅರ್ಜುನನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, 'ಕುಸುಮಾಯುಧನ ಖಂಡೆಯ'ದಂತಿದ್ದ ಊರ್ವಶಿಯಿಂದ ಶಾಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಭಾಗವಂತೂ ಶೃಂಗಾರರಸದ ತನಿರಸಪ್ರವಾಹ. ಆಕೆ 'ಜನಮನ ಸಂಕಲೆವನೆಯೊ, ಲೋಚನಮೃಗದ ತಡೆವೇಂಟೆಕಾತಿಯೋ', ಎಂಬಂತೆ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ 'ಎಳೆಯ ಬೆಳುದಿಂಗಳವೊಲೀಕೆಯ ಥಳಥಳಿಪ ಮುಖಚಂದ್ರಮನ ತಂಬೆಲರು ಸುಳಿದುದು ಸಾರತರ ಪರಿಮಳದ ಪೂರದಲಿ' ಆತನ ನಿದ್ರೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕಣ್ತೆರೆದರೆ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ 'ಕಿರಣಲಹರಿಯ ದಿವ್ಯ ರತ್ನಾಭರಣ ರುಚಿರತರ ಪ್ರಭಾಪಂಜರದೊಳಗೆ ಹೊಳೆಹೊಳೆವ ಮದನಾಲಸೆ'ಯಾದ ಊರ್ವಶಿ! ಆಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಅವನಿಗೆ 'ಸುಮನೋಹರ ಭಯಂಕರ' ರೂಪಿನ ಆಕೆ ನಪುಂಸಕನಾಗುನಂತೆ ಶಾಪಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಮೋಹಕವಾದ ಶೃಂಗಾರರಸನಿರೂಪಣೆಯಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರ್ಜುನನ ಸಂಯಮಶಕ್ತಿ, ಜೀತೇಂದ್ರಿಯರಕ್ತಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗಿಟ್ಟ ಚಿನ್ನದ ಕಳಶದಂತಿದೆ! ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವಂತಿರುವ ಕೀಚಕೋಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಭೀಮನ ಪಾತ್ರ ಸಜೀವವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೀಚಕನು ಭೀಮನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ 'ಖಳನು ಕಾಲನ ಕೋಣ ತುಳಿದಂತಿಳೆಯೊಳೊರಗಿದಾನೆ.' ಈ ವಾಯುಪುತ್ರನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿ ಆ ಅಗ್ನಿಪುತ್ರಿ. ಇವರಿಬ್ಬರು ಸೇರಿಯೆ ಶತ್ರುದಹನ. ಅವಳು ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿ, ಇವನು ಕಾರಕಶಕ್ತಿ. ೧೮ ದಿನಗಳ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ೧೮ ಅಕ್ಷೋಹಿಣಿ ಸೈನ್ಯ ಮುಡಿದುಹೋದ ಭಾರತಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರರಸಕ್ಕೆ ಅಭಾವವೆ? ಈ ಕಾವ್ಯವೇ ವೀರರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾವ್ಯ. ಭೂಭಾರ ಹರಣಕ್ಕಾಗಿ ಇಳೆಯಲ್ಲವತರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೈವಶಕ್ತಿಯ ಎರಡು ಬಾಹುಗಳು ಭೀಮಾರ್ಜುನರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರರಸ ಇಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೆ ಇದೆ. ಉಳಿದ ರಸಗಳು ಅಮುಖ್ಯವಾದರೂ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಸೊಬಗನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. 'ಪ್ರತಿಪರ್ವರಸೋದಯ'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿ ಹಾಸ್ಯರಸವನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿಯೆ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. 'ಅರಸುಗಳಿಗಿದು ವೀರ'ವಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ಮಾತಿಗೊಂದು ಸವಾಲಿನಂತೆ ಷಡ್ಡು ಹೊಡೆದು ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ ಉತ್ತರಕುಮಾರ. ರಣಹೇಡಿಯಾದ ಇವನ ವೀರವಾಣಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಿ, ನಗುವಿನ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಯನ್ನೇ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಕವಿ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಈ ಉತ್ತರನ ಪಾತ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಅಪೂರ್ವ, ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅನನುಕರಣೀಯ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳು ಅದ್ವಿತೀಯ, ಅನನುಕರಣೀಯ. ವಾಗಾರ್ಥಗಳ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರರ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ಆತನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಮಾತುಗಳ ಜೀವನಾಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಿಡಿಸಬಲ್ಲ ರಸಜ್ಞ ಆತ. 'ಕಡ್ಡಿ ತಡೆವುದೆ ಕಡಲ?', 'ಕುರುಬರೂರಲಿ ಗಾಜು ಮಾಣಿಕ', 'ಎಳಲತೆಯ ಕುಡಿ ಮೂಳಿಗೆಗೆ ತೊಲೆಯೆ?' ಇಂತಹ ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ನೀಡಿ, ಆತನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ವಾಕ್ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುತ್ತದೆ—ಕಮಲಗಣ್ಣು, ಕೃಪಣತನ, ಕಡುಲೋಲುಪತೆ, ಮರಿಮೇಘ, ನಾರಯಣ! ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ರಸಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯಬಲ್ಲ ಯಾವ ಓದುಗತಾನೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ? ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾಷೆಗೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೆ ಪಾಣಿನಿ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು 'ರೂಪಕಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ.' ಆತ ಮಾತಾಡುವುದೆ ರೂಪಕದಲ್ಲಿ. ಈ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ಕೂಗಿದುದೆಲ್ಲ ರಾಗ, ಗೆರೆಯೆಳೆದುದೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರ. 'ಅಕೀರ್ತಿಕಾಮಿನಿ ಕುಣಿವಳೈ ತ್ರೈಜಗದ ಜಿಹ್ವಾರಂಗ ಮಧ್ಯದಲಿ,' 'ಕಾರಿರುಳ ಪಟ್ಟಣಕೆ ಚಂದ್ರನ ತೋರಣವ ಬಿಗಿದಂತೆ,' 'ಅರಿವಿನ ಸೆರಗು ಹಾರಿತು,' 'ಕೋಪಾಯುಧನ ಮಸೆನಲು ಧಾರೆಗಂಗಳಲಿ,' 'ಬಂಧುದರುಶನ ಫಲವಲಾ ಸಂಸಾರ ತರುವಿಂಗೆ,' 'ಎನ್ನ ಪುಣ್ಯವ್ರಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸೊಡರಲಾ' 'ಬೀಳುಕೊಂಡುದು ಲಜ್ಜೆ,' 'ಮಹಿಮೆಯ ಕೀಲು ಕಳಚಿತು' ಇಂತಹ ರೂಪಕಗಳಿಗೆ ಕೊನೆ ಮೊದಲೆಲ್ಲಿ? ನಾರಣಪ್ಪನ ಉಕ್ತಿವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ಮಾತಿನ ಗಾರುಡಿ, ಹಿತಮಿತವರ್ಣನೆಗಳ ಸೊಗಸು—ಇವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದು. ಉತ್ತಮ ಕೃತಿರಚನೆಯೆಂಬುದು 'ಭುವನದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಮಕ್ಕುಂ' ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿಗೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಉದಾಹರಣೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(ii) ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ಸು. ೧೫೦೦)

ವ್ಯಾಸಭಾರತವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವನು 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ'ನಾಗಿರುವಂತೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದವನು 'ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ'ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾಗಿರುವಂತೆ ತೊರವೆಯ ನರಸಿಂಹನು ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಇಷ್ಟದೈವವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಗದುಗಿನ ಭಾರತ, ಇದು ತೊರವೆಯ ರಾಮಾಯಣ. ಇಬ್ಬರೂ ಭಾರತದ ಎರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗವತ ದೃಷ್ಟಿಯಿದೆ. ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳ ನಾಯಕರನ್ನು ಭಗವಂತನೆಂದು ನಂಬಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೈದುಂಬಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಹೋಲಿಕೆ. ಆದರೆ ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ಈ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾನಾತನಿಗೆ ಸಮಾನನೆನ್ನುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಮಾತ್ರ ನವಿಲನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಂಬೂತ ಪುಕ್ಕ ತೆರೆದುಕೊಂಡಂತೆ!

ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ ೫೦೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಬೃಹತ್ಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗದಷ್ಟನ್ನು ಯುದ್ಧ ಕಾಂಡವೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಈತನ ಭಾಷೆ ಸರಳ, ನಿರೂಪಣೆ ನಿರರ್ಗಳ, ಶೈಲಿ ಪ್ರಸಾದಪೂರ್ಣ. ಈತ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಉಗ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಕನ್ನಹಾಕಿ ತುಷ್ಟಿಪುಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ದರ್ಶನ, ಧ್ವನಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಕಿರುದೊರೆಯೇ ಹೊರತು ಮಹಾನದಿಯಲ್ಲ. ಕವಿಯು ಮಹಾಕವಿಯಲ್ಲ, ಭಕ್ತ ಕವಿ. ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಶಿವನು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಮಾನವಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ಆತನಲ್ಲಿ ದೇವತ್ವದ ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೀತೆಯೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, 'ವಿಶ್ವಮಾತೆ ಲೋಕದ ಮಹಾಮಾಯಾ ವಿನೋದೆ.' ಹೀಗೆ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಅಲೌಕಿಕದ ಪ್ರಭಾವಳಯದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಪಾತ್ರಗಳ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಾದುದರಿಂದ ಇದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಇಂಪನ್ನೂ ತಂಪನ್ನೂ ಕೊಡಬಲ್ಲದು.

ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ (೧೪೩೦)ನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನು ಬೊಬ್ಬೂರು ರಂಗಕವಿ (೧೭೬೦) ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯ ಕಾಲ ಇವೆರಡರ ಮಧ್ಯದ್ದು. ಕುಮಾರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವ್ಯಾಸನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ವೀರನಾರಾಯಣ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ, ಈತನ ಹೆಸರನ್ನೂ ನರಹರಿ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈತನಿಗೆ 'ಕವಿರಾಜ ಹಂಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು 'ವೈರಾವಣ ಕಾಳಗ'ವನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನಂತೆ!

(iii) ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦)

ವಿಜಯನಗರದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ (೧೫೦೯–೧೫೨೯)ನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ 'ಸುರನದಿಯ ಯುಮುನಾತರಂಗಿಣಿ ಬೆರೆಸಿ ಹರಿವಂದದಲಿ', ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟ ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆದು 'ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಭಾರತ ಕಥಾಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೆ 'ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಕುಲ ಸಾರ್ವಭೌಮ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿದೆ. ಆತನಿಗೆ ಕವಿಹೃದಯವಿದ್ದಿಯಾದರೂ ಈ ಬಿರುದು ಆತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಕಟಾಕ್ಷ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು. ತಿಮ್ಮಣ್ಣಕವಿಯ ಗ್ರಂಥವೇನೂ ದೊಡ್ಡದೆ; ೩೦೦೬ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೆಲ್ಲಿ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣನೆಲ್ಲಿ? ಆ ಸೂರ್ಯನ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸೊಡರು ಅಷ್ಟೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಾವ್ಯಭಾಗ ರಸಭರಿತವಾದುದಲ್ಲ; ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಜನ ಅಥವಾ ಋಷಿಗಳ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ರಾಜನೀತಿ, ವೇದಾಂತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಹೃದಯದ ರಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಿಡಿಸುವಂತಹುವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನೀರಸವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡುದೇ ತಪ್ಪು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ತಿಕ್ಕಣ್ಣ ಮತ್ತು ನನ್ನಯ್ಯ ಕವಿಗಳು ಬರೆದಿರುವ ತೆಲುಗು ಭಾರತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಕವಿಯ ಆತ್ಮವಿಕಸನದ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

(iv) ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೦)

ಶುಕಮುನಿರಚಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಗವತವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಈ ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಇದು 'ಸದಾನಂದಾಖ್ಯಯೋಗಿಯ ತೊದಲು ನುಡಿ', 'ಗೋಪಿನಾಥನು ಮಂಗಳವನೀವನು ಸದಾನಂದಾಖ್ಯಮುನಿವರಗೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಸದಾನಂದ ಯೋಗಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಬರೆದವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ', ರಾಮಾಯಣ ಬರೆದವ 'ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ'ಯಾದಂ ಭಾಗವತವನ್ನು ಬರೆದ ಸದಾನಂದಮುನಿ 'ನಿತ್ಯಾತ್ಮ ಶುಕಯೋಗಿ' ಎಂ ಕಾವ್ಯನಾಮವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಕುರಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಾರವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆದಿದೆ. ನಿತ್ಯಾತ್ಮನಾಥ, ವಿದ್ಯಾನಾಥ, ಸದಾ ನಂದಯೋಗಿ, ನಿರ್ವಾಣನಾಥ, ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥ—ಈ ಐದು ಜ ಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತದ ಬೇರೆಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವರೆಂದೂ, ಅವರು ಐವರೂ ನವನಾಥ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೆಂದೂ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆ (ಸಂ. ೧೨. ಸಂ. ೩)ದ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಸ್. ಮುಗಳಿಯವರು ಭಾಗವತದ ಹತ್ತು ಸ್ಕಂಧಗಳನ್ನು ಆರಾಧ್ಯೇಂದ್ರ ಬರೆದನೆಂದೂ, ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಕಂಧವನ್ನು ಸದಾನಂದ ಶಿವಯೋಗಿ ಬರೆದನೆಂದೂ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ಕಂಧವನ್ನು ನಿರ್ವಾಣನಾಥ ಬರೆದನೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲೂ ಆಧಾರವಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನಿಗಿಂತ ಈಚೆಯವನೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ; ಏಕೆಂದರೆ ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲ ನಾಥನ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾವ್ಯವಾದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟ ಪೌಲೋಮ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಕಪರ್ವಗಳ ಕಥೆಯಿದೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪ್ರಭಾವ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಕರಣವಿರೋಧ ವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಂದ ಈಚೆಯವನು ಎಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಅಚ್ಯುತಾರಣ್ಯಯತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೮–೧೫೨೯) ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತರಾಯ (೧೫೩೦–೧೫೪೨) ರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇತನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ೧೫೩೦ ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು.

ಭಾಗವತವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದೂವರೆಯಷ್ಟಿದೆ. ಇವರಕವಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿರುವುದು 'ಅಖಿಳಭವರೋಗ ಹರವಿದು' ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ. 'ಹರಿಗುಣಸ್ತುತಿ, ಹರಿಸ್ಮರಣೆಯಣು ಶರಣಜನ ಸತ್ಕೀ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಂಸ್ತುತಿ, ಹರಿಪದಾಂಬುಜಶಕ್ತಿ, ತತ್ಸಾಧನದ ವಿಸ್ತಾರ, ಹರಿನಿಜ ಜ್ಞಾನೋಪಲಾಲಿತ ಪರತರಾನಂದಾನುಭವ' ಇವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಕೋಶ ಇದು. ಕವಿ ತನ್ನ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾದ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಕನ್ನಡದ ಕೃತಿಯೆಂದವಜ್ಞಾಪನ್ನರಾಗದಿರ ಕಟ ದರ್ಪಣ ಕನ್ನಡಿಯಿದೆಂದೆಂಡಡಾವುದು ಕೊರತೆ?' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಈತನ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರು. ಕವಿಯ ಕೃತಿರಚನೆ ಸರಳವಾಗಿ ಸತ್ವ ಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆತನ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಗಳತೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ವಾದ, ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆ—ದೇವಕಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಹೊರಟ ಕಂಸನನ್ನು ವಸುದೇವ 'ಮುಳ್ಳು ಕಾಲಲಿ ಮುರಿದೊಡಕಟಾ ಹುಲ್ಲಸುಡು ವರೆ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ; ದೇವಕಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತುದು 'ನೆರೆ ದಂಡಕ್ಕೆ ಧನವನು ಗಳಿಸುವಂತೆ! ಇಂದ್ರನು ಮಳೆಗರೆದಾಗ 'ಗೋಕುಲವ್ಮೈದೆ ನೀರೊಳೆ ಗಿಟ್ಟ ಮೃತ್ತಿಕೆಯಂತೆ 'ನೆನೆದುದು'. ಜನರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮರನ್ನು 'ಕಣ್ಣಲಿ ಮುಳಗಿ ನೊಗೆದೀಂಟೆದರು'; ಕಂಸವಧೆಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ 'ಕಣ್ಣಲಿ ಮುಕ್ಕುಳಿಸಿದನು ಮಗಧಪತಿ ರೋಷಾಗ್ನಿಯರವಣೆಯ', ಹಲಧರ ನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತ ಜರಾಸಂಧನಿಗೆ 'ಕೆತ್ತಿದವು ಮೀಸೆಗಳು, ಕಂಗಳು ಹೊತ್ತವರುಣಚ್ಛವಿಯನ್ನೆತಹ ಮೃತ್ಯುವಿನವೋಲಿದಿರುಗೊಂಡನು.' ಈ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ನೆನಪಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತವೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಕಾವ್ಯದಂತೆ 'ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿ' ಯಲ್ಲಿದೆ. ಕವಿಯ ಈ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸ್ಕಂಧ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆ, ರುಕ್ಮಿಣೀಕಲ್ಯಾಣ, ಕುಚೇಲೋಪಾಖ್ಯಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿವೆ.

(v) ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦)

ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನಿಗೆ ರನ್ನ, ಮಹಾಕವಿ ಹರಿಹರನಿಗೆ ರಾಘವಾಂಕ ಜೋಡಿ ಯಾಗಿ ದೊರೆತಂತೆ ಮಹಾಕವಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೋಡಿ ಒದಗಿದೆ. ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಅವರ ಕವಿಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಇಬ್ಬರೂ ಪಾಂಡವರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಇಬ್ಬರ ಕಥಾನಾಯಕನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ; ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣಚರಿತಾಮೃತವೆಂದು ಕರೆದು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನದು ವ್ಯಾಸಭಾರತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನದು ಜೈಮಿನಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಭಾರತ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಿಂದ ಉದಿಸಿರುವ ಈ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳೆನ್ನುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನತನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಹರಿಹರವಿಭೇದದ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಸರ್ವಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಪಂಡಿತಪಾಮರರ ಗೌರವಾದರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಸದೃಶಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಹಿಮಾಚಲಸದೃಶವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ನಾದಮಾಧುರ್ಯ—ಷಟ್ಪದಗಳ ಝೇಂಕಾರ—ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನದು ಪ್ರಾಸಾದಿಕವಾಣಿಯಾದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ 'ಗೀರ್ವಾಣ ಪುರನಿಲಯು ಲಕ್ಷ್ಮೀವರಂ ತಾನೆ, ಸಂಗೀತಸುಕಲಾ ನಿಪುಣನು ವೀಣೆಯಿಂ ಗಾನಮಂ ನುಡಿಸುವಂದರೊಳೆನ್ನ ವಾಣಿಯಿಂ ಕವಿತೆಯಂ ಪೇಳಿಸಿದನ್' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವೂ ಪ್ರಾಸಾದಿಕವಾದುದೇ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಭಾರತದ ಕರ್ತೃವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ಅಣ್ಣಮಾಂಕನ ಮಗನೆಂದೂ, 'ಕವಿಚೂತವನಚೈತ್ರ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತೆಂದೂ, ದೇವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನು ಆತನ ಆರಾಧ್ಯದೈವವೆಂದೂ ಆತನ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನು 'ಸುರಪುರ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ದೇವಪುರ'ಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಊರು ಕಡೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವನೂರೆ? ರಾಯಚೂರು ಬಳಿ ಇರುವ ಸುರಪುರವೆ? ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೌವನಾಶ್ವನ ಭದ್ರಾವತಿಯನ್ನು ಅನುಭವೈಕವೇದ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ, 'ಸುರಪುರ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ದೇವಪುರ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅರ್ಚಕರು ಕವಿಯ ವಂಶದವರಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ದೇವಪುರದ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಆತನು ದೇವಪುರದವನೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಹುಜನ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತನ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವೂ ಬಹಳ ತೊಡಕಾಗಿದೆ. ಗೋಪಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೦) ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ೧೬೦೦ಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನವನು ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಎಷ್ಟು ಹಿಂದಿನವನು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಭದ್ರಾವತಿಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಗರದ ವೈಭವ—ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವೈಭವ—ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೦ ಎಂದು ಶ್ರೀ ತಿ. ತಾ. ಶರ್ಮರು (ಶ್ರೀ ತ.ಸು. ಶಾಮರಾಯರ ಜೈಮಿನಿಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹದ ಮುನ್ನುಡಿ) ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಕಾವ್ಯವು ಪಂಡಿತಪಾಮರರಿಗೆ, ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರ ಕನ್ನಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೇ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಓದಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬಲ್ಲವನೆ ಅಂದಿನ ವಿದ್ಯಾದಿಗ್ಗಜ. ಇದು ಹೀಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಕಥೆಗಳು. ಯೌವನಾಶ್ವ, ನೀಲಧ್ವಜ, ಚಂಡಿ, ಸುಧನ್ವ, ಪ್ರಮೀಳೆ, ಚಂದ್ರಹಾಸ, ಬಕದಾಲ್ಭ್ಯ—ಕಾವ್ಯದ ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಕಥೆಯ ಮೇಲೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ, ಆತನ ಕಾವ್ಯ. ಕಥೆಯ ಆರಂಭ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಮುಕ್ತಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಕಲಾಕೌಶಲ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ; ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಓದುಗರ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತಾ, ಈಟಿಯ ಎಸುಗೆಯಂತೆ ಅವಿರಾಮಶೀಲವಾಗಿ ಸಾಗಿ, ಮುಕ್ತಾಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಜೈಮಿನಿಭಾರತ ಪಾಂಡವರ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ಕಥೆ; ಆ ಯಾಗದ ಕುದುರೆ ಭೂಮಂಡಲವಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ ವೀರರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವೀರರಸ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾವ್ಯ. ಯುದ್ಧದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಸರಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ಉತ್ತರಕುಮಾರನನ್ನು ಕೂಡ ಸಂಗ್ರಾಮಶೂರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಮಾತಿನ ಮೋಡಿಯುಳ್ಳವನು. 'ತಲೆ ಬೀಳಲಟ್ಟೆಗಳು ಕಾದುವವು, ನೆಲಕುರುಳೆ ತಲೆಗಳೆದ್ದಾಡುವವು, ಕೈದುಗಳ ನಿಲುಕುವವು ಖಂಡಿಸಿದ ತೋಳ್ಗಳ್, ಉರೆ ಕಡಿದ ಕಾಲ್ಗಳ್ ಮುಂದಕಡಿಯಿಡುವುವು'—ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಹೇಡಿಯ ಧಮನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವೀರರಸ ಸಂಚಾರವಾಗಿ ಅವನು ಕೆರಳಿದ ಕೇಸರಿಯಾದಾನು!

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿಭಾರತ ವೀರರಸದಷ್ಟೆ ಇತರ ರಸಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನಿತ್ತಿದೆ. ವಿಶ್ವಮೋಹಕವಾದ ಶೃಂಗಾರರಸ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಆತನು ತನ್ನ ಓದುಗರನ್ನು ಹರ್ಷಪುಳಕಿತರನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ ಮೈಮರೆಸುತ್ತಾನೆ. 'ಅಂಗಜನ ಸೊಕ್ಕಾನೆ'ಗಳಂತೆ, 'ಅಂಗಜನ ಜಯಸಿರಿ'ಯಂತೆ ಇರುವ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ, ಅವರ ಶೃಂಗಾರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. 'ವಿಮಲಸುಮತಿಯಂ ತಾಯೆನಗೆ ತಾಯಿ ನಗೆಗೂಡಿ ನೋಡಿ' ಎಂಬ ಕವಿಪ್ರಾರ್ಥನಗೆ 'ತಥಾಸ್ತು' ಎಂದು ತಾಯಿ ಶಾರದೆ ಹೇಳಿದಳೊ ಎಂಬಂತಹ ಸುಂದರ ಹಾಸ್ಯರಸವೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ. ಚಂಡಿಯ ಕಥೆ, ಭೀಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇಲ್ಲಿನ ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಕರುಣರಸದ ಕೋಡಿಯನ್ನೆ ಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಬಹುದೊಡ್ಡ ರಸಜ್ಞ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಕವಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವನಾದರೂ, ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿರತ್ನವೆಂಬಂತೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪುರಾಣರೂಪವಾಗಿರುವ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಥದಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದೂ, ಮೂಲಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹಿಗ್ಗಿಸಿ ಕುಗ್ಗಿಸಿರುವುದೂ ಆತನ ಹಿತಮಿತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಸಾಕ್ಷಿ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಮೂಲಪುರಾಣವು ಕವಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿರುವುದು, ಆತನ ರಸಮಯವಾದ ವರ್ಣನಾಚಾತುರ್ಯದಿಂದ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ರೂಪಶೀಲಗಳ ವರ್ಣನೆಯಂತೆಯೆ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಯೂ ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭಾಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಂದು, ಪುನೀತರಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ. ಆತನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಬಲ್ಲ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಕಲಾಕುಶಲತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಿವಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ತರುವ ಸಂಗೀತಗಾರನ ಸ್ವರಜ್ಞಾನವೂ ಸೇರಿದೆ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು 'ರೂಪಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ'ಯಾಗಿರುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು 'ಉಪಮಾಲೋಲ'ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಉಪಮೆಗಳು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿವೆ. ಆತನ ಉಪಮೆಗಳೆಂದರೆ ಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಮೂಡುವ ಸೂರ್ಯನ ಎಳೆಬಿಸಿಲಿನ ಹೊಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ನಳನಳಿಸಿ, ತಣ್ಣನೆ ಬೀಸುವ ತೆಳುಗಾಳಿಗೆ ತಲೆಯೊಲಿದು ನಲಿದಾಡುವ ಹಚ್ಚನೆಯ ಹೊಸ ಹಸುರಿನಲ್ಲಿ, ಗರಿಗೆದರಿ, ಮಳೆಬಿಲ್ಲಿನ ಮರಿಗಳಂತೆ ಮನೋಹರವಾಗಿ ನರ್ತಿಸುವ ಮಯೂರಗಳು.' ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಸೀತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ವನವಾಸಕ್ಕಟ್ಟಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ 'ಬಿರುಗಾಳಿ ಪೊಡೆಯಲ್ಕೆ ಕಂಪಿಸಿ ಫಲಿತ ಕದಳಿ ಮುರಿದಿಳೆಗೊರಗುವಂತೆ' ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಳಂತೆ! ಮೈಮರೆತ ಸೀತೆ 'ಬೇಗೆಯ್ದು ಬಿಸುಟೆಳೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ' ಇದ್ದಳಂತೆ! ಚಂದ್ರಹಾಸನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೆಂದಿದ್ದ ದುಷ್ಟ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬುದ್ಧಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ವಿನೀತನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದುದು 'ಕ್ರೂರ ನಕ್ರಾಕುಲದೊಳಿಡಿದಿರ್ದ ಪೆರ್ಮಡು ಗಭೀರನಿರ್ಮಲ ಜಲದೊಳೆಸೆವಂತೆ' ಇತ್ತಂತೆ.

ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರ, ರಸ—ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಕಾವ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಆತನು ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾರಣನಾದ ಕವಿ. ಆತನು ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ; ಆದರೆ ಆತನ ಪ್ರಜ್ಞಾವಲಯವೇ ಅವರ ನಾಟ್ಯರಂಗ. ಆತನ ಕವಿತೆ ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಲ್ಲ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಪಾತ್ರ.

(vi) ರಂಗಾಚಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೦)

ಈತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರ-ನಾರದ ಸಂವಾದ ರೂಪವಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪದ್ಯ ರಚನೆ ಸರಸವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆಮಾಡಹೊರಟ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಲ್ಲಿ ಈತ ಮೊದಲನೆಯವನು.

(vii) ಗೋವಿಂದ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೮೧)

ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ 'ನಂದಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಚಿತ್ರಭಾರತ' ಎಂಬ ಎರಡು ಬೃಹದ್‍ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಗೋವಿಂದಕವಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೮೧ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನೆಂದು ಆತನ ಚಿತ್ರಭಾರತದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆತನು ಕರಣಿಕನಾದ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬುವನ ಮಗನೆಂದೂ, ಮದನಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಯ ಭಕ್ತನೆಂದೂ, ಭೀಮರಥೀತಿರದ ಬುಯ್ಯರ ಗ್ರಾಮ (ಷೋಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ) ದವನೆಂದೂ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯನ್ನು ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕರೆತರುವಂತೆ ಶಿವನಿಂದ ಆಜ್ಞಪ್ತನಾದ ನಂದಿಯು 'ಇಂದುಧರನ ರೂಪಂದಳೆದು' ಆಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಶಿವೆ ಶಿವನೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಆತನನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ತನ್ನ ಅಚಾತುರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗೊಂಡ ನಂದಿ, ಶಿವೆಯನ್ನು ಶಿವಸಾನ್ನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ, ಪುನಃ ತನ್ನ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಬಗೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಳವಾವುದೆಂದು ಗಣನಾಥ ಕೂಷ್ಮಾಂಡನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆತ ಶೈವಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇದೇ 'ನಂದಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'ದ ಕಥಾವಸ್ತು. ಕವಿಯು ತನ್ನ 'ಕಾವ್ಯ 'ಸುಲಿದ ರಸಗಂಧಿವಾಳೆಯೊಳು ಜೇನ್ದಳಿದಂತೆ' ಸವಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತಿರುಳಿಗಿಂತ ಚಿಪ್ಪೇ ದಪ್ಪವಾಗಿರುವ ನಾರಿಕೇಳಪಾಕ, ಆತನ ಗ್ರಂಥ. 'ಆನೆ ಹೋದುದೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲವೆ ಜಗದೊಳು?' ಎಂದು ಕವಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಈ ಕವಿಗಜ ನುಗ್ಗಿ ಹೋಗುವ ಹಳುವದಲ್ಲಿ ಓದುಗರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುವುದು ಕಷ್ಟ: ಹೋದರೂ ಕಬ್ಬಿನ ಗದ್ದೆಯೇನೂ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ, ಜೊಂಡಿನ ಜೌಗು ಪ್ರದೇಶ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನಮೆಳೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ, ಬಿಗಿಯಾಗಿದೆ, ಬಿರುಸಾಗಿದೆ, ಆದರೂ ತಿರುಳಿ ಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲ. ಎಂಟಾಣೆ ಖರ್ಚುಮಾಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಲಾಭ.

'ಚಿತ್ರಭಾರತ' ಮೂವತ್ತು ಸಂಧಿಗಳ ಕಾವ್ಯ. ಇದನ್ನು ಕವಿ 'ಮಹಾ ಕಾವ್ಯ'ವೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಶುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೆ ಕೃತಿ ಚಮತ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾವ್ಯ. 'ಸಾರಮಿದು ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಂ' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯವಿದೆ. ಕವಿಯ ದೈವಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

(viii) ತಿರುಮಲ ಭಟ್ಟ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೦)

ಈ ಕವಿ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ೩೭೭ ಪದ್ಯಗಳ 'ಶಿವಗೀತೆ'ಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ಸತ್ಕವಿಶಿರೋವರಮಣಿ' ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಈತ ಕೆಳದಿಯ ದೊರೆ ವೆಂಕಟಪ್ಪ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೮೬-೧೬೨೯)ನ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ. ತನ್ನ ಪೋಷಕನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಶಿವಗೀತೆ'ಯನ್ನು ಅಂಧ್ರದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದನಂತೆ! ಒಳಗೆ ಅಮೃತದಂತಹ ರಸವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಕರಟ ಸಪ್ಪುಗಳಿಗೆ ಹೆದರುವ ಜನರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತತ್ತ್ವ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ 'ಸಕಲರರಿವಂತೆ ವಿರಚಿಸುವೆನೀ ಕೃತಿಯನು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಭಗವದ್ಗೀತೆಗಿಂತಶ್ರೇಷ್ಠವಂತೆ! ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಹೊರಟ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ಬೋಧಿಸಹೊರಟ ಗೀತೆಯೆಲ್ಲಿ ? 'ಭುವನೋಪಕಾರಕ್ಕೆ ನರನಾದ ಹರಿಗೊರೆದ ಶಿವಗೀತೆಗಾ ದೊರೆಯೆ' ಅದು? ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. ಆತನ ತರ್ಕಸರಣಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಗುಣವಿದೆ. ಕಠಿಣವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾದ ಉದಾಹರಣೆಯೊಡನೆ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಕವಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯು ಕೀಳಾದುದಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನ ವಾಹನವಾದ ನಂದಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜನನದ ಘೋರದುಃಖವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ 'ಮತಿಗೆಟ್ಟಧೋಮುಖನಾಗಿ ನೆಟ್ಟನೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳ್ವ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಟ್ಟಳೆಯನೇನೆಂಬೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿ, 'ನಟ್ಟ ಸುಜ್ಞಾನದೀ ಪುಟ್ಟನಳಿದಪನೆ ಚದುರಂ' ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆಯುವುದು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ.

(ix) ಸೋಮನಾಥ ಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೦೦)

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮರ ಜನನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಂಸವಧೆಯವರೆಗಿನ ಕಥೆಯು ನ್ನೊಳಗೊಂಡ 'ಅಕ್ರೂರ ಚರಿತೆ'ಯನ್ನು ಈತ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನನ್ನೂ, ಅನಂತರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈಶ್ವರ, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ, ಶಾರದೆ, ಮನ್ಮಥ, ವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತದ ಶರಧಿಯೊಳಗಕ್ರೂರಚರಿತೆಯನೊರೆವೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ರೂರನ ಕಥೆಗಿಂತ ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ಬರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಕಷ್ಟು ರಸಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಈತನಲ್ಲಿ ಅಭಾವ. ಅನೇಕವೇಳೆ ಈತನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಮಾತುಗಳನ್ನೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೇನು? ಕಾಕಃ ಕಾಕಃ, ಪಿಕಃ ಪಿಕಃ.

(x) ನರಹರಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦)

ಈತನು ಕಾವೇರೀತಿರದ ಬಲ್ಲಳಪುರದ ಪ್ರಭು. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರದ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಪ್ರಹ್ಲಾದಚರಿತ್ರೆ'ಯನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ಪೊಸ ರಸಾಲಂಕಾರ ಜಾಣ್ಣುಡಿಯೆಸೆವ ಪದಬಂಧಗಳ ಶಬ್ದದ ಗಸಣಿಯರಿತವನಲ್ಲ' ಎಂಬ ನಮ್ರತೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಗರುಡಗಿರಿವಾಸನನ್ನು ತನ್ನ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನುಡಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ 'ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರದ ಸುಖವು' ಹೊಸ ಕುಸುಮಪರಿಮಳವನಳಿ ಭುಂಜಿಸುವವೊಲು, ಜೀಮೂತನಾದಗಳೆಸೆಯೆ ಶಿಖಿ ಕುಣಿವವೊಲು ಬೆಲ್ಲದ ರಸವ ಡಗೆಹತ್ತಿದವ ಸವಿವೊಲ್' ಎಸೆವುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಮಾತು ಸತ್ಯದೂರವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಿದೆ; ಆತನ ಮಾತು ಸರಳ, ಶೈಲಿ ಬಂಧುರ, ಕವಿತೆ ಭಾವಗರ್ಭಿತ. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು–ಪ್ರಹ್ಲಾದರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ತಂದೆ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು, ಹರಿಯ ಸ್ನೇಹ 'ತಿಮಿರದ–ರವಿಯ ಸಖತನದ ಗಾದೆಯಹುದಂತ್ಯದಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಆ ಮಗ—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅರಸುತಿಹ ಲತೆ ಕಾಲ ತೊಡಕಲು । ಹಂದು ಬಿಸುಡುವರುಂಟೆ ? ಸಿರಿ ಬ
ಲರಿವರಿದು ಪದದೊಡೆದು ನೂಕುವರುಂಟೆ? ಹಸಿದಿರಲು
ಕರೆದು ಕ್ಷೀರಾನ್ನವನು ಬಡಿಸಲು । ಹೊರಗೆ ಸೂಸುವರುಂಟೆ? ಸೀಧರ
ಸ್ಮರಣೆ ಬಾಯಿಗೆ ಬರಲು ನಾನದನೆಂತು ಬಿಡಲೆಂದ.

ಇಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಛಾಯೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೂಡಿದೆ. ಯಾವ ಕವಿ ಯಾದರೂ ಆ ಮಹಾಕವಿಯ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ವಾಣಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗ ದಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

(xi) ವೆಂಕಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦)

ಈತನು 'ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಪ್ರಬಂಧ' ಎಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು 'ಬೆಟ್ಟದಕೋಟೆರಾಯ'—ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿಮವದ್ಗೋಪಾಲ ಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟದಕೋಟೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ—ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿರು ವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವನಾಗಿದ್ದು, ಹಿಮವದ್ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಯ ಭಕ್ತ ನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ಈತನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈತನ ಬಂಧ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ ರಮ್ಯವಾಗಿರು ವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಕವಿಸಮಯಕ್ಕೆ ಶರಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಕಾವ್ಯ ಅಸಮಗ್ರವಂತೆ! ಅಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ನೋಡದೆ ಏನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

(xii) ನಾಗರಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦)

ಈತನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾಲದೇಶಗಳ ವಿಚಾರ ವಾಗಿ ಆತ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಕವಿಯು ಕಾಶ್ಯಪಗೋತ್ರದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಮಗ, ಶಂಕರ ಗುರುವಿನ ಶಿಷ್ಯ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಆತನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಪಂಡರಿ ವರದ ವಿಟ್ಠಲರಾಯ ರಕ್ಷಿಪುದು' ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆತ ಪಂಡರಾಪುರದ ಪ್ರಾಂತದವನಿರಬಹುದು. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು 'ವಾಸುದೇವ ಕಥಾಮೃತ' ಎಂದು ಕರೆದು 'ವಿಶ್ವಾಸದಿಂ ನೆರೆ ತಿಳಿದು ಸುಖಿಸುವುದು, ಆಸೆಯೆಲ್ಲವ ಬಿಟ್ಟು ಮುನಿಗಳು, ಹರಿಪರಾಯಣರು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಭಾಗವತ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಮೂಲದ ಒಂದೊಂದು ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಷಟ್ಪದಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ, ೭೩೭ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೂಲದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು, ಸೂತ್ರರೂಪವಾದ ಭಾಷೆ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಹಿಂಜಿದ ಹತ್ತಿಯಂತಿದೆ. ಮೂಲದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಪ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯವನ್ನು ಲಲಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನೆಂಬುವೆ ಇದರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

(xiii) ರಂಗನಾಥ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೫)

ಈತನು 'ಅನುಭವಾಮೃತ' ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿರೂಪಣೆಯ ಗ್ರಂಥ ವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ರಂಗಾವಧೂತ, ಮಹಲಿಂಗರಂಗ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯನಾಮಗಳೂ ಉಂಟು. ಈತನ ತಂದೆ 'ಸಹವಾಸಿ' ವಂಶದ ಮಹಲಿಂಗದೇವನೆಂದೂ, ಗುರು ಸಹಜಾನಂದನೆಂದೂ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಸಹವಾಸಿ' ಎಂಬ ಈತನ ವಂಶದ ಹೆಸರು ಸವ್ವಾಶೆ (೧೨೫) ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೧೨೫ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನದವರಾದ ಈ ಸವ್ವಾಶೆಗಳು ಶಾಂಕರ ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿಯವರಾಗಿದ್ದು, ರಂಗನಾಥನು ಈ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಶ್ರೀ ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯನವರು 'ಅನುಭಾವಾಮೃತ'ದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಮಾಯೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ 'ಉಚ್ಚಂಗಿಕೋಟೆಯ ಪೋಲು ಹೆಚ್ಚುವುದು, ಆಲಿಸಿದರೊಮ್ಮೊಳನು' ಕೋಟೆಯ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಹುರುಳಿಲ್ಲ—ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನು ಆ ಕೋಟೆಯ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಿನ ಪ್ರದೇಶದವನಾಗಿರಬೇಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಊಹೆಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಕವಿಯು 'ಸಂಬಾಳಿಸು', 'ರಂಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ರಂಗನಾಥನು ಶಿವೋಪಾಸಕನಾದ ಅದ್ವೈತಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಆತನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕವಿ ಶ್ರೀಶೈಲದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಿಗೆ ಅಂಕಿತಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

'ಅನುಭವಾಮೃತ'ವು 'ಅಖಿಳವೇದಾಂತಾರ್ಥವನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ' ಸಕಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಸರಳ, ಸುಲಭ, ಸುಭಗವಾದ ೮೦೦ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕವಿಯು ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿ ದರ್ಪಣ ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಏನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತಾನು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯ ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ಪೀಠಿಕೆಯೊಡನೆ—

ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣಿನಂದದಿ। ಕಳೆದ ಸಿಗುರಿನ ಕಬ್ಬಿನಂದದ
ಲಳಿಸಿದುಷ್ಣದ ಹಾಲಿನಂದದಿ ಸುಲಭವಾಗಿರ್ಪ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಲಲಿತವಹ ಕನ್ನಡದ ನುಡಿಯಲಿ । ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಳು ತನ್ನ ಮೋಕ್ಷವ
ಕಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಲದೆ? ಸಂಸ್ಕೃತದಲಿನ್ನೇನು?

ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ವಾದ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಮಾನವನು ಉದ್ಧಾ ವಾಗುವ ಮಾರ್ಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಆ ಜ್ಞಾನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತವೇಕೆ? ತಾಯಿಯ ಹಾಲು ಸಿಕ್ಕುವಂತಿದ್ದರೆ, ಗೋಕ್ಷೀರವೇಕೆ?

ರಂಗನಾಥನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಹೃದಯವುಳ್ಳವನು. ಗಹನವಾದ ವೇದಾ ತತ್ವಗಳು ಕೂಡ ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತದ ವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತವೆ. ಯೌವನ, ಧನಸಂಪತ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿದ್ದವರಿಗೆ ಆಧ್ಯಾ ಅಳವಡದಂತೆ!

ಮೊದಲೆ ಮರ್ಕಟ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯದ । ಮದವೆದೆಯು ಹಿಡಿದಿರಲು ವೃ
ತುದಿಯ ಕಾಲನು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಕುಣಿದಾಡುವಂದದಲಿ
ಅಧಿಕಧನ ಸಂಪತ್ತು ಯೌವನ । ವೊದಗಿರಲು ವನಿತಾದಿ ವಿಷಯಾ
ಸ್ವದನೆನಿಸಿಯೊಡಲರಿಯದವಗಧ್ಯಾತ್ಮವೇಕೆಂದ

ಸುಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ನಾನಜಪಾದಿಗಳು ವ್ಯರ್ಥ—

ಮೀನು ನೀರೊಳಗಿದ್ದೊಡೇನೈ । ಧ್ಯಾನವನು ಬಕ ಮಾಡಲೇನದು
ಕಾನನವನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಮರ್ಕಟವಿದ್ದೊಡೇನಲ್ಲಿ
ಮೌನದಲಿ ಕೋಗಿಲೆಯಿರಲ್ಕದ । ಕೇನು ಫಲ ಸುಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ
ಮೌನಮೊದಲಾದವರೊಳೇನೆಲೆ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ

'ಮರ್ಕಟಗೇಕೆ ಮಾಣಿಕ?', 'ನಾಯಿಗೇತಕೆ ನವರಸಾನ್ನವು', 'ನರಿಗ ರನು ಸೇರುವವೆ?' 'ಕತ್ತೆಯರಿವುದೆ ಕಸ್ತುರಿಯ', 'ನರಿಗೇಕೆ ಸುರಲೋಕ' 'ರಾಣಿಯೇಕೆ ನಪುಂಸಕಗೆ'—ಇಂತಹ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಉಪಮಾ, ರೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದರೊಡನೆ ಕಾವ್ಯಾ ನಂದವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಕವಿಯು ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ನಿರೂಪಣೆ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಅದ್ಭುತವಾದ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪ್ರತಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಬ್ರಹ್ಮಾ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯೋಗಿಗಳೆಂಬುವರು ಮೂಲದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಇದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ!

(xiv) ಬೊಬ್ಬೂರು ರಂಗ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦)

ಚಿತ್ರದುರ್ಗಜಿಲ್ಲೆಯ ಘನಪುರಿ (ಹಿರಿಯೂರು) ಯಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕಾಗ್ರಣಿಯಾಗಿ 'ಪಂಪಾವಿರೂಪಾಕ್ಷಶತಕ'ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ ರಂಗಕವಿಯ ಮಗ ಬೊಬ್ಬೂರು ರಂಗ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಬೊಬ್ಬೂರಿನ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಈತನ ಕುಲದೈವವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಂಬಿಕಾ ವಿಜಯ'ವನ್ನೂ ವಾರ್ಧಕದಲ್ಲಿ 'ಪರಶುರಾಮರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನೂ ಬರೆ ದಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು 'ಸುಕವಿಗಳ ಕರಮುಕುರ', 'ಕುಕವಿಗಳು ಎದೆಗಿಚ್ಚು' ಎಂದೂ, ತಾನು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕುಮಾರವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಈ ನಾಲ್ವರೇ 'ಕೃತಿಸ್ವಜಿಸುವತಿದಿಗ್ಗಜರು, ತಮಗಿದಿರಾರು ಧರಣಿಯಲಿ?' ಎಂದೂ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನಂತೆ ಈತನೂ 'ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಪರರನು ಸರಿಸದೊಂ| ದಗ್ಗಳಿಕೆ ಭಾಮಿನಿಯಷಟ್ಪದಿ ಮುಗ್ಗಿಸದೆ ಕರಪುಸ್ತಕದಿ ಪದ ಗಳು ನಿರ್ಮಿಸುವ' ಎಂದು ತನ್ನ ಹಿರಿತನವನ್ನೂ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. 'ಮಿಯಾಂ' ಎಂಬುದನ್ನೆ ಆರ್ಭಟವೆಂದುಕೊಂಡಿರುವ ಇವನಿಗೆ 'ಎಲೆ ಬೆಕ್ಕೆ ರೂಪಿನಿಂದಲೆ ಹುಲಿಜಾತಿಗೆ ಸೇರ್ದೆನೆಂದು ಗರ್ವಿಸಬೇಡಾ' ಎಂದು ಹೇಳ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

'ಅಂಬಿಕಾವಿಜಯ' ೩೦೦೦ ಪದ್ಯಗಳ ಬೃಹತ್‌ಗ್ರಂಥ; 'ಪರಶುರಾಮ ರಾಮಾಯಣ'ವೂ ೧೫೦೦ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಂಬಿಕೆ ರಕ್ತಬೀಜಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಕಥೆ 'ಅಂಬಿಕಾ ವಿಜಯ'; ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನ ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ಪರಶು ರಾಮನ ಜೀವನಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡುದು 'ಪರಶುರಾಮ ರಾಮಾಯಣ'. ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳು ಇವೆಯಾದರೂ, ಆಯಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕಥೆಯಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ವರ್ಣನೆ ಸಿಂಹಾಸನವೇರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಭಾಷೆ ಸರಳ, ಸುಲಭ; ಪದ್ಯಗಳ ಓಟ ಧಾರಾಳವಾಗಿದೆ. ವರ್ಣನಾ ಭಾಗವು ಕವಿಸಮಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಇರುವ ಚಿತ್ರವಾದರೂ ನೂತನ ವರ್ಣವೈಖರಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

(xv) ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೦೦)

ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು', 'ದೇವೀ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ, 'ಪಂಚೀಕರಣ'ವೆಂಬ ವಚನಗ್ರಂಥ, 'ತ
ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ, 'ನವಚಕ್ರಕುಲ ರೇಖಾಲಕ್ಷಣ' ಎ
ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವನ್ನೂ 'ಬಗಳಾಂಬಾಸ್ತೋತ್ರ', 'ಕಾಮವಿಡಂಬನ' ಎಂಬ ಸ
ಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ 'ಚಿದಾನಂದರ ವಚನ' ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ಬ
ದಿದ್ದಾನೆ. ತುಂಗಾನದೀತೀರವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತನು ಅವಧೂತನ
ಸನ್ಯಾಸಿಯೊ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನವೆರಡು ಗಮನಾರ್ಹ
ವಾದುವು. ಆತನ 'ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು' ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು
೩೭೨೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದನ್ನು ಶಿವನು ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ಬೋ
ಸಿದನಂತೆ! ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ತಿಳಿದು ತಾನು ತಾನೇ ಆಗಿ, ತನ್ನ ಅ
ಭವವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು' ಎಂಬ ಹೆಸ
ಬಂತಂತೆ! ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಂಗನಾಥನ 'ಅನುಭವಾಮೃತ'ವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿ
ಅನುಸರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅದರಂತೆಯೆ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ನೀರಸವಾದ ವೇದಾಂ
ವಿಚಾರವನ್ನು ಲಲಿತವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಈತ ಅಭಿನಂದನೀಯ. ಈತನ 'ದೇ
ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ'ವು ಗುರುಚಿದಾನಂದರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡಿ
ಕಾವ್ಯ. ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಂತಿರುವ ದೇವಿಯ ಯುದ್ಧ
ವರ್ಣನೆ ಇದು—

> ಏರಿಸಿದಳ್ಳೆ ದೇವಿ ಧನುವನು । ಕಾರಿಸಿದಳಸುಗಳನು ದೈತ್ಯರ
> ತೂರಿದಳು ಕೂರ್ಗಣೆಯ ಗರಿ ಗಾಳಿಯಲುಳಿಯದಂತೆ
> ಹಾರಿದವು ತಲೆ ಕುದುರೆ ಗಜಗಳ । ಸೋರಿಡುವ ರಕ್ತದಲಿ ದಿನಪನ
> ಚಾರುಕಿರಣಗಳಡಗಿದವು ಕತ್ತಲೆಯು ಕವಿಯಿತ್ತು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಛಾಯೆ ಇದೆ, ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ತನ್ನತನವನ್ನು
ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಸಮತೋಲನವಾದ ಶೈಲಿ, ಸಾರ್ಥ
ವಾದ ಭಾಷೆ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.

(xvi) ಕೋನಯ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦)

ಸುಮಾರು ೧೭೨೦ ಪದ್ಯಗಳುಳ್ಳ 'ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ ಸಂಗರ'ವನ್ನು ಭಾಮಿನಿ
ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೋನಯ್ಯನು ಹೋತೂರ ಬೆಟ್ಟರಸನ ಮಗನೆಂದೂ
'ಸರಸಭಾರತಿ' ಎಂಬುದು ಆತನ ಬಿರುದು ಎಂದೂ ಆತನ ಗ್ರಂಥದಿಂ
ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗಯನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದ್ರೋಹವೆಸ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕನು. ಅವನನ್ನು ತನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸು ವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಲು ಅರ್ಜುನನು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು ಹರಿನರರು ದ್ವೈತಕಾನನದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಪರಮೇಶ್ವರನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ "ಇರುವರ ತಿಳುಹಿ ಸಾಮದಳೊಂದು ಮಾಡಿದನು". ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾವಸ್ತು. ಇದನ್ನು ಭಾರತದ ವನಪರ್ವದಿಂದ ಆಯ್ದು ಕೊಂಡಿರು ವುದಾಗಿ ಕವಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಾಸಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ಆಕರವಾದ ಭಾರತ ಯಾವುದೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಗಯಚರಿತ್ರೆ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯ, ಯಕ್ಷಗಾನ, ನಾಟಕಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೋನಯ್ಯನ ಕಾವ್ಯವೂ ಸರಳವಾಗಿ ಸರಸವಾಗಿ ಲಲಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತುಂಬಾ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

(xvii) ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೫೦)

ಚಿತ್ರದುರ್ಗಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಿಹರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿ ಈಕೆಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಅಲ್ಲಿನ ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯು ಈಕೆಯ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ. ಆ ದೇವರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಈಕೆ 'ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆ',; ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ', ಉದ್ದಾಳಿಕನ ಕಥೆ ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಪೌರಾಣಿಕ ವಾದವು. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಕಥೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಯಿತ್ರಿಯೇ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ; ಇಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನೆದೇವರನ್ನು ಮತ್ತು ಪತಿಚರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾವ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲ ಪರಮಾನಂದ ಹೃದಯೆ" ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯ 'ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ' ಹಾಡಿನ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದೆ. 'ಉದ್ದಾಳಿಕನ ಕಥೆ' ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಓದಿ ಆನಂದಪಡು ವುದಕ್ಕೂ ಬಾಳಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಹಾಡು ಗಬ್ಬಗಳಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಈಕೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯ ವಾಗಿವೆ. ಈಕೆಯ ಹಾಡುಗಳ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧೆ ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳು ಹರಿದಾಸರ ಹಾಡುಗಳಂತೆಯೇ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನೂ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(xviii) ತಿಮ್ಮಾಮಾತ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೫೦)

"ರಾಮಾಭ್ಯುದಯಕಥಾಕುಸುಮಮಂಜರಿ" ಎಂಬುದು ಈತ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥ. ಸುಮಾರು ೩೫೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ "ಆನಂದರಾಮಾಯಣ" ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಇದು ಎಲ್ಲ ರಾಮಾಯಣಗಳ ಕಥಾಸಾರವನ್ನೂ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ ಅವತಾರಗಳ ಕಥೆಯನ್ನೂ, ರಾವಣ ದಿಗ್ವಿಜಯವನ್ನೂ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಒಳಗೊಂಡು, ಶ್ರೀರಾಮನ ರಾಜ್ಯಭಾರ, ದಿಗ್ವಿಜಯ, ಅಶ್ವಮೇಧಗಳ ಕಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯಂತೆ! ಈತನ ಸ್ಥಳ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಗರವೆಂದೂ, ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಹದೇವಪುರ ಅಥವಾ ಸಾಧನಹಳ್ಳಿಯ ತಿರುಮಲದೇವರು ಈತನ ಮನೆದೇವರೆಂದೂ, ಆ ದೇವರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ನುಡಿನಿರಿಗೆ ತಿಳಿಯಾಗಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಪ್ರಭಾವ ಕವಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ರಾಮಾಯಣದ ವಿವಿಧ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ರಾಮಾಯಣದ ಒಂದು ಕೋಶದಂತಿದೆ ಈ ಕಾವ್ಯ.

(xix) ವೆಂಕಾಮಾತ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೭೦)

ಈ ಕವಿಯು 'ರಾಮಾಯಣ', 'ಇಂದಿರಾಭ್ಯುದಯ', 'ಹನುಮದ್ವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮಪುರಿಯ ಹಂಪೆಯಾಮಾತ್ಯ, ವಾಮಾಂಬೆಯರ ಪುತ್ರನಾದ ಈತನು ಆಂಜನೇಯನ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಾಂಧರ್ವವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ 'ಅಲಂಕಾರಮಣಿದರ್ಪಣ'ದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಷಡ್ದರ್ಶನೀವಲ್ಲಭ, 'ಘಟಕಾಪ್ರಬಂಧ ರಚನಾವಿದಗ್ಧ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ರಾಮಾಯಣವು ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ೯೮೬೫ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈತನ ರಚನೆಯು ಲಕ್ಷಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ 'ಇಂದಿರಾಭ್ಯುದಯ'ವು ಚಂಪೂರೂಪವಾಗಿದೆ; ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಅವತಾರಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

(xx) ಲಿಂಗಣ್ಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೫೦)

ಈ ಕವಿಯು 'ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ'ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅರಸರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಚಂಪೂಗ್ರಂಥ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಮೊದಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಾದಿ ಕಾವ್ಯ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಚರಿತ್ರಾಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇದು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬೇಲೂರು, ವಿಜಯನಗರ ಮೊದಲಾದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸದಮೇಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ, ಆತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರೌಢವಾದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗಿಂತಲೂ ಇತಿಹಾಸದತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ವಾಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಂದ ಮತ್ತು ವಚನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಈತನ ಭಾಷೆ ಹಳಗನ್ನಡವಾದರೂ ಸುಲಭವಾಗಿದೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪಗಳೂ ಕಾಣಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮರಾಠಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಪದಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈತನು ಕಂದಪದ್ಯಗಳ ನಿಯಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿರುವ ಎಷ್ಟೋ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ 'ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ'.

ಮುದ್ದಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೦–೧೯೦೧)

ಮುದ್ದಣನೆಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಯುಗಕ್ಕೂ ಆಧುನಿಕ ಯುಗಕ್ಕೂ ರಸಸೇತುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಣಪ್ಪನು ಉಡುಪಿಯ ಸಮೀಪದ ನಂದಳಿಕೆ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ತಿಮ್ಮಪ್ಪಯ್ಯ–ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಎಂಬ ಬಡದಂಪತಿಗಳ ಮಗನಾದ ಈತ ಉಡುಪಿಯ ಒಂದು ಶಾಲೆಯುಲ್ಲಿ ಅಂಗಸಾಧನೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದನು. ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಾರಸ್ವತ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಮಮತೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದ 'ರತ್ನಾವತೀ ಕಲ್ಯಾಣ', 'ಕುಮಾರ ವಿಜಯ' ಎಂಬ ಎರಡು ಯಕ್ಷಗಾನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನಲ್ಲದೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ 'ಅದ್ಭುತರಾಮಾಯಣ', 'ರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ', 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ' ಎಂಬ ಮೂರು ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು, ತನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ರಾಮಾಯಣದಿಂದಲೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ಗೋದಾವರಿ' ಎಂಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದನ್ನು ಕವಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಬರೆದು, ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನವೆ ಅಕಾಲ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ತುತ್ತಾದನು.

ಕವಿಯ ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಅದ್ಭುತ ರಾಮಾಯಣ' 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ'ಗಳು ಹಳಗನ್ನಡದ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. 'ರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾವಣ ಸಂಹಾರಾನಂತರ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದುದು 'ರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ'ದ ವಸ್ತು. ರನ್ನ ಕವಿಯಂತೆ ಈತನೂ 'ಸಿಂಹಾವಲೋಕನಕ್ರಮ'ದಿಂದ ಇಡೀ ರಾಮಾಯಣವನ್ನೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಲಂಕೆಯಿಂದ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾ, ಆತನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಅನುಭವಗಳ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಕಥೆಯ ಸುರುಳಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಇಡೀ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯೆ ಚಿತ್ರಿತವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಓದುವಾಗ ಕಾಳಿದಾಸನ 'ಮೇಘಸಂದೇಶ' ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಭರತನು 'ಅಟವಿಯಿಂ ಪೊರಟಹರೆ?, ಬಹರೆ? ದಾರಿಯೊಳೇಂ ಪೊರಟುದಿಲ್ಲವೆ? ರಾಮನೊಳಿತಾಗಿಹನೆ? ಪರ್ಯಟನದಿಂ ಬಾಡಿಹರೆ? ಬರುತಮಿರ್ಪರೆ? ಬಹರೆ? ಬಂದರೆ?' ಎಂದು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಸರಮಾಲೆ ಆತನ ಉತ್ಸಾಹ ಸಂಭ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿದೆ. ರಾಮ ಕೌಸಲ್ಯೆಯರ ಸಮಾಗಮ 'ಅನ್ಯೋನ್ಯ ದರ್ಶನ ಸುಖಂ, ದಾಶರಥಿ ಕೌಸಲ್ಯೆಯರ ದರ್ಶನದ ಸುಖದಂತೆಪೊಲ್' ಇತ್ತಂತೆ! ರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಕಾಗೆ ಕೂಗುತ್ತಿರುವುದು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣದಾನಮಾಡಿದ ಆತನನ್ನು 'ಪೊಗಳಿ, ಕಾ. ಕಾ (ಕಾಪಾಡು, ಕಾಪಾಡು) ಯೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಪುದೆನಲ್' ಎಂಬಂತಿತ್ತಂತೆ! ಕವಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

'ಅದ್ಭುತ ರಾಮಾಯಣ' ಕವಿಯ ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯನಾದ ಸಹಸ್ರಕಂಠ ರಾವಣನನ್ನು ಶಕ್ತಿಯ ಅವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿದ ಸೀತೆ ಸಂಹರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆ. ಸುರಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆ ಕರಾಳ ರೂಪಿಣಿಯಾದುದನ್ನು ಕವಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ—

"ತಿರ್ದಿದ ಕೂಂದಲ್ ನಿಗುರ್ದು ಕೆದರ್ದಿರೆ, ಪೆರೆನೊಸಲ್ ಪೆರ್ನೊಸಲಾಗೆ, ಎಸಳ್ಗಣ್ ಗುಳಿಗಣ್ಣಾಗೆ, ನಗೆಮೊಗಂ, ಉರಿಮೊಗಮಾಗೆ ಸುಲಿಪಲ್ ಸಿಡುಪಲ್ಲಾಗೆ ತಳಿರ್ನಾಲಗೆ ಜೋಲ್ನಾಲಗೆಯಾಗೆ, ಸೀತೆ ಕರಾಳ ಮುಖಿಯಾದಳ್.

ಕಡೆಯದಾದ 'ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧ' ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪರಿಣತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕಥೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣಾಂತರ್ಗತವಾದುದು, ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ ಮಾಡಿದುದು ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾವಸ್ತು. ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತನಾದ ಮುದ್ದಣನು ಅದನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿ ರಸವತ್ಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣ ಬರದ ಒಂದು ನವೀನತೆ ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವುದೇ ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಬೆಡಗುಗೊಳಿಸುವ ಸುಂದರಶೈಲಿಯಿಂದ. 'ಓ ! ಕಾಲಪುರುಷಂಗೆ ಗುಣಮಣಮಿಲ್ಲಂ ಗಡ ! ನಿಸ್ತೇಜಂ ಗಡ ! ಜಡಂ ಗಡ !' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವರ್ಷಾಕಾಲದ ರಮ್ಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ನಾವು ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ಮುದ್ದಣ-ಮನೋರಮೆ ಎಂಬ ನೂತನ ದಂಪತಿಗಳ ಗೃಹಜೀವನ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗಂಡ ರಸಿಕ, ಹೆಂಡತಿ ಧರ್ಮಪರಳಾದ ರಸಜ್ಞಳು. ಜಡಿ ಮಳೆ ಯಿಂದ ರೋಸಿದ ಆಕೆ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. 'ಸೀತಾ ಸ್ವಯಂವರ' ಆಗಲೆ ಕೇಳಿದ್ದಾಳಂತೆ ! 'ಸೀತಾಪಹರಣ', ಉಹುಃ ಆನೊಲ್ಲೆ ' ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಪದ್ಯಂ ವದ್ಯಂ, ಗದ್ಯಂ ಹೃದ್ಯಂ, ಹೃದ್ಯಮಪ್ಪ ಗದ್ಯದೊಳೆ ಪೇಳ್ವುದು' ಎಂದಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಬಹು ಮಾನವೇನು ಕೊಡುತ್ತೀ? ಎಂದು ಗಂಡ ಕೇಳಿದ.

ಮನೋರಮೆ—ಎನ್ನನೆ ನಾನೀವೆಂ.

ಮುದ್ದಣ—ಬಲ್ ಗಡಸುಗಾರ್ತಿಯೈಸೆ, ಆರಿಯಾ ಮುನ್ನಮೆ ನಿನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆ ವಿರ್ ಎನಗಿತ್ತರೆಂಬುದಂ ?

ಮನೋರಮೆ—ಇದೇತರ ನುಡಿ? ಪೋಕೆ, ಆಂ ಪರಾಧೀನೆ ಗಡ!......ಕಥೆಯಂ ಕೇಳ್ದು ಬಲ್ಲಂತೆ ಸಮ್ಮಾನಿಸುವೆಂ.

ಮುದ್ದಣ—ಕಥೆಯನಾಲಿಸಿ ಲಾಲಿಸಿ ಬಳಿಕ್ಕಮೀಯನೆಂದೊಡೆ ಬಿಡೆಂ.

ಮನೋರಮೆ—ಆನುಂ ನೋಳ್ಪೆಂ ಕತೆಯ ಪುರುಳೆಂತಿರ್ಕುಮೆಂದು.

ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಕಥೆ ಪ್ರಾರಂಭ—'ಸುರಾಸುರೇಂದ್ರ ನರೇಂದ್ರ ಫಣೀಂದ್ರ ಮಣಿ ಮಕುಟತಟಘಟಿತ' ಎಂದು ಮುದ್ದಣ ಹೇಳುವುದನ್ನು ತಡೆದು ಮನೋರಮೆ 'ನೀರಿಳಿಯದ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಕಡುಬನ್ನು ತುರುಕಿದಂತಾಯ್ತು. ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದ ಬೆಳ್ನುಡಿಯೊಳ್ ಪುರುಳೊಂದೆ ಪೇಳ್ವುದು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ದಳು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಕೆಗೆ ಸೇರದು—ಕರ್ಮಣಿ ಸರದೊಳ್ ಡೆಂಬವಳಮಂ ಕೋದಂತಿರೆ' ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನಿಟ್ಟು, ತಿರುಳ್ಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ರಾಮಾಶ್ವಮೇಧದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸೀತೆಯ ಪುತ್ರದೋಹಳ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಡವಿಗಟ್ಟುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಆಂತರಿಕ ಹೋರಾಟ, ರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಸೀತೆ ತೋರಿದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ—ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಮುಗಿಲುಮುಟ್ಟಿದೆ. ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದು ರತ್ನ ಮಡುವಿನಂತಿದೆ. ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದ ಕಥೆಯಾದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಗತೆಯಾಗುವಂತೆ ಕಥೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಂಡರೆ, ಕವಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮನೋರಮೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದು ಹಾಸ್ಯರಸದ ಹೊನಲು ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮುದ್ದಣ–ಮನೋರಮೆಯರ ಈ ಸುಂದರವಾದ, ಸರಸಮಯವಾದ ಸಂಸಾರಜೀವನದ ಸುವರ್ಣಮಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕವಾದರೂ ಚಿರನೂತನವಾದ ಕಥಾಚಿತ್ರ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಗ್ಯತವಾದ ಭಾಷೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತಳೆದಿರುವ ಭಾವನೆ ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯವಾದುದು. ಅತಿಯಾಗ್ಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಕವಿ ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಕರ್ಮಣಿಸರಮೊಳ್ ಜೆಂಬವಳಮಂ ಕೋದಂತಿರೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ! ಮಂಗಳಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರಿಮಣಿ ಪವಿತ್ರವಾದುದು; ಇದು ಕನ್ನಡಕ್ಕಿರಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನ. ಕೆಂಪು ಹವಳ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ; ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ಥಾನ. ಕವಿಯ ಹಾಸ್ಯ ನವಿರಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. 'ಕಬ್ಬಿಗರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಸಪ್ತಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರ'—ಭವತೀ ಭಿಕ್ಷಾಂದೇಹಿ—ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆತನ ಕಾವ್ಯಜಗತ್ತಿಗೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. 'ಧನಿಕರಾಗುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ರಸಿಕರಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಮುದ್ದಣ–ಮನೋರಮೆಯರಂತೆ ಸತ್ಕಥಾ ವಿನೋದದಲ್ಲಿ ಬಾಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಇದನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಅರಕೆಗಳನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಂತೆಯೆ' ಎಂಬ ಡಿ. ವಿ. ಜಿ.ಯವರ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಸತ್ಯ!

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(೨) ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ

೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೋಲಾಹಲಕರವಾದ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ ಸನಾತನವಾದ ವೈದಿಕಮತವನ್ನು ಬುಡಮಟ್ಟ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿತಷ್ಟೆ ? ಅದುವರೆಗೆ ವೈದಿಕ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ವೀರಶೈವಮತವನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ವೈದಿಕಮತವೇ ಅಳಿದುಹೋಗುವುದೆಂಬ ಭಯ ವೈದಿಕರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅಂದು ವೀರಶೈವ ಮತವು 'ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನ,' 'ಅನುಭವಮಂಟಪ'—ಇವುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದ ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರಸಾರಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಜನಮನವನ್ನು ಅದ್ಭುತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು. ಅಂತಹುದೇ ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ವೈದಿಕ ಮತದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಳೆಗೆ ಅಡ್ಡ ಕಟ್ಟೆ ಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ದ್ವೈತಮತ ಸ್ಥಾಪನೆಯೊ ಏನೊ ! ಈ ಮತದ ಸ್ಥಾಪಕನು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನಾದುದರಿಂದ ಈ ಮತಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ವಮತವೆಂಥೂ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಉಡುಪಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಳ್ಳಿಯೆಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆ ಸನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದ್ವೈತಮತ ಖಂಡನೆಯೊಡನೆ ದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಈತನು ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇಂದಿಗೂ ಉಡುಪಿ ದ್ವೈತಮತದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನಂತೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೂ ಕನ್ನಡಿಗನೇ. ಇಬ್ಬರ ಕಾರ್ಯರಂಗವೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕವೇ. ಬಸವಣ್ಣನದು ಹರಪಾರಮ್ಯಬೋಧನೆ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನದು ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ. ಇಬ್ಬರೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಮತಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಸಮಾನವಾದುದೇ. ಇಬ್ಬರೂ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಜನರ ನುಡಿಯನ್ನೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು. ಶಿವಶರಣರು ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಹೊರಟರೆ, ಹರಿದಾಸರು ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಹೊರಟರು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ವೀರಶೈವರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳಿಗೆ 'ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನ' 'ಅನುಭವಮಂಟಪ'ಗಳು ನೆರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾದವರೆ, ಅದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿದಾಸರು 'ವ್ಯಾಸಕೂಟ', 'ದಾಸಕೂಟ'ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಎರಡು ಕೂಟಗಳ ಹೆಗ್ಗುರಿಯೂ ದ್ವೈತಮತ ಪ್ರಚಾರವೇ. ವೈದಿಕ ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಓದಿ, ದ್ವೈತವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರದು 'ವ್ಯಾಸಕೂಟ'. 'ವ್ಯಾಸಕೂಟ'ದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ 'ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ' ಸೇರಿದುದು. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೇವಲ ಭಾಷೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ವಚನಗಳಿಗೂ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಹೋಲಿಕೆಯೆಂದರೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಂಕಿತ. ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ, ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನಿಂದ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಹಾಗೆ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಕೊಡುವ ಮುನ್ನ ಗುರುವು ಅಂಕಿತ ಪದವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನ ಅಂಕಿತವನ್ನೂ ಮುಕ್ತಾಯದ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಕಿತವನ್ನೂ ಹಾಕುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಪಂಡರಪುರದ ವಿಠಲಸ್ವಾಮಿ ನಾದಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ್ದರಿಂದ ಆತನೇ ದಾಸಸಂಘದವರ ಉಪಾಸ್ಯದೈವ.

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಚನವಾಙ್ಮಯ—ಈ ಎರಡರ ಗುರಿಯೂ ಮತತತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ. ಇತರ ಮತಗಳಿಗಿಂತ ತಮ್ಮ ಮತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆ, ತಮ್ಮದಲ್ಲದ ದೈವದ ಅವಹೇಳನ, ನೀತಿಬೋಧೆ, ಸಮಾಜದ ದುರಾಚಾರ ಮತ್ತು ಲೋಪದೋಷಗಳ ಖಂಡನೆ—ಇವು ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜನರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮನೆಮನೆಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ದು, ಹಂಚುವ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ವಾಙ್ಮಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದೆ. ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದು ದೊಡ್ಡ ಬಾಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಈ ಸಂತಜೀವಿಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ದೈವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ, ಸಮಾಜದ ನೈತಿಕಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರು. ವಚನಕಾರನಾದರೆ ಏಕನಾದವನ್ನು, ಹರಿದಾಸನಾದರೆ ತಂಬೂರಿಯನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ದೃಶ್ಯಕಲ್ಪನೆ ರೋಮಾಂಚಕಾರವಾಗಿದೆ. ವಚನವಾಙ್ಮಯದಂತೆ ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ಅಪಾರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಿವೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸನು ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಎಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನಂತೆ!

'ದಾಸಕೂಟ' ಎಂದರೆ ಸೇವಕರ ಗುಂಪು—ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವಕರ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು—ಎಂದು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ. ದ್ವೈತಮತಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನೇ ದಾಸಪಂಥಕ್ಕೂ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಆತನು ಪಶ್ಚಿಮಸಮುದ್ರತೀರದಿಂದ ಉಡುಪಿಯವರೆಗೆ ಗೋಪೀಚಂದನದ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಾ 'ಆನಂದ ಮುಕುಂದ ಅರವಿಂದ ನಯನ ಆನಂದತೀರ್ಥ ಪರಾನಂದ ವರದ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದುದಾಗಿಯೂ, ಆದರಿಂದಲೆ ದಾಸವಾಙ್ಮಯದ ಬೀಜಾವಾಪನೆಯಾದುದಾಗಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ನರಹರಿತೀರ್ಥನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು.

(i) ನರಹರಿತೀರ್ಥ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೦–೧೩೩೩)

ಈತನು ಒರಿಸ್ಸಾದೇಶದ ಗಜಪತಿರಾಜನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯನು ಬದರಿಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಒರಿಸ್ಸಾದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಲು ಆತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಉಪದೇಶಕ್ಕೂ ಮನಸೋತ ಸ್ವಾಮಿಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆತನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ, ನರಹರಿತೀರ್ಥನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತನು. ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜನು ಸತ್ತುಹೋಗಲು, ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜಪತ್ನಿ ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತು, ಆ ಮಗನು ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾಗುವವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಆಮೇಲೆ ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ರಾಜನ ಬೊಕ್ಕಸದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಮ ಸೀತೆಯರ ಮೂಲವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಂದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನಂತೆ! ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ ನರಹರಿತೀರ್ಥನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹರಿಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ದ್ವೈತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದನಂತೆ! ಆತನು ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಎರಡು ಮಾತ್ರ ಈವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆತನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ, (ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವವುಗಳಲ್ಲಿ) ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನೆಯೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವುದು 'ಎಂತು ಮರುಳಾದೆ | ನಾ | ನೆಂತು ಮರುಳಾದೆ' ಎಂದು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಹರಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಡು. ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಅಂಕಿತ 'ನರಹರಿ'ಯೋ, 'ರಘುಪತಿ'ಯೊ, 'ಶ್ರೀರಘುಪತಿ'ಯೊ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕೀರ್ತನೆಯ ಕಡೆಯ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಭಜಿಸು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದಿತ ಹರಿಯ| ತ್ಯಜಿಸು ಕಾಮಾದಿ ದುರ್ವಿಷಯ| ಸುಜನವಂದಿತನಾದ ನರಹರಿಯ| ಭಜಿಸು ಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ರಘುಪತಿಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ರಘುಪತಿ' ಆತನ ಅಂಕಿತವಿರಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಹರಿಯೇ, ಇದು ಸರಿಯೇ| ಚರಣ ಸೇವಕನಲ್ಲಿ ಕರುಣ ಬಾರದ್ಯಾಕೆ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ 'ಪೊರೆ ನಿನ್ನ ಮನಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಮಾಡು| ಮೊರೆಹೊಕ್ಕೆನು ನಾ ನರಹರಿಪೂರ್ಣನೆ' ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ನರಹರಿಪೂರ್ಣ' ಎಂಬುದು ಆತನ ಅಂಕಿತವಿರಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆತನ ಇತರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ದೊರೆಯದಿರುವುದರಿಂದ ಆತನ ಅಂಕಿತ ಇಂತಹುದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ, ಆತನ ಕೃತಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

(ii) ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೫೦–೧೪೮೬)

ನರಹರಿತೀರ್ಥನನಂತರ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ದಾಸಪಂಥದ ಕಾರ್ಯರಂಗ ಸ್ಥಗಿತವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನರಹರಿತೀರ್ಥನ ನಂತರ ವೇದಾಂತ ಪೀಠವನ್ನೇರಿದವರೆಲ್ಲ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಾದಿನಿಗ್ರಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಡಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಅವರು ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನದು. ಈತನು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಬ್ಬೂರಿನಲ್ಲಿ, ದಟ್ಟದರಿದ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದವನು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಈತ ದನ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಪಾದರಸದಂತೆ ಚುರುಕುಬುದ್ಧಿಯಿಂದಿದ್ದ ಈ ಹುಡುಗ ಶ್ರೀರಂಗದ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ. ಅವರು ಈತನನ್ನು ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ತಮ್ಮ ಮಠದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದ್ಭುತ ಪಂಡಿತನಾಗಿಹೋದ ಆ ಬಾಲಕ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣರ ತರುವಾಯ ಅವರ ಗದ್ದುಗೆಗೇರಿದ. ಈ ಬಾಲಯೋಗಿಯ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಶ್ರೀರಘುನಾಥತೀರ್ಥರು 'ನಾವು ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳಾದರೆ, ನೀನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ' ಎಂದರಂತೆ! ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನೆಂದೇ ಆಯಿತು. ಈತನು ಮುಳಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ ಮಠಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ಆ ಮಠದಲ್ಲಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನು ತಿರುಪತಿಯ ಅರ್ಚಕರ ಅಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಅವರನ್ನು ಸಮೂಲವಾಗಿ ನಾಶಪಡಿಸಿದನಂತೆ! ಆಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಾಪ ಪ್ರಕ್ಷಾಲನೆಗಾಗಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ. ಆತ ರಾಜನಿಂದ ಶಾಂತಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಸುಪ್ರೀತನಾದ ರಾಜ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿ ಕನಕಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ!

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನು ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಲವಾರು ಸವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದು, ಅವತಾರಪುರುಷನೆನಿಸಿದನು. ಈತನು 'ವಾಗ್ವಜ್ರ'ವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೌಢಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ 'ರಂಗವಿಠಲ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಅನೇಕ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಾಸಕೂಟದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆತ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ. ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದುದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ದೇವರ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ತಾನು ರಚಿಸಿದ್ದ ಭ್ರಮರಗೀತ, ವೇಣುಗೀತ, ಗೋಪಿಗೀತಗಳನ್ನು ವೇದ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವಂತೆ ದಾಸರ ಕೈಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಹಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ! ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಹರಿದಾಸ ತಂಡವೊಂದನ್ನು ಈತ ತಯಾರುಮಾಡಿದ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ತನ ಮಾಡುವ ಪರಿಪಾಠಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಬಂತು. ಈ ನರ್ತನ ಸೇವೆಗಾಗಿಯೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಈತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಮಹೋನ್ನತವಾದುದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾನುರಾಗ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. 'ಭಕ್ತಿ ಬೇಕು, ವಿರಕ್ತಿ ಬೇಕು, ಶಕ್ತಿ ಬೇಕು ಮುಂದೆ ಮುಕ್ತಿ ಬಯಸುವಗೆ' ಎಂಬುದು ಈತನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ನಿಲುವು. 'ನಾ ನಿನಗೇನು ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ, ಎನ್ನ। ಹೃದಯ ಮಂಟಪದೊಳು ನಿಂದಿರೊ ಕೃಷ್ಣ' ಎಂದು ಆತ ಹರಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. 'ಶಿರ ನಿನ್ನ ಚರಣದಲ್ಲೆರಗಲಿ, ಎನ್ನ ಚಕ್ಷುಗಳು ನಿನ್ನ ನೋಡಲಿ। ಕರ್ಣಗೀತಂಗಳ ಕೇಳಲಿ, ಎನ್ನ। ನಾಸಿಕ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯಾಘ್ರಾಣಿಸಲಿ, ಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬುದು ಆತನ ಹಾರೈಕೆ. 'ಹೆತ್ತ ಮಕ್ಕಳು ಹುಚ್ಚರಾದರೆ ತಾಯ್ತಂದೆ। ಎತ್ತದೆ ನೆಲಕೆ ಬಿಸುಡುವರೆ ಗೋವಿಂದ?' ಎಂದು ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿ ತಪ್ಪು ಹಾದಿ ಹಿಡಿದರೆ ದೇವನು ಅವನನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಬೇಕೇನು? ಎಂಬುದು ಆತನ ಸವಾಲು. ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತನ್ನನ್ನೇಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು ? 'ಯಾಕೆ ಪುಟ್ಟಿಸಿದೆ ನೀ ಸಾಕಲಾರದೆ ಜಗ| ದೇಕಕಾರಣ ಪುರುಷನೆ ಕೃಷ್ಣ?' ಎಂಬ ಆತನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗದಾಗ ಆತನು ಅಸಹ್ಯ ವೇದನೆಯಿಂದ 'ಉರಿಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಶರೀರವ ಕಳೆಯಲೆ ಪರುವತನೇರುತುರುಳಲೊ ಕೃಷ್ಣ' ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅಂಗಲಾಚುತ್ತಾ 'ಕರುಣ ವಾರಿಧಿಯೆನ್ನ ಕರವಿಡಿದು ಸಲಹದಿರೆ, ಧರೆಯೊಳುದ್ಧರಿಪರಾರೊ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈತನನ್ನು ಈತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯನು 'ಆದಿಶೇಷನ ಪೋಲ್ವ ಮುನಿ' ಎಂದೂ ಪುರಂದರದಾಸನ ಮಗ ಮಧ್ವಹರಿದಾಸ 'ವರಧ್ರುವನವತಾರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು' ಎಂದೂ ಸಂಭಾವಿಸಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಈತನು ಸನ್ಯಾಸಿಯಾದರೂ ರಾಜನಂತೆ ವೈಭವದಿಂದ ಬಾಳಿದನಂತೆ! ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಏಳುವಾಗ ಈತನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರೆ ಆ ದಿನ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಭೋಜನ ದೊರೆಯು ತ್ತಿತ್ತಂತೆ!

(iii) ವ್ಯಾಸರಾಯ

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬನ್ನೂರಿನ ಸುಮತಿ-ಅಕ್ಕವ್ವ ಎಂಬ ಸಾತ್ವಿಕ ದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು; ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲಪೀಠಸ್ಥನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದವನು; ಈತನಿಗೆ 'ಯತಿರಾಜ'ನೆಂದೆ ನಾಮಕರಣವಾಯಿತು. ಈ ಮಗು ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಅಭಿಷೇಕದ ಹಾಲಿನಿಂದಲೆ ಬೆಳೆಯಿತಂತೆ! ಐದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಉಪನಯನ, ಏಳಕ್ಕೆ ಸನ್ಯಾಸ ದೀಕ್ಷಾನಾಮ "ವ್ಯಾಸರಾಯ". ಬಾಲಕ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ "ಶಿಷ್ಯಾದಿಚ್ಛೇತ್ ಪರಾಜಯಂ" ಎಂಬ ಸೂಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿದ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ನಂತರ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಮತಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ, ಕಡೆಗೆ ವ್ಯಾಸರಾಯಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ. ಈತನು ವಿಜಯನಗರದರಸು ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನ ಗುರುವಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಗುರುವಾಗಿ, ಸಂರಕ್ಷಕನಾಗಿ, ಲೌಕಿಕ ಪಾರಲೌಕಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಿತ್ತನು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದ "ಕುಹು" ದುರ್ಯೋಗವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿ ರಾಜ್ಯ ಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನಂತೆ! ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನು ತಿರುಪತಿಯ ಅರ್ಚಕರ ವಂಶವನ್ನೆ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಲು ತಾನೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ ಕೊಂಡು, ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದನಂತೆ! ತೊಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಡಸಿದನಂತೆ!

ವ್ಯಾಸರಾಯನು ವ್ಯಾಸತ್ರಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ತರ್ಕತಾಂಡವ, ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಮೂರು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ನೂರಾರು ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆ ಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಅಂಕಿತ "ಕೃಷ್ಣ" "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ," ಅಥವಾ 'ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ.'

ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಲಲಿತ ಮನೋಹರವಾಗಿ, ಭಾವ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿವೆ. ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಾವದ ಈ ಕೀರ್ತನೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ:

ಕೊಳಲನೂದುವ ಚದುರನಾರೆ ಪೇಳಮ್ಮಯ್ಯ| ತಳಿರಂದದಿ ತಾ ಪೊಳೆವ ಕರದಿ ಪಿಡಿದು || ಪ || ನಾದದಿ ತುಂಬಿತು ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿ | ಯಾದವ ಕುಲಜನ ಒರೆದಿತು ಖಗಕುಲ | ಸಾಧಿಸಿ ನೋಡಲು ಕೃಷ್ಣನ ಈಗಲೆ | ಸಾಧ್ಯವೇನೆ ಬೃಂದಾವನದೊಳು || ೧ || ಮೇವ ಮರೆತವು ಗೋವುಗಳೆಲ್ಲ | ಸಾವಧಾನದಿ ಹರಿದಳು ಯಮುನಾ | ಆವ ಕಾವುತಲಿ ಗೋವಳರೆಲ್ಲರ | ಹಾವ ಭಾವದಲಿ ಬೃಂದಾವನದಲಿ || ೨ || ಸುರರು ಸುರಿದರಾಕಾಶದಿ ಸುಮಗಳ | ಪರಿದು ಪೋಗಿ ನೋಡೆ ಬೃಂದಾವನದೊಳು | ಸಾರಿ ಸಾರಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಈಗಲೆ, ತುರುಗಳ ಕಾಯುವ ಕದಂಬ ವನದೊಳು || ೩ ||

ಸಂಸಾರದ ಅನಿತ್ಯತೆ, ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗಲು ಹರಿ ಕರುಣವೊಂದೆ ಹೆದ್ದಾರಿ; ಎರಡಿಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಶರಣು ಹೋಗ ಬೇಕು. ಹರಿಯು ಭಕ್ತಾಧೀನನಾದುದರಿಂದ ಭಕ್ತನ ಸಂಗ ಅತ್ಯಗತ್ಯ— ಎಂಬುದು ಆತನ ಬೋಧನೆ. ಈತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ರೂಪಕಗಳು ಮಿಂಚುತ್ತವೆ. "ನಮೋ ನಮೋ ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ" ಎಂಬುದು 'ಮುಕುತಿ ಕನ್ನಿಕೆಯ ವಾದ್ಯಘೋಷ'ವಂತೆ! ದೇಹವೆಂಬ ಏಳು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆ ಯಮನಾಳು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು | ಹಾಳು ಮಾಡುವೆ"ವೆಂದು ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದಾರಂತೆ! ಕೊಳಲು ನುಡಿಸೆಂದು ಬೇಡುತ್ತಾ "ಕೊಳಲ ನುಡಿಸಿ ಪ್ರೇಮ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸುಧೆಯ | ಮಳೆಯ ಸುರಿಸಿ ಭವದ ತಾಪ! ಕಳೆದು ತಿಳಿವಿನೆಳಬಿಸಿಲು| ಬೆಳಗಿನ ಬೆಳಗೆನ್ನ ಮನದೊಳು" ಎಂಬ ರೂಪಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾ ಆತನ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳುವವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭೇದಿಸಬಲ್ಲ ಮಾರ್ಮಿಕತೆಯಿದೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯನಿಂದ ವ್ಯಾಸಪಂಥ ದಾಸಪಂಥಗಳೆರಡೂ ಶ್ರೀಮಂತವಾದವು. ರಾಜಗುರುವಾಗಿ ಆತನು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ದಿಗ್ವಿಜಯಿಯಾದ. ಆತನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಾದಿರಾಜ, ವಿಜಯೀಂದ್ರ, ಪುರಂದರ, ಕನಕ, ವೈಕುಂಠ ಮೊದಲಾದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ದಾಸವಾಙ್ಮಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯರು. ಇವರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ ಜನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ತೆರೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ರಸಪ್ರವಾಹನವನ್ನು ನಾಡಿನ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಈತನನ್ನು "ಸಾಸಿರ ಜಿಹ್ವೆಗಳ ಶೇಷನೇ ಕೊಂಡಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಈ ಶಿಷ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರು "ಶೇಷಾವೇಶ ಪ್ರಹ್ಲಾದನವತಾರ" ಎಂದು ಈತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿನೈದನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹದಿನಾರನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಬಾಳಿ, ಲೌಕಿಕ ಪಾರಲೌಕಿಕಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಿ ಸಾರ್ಥಕಜೀವಿ, ಈತ.

(iv) ವಾದಿರಾಜ

ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೂವಿನ ಕೆರೆ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಭೂವರನು ಸ್ವಾದೀಮಠದ ವಾಗೀಶತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ವಾದಿರಾಜನೆಂಬ ಆಶ್ರಮನಾಮವನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ಗುರುಗಳ ನಂತರ ಆತ ಧರ್ಮಗದ್ದುಗೆಯನ್ನೇರಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಈತನ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಈತನಿಗೆ "ಪ್ರಸಂಗಾಭರಣತೀರ್ಥ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿತ್ತನು. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ "ವೈಕುಂಠವರ್ಣನೆ," "ಸ್ವಪ್ನಗದ್ಯ," "ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಶೋಭಾನೆ," "ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಟೀಕೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಗಳೆ ಆಗಲಿ, ಕೀರ್ತನೆಗಳೆ ಆಗಲಿ, ಅವುಗಳ ತಿರುಳು ಒಂದೆ—ದ್ವೈತಮತ ತತ್ವಗಳ ನಿರೂಪಣೆ.

ವಾದಿರಾಜನ "ವೈಕುಂಠವರ್ಣನೆ"ಗೆ "ತತ್ವಸಾರದ ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ" ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇದು ಸಾಂಗತ್ಯ, ಹಾಡುಗಳನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗೊಂಡ ನಾಲ್ಕು ಸಂಧಿಗಳ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯ. "ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಗಳ ಪೊತ್ತವನು ನೆರೆ ಮಥಿಸಿ, ಮೇಲಣ ಮುಕ್ತಿ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯುಗಳನರ್ಥಿಯಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ" ಕಾವ್ಯವಿದು. "ಸ್ವಪ್ನಗದ್ಯ" ಎಂಬುದು ಗದ್ಯವಲ್ಲ, ೪೫ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ. ವಾದಿರಾಜನ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಹರಿ ಹೇಳಿದ ಪದ್ಯಗಳಂತೆ, ಇವು! "ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಶೋಭಾನೆ" ೧೧೨ ಪದ್ಯಗಳ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥ. ಸ್ವಾದಿಯ ಅರಸರ ಅಳಿಯ ಸತ್ತು ಹೋಗಿರಲು ಈ ಶೋಭಾನೆ ಹಾಡುತ್ತಲೆ ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿದ ನಂತೆ! ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಸಮುದ್ರಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ವರಿಸಿದ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ವರಾಯನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ "ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ"ಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆ ಬರೆದಿರುವುದು "ಭಾರತತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಟೀಕೆ."

ವಾದಿರಾಜನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು "ಹಯವದನ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿವೆ. "ಹಣವೆ ನಿನ್ನಯ ಗುಣವೆನಿತು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ" ಎಂಬ ಈತನ ಕೀರ್ತನೆ ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಾತುಗಳು ಸರಳವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ ಮೊನಚಾಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಯುತವಾಗಿವೆ. ಆತನ ಕವಿತೆ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದುದು. ವಾದಿರಾಜನು ಮೇಧಾವಿ ಯಾದ ತಾರ್ಕಿಕ. ವಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈಯಾಗಿ ವಾದಿ ರಾಜನೆಂಬ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನದು ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಬೆಳಗಿದವನು. ಈಗ ನಡೆಯುವ ಪರ್ಯಾಯೋತ್ಸವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ್ದು ಈತನಿಂದಲೆ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜುನಾಥಸ್ವಾಮಿ ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು ಈತನೆ. ಈತನು ೧೨೦ವರ್ಷ ಬಾಳಿ ಐದು ಪರ್ಯಾಯೋತ್ಸವಗಳನ್ನು ತಾನೆ ನಡೆಸಿದನು. ಈತ ವಾಯುದೇವನ ಅವತಾರ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ.

(v) ಪುರಂದರದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೪–೧೫೬೪).

ಪುರಂದರಗಡದ ವರದಪ್ಪನೆಂಬ ಕೋಟೀಶ್ವರನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀನಿ ವಾಸನು ಲೌಕಿಕ ವೈದಿಕ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದು ಸರಸ್ವತಿಯೆಂಬ ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತೆಯೊಡನೆ ಸುಖಸಂಸಾರವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ರತ್ನಪಡಿ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ಆತನು ಹಲವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಗನ ಉಪನಯನಕ್ಕೆಂದು ಯಾಚನೆಗೆ ಬಂದವನು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಂದ ಹೆಚ್ಚು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯುವ ಆತನ ಮಡದಿ ಸರಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದ. ಆಕೆ ಮನಕರಗಿ, ತನ್ನ ತೌರುಮನೆಯವರಿತ್ತಿದ್ದ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಆತನಿಗೆ ಎತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅದನ್ನು ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ. ಆತ, ಅದು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯದೆಂದು ಗುರುತು ಹಿಡಿದು, ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮೂಗುತಿಯೆಲ್ಲಿಯೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ. ಕುತ್ತದಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆ ವಿಷಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಹೊರಟಳು. ಆಗ ವಿಷದ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೂಗುತಿ ಕಾಣಿಸಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡ ಶ್ರೀನಿವಾಸ, ತಾನು ಮೊಹರು ಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮೂಗುತಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದುದು ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ. ಆತನಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಪರಮಲೋಭಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಆಗ ತನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿ, ತಾಳ ತಂಬೂರಿಗಳನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು, ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಹಂಪೆಗೆ ಕಾಲ್ನಡಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ಹರಿದಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಪುರಂದರದಾಸನಾದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನು ಅಂದಂದಿನ ಆಹಾರವನ್ನು ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಿ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಡೆಸಹೊರಟನು. 'ಸಾಲಮಾಡಬೇಡ, ಸಾಲದೆನಬೇಡ, ನಾಳಿಗಿಡಬೇಡ' ಎಂಬುದು ಆತನ ಜೀವನಾದರ್ಶವಾಯಿತು. ನಿಂತಲ್ಲಿ ಕೂತಲ್ಲಿ ಹರಿಕೀರ್ತನೆಗಳು ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿದು ಬರಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಆತನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಕಥೆ.

ಪುರಂದರದಾಸನು ಭರತಖಂಡವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುಗಿ, ಎಲ್ಲ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಂದರ್ಶಿಸಿರುವಂತೆ ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಬಗೆಬಗೆಯ ಜನರೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಆತನ ಲೋಕಾನುಭವವೂ ಜೀವನ ವೈವಿಧ್ಯದ ಪರಿಜ್ಞಾನವೂ ಹಣ್ಣಾಗಿರಬೇಕು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದಾಸರಿಗಿಂತ ಈತನು ಆಳವಾಗಿ, ವಿವರವಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ; ಉಳಿದೆಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಯುತನಾಗಿ ಅದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ; ಸಮಾಜದ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಂತೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಉದ್ಧಾರವಾಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ಸತ್ಯನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು 'ಪುರಂದರೋಪನಿಷತ್' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಕನಕದಾಸನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈತನಷ್ಟು ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಭಕ್ತಿಭರಿತವಾಗಿ, ರಸಸ್ಯಂದಿಯಾಗಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹರಿದಾಸನಿಲ್ಲ. 'ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಾಸರಯ್ಯ' ಎಂದು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕ ವಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲರೂ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸ ಹೊರಟಿರುವಂತೆ ಪುರಂದರನೂ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈತನು ಹೇಳುವ ಧಾಟಿ ಅದ್ವಿತೀಯ 'ಹೊಡಿ ನಗಾರಿಮೇಲೆ ಕೈಯ | ಘಡ ಘಡ, ಹೊಡೀ ನಗಾರಿಮೇಲೆ ಕೈಯ || ಪ || ಮೃಡವಂದ್ಯನ ಪದ ಬಿಡದೆ ಭಜಿಪರ | ಬಿಡಿಸಿ ಪೊರೆವ ಜಗ ದೊಡೆಯನೆ ಪರನೆಂದು ||ಅ||ಪ||' ಇಂತಹ ನಂಬುಗೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಂಬಿದವನು ನಿರ್ಭೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಒಳಿತಿಗಾಗಿಯೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲಿಯುತ್ತದೆ. ಆಗ 'ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಆಯಿತು | ಮಾಧವನಂಘ್ರಿಯ ಸೇವಿಸುವುದಕೆ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಾಯಿತು' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಜೀವ. 'ನಾನ್ಯಾಕೆ ಬಡವನು? ನಾನ್ಯಾಕೆ ಪರದೇಶಿ? ಶ್ರೀನಿಧೇ ಹರಿಯೆನಗೆ ನೀನಿರುವತನಕ!' ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಇಹಸುಖದಲ್ಲಿ ಜಿಹಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿ, ವೈರಾಗ್ಯ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳು ಮೂರು: 'ಆರು ಹಿತವರು ನಿನಗೆ ಈ ಮೂವರೊಳಗೆ?' ಯಾರು ಆ ಮೂವರು? 'ನಾರಿಯೊ, ಧಾರುಣಿಯೋ ಬಲುಧನದ ಸಿರಿಯೊ?' ನಾರಿ ಬೇಕೆ? 'ಅನ್ಯರಲಿ ಜನಿಸಿರ್ದ ಅಂಗನೆಯ ಕರೆತಂದು | ನಿನ್ನ ಮನೆಗವಳ ಯಜಮಾನಿಯೆನಿಸಿ | ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದೆಯರ್ಧ ದೇಹವೆನಿಸುವ ಸತಿಯು | ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೋಡಲಂಜುವಳು ಕಾಲ ವಶದಿಂ ||' ಮಣ್ಣು, ಆಸ್ತಿ, ರಾಜ್ಯ ಅವು ನಮ್ಮವೆ? 'ಮುನ್ನ ಶತ ಕೋಟಿ ರಾಯರುಗಳಾಳಿದ ನೆಲವು | ತನ್ನದೆಂದೆನುತ ಶಾಸನವ ಬರೆಸಿ | ಬಿನ್ನಣದ ಮನೆಕಟ್ಟಿ ಕೋಟಿಕೊತ್ತಳವಿಕ್ಕಿ | ಚೆನ್ನಿನವನಸುವಳಿಯೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕುವರು' ಧನಕನಕಗಳೂ ಅಷ್ಟೆ. ಉದ್ಯೋಗ ವ್ಯವಹಾರ, ನೃಪಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಕ್ಷುದ್ರತನ, ಕಳವು, ಕೊಲೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಹೇಸದೆ ಗಳಿಸಿದ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾರ ಪಾಲೊ ಮಾಡಿ ಸತ್ತುಹೋಗುವುದು ತಾನೆ!

'ಯಾವಾಗಲೂ ಚಿಂತೆ ಜೀವಕ್ಕೆ.' ಈ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಲು ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ವಿರಕ್ತನಾಗಬೇಕು. ವಿಷಯಸೇವನೆಗಿಂತಲೂ ಅದರ ಆಸಕ್ತಿಯೆ ನಿಜವಾದ ದುಃಖಮೂಲ. ಅದು ಸಾಯದೆ, ಜಪಮಾಡಿ ಬಹಿರಾ ಡಂಬರಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು ಕೇವಲ ಉದರವೈರಾಗ್ಯ. ಬಹಿರಾಡಂಬರದ ಬೂಟಾಟಕೆಯವರನ್ನು ಕಂಡು ಪುರಂದರದಾಸನು 'ನಗೆಯು ಬರುತಿದೆ, ಎನಗೆ ನಗೆಯು ಬರುತಿದೆ | ಜಗದೊಳಿರುವ ಜಾಣರೆಲ್ಲ ಹಗರಣ ಮಾಡುವುದ ಕಂಡು'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾಜದ ಜಾತೀಯತೆ, ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ಬಹು ಉದಾರವಾದುದು. ಮಾನವಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗುವುದು ಜನ್ಮದಿಂದಲ್ಲ, ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಂದ—'ಹೊಲೆಯ ಹೊರಗಿಹನೆ? ಊರೊಳಗಿಲ್ಲವೆ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, 'ಸತಿವಶನಾಗಿ ಜನನಿ ಜನಕಗೆ | ಅತಿನಿಷ್ಠುರ ನುಡಿವವ ಹೊಲೆಯ; ಸುತರ ಪಡೆದು ವಾರ್ಧಿಕೆ ಮದವೇರಿ ಪತಿದ್ವೇಷ ಮಾಡುವವಳೆ ಹೊಲತಿ.' ಇತ್ಯಾದಿ ಹೊಲೆಯ ಹೊಲತಿಯರ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೆ. ಮಲಮೂತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೊಲಸಾದ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವಾಗ, ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ ಸೂತಕದ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತಿರುವಾಗ, ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರೆ ಮೈಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೆ? "ಚರ್ಮವ ತೊಳೆದರೆ ಧರ್ಮವು ಹೋಗೋದೆ?" ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರೆ ಮಡಿಯಾಗುತ್ತದೆಯೆ? "ಸ್ನಾನಮಾಡಿರೊ ಜ್ಞಾನತೀರ್ಥದಲಿ | ನಾನು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರವನು ಬಿಟ್ಟು" ಎಂಬುದು ಪುರಂದರನ ಉಪದೇಶ.

ಸಂಸಾರ ಅಸಾರ, ಅಶಾಶ್ವತವೆಂಬುದನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಎತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ "ಈಸಬೇಕು, ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕು; ಹೇಸಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆಶೆ ಲೇಶ ಮಾಡದ್ಹಂಗೆ." ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳು ಬಂದಾಗ ಚಲ ವಿಚಲಿತನಾಗದೆ "ಕಲ್ಲಾಗಿ ಇರಬೇಕು, ಕಠಿಣಭವ ತೊರೆಯೊಳಗೆ;" ಹಾಗಿದ್ದರೆ "ಸಂಸಾರವೆಂಬಂಥ ಭಾಗ್ಯವಿರಲಿ, ಕಂಸಾರಿ ನೆನಪೆಂಬ ಸೌಭಾಗ್ಯವಿರಲಿ ಎನ್ನಿಸೀತು! "ಮಾನವ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು". ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮವೇ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯ ಮಂತ್ರ"ವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ "ಬಂದದ್ದೆಲ್ಲ ಬರಲಿ, ಗೋವಿಂದನ ದಯವೊಂದಿರಲಿ" ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕು.

ಪುರಂದರನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆತನ ಭಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಯಾರೋ ರಾಗಿಯನ್ನು ನೀಡಬಂದವರೇನೊ! ಆಶುಕವಿ ಪುರಂದರ "ರಾಗಿ ತಂದಿರಾ ಭಿಕ್ಷಕೆ ರಾಗಿ ತಂದಿರಾ?" ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ದಾಸನನ್ನು ಮೂಢದಿಂದ ಕಂಡವಳೊಬ್ಬಳು ಬಾಗಿಲು ಹಾಕೊಂಡಳೇನೊ, ಆಗ "ಕದವ ಮುಚ್ಚಿದಳದಕೊ! ಗಯ್ಯಾಳಿ ಮೂಳಿ ||ಪ|| ಕದವ ಮುಚ್ಚಿದಳದಕೋ ಚಿಟಕವಲ್ಲಾಡುತಿದೆ | ಒಳಗಿದ್ದ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಹೊರಗೆ ಹೋದೀತೆಂದು" ಎಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹಾಡಿ ಆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮುಖದ ನೀರಿಳಿಸಿರಬೇಕು. ಹಸಿದು ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಆಟದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು "ಊಟಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು ನಾವು, ನಿನ್ನು ಆಟಪಾಟವ ಬಿಟ್ಟು ಅಡುಗೆ ಮಾಡಮ್ಮ" ಎಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯ ಮಗ್ನಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಇಂತಹ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ಪುರಂದರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂಡತಂಡವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ.

ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ "ಪೋಗರದಿರೆಲೊ ರಂಗ, ಬಾಗಿಲಿಂದಾಚೆ," ಇತ್ಯಾದಿ ಮನೋಹರವಾದ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಕೃತಿಗಳು ಪುರಂದರರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಪರಲೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇಹಲೋಕದ ತುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತವೆ, ಅವು. ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಭಾವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ರಸಮಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ಮೆರುಗನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ, ಪುರಂದರನ ಕೃತಿಗಳು. ಆತನ ಉಪದೇಶ ಜನಮನದ ಕೊಳೆಯನ್ನು ತೊಳೆದು ಸಮಾಜಜೀವನವನ್ನು ಹಸನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ; ಆತನ ಕವಿತೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ತುಷ್ಟಿ ಪುಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ; ನಟ ವಿಟ ಗಾಯಕರ ಸ್ವತ್ತೆನಿಸಿದ್ದ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ "ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ"ವೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಯ ಕೋಡನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದೆ. ತ್ಯಾಗರಾಜನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತನ್ನ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನಂತೆ! ಶಿವಶರಣರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ಹರಿದಾಸರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯ.

(vi) ಕನಕದಾಸ (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೦೯–೧೬೦೭)

ಈತನು ಪುರಂದರದಾಸನ ಸಮಕಾಲೀನ. ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ದಾಸಸಂಘದ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕರೆವ ವಾಡಿಕೆ. ಇಬ್ಬರೂ ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಶಿಷ್ಯರು. ಪುರಂದರನು ಅದ್ವಿತೀಯ ಕೀರ್ತನಕಾರನಾಗಿದ್ದರೆ ಕನಕದಾಸನು ಹರಿಕೀರ್ತನೆಗಳೊಡನೆ "ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ", "ನಳಚರಿತ್ರೆ", "ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ". ರಾಮಧ್ಯಾನಚರಿತ್ರೆ" ಎಂಬ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಡವೆಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೀರಪ್ಪ–ಬಚ್ಚಮ್ಮ ಎಂಬ ಕುರುಬ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟರಮಣನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಪುತ್ರ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪ. ಈತನು ಪುಟ್ಟದೊಂದು ಪಾಳೆಯ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಈತ ಭೂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಪಾರವಾದ ಧನರಾಶಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನ ಹೆಸರು ಕನಕನೆಂದಾಯಿತು. ಈತನು ಕಾಗಿನೆಲೆಯೆಂಬಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಗುಡಿಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಆದಿಕೇಶವಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಉತ್ತರದ ತಿರುಪತಿಯಾಯಿತು. ಹೀಗಿರಲು ಕನಕನಿಗೆ ಪತ್ನಿವಿಯೋಗವಾಯಿತು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಯವಾಯಿತು, ಭಯಂಕರವಾದ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿದ ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸೆ ಹೊಂದಿ ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾದನು. ಕೆಲಕಾಲ ಬಹುಶಃ ಆತನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದನೋ ಏನೋ! ಅನಂತರ ಆತನು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಕನಕದಾಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದಾಸಕೂಟದ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನಾದನು. ಪುರಂದರದಾಸನೂ ಆತನೂ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಾದರು. ಪುರಂದರನು ಪರಂಧಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳುವ ಮುನ್ನ ತನ್ನ ತಂಬೂರಿಯನ್ನು ಕನಕನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನಂತೆ. ಕನಕನು ತನ್ನ ಜೀವಿತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲೆ ಕಳೆದು, ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಕೇಶವನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ತಲೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಡೆಯುಸಿರು ಎಳೆದನಂತೆ!

ಕನಕದಾಸನು ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತುಂಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ, ಕುಶಲಮತಿಯಾಗಿದ್ದ, ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದ. ಆತನನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ದಂತಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾರೆಂದು ವಿದ್ವದ್ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದ್ದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಮೌನದಿಂದಿರಲು, ಕನಕ 'ನಾನು ಹೋದರೆ ಹೋದೇನು!' ಎಂದನಂತೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಸ್ತಂಭೀಭೂತರಾದಾಗ 'ನಾನು' ಎಂಬ ಅಹಂ ಹೋದವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ— ಎಂದು ಕನಕದಾಸ ವಿವರಿಸಿದನಂತೆ! ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಕಡೆ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ತಿನ್ನುವಂತೆ ವ್ಯಾಸರಾಯನು ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಧಿಸಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ತಮತಮಗೆ ತೋರಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರೆಲ್ಲ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಬಂದರಂತೆ; ಆದರೆ ಕನಕದಾಸ 'ದೇವರಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ, ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಳ ಎಲ್ಲಿದೆ?' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ಹಾಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದನಂತೆ! ಕನಕನನ್ನು ಶೂದ್ರನೆಂದು ತೆಗಳುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಲ್ಲರ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಈ ಉಪಾಯದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಸಿದನಂತೆ, ಗುರು ವ್ಯಾಸರಾಯ! ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮೆರೆದ ಕನಕದಾಸ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯನಾದ ಆತನು ಕೆಲವು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಶೂದ್ರನಾದ ಈತನಿಗೆ ಅರ್ಚಕರು ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹೋಗಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವಿಗ್ರಹ ಆತನಿದ್ದ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗಿಕೊಂಡಿತಂತೆ! ಅಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಿಂಡಿ ಬಿದ್ದಿತಂತೆ! ಅದನ್ನು ಈಗ "ಕನಕನ ಕಿಂಡಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳಿವೆ. ಈತನನ್ನು ದಾಸಪಂಥದವರು 'ಯಮಧರ್ಮನ ಅವತಾರ' ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕನಕನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ' ಸುಮಾರು ೨೩೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಾಂಗತ್ಯಗ್ರಂಥ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಶಿವನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿಂದ ಕಾಮದಹನ, ಮನ್ಮಥನ ಪುನರ್ಜನನ, ಶಂಬರಾಸುರನ ವಧೆ, ಉಷಾ-ಅನಿರುದ್ಧರ ಪ್ರೇಮಲೀಲೆ ಬಾಣಾಸುರವಿಜಯ—ಇವು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಸಾತ್ವಿಕೋಲ್ಲಾಸ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜ ಮುನಿ ಶರಣು' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆಮೇಲೆ ತಾತಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆತನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಕವಿ ತನ್ನ ಈ ಕಾವ್ಯವು 'ಹರಿಶರಣರ ಪೆರ್ಚು, ಬುಧಜನರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು, ದುರಿತಾಟವಿಗೆ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚು, ವಿರಹಿಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು, ಕೇಳ್ವರಿಗಿದು ತನಿಬೆಲ್ಲದಚ್ಚು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆಯಿದೆಯಾದರೂ ಅನಾವಶ್ಯಕವಾದ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಣನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿವೆ. ಈತನ ಬಂಧ ಬಂಧುರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ವರ್ಣನೆ—

> ಅರೆಯಿಟ್ಟ ಖಳರ ಖಂಡಿಸಿ ರಕುತವ ಕೆಂ। ಪೊರೆಯೊಳು ತೊಳೆದು ಚಕ್ರವನು
> ಒರೆಯೊಳು ಕೃಷ್ಣ ಬೈ ಚಿಡುವಂತೆ ಪಡುವೆಟ್ಟ। ಮರೆಯೊಳು ಕವಿ ಮುಳುಗಿದನು.

ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಗಳು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಿಟ್ಟಿರುವ 'ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನನ್ನು ಕವಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೊ ಏನೊ! ಅಸಹಜವಾದ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಲೋಪ ಬಂದಿದೆ. ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿನ ಗುರಿಯಾದರೂ ಕಾವ್ಯ ರಸವತ್ತಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇದೊಂದು 'ಮೇಲ್ಗತೆ.'

ಕವಿಯ ನಳಚರಿತ್ರೆ, ಮೂಲತಃ ಅತ್ಯಂತ ರಮ್ಯವಾದ ಒಂದು ಕಥನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾವ್ಯ. ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಥಾವಸ್ತು ೪೮೦ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ "ನಳಚರಿತೆ"ಯೂ ಒಂದು. ಔಚಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಮೀರದೆ ಹಿತಮಿತವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳೊಡನೆ, ಮೃದುಪದಗತಿಯಲ್ಲಿ, ರಸ ವತ್ತಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಚಿತ್ರಣ ಸಜೀವವಾಗಿ, ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ. ಮಾನವೀಯತೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಹೃದಯಸಂಗಮ ವಾದ, ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮದ ಕಥೆ; ತಿಳಿಯಾದ, ಸರಳವಾದ, ಸುಲಭವಾದ ನಿರೂಪಣೆ; ಹಿತಮಿತವಾದ, ರಸಸ್ಯಂಧಿಯಾದ ವರ್ಣನೆ—ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಳಚರಿತ್ರೆ ಒಂದು ರಸಪಾಕದಂತಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅದು ಕವಿಯ ರಸಜ್ಞತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯೆ ಹೊರತು ಕೃತಿಚೌರ್ಯದ ಷೋಷವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

"ಕನಕಕವಿಯ ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ" ನಳಚರಿತ್ರೆಯಂತೆಯೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ, ಲಲಿತ ಮಧುರ ಕಾವ್ಯ. ನೀತಿ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ೧೧೦ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವೂ "ರಕ್ಷಿಸು ನಮ್ಮನನವರತ" ಎಂದು ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಭಕ್ತಿಮುಕ್ತಾಫಲ. ಉನ್ನತವಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಆತನು ಎಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿ, ಲಲಿತವಾಗಿ, ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ "ದೀನ ನಾನು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಕೆ! ದಾನಿ ನೀನು ವಿಚಾರಿಸಲು ಮತಿ! ಹೀನ ನಾನು ಮಹಾಮಹಿಮ ಕೈವಲ್ಯಪತಿ ನೀನು" ಅಥವಾ "ಎಂಜ ಲೆಂಜಲು ಎಂಬರಾ ನುಡಿ| ಎಂಜಲಲ್ಲವೆ? ವಾರಿ ಜಲಚರ| ದೆಂಜಲಲ್ಲವೆ! ಹಾಲು ಕರುವಿನ ಎಂಜಲೆನಿಸಿರದೆ?" ಎಂಬಂತಹ ಪದ್ಯಗಳು ಎಷ್ಟು ಸರಳವೊ ಅಷ್ಟೆ ಹೃದಯಂಗಮ.

"ರಾಮಧ್ಯಾನಚರಿತ್ರೆ" ಚಮತ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾದ ಒಂದು ಖಂಡಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ೧೫೫ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ರಾವಣವಧಾನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದನಂತೆ! ಋಷಿಗಳಿತ್ತ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಾ, ಅವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಬಳಸಿದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದನಂತೆ! ರಾಗಿ, ಭತ್ತ, ಹಾರಕ, ಜೋಳ, ಸಾಮೆ ಮೊದಲಾದ ನವಧಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆಯಿತು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಋಷಿ ಒಂದೊಂದು ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿದ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆಗ ನೆರೆದಲೆಗ (ರಾಗಿ)ನಿಗೂ, ವ್ರೀಹಿ (ಅಕ್ಕಿ)ಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾಗ್ವಾದ ನಡೆಯಿತು. ಅವು ತನ್ನಿದಿರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮರ್ಯಾದೆ ಮೀರಿ ಹರಟುದುದಕ್ಕಾಗಿ ಆವೆರಡನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಆರುತಿಂಗಳು ಸೆರೆಗೆ ಹಾಗಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ತರಿಸಿದಾಗ ನರೆದಲೆಗಸಾರಹೃದಯನೆಂದೂ, ವ್ರೀಹಿನಿಸ್ಸಾರನೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮ ನೆರೆದಲೆಗನಿಗೆ "ರಾಘವ"ನೆಂಬ ನೂತನ ನಾಮಧೇಯವಿತ್ತು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು. ಅದೇ ಇಂದು "ರಾಗಿ"ಯೆಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಥೆ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣ ವಾದ ಒಂದು ವಿಡಂಬನೆಯಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರೆನಿಸಿ ಕೊಂಡವರೂ, ಶ್ರೀಮಂತರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರೂ ಅಂತಸ್ಸತ್ತ್ವವಿಲ್ಲದವರಾಗಿದ್ದು ಕೇವಲ ಅಹಂಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಹಿರಾಡಂಬರದಿಂದ ಬಾಳತಕ್ಕವರು, ದೈವಕ್ಕೆ ದೂರರಾದವರು—ಎಂದು ಕವಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನಕನು 'ನೃಸಿಂಹಸ್ತವ' ಎಂಬ ೯೭ ಪದ್ಯಗಳ ಪುಟ್ಟ ಸಾಂಗತ್ಯಕಾವ್ಯ ವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕನಕದಾಸನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಳಿ ಸುವಾಸಿತವಾಗಿರುವುದು ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ! ಕೀರ್ತನೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಲೌಕಿಕ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾಗಿರುವಂತೆ, ಕಾವ್ಯಗುಣದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯ; ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ದಾಸಪಂಥದವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈತನ ಉಪಮೆಗಳೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೂ ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸಂತಕವಿಯಾದ ಕನಕನು ಹಾಡಿರುವ ರಾಗಗಳೂ ಬಳಸಿರುವ ಮಾತುಗಳೂ ಹೃದಯಂಗಮ ವಾಗಿವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಪಾಳೆಯಗಾರನಾಗಿದ್ದು ಜನಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ನಿಕಟವಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನುಡಿಗಟ್ಟು ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದ ರಿಂದಲೆ ಆತನ ನುಡಿಗಳು ಸತ್ವಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಜನರ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಆತ ಕೆರಳಿ ಕೆಂಗೆಂಡವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಮಾತುಗಳು ಅರಳು ಹುರಿದಂತೆ ಪಟಪಟ ಸಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಜಾತೀಯತೆಯನ್ನು ಆತ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾನೆ—'ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆನ್ನುತಿಹರು! ಕುಲ ಯಾವುದು ಸತ್ಯ ಸುಖವುಳ್ಳ ಜನರಿಗೆ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ; ಕೆಸರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಮಲ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ, ಹಸುವಿನ ಮಾಂಸದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾದ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಭೂಸುರರು ಉಣ್ಣುತ್ತಾರೆ! 'ಆತ್ಮ ಯಾವ ಕುಲ? ಜೀವ ಯಾವ ಕುಲ? ತತ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕುಲ?' ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ಒಲಿದ ಮೇಲೆ ಕುಲವನ್ನು ಅರಸುವುದು ಬೇಡ—ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. 'ಅಪುತ್ರಸ್ಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗತಿರ್ನಾಸ್ತಿ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾ 'ಸತ್ಯನೊಬ್ಬ ಪುತ್ರ, ಶಾಂತನೊಬ್ಬ ಮಗ' ದುರವೃತ್ತಿ ನಿಗ್ರಹ, ಸಮಚಿತ್ತನು—ಉತ್ತಮರೀ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದ ಮೇಲೆ, 'ಹೆತ್ತರೆ ಫಲವೇನು? ಹೆರದಿದ್ದರೇನು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಅಚಲವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು, ಭಕ್ತಿನಿರ್ಭರತೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿರುವ ಕನಕನ ಭಾವ 'ತಲ್ಲಣಿಸದಿರು ಕಂಡ್ಯ ತಾಳು ಮನವೆ' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ! ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕಿದವರಾರು? ಅಡವಿಯ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಹಾರವಿತ್ತವರಾರು? ಕಲ್ಲೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಕೂಗುವ ಕಪ್ಪೆಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ ಕೊಟ್ಟವರು ಯಾರು?–ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು 'ಬಲ್ಲಿದನು ಕಾಗಿನೆಲೆಯಾದಿ ಕೇಶವರಾಯ ಎಲ್ಲರನು ಸಲಹುವನು, ಇದಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಲಭಕ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ!

ಕವಿ ಕನಕನ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಂಗ್ಯ ಉಕ್ತಿಚಾತುರ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕೂಡೆ ಅಧಿಕ ಸ್ನೇಹಕ್ಕಿಂತ ಸುಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕೂಡೆ ಜಗಳ ಲೇಸು' 'ತೀರ್ಥವನು ಪಿಡಿದವರೆಲ್ಲ ತಿರುನಾಮಧಾರಿಗಳೆ? ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕವಿಲ್ಲದವರೆಲ್ಲ ಭಾಗವತರೆ?' 'ಹಳ್ಳ ಹರಿದು ಹೋಗುವಾಗ ಗುಳ್ಳೆ ಬಂದು ಒಡೆಯಿತಲ್ಲ! ಉಳ್ಳೆ ಪೊರೆಯಂತೆ ಕಾಣೊ ಸಂಸಾರದ ಆಟ!' ಎಂಬಂತಹ ನೂರಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತನ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ ಗಗನಚುಂಬಿಯಾಗಿ, ಭಾವಗಳು ಭವ್ಯತೆಗೇರುತ್ತವೆ–'ಹಲವು ಜನುಮದಿ ತಾಯಿ ಎನಗಿತ್ತ ಮೊಲೆಹಾಲು ನಲಿದುಂಬಾಗ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುದು ಕೂಡಿ, ಅಳೆಯ ಕ್ಷೀರಾಂಬುಧಿಗೆ ಇಮ್ಮಿಗಿಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಆತ. ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನೇ ಮುಂದುವರೆಸಿ, ಮಗುವಾಗಿ ಜನಿಸಿದಾಗ ಅತ್ತ ಕಣ್ಣೀರೆಲ್ಲ ಸೇರಿದರೆ ಲವಣ ಸಮುದ್ರದ ಮೂರರಷ್ಟಾಗುವುದೆಂದೂ, ಆಯಾ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಾದ ದೇಹಗಳ ಎಲಬುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿದರೆ ಮೇರುಪರ್ವತಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಮಡಿಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಆತ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಒಂದು ಜೀವಿ ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬಂದಿರಬೇಕು! ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕನಕನು ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಮಂಚಿಗೆಯ ಹಾಕಿರಯ್ಯಾ, ಚಂಚಲವೆಂಬ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಓಡಿಸಿರಯ್ಯ, ಉದಯಾಸ್ತಮಾನವೆಂಬ ಎರಡು ಕೊಳಗವ ಮಾಡಿ, ಆಯುಷ್ಯದ ರಾಶಿಯನು ಅಳೆಯಿರಯ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಆತನ ಕಲ್ಪನೆ ಎಷ್ಟು ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ! 'ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸೊಡರು ಈ ಸಂಸಾರ' ಸಂಸಾರವೆಂಬ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಾಗರವನುತ್ತಾರಿಸುವೊಡೆ ಕಂಸಾರಿ ನಾಮವೊಂದೆ ಸಾಕು'; 'ಹೇರೊಪ್ಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಸುಂಕವೆ?' 'ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿಯು ಹಾಳುಬಿದ್ದಂಗಡಿಯು' 'ಬೊಂಬೆ ಯಾಟವನಾಡಿಸಿದೆ ಮಹಾಭಾರತ'ದ ಎಂಬಂತಹ ರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಭಕ್ತಿ, ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಮಹೋನ್ನತಿಗೇರಿವೆ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನಂತೆ ಕನಕದಾಸನೂ ಒಗಟಿಯಂತಿರುವ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ–'ಒಂಬತ್ತು ಹೂವಿಗೆ ಒಂದೇ ನಾಳವು ಚಂದನೂವಾ! ತುಂಬಿ ನಾಳತುದಿ ತುಂಬ ಭಾನುಪ್ರಭೆ ಚಂದನೂವಾ!' ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು 'ಕನಕನ ಮುಂಡಿಗೆ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೋಡದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಆಗಬೇಕು. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಈ ಹಾಡುಗಳು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಗಹನವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಕನಕ ನಾಡಿದ ಗುಟ್ಟು ಆದಿಕೇಶವ ಬಲ್ಲ ಚಂದನೂವಾ!'

ಸಂತಕವಿ ಕನಕದಾಸನು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಒಂದು ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜ!

(vii) ವೈಕುಂಠದಾಸ

ವ್ಯಾಸ, ವಾದಿರಾಜ, ಪುರಂದರ, ಕನಕ—ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ವೈಕುಂಠದಾಸನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದೂ, ಬೇಲೂರಿನ ಚನ್ನಕೇಶವ ಸ್ವಾಮಿಯ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ಹಲವು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. 'ವೈಕುಂಠಕೇಶವ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಆತನು ಹಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆತನು ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಗುಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿರಲು 'ಬಾಗಿಲನು ತೆಗೆದು ಸೇವೆಯನು ಕೊಡು ಹರಿಯೆ! ಕೂಗಿಡುವ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಿಸುವದಿಲ್ಲವೇ ನಿನಗೆ' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಡುತ್ತಾ ಆರ್ತನಾಗಿ ಬೇಡಿದನಂತೆ; ಒಡನೆಯೇ ಕದವು ತೆರೆಯಿತಂತೆ! ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆತನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬೇಲೂರು ಭೂವೈಕುಂಠವೆನಿಸಿತಂತೆ!

(viii) ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ

ವೈಕುಂಠದಾಸನ ತರುವಾಯ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತು, ಎಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗಿಹೋದಂತೆ ಕಾಣು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತ್ತದೆ. ದಾಸ ಪರಂಪರೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಂತುಹೋಗಲಿಲ್ಲ; ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಉದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರದಾಸನ ನಾಲ್ವರು ಮಕ್ಕಳೂ ದಾಸಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು ವಿಜಯೀಂದ್ರತೀರ್ಥನೂ ಆತನ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರಬೇಕು. ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥನು ಈ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿ. ಕುಂಭಕೋಣದ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ವೆಂಕಟೇಶನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಈತನು 'ಸುಧಾ' ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಪರಿಮಳ'ವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಬರೆದನು. ಈತನು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗುವ ಮುನ್ನ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿ ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನಂತೆ! ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಈತನು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನೆನಿಸಿದನು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಸಕೂಟಕ್ಕೂ, ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೂ, ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಈತನು 'ವೇಣುಗೋಪಾಲ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ್ದು 'ಇಂದು ಯೆನಗೆ ಗೋವಿಂದ ನಿನ್ನಯ ಪಾದಾರ! ವಿಂದವ ತೋರೋ ಮುಕುಂದನೆ' ಎಂಬ ಹಾಡು. ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಈತನು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಮಂತ್ರಾಲಯದ ರಾಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಈತನ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಕೇಳದ ಕನ್ನಡಿಗನಿಲ್ಲ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನ ಆತನ ಭಕ್ತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಪ್ಲವವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿದ ಕೀರ್ತಿ ಈತನದು. ಈತನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಹರಿದಾಸರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುಷ್ಟಿ ತುಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರು.

(xi) ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೦)

ಈತನು ಬಿಜಾಪುರಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಕಾಟವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ತಿರುಪತಿಗೆ ಓಡಿಹೋದನಂತೆ! ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಯಾದ ಈತ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಕವಿತಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು 'ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಹಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೆಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅರಿಗಳೇ ಸಖರಕ್ಕು, ಅತಿ ವಿಷಾಮೃತವಕ್ಕು, ಉರಗ ಪೂಮಾಲೆಯಕ್ಕು, ಶರಧಿ ಗೋಷ್ಪದವಕ್ಕು, ಶರಘಾತ ಚೆಂಡಕ್ಕು, ನರಹರಿಯ ನಾಮವನು ನಂಬಿ ಭಜಿಪರಿಗೆ' ಎಂಬ ನಂಬುಗೆಯಿಂದ ಬಾಳಿ, ಆ ನಂಬುಗೆಯನ್ನು ಇತರರಿಗೂ ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟ ದೊಡ್ಡ ಜೀವ ಈತನದು. ಈತನು ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂದವನ್ನು ಹಾಡು, ದ್ವಿಪದಿ, ವೃತ್ತಗಳಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆಯಲ್ಲಿನ ಬಾಲಭಾಷೆ ಹೃದ್ಯವಾಗಿದೆ—'ಯಶೋದೆಯಮ್ಮ ನಂಗನ್ನೆತ್ತಿಕೋ ಅಮ್ಮ! ಒತ್ತಿ ಬಲು ಅತ್ತುಬಂದೀನೆ ನಾ (ಹೊಟ್ಟೆ ಬಲು ಹಸ್ತು ಬಂದೀನೆ ನಾ) ಎಂದು ಹಾಡುವಲ್ಲಿ, ದಾಸನ ಹೃದಯ ಮಗುವಿನಷ್ಟೆ ಮುಗ್ಧವಾಗಿರಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನ ಭಾಷೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಿರ್ತನೆಗಳು ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆಯಂತೆ!

(x) ವಿಜಯದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೭–೧೭೫೫)

ಈತನು ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸನ ಸಮಕಾಲೀನ; ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀನಿವಾಸ-ಕೂಸಮ್ಮ ಎಂಬ ಬಡದಂಪತಿಗಳ ಹಿರಿಯ ಮಗ; ಹೆಸರು ದಾಸಪ್ಪ ಎಂದು. ಶುದ್ಧ ದಡ್ಡನಾಗಿದ್ದ ಇವನನ್ನು ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ 'ಕೂಸಿ ಮಗ ದಾಸ' ಎಂದು ಗೇಲಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾಗಲೆ ಇವನು ಗೃಹತ್ಯಾಗಿಯಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವನ ನಾಲಗೆಯಮೇಲೆ ಬೀಜಾಕ್ಷರ ಬರೆದರಂತೆ! ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನು ಆಡಿದ್ದೆಲ್ಲ ಹಾಡಾಯಿತು. 'ಹಯವದನ ವಿಠಲ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಈತ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ. ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿ ಬೆಳಗಿದಂದು ಆತ 'ಅಂತರಂಗದ ಕದವು ತೆರೆಯಿತಿಂದು,' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು, ಸದಾ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವಂತೆ ಹರಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ–'ಸದಾ ಎನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡೊ ಶ್ರೀಹರಿ!' ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ, 'ನಿನ್ನ ನಾನು ಬಿಡುವನಲ್ಲ, ಎನ್ನ ನೀನು ಬಿಡಲು ಸಲ್ಲ' ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈತನು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ತತ್ವಬೋಧಕವಾಗಿವೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(xi) ಗೋಪಾಲದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೨-೧೭೬೨)

ಈತ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೊಸರುಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮುರಾರಿರಾಯ ವೆಂಕಮ್ಮ ಎಂಬ ಬಡದಂಪತಿಗಳ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾಗಿ, ಭಾಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದ. ಬಾಲಕನಾದ ಭಾಗಣ್ಣ ಒಮ್ಮೆ ಭಗವತ್ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿರುವಾಗ ನಾಗರಹಾವೊಂದು ಆತನ ಮೈ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹರಿದಾಡಿತಂತೆ! ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಜನ ಆತನನ್ನು ಮಹನೀಯನೆಂದರು. ಆದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಹರಿಕೀರ್ತನೆ ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಹರಿದು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು, ಇದನ್ನು ಕಂಡ ವಿಜಯದಾಸನು ಈತನಿಗೆ ದಾಸದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, 'ಗೋಪಾಲವಿಠಲ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ದೀಕ್ಷೆವಹಿಸಿದ ಭಾಗಣ್ಣ ಗೋಪಾಲದಾಸನಾದನು. 'ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಾಗಣ್ಣ' ಎಂದು ಜನ ಆತನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸಿದರು. ಭವರೋಗದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಆತನು 'ಭವರೋಗವು ಎನಗೆ ದೇವ ಧನ್ವಂತ್ರಿ? ಸಾವಧಾನದಿ ಎನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿದು ನೋಡಯ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತನ್ನ ರೋಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಹರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಎನ್ನ ಕಂಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸವು. ಹರಿಯ ಕೀರ್ತನೆ ಕೇಳಿಸವೆನ್ನ ಕಿವಿಗೆ, ಹರಿ ಮಂತ್ರ ಸ್ತೋತ್ರ ಬಾರದು ಎನ್ನ ನಾಲಗೆಗೆ, ಹರಿಪ್ರಸಾದ ಜಿಹ್ವೆಗೆ ಸವಿಯಾಗದಯ್ಯ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಏನ ಬೇಡಲಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು?' ಎಂದು ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಈತ. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಧನ ಪುತ್ರ ಅಧಿಕಾರಗಳಿಂದ ಸುಖ ದಕ್ಕದೆಂಬುದನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ, 'ಬೇಡದಂತೆ ಪರರ ಮಾಡೆನ್ನ ದೊರೆಯೆ' ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಗೋಪಾಲದಾಸನ ಮೂವರು ತಮ್ಮಂದಿರೂ ಆತನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿದರು. ಹದಿನೆಂಟನೆ ಶತಮಾನದ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನೂ ಕವಯಿತ್ರಿ ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮನೂ ಈತನ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

(xii) ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೨೮-೧೮೦೯)

ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬ್ಯಾಗವಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕನಾಗಿದ್ದ ನರಸಪ್ಪ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಡದಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮಗ ಶ್ರೀನಿವಾಸ. ಈತನು ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೌಢಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು 'ಆಚಾರ್ಯ'ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ವಿಷ್ಣು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬುದ್ಧಿ, ಕೀರ್ತಿಗಳೊಡನೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಅಹಂಕಾರಿಯಾಗಿ, ವಾದದಲ್ಲಿ ಇದಿರಾದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೋಲಿಸ ಹೊರಟನು. ಒಮ್ಮೆ ವಿಜಯದಾಸನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಈತನು ಆತನನ್ನು 'ಕೂಸಿ ಮಗ ದಾಸವೇಷದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವವ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದನು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಬಂತು. ಅದರ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ವಿಜಯದಾಸನಿಗೇ ಶರಣಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸನು ಗೋಪಾಲದಾಸನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ, ಆತನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಜೋಳದ ರೊಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ತಿಂದು ಕ್ಷಯ ರೋಗದೊಡನೆ ಭವರೋಗವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಭಕ್ತಿಯ ಕಡೆ ಬಾಗಿ, ಆತನು ಹರಿದಾಸನಾದನು. ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತನು ಪಂಡರಪುರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಚಂದ್ರಭಾಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ 'ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ ಕಲ್ಲೊಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು, ಆತನಿಗೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಆತನು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನಾಗಿ, ದೈವದತ್ತವಾದ ಆ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೊರಟನು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ಮಹೋಜ್ವಲವಾದುವು. ಆತನ 'ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ'ವು ಒಂದು ಸಹಸ್ರ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಂಧಿಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಾಧ್ವಮತತತ್ತ್ವ ನಿರೂಪಣೆ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದುದು, ಇದನ್ನು ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಕೋಶವೆನ್ನಬಹುದು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭುಸಮ್ಮಿತವನ್ನು ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಎಂತಹ ಕರುಣಾಮಯನೆಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ—

ಮಲಗಿ ಪರಮಾದರದಿ ಪಾಡಲು। ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ, ಕುಳಿತು ಪಾಡಲು
ನಿಲುವ, ನಿಂತರೆ ನಲಿವ, ನಲಿದರೆ ಒಲಿವ ನಿಮಗೆಂಬ
ಸುಲಭನೊ ಹರಿ, ತನ್ನವರನರೆ। ಘಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಗಲನೊ...

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿರುವಷ್ಟೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಗಳ ಆತಂಕ ಬೇಡ—

ಮುಕ್ಕಳಾಡಿಸುವಾಗ, ಮಡದಿಯೊ।ಳಕ್ಕರದಿ ನಲಿವಾಗ, ಹಯ ಪ
ಲ್ಲಕ್ಕಿ ಗಜ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನವೇರಿ ಮೆರೆವಾಗ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಿಕ್ಕುವಾಗಾಕಳಿಸುತಲಿ ದೇ। ವಕ್ಕಿ ತನಯನ ಸ್ಮರಿಸುತಿಹ ನರ
ಸಿಕ್ಕನೋ ಯಮದೂತರಿಗೆ ಅವಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರು.

ದ್ವೈತಮತಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೂ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನ ದೃಷ್ಟಿ ಉದಾತ್ತ, ಉದಾರ, ಸರ್ವಜನ ಸಮ್ಮತ—"ಆವ ಕುಲದವನಾದಡೇನಿ। ನ್ನಾವ ದೇಶದೊಳಿದ್ದಡೇನಿ। ನ್ನಾವ ಕರ್ಮವ ಮಾಡಲೇನಿನ್ನಾವ ಕಾಲದ... ದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರೆಲ್ಲ ಉದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೇವನು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲ? "ಎಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ। ರೆಲ್ಲಿ ಬೇಡಿದರಲ್ಲಿ ನೀಡಿದರಲ್ಲಿ ಓ... ದರೆಲ್ಲಿಯಾಡಿದರಲ್ಲಿ ಇರುತಿಹನು." ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಈ ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಉಪಮೆಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಓದುಗರನ್ನು ಆನಂದ ಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಉಪಮೆ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಗಹನವಾದ ವೇದಾಂತತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ ಜಗನ್ನಾಥ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನು ತನ್ನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಸುಮಾರು ಇನ್ನೂರು ಕೀರ್ತನಗಳು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಭಗವಂತ ಮತ್ತು ಭಾಗವತರ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾಗಿವೆ. "ದಾಸೋಹಂ ತವ ದಾಸೋಹಂ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ ಮೊದಲಿಂದ ಕಡೆಯ ವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಮಯವಾಗಿದೆ. ಆತನು ಆಗಾಗ ಪ್ರಾಸಪ್ರಿಯನಾಗುವುದೂ ಉಂಟು—"ವ್ಯಾಪ್ತಗುಪ್ತ, ಜಗದಾಪ್ತ, ದೋಷನಿರ್ಲಿಪ್ತ, ತೃಪ್ತ ಗತಸುಪ್ತ ಸುಷಪ್ತ" ಇತ್ಯಾದಿ. ಈತನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನಾಂಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿಂತನಾಂಶವಿದೆ. "ರಂಗ ನಿನ್ನ ಕೊಂಡಾಡುವ ಮಂಗಳಾತ್ಮರಾ। ಸಂಗಸುಖ ವನಿತ್ತು ಕಾಯೊ ಕರುಣಸಾಗರ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಸ್ವರೂಪ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತರು "ಕಂಡ ಕಂಡಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪ ಕಾಂಬರು! ಉಂಡು ಉಣಿಸಿದ್ದೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಯಜ್ಞವೆಂಬರು। ಬಂಡುಣಿಯಂದದಿ ನಾಮಾಮೃತವನುಂಬರು। ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ನಿನ್ನ ತೊಂಡನೆಂಬರು" ಎಂಬಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತೋಪಾಸನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. "ಅರಿತವರಿಗೆ ಸುಲಭ ಹರಿಯ ಪೂಜೆ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣಭಾವ ದಿವ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ; ವಿರಾಟ ಪೂಜೆಯ ದಿಗ್ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನು ಕೀರ್ತನೆ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ತ್ರಿಪದಿಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭರಿತವಾದ "ತತ್ತ್ವಸುವ್ವಾಲಿ"ಗಳನ್ನೂ ವಿಸ್ತ...

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನುಡಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ "ತಂತ್ರಸಾರ"ವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿವೆ. "ಉಂಡು ಉಟ್ಟದ್ದೆಲ್ಲ ರಂಗನ ಸೇವೆಯೆನ್ನಿ | ಕಂಡ| ಕಂಡದ್ದು ಹರಿಪ್ರೀತಿಯೆನ್ನಿ | ಹರಿಪ್ರೀತಿಯೆನ್ನಿ ಮೂರ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪಾಂಡವ ಪ್ರಿಯನೆ ದೊರೆಯೆನ್ನಿ" ಇಂತಹ ಸರಳ ನುಡಿಗಳು ಹೃದ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನನ್ನು "ರಂಗನೊಲಿದ ದಾಸ" ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆತನು ರಂಗೋಲಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ "ರಂಗೋಲೆದಾಸ" ಎಂಬ ಅಡ್ಡಹೆಸರೂ ಇತ್ತಂತೆ! ಆತನು ಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾಗಿ ಬಾಳಿ, ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯ ಸಮುದಾಯದ ಮೂಲಕ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಮರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

(೩) ವೈದಿಕ ಕವಿಗಳು

ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವನಿತೆಯರಂತೆ, ಲತೆಯಂತೆ ಕವಿಯೂ ಆಶ್ರಯಹೀನನಾದರೆ ಶೋಭಿಸನು. ನಿಜ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳು, ಉಳಿದು, ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಅರಮನೆ ಗುರುಮನೆಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಲ್ಲ. ಅದರ ಅರುಣೋದಯವಾಗಿರುವುದೇ ನೃಪತುಂಗರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕವಿಗಳ ತಂಡವೆ ಆತನ ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರದ ನೆರಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ನಾವೀಗಾಗಲೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಪಂಪಯುಗದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ರಾಜರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದವರೇ. ಹರಿಹರಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಕವಿಗಳು ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದವರೇ. ೧೪ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯ ಪತನವಾದ ಮೇಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಮೈಸೂರರಸರು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತರಾದರು.

ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಚರಿತ್ರೆ ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೦ರಲ್ಲಿ ರಾಜಒಡೆಯರು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತರಾಗಿ, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜರಾದರು. ಅವರ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು 'ಕರ್ಣವೃತ್ತಾಂತಕಥೆ'ಯನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ರಾಜಒಡೆಯರ ನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚಾಮರಾಜಒಡೆಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೭–೧೬೩೭) 'ಚಾಮರಾಜೋಕ್ತಿವಿಲಾಸ', 'ಮಣಿಪ್ರಕಾಶ' ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿದಂತೆ ಪ್ರತೀತಿ. 'ಚಾಮರಾಜೋಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ'ವು ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯರಾಮಾಯಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಬಹುಶಃ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬ ಪಂಡಿತ ಇದನ್ನು ರಾಜನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬಹುದು. 'ಮಣಿಪ್ರಕಾಶ' ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರಖಂಡದ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಮಚಂದ್ರನೆಂಬುವನು ಶಾಲಿಹೋತ್ರನ ಅಶ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಲಲಿತವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜನ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಆಶ್ರಿತ ಪದ್ಮಣ ಪಂಡಿತನು 'ಚಾಮರಾಜೀಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹಯಸಾರಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಕಂದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಮೈಸೂರರಸರಲ್ಲಿ ಕಂಠೀರವನರಸರಾಜ(೧೬೩೮–೧೬೫೯)ರ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯೂ ನಡೆದ ಕಾಲ. ಅವನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಕವಿ, ವಾದಿ, ವಾಗ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. ರಾಜಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಸ್ಕರಕವಿ 'ಬೇಹಾರಗಣಿತ'ವನ್ನು ಬರೆದನು. 'ಸರಸಂ, ಸತ್ಕವಿವಲ್ಲಭಂ' ಆದ ಈತನಲ್ಲಿ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಣತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ಗೋವಿಂದವೈದ್ಯನು 'ಕಂಠೀರವನರಸರಾಜವಿಜಯ'ವನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ನಾ ವಿಷ್ಣುಃ ಪೃಥಿವೀಪತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನರಸ್ತುತಿಯೆಂದು ತೆಗಳಕೂಡದಂತೆ! ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ 'ಸೊಕ್ಕು ಜವ್ವನೆಯ ತೆಕ್ಕೆಯ ಸವಿಯಂದದೆ' ಮನೋಹರವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಆತ. ಇದು ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೀರರಸ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಇದೆ. ಅಂದಿನ ಯುದ್ಧಪದ್ಧತಿ, ಪಾಳೆಯ ರಚನೆ, ಉಡುಪುಗಳು, ಆಯುಧಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಸ್ತೃತವರ್ಣನೆ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮದನಮೋಹಿನಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಅಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದರೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಕವಿಯು ಅನೇಕ ಉರ್ದು ಪದಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮೂಲಕ ಆ ಕಾಲದ ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಇಡೀ ಪದ್ಯವನ್ನೆ ಉರ್ದುವಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿರುವ ಉರ್ದು ಪದಗಳು ಹೇಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲ (೧೬೭೨–೧೭೦೪) ಮೈಸೂರಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವರ್ಣಯುಗ; ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸ್ವರ್ಣಯುಗ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತು, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡು ರಾಮರಾಜ್ಯವೆನಿಸಿತು; ಅಪಾರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ರಾಜ 'ನವಕೋಟಿನಾರಾಯಣ'ನೆನಿಸಿದ; ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ 'ರಾಜಾಜಗದೇವ' ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಈತನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ. ಶೂರನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆತನಿಗೆ ಆದರ, ಅಭಿರುಚಿ, ಪರಿಶ್ರಮ. ಆತನಿಗೆ 'ರಸಿಕಜನ ಕರ್ಣರಸಾಯನೀಕೃತ ಸಂಗೀತವಿಸ್ತರಂ,' 'ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯಾನಿಕಷಪ್ರಸ್ತರಂ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದವು. ಆತನು ವೀಣೆ ಬಾರಿಸಿದನೆಂದರೆ ಕಸ್ತೂರಿಯ ಕಂಪಿನಂತೆ. ನಾದ ಕವಿಯುತ್ತಿತ್ತಂತೆ! ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಂತೂ ಆತ ಚಿರಜೀವಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಯದುಗಿರಿನಾರಾಯಣಸ್ತವ' 'ಸತ್‌ಶೂದ್ರಾಚಾರನಿರ್ಣಯ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಬಿನ್ನಪ,' 'ಗೀತಗೋಪಾಲ,' 'ಭಾರತ,' 'ಭಾಗವತ,' 'ಶೇಷಧರ್ಮ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆತ ಬರೆದುವಲ್ಲವೆಂದೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ. ಆತನ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಮಲಾರ್ಯ, ಸಿಂಗರಾರ್ಯ, ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ, ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ, ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ವೇಣುಗೋಪಾಲವರಪ್ರಸಾದ, ತಿಮ್ಮಕವಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಚಿದಾನಂದಕವಿ, ಮಲ್ಲರಸ—ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಜನ ಕವಿಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ, ಅಮಿತವಾದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು.

ಚಿಕದೇವರಾಜನ 'ಚಿಕದೇವರಾಜಬಿನ್ನಪ'ವು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಧರ್ಮದ ಸಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಮೂವತ್ತು ಬಿನ್ನಪಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ಅಕ್ಷರಮನಱಿಯದೊಕ್ಕಲಿಗರ್ಗಂ, ಪೆಣ್ಗಳ್ಗಂ, ಸಕ್ಕದದಿಂ ತತ್ವಜ್ಞಾನಮಪ್ಪುದರಿದು; ಎಂದು ಎಲ್ಲರುಮಱಿವಂತೆ ಕನ್ನಡವಾತಿನೊಳಂ ಮೆಲ್ನುಡಿಗಳಿಂದ ಅಖಿಲ ತತ್ವಾರ್ಥಗಳಂ ಸಂಗತಿಗೊಳಿಸಿ' ಇವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಆಶಯ ಉದಾತ್ತವಾದುದಾಗಲಿ, ಆತನ ಕನ್ನಡ ಆತನ ಆಶಯವನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವುವೊ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆತನ ಬಿನ್ನಪಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಮೇಲೆ ಆತನು ತಿಳಿಮನಸ್ಸಿನ, ಸರಳಸ್ವಭಾವದ ಶ್ರೇಷ್ಠಭಕ್ತನೆಂದು ಬೋಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ 'ಭಾರತ', 'ಭಾಗವತ', 'ಶೇಷಧರ್ಮ'ಗಳು ಆಯಾ ಹೆಸರಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷಾಂತರಗಳು. 'ಭಾರತ'ವು ಶಾಂತಿ ಪರ್ವದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಬಹುಶಃ ಅದು ವೇದಾಂತ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಈ ರಾಜಕವಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಗೀತಗೋಪಾಲ' ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಇದು ಜಯದೇವ ಕವಿಯ 'ಗೀತಗೋವಿಂದ'ದಂತೆ ಕೀರ್ತನರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ; ಒಂದೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಖಂಡಗಳೂ, ಪ್ರತಿ ಖಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಸಪ್ತಪದಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಪ್ತಪದಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಸಪ್ತಪದಿಯ ತಿರುಳನ್ನು ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. 'ಹರಿಕೀರ್ತನವೊಂದೆ ಪರಗತಿಗನುಕೂಲ'ವೆಂದು ಕವಿಯ ಭಾವನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ—

> ಪಾಲಂ ಬಯಸಿದ ರೋಗಿಗೆ । ಪಾಲಿಂದೌಷಧಮನೀವ ವೈದ್ಯನ ತೆಱದಿಂ
> ದೀ ಲೋಗರೊಲ್ವ ಗೀತದ । ಮೂಲದೊಳೀ ಮುಕ್ತಿಗತಿಯ ಮೊಗದೋರಿಸಿದಂ

ನಿಜ, ಇಲ್ಲಿನ ನುಡಿಗಳು ಭಕ್ತಿಯ ಭಾರದಿಂದ ಬಳುಕುತ್ತವೆ. ಇವು ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪನ್ನೂ, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತಂಪನ್ನೂ, ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸೊಂಪನ್ನೂ ನೀಡಬಲ್ಲುವು. ಕಾಂಬೋಧಿರಾಗ ಝಂಪೆತಾಳದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಹಾಡನ್ನು ನೋಡಿ:

ಕಂಗೊಳಿಸದಿರಲ್ಲಾರೆಕಣ್ಣ ಪುಣ್ಯದ ಬೆಳಸ । ಕಂಗೊಳಿಸದಿರಲಾರೆನೆ
ಪೊಂಗೊಳಲ ನುಡಿಸುತಿಳಿಹೊತ್ತಿನೊಳು ಪುರವೀಧಿ । ಸಿಂಗರಿಸಿ ಮೆರೆವ ಹರಿಯ ಸಿರಿಯ ॥ ಪ ॥

ಕ್ರಮದಿ ನಡು ತೋಳ್ಮುಡಿಗಳೊಂದಿನಿಸು ಕೊಂಕಿನೊಳು ಕಮನೀಯವೆಂದೆನಿಸಿ ಮೆರೆಯೆ ।
ಸಮತಳದಿ ನಿಂದಡಿಯ ಮುಂದೆ ಮತ್ತೊಂದಡಿಯ ಸಾರ್ಚಿಯುಂಗುಟವನೂರಿ
ರಮಣೀಯ ರೇಖೆಯೊಳು ನಿಂದು ಕೊಳಲುಲಿಗೊಳುವ ರಾಯಗೋವಳನ ತೋರ್ಪ ಸೀರೆ ॥ ೧ ॥

ಕಳೆವೆತ್ತ ಕತ್ತುರಿಯ ವೀಣೆಯೊಡನೊಡನುಣ್ಮಿ ಕವಿದ ತನಿಗಂಪಿನಂತೆ
ಬಳೆವ ತಾನದ ಗಮಕಗತಿಯ ಮೈಸಿರಿಗೆ ಮೊಗ ಬಗೆಬಗೆಯ ಭಾವವಡೆಯೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೊಳಲಿಗಿಂದುಟಿಯ ಸವಿದೋರಿಯೊಳದನಿಗೊಳುವ ಕೊನಬುಗೋವಳನ ತೋರೆ,
ನೀರೆ ॥ ೨ ॥

ಮೊದಲ ನುಡಿ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ; ಎರಡನೆಯ ನುಡಿ ಸಂಗೀತದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. 'ಗೀತಗೋಪಾಲ' ಮತ್ತು 'ಬಿನ್ನಪ'—ಇವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ಆಶ್ರಿತನಾದ ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪದ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೂ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ವಪ್ರಶಂಸ ಅತಿಶಯವಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಕವಿ ಹಾಗೆ ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಂಭವವಾದುದಾಗಿರುವುದೂ ಇವು ತಿರುಮಲಾರ್ಯನವೇ ಇರಬಹುದು. ಯಾರವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳು.

ತಿರುಮಲಾರ್ಯ

ಇನ್ನು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗಳತ್ತ ನೋಡೋಣ—ಅವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದವನು ತಿರುಮಲಾರ್ಯ. ಅಳಸಿಂಗರಾರ್ಯ–ಸಿಂಗಾರಮ್ಮ ಎಂಬ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರನಾದ ಈತನು ರಾಜನ ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿ, ಗೆಳೆಯನಾಗಿ, ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತನಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆದನು. ಕವಿ ತನ್ನ "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಯವಿಜಯ"ದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಪ್ರೇಮವೇ ಪುರುಷಾಕೃತಿಯನ್ನು ತಾಳಿದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಪುಣ್ಯವಂತ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಗೆಳೆತನ ಅರಿಕೇಸರಿ–ಪಂಪರ ಗೆಳೆತನವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಪಂಪನು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ; ತಿರುಮಲಾರ್ಯನಾದರೊ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳೆರಡನ್ನು –ಗೀತಗೋಪಾಲ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಬಿನ್ನಪ—ಆತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜವಿಜಯ", ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿ", "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಶತಕ", "ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರಚರಿತೆ" ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಹತ್ತನ್ನು ಉಗ್ಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಶತಕ" ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. "ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರಚರಿತೆ" ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕರಣಗಳ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದು, ಸ್ವಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕನ್ನಡ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಸ್ತುತಿರೂಪದ ಪದ್ಯಗಳು. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನಿಗೆ "ಅಪ್ರತಿಮವೀರ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನ ಸ್ತುತಿರೂಪದ ಪದ್ಯಗಳಿರುವ ಈ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರೇ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ನಮ್ಮ ಪಂಡಿತರ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಾದರೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವ ಜೀವಾಳದಂತಿರುವ ರಸ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೆ ಇದರಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಕವಿಯ "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜವಿಜಯ"ವು ಮೈಸೂರು ರಾಜರೆಲ್ಲರ ಇತಿಹಾಸನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ನೀಡಿ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಬಾಲ್ಯ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಂಗೀತ ನೈಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ರಸವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಒಂದು ಸುಂದರ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಮೈದುಂಬಿ ಹಾಡಿ ಹರಸುವುದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಕಥಾಸ್ವಾರಸ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದಗುಣವೂ ಕಡಮೆ; ಆದರೆ ವರ್ಣನಾವೈಖರಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. "ಕಬ್ಬಿಗರ್ ತಾವುಂಘಟಿತ ಘಟನಾ ನೂತನ ಬ್ರಹ್ಮರಲ್ತೆ?" ಎಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಕವಿ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ವೀಣಾವಾದನ ಪಟುತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯು ನಾದಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಓದುಗರಿಗೂ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಜಾಣನಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜಕುಮಾರ ವೀಣೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಹೊರಟಾಗ "ಪ್ರಾಣಂ ಬಂದುದು ಜಂತ್ರಬಿಜ್ಜೆಗೆ", ಸಂಗೀತದ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು, "ಪಾಣಿಪ್ರಾಂತದೊಳಾಂತುದಿಂದುಚಿತನಾಯ್ತಾವಾಣೆಯುಂ ವೀಣೆಯಾ!" ಎಲ್ಲ ತಂತಿಗಳಿಂದಲೂ ಒಂದೆ ದನಿ ಹೊರಟಿತೆಂಬಂತೆ ತೋರುವ ನಾದವು ಕಂಬಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆದ ಚಿನ್ನದ ಸರಿಗೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆಯಂತೆ! ಕಸ್ತೂರಿಯ ಸುವಾಸನೆಯಂತೆ ಆ ನಾದವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯಂತೆ! ಸ್ವರಪ್ರಸ್ತಾರ ರತ್ನ ಸಮೂಹದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆಯಂತೆ! "ವಾಣಿಯ ನೂಪುರಸ್ವನ", "ತುಂಬಿಯ ಬಂಬಲಿಒಳ್ಸರ", "ಗಿಳಿವಾತಿನ ನುಣ್ಚರ"—ಇವು ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡಂತಿದೆಯಂತೆ ಚಿಕ್ಕದೇವನ ವೀಣೆಯಿಂಚರ! ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದವರು ಅಲುಗದ ದಿಟ್ಟಿ, ಅಡದ ಎವೆ, ತೊಟ್ಟಿಡುರ್ಕುವ ಆಲಿನೀರ್. . . . .ಮೆಯ್ಮರೆವ ಕರಣಂಗಳಿಂದ್ ಕೂಡಿದವರಾಗಿ ಸಂತಸಬಡುತ್ತಾರಂತೆ! ಮರಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿ ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡು ಮಾನವರಂತಾಗಿವೆಯಂತೆ! ಮಾನವರು ಅದನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೇಳಿ ಮೈಮರೆತು ಮರಗಳಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದಾರಂತೆ! ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯನ್ನು ಹೊರತು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡಕವಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು, ನೂತನತೆಯನ್ನು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಚಂದ್ರನ ವರ್ಣನೆ, ಬೆಳುದಿಂಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಚಿರನೂತನವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಮನೋಹರವಾದ ಕಾವ್ಯಾಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ವರ್ಣನಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾವ್ಯ. ಆದರೆ ಇದು ಸಮಗ್ರವಾಗಿಲ್ಲ.

"ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜವಂಶಾವಳಿ"ಯು ರಾಜಒಡೆಯರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ವರೆಗಿನ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ. ಇದರ ವಸ್ತು ಇತಿಹಾಸವಾದರೂ ಇದು ಅಪ್ಪಟ ಇತಿಹಾಸವಲ್ಲ. ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ಕವಿಯೇ ಹೊರತು ಇತಿಹಾಸಕಾರನಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಗೂ ಆತನ ವಂಶದವರಿಗೂ ಅಪಾರವಾದ ಆದರ, ಪ್ರೇಮ, ಗೌರವಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಬ್ಬು ಮುಸುಕಿದೆಯೊ ಏನೊ! ತನ್ನ ರಾಜನ ತಂದೆಯಾದ ದೊಡ್ಡದೇವರಾಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವ ಕವಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಕಂಠೀರವ ನರಸರಾಜನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹ್ರಸ್ವಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವರ್ಣನೆಗಳು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ರಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನಾಭಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ತಿರುಮಲಾರ್ಯನು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವನು, ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಹೃದಯವುಳ್ಳವನು. ಆತನ ಶೈಲಿ ಪದಗಳ ಸಮತೋಲನದಿಂದ ಕೂಡಿ ತುಂಬು ಗಂಭೀರವಾದ ನದಿಯಂತೆ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಲಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆತಂತೆ ಆತನ ಭಕ್ತಿಭಾವ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೃದ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆತ ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯದೈವವನ್ನು ಅಡಿಯಿಂದ ಮುಡಿಯವರೆಗೆ ಮುಡಿಯಿಂದ ಅಡಿಯವರೆಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆಯಿಂದ ದಣಿದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಓದುಗರನ್ನು ತಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ಆದರೆ "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜವಿಜಯ"ದಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥವೂ ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿದೆ.

(ii) ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ

ತೆರಕಣಾಂಬಿಯ [illegible] ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒಬ್ಬನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೆಂಬುವನೇ ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಕರುಣೆಕಾಗ್ರೇಸರನಾಗಿ, ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ವಿಪುಲವಾದ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ರಾಜನಿಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈತನು ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾಗಿ, ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರೊಡನೆ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಬಾಳಿದಂತೆ ಆತನ ಹೇಳಿಕೆ. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನಾಭಾಗದಿಂದ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಮಹತ್ತು ಹಾಗಿರಲಿ, ಅವುಗಳ ಬೃಹತ್ತೇ ನಮ್ಮ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈತನ "ಕಮಲಾಚಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ", "ಹಸ್ತಿಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ", "ಯಾದವಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ", "ಪಶ್ಚಿಮರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" "ವೆಂಕಟಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ", "ಯದುಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ", "ಶ್ರೀರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ"— ಇವು ಸ್ಥಳಮಹಾತ್ಮೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. "ಕಮಲಾಚಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" ಹಿಮವದ್ಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ೩೭೫೦ ಪದ್ಯಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥ; "ಹಸ್ತಿಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" ಕಂಚಿಯ ಮಹತ್ತನ್ನು ಹೇಳುವ ೧೨೦೦ ಪದ್ಯಗಳ ಚಂಪು."ಯಾದವಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" (ಸು. ೧೨೦೦ ಪದ್ಯಗಳು,) "ಪಶ್ಚಿಮರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ" (೩೨೦ ಪದ್ಯಗಳು—ಇವೆರಡೂ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಉಳಿದ ಮೂರು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಗಳು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿವೆ.

ಕವಿಯು "ರುಕ್ಮಾಂಗದಚರಿತ್ರೆ" (೨೨೮೬ ಪದ್ಯಗಳು) ಏಕಾದಶಿ ವ್ರತ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ರುಕ್ಮಾಂಗದನ ಕಥೆಯನ್ನೂ, "ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ" (೬೩೫೫ ಪದ್ಯಗಳು) ಸಂಸ್ಕೃತ ಪುರಾಣದ ಅನುವಾದವನ್ನೂ, "ದಿವ್ಯಸೂರಿ ಚರಿತೆ" (೮೨೮ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯಗಳು) ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಆಳ್ವಾರರ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ, "ಸಾತ್ವಿಕಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ" (೯ ಆಶ್ವಾಸ) ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೇದಾಂತವನ್ನೂ, "ಅರ್ಥಪಂಚಕ" ಎಂಬ ತಮಿಳು ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಚಂಪೂ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಯು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ"ವನ್ನು ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದುದು ಸಾಲದಂತೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಶೇಷಧರ್ಮ" (೩೫ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು), "ಕಾಮಂದಕ ನೀತಿ", ಮತ್ತು "ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿ"ಗಳ ಕನ್ನಡ ಟೀಕು, ಸಂಸ್ಕೃತದ "ಶುಕಸಪ್ತತಿ"ಯ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರ (೭೦೦೦ ಗ್ರಂಥಗಳು)—ಇವುಗಳು ಆತನ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು. "ಮದನಮೋಹಿನೀಕಥೆ", "ರಂಗಧಾಮಸ್ತುತಿ", "ಪಶ್ಚಿಮರಂಗ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಾಂಗತ್ಯ," "ರಂಗಧಾಮನೀತಿಶತಕದಸಾಂಗತ್ಯ", "ರಂಗಧಾಮಪುರುಷವಿರಹ ಸಾಂಗತ್ಯ", "ರಂಗನಾಯಕ ರಂಗನಾಯಕೀ ಸ್ತುತಿ ಸಾಂಗತ್ಯ", "ಶೃಂಗಾರ ಶತಕದಸಾಂಗತ್ಯ", "ಚಿತ್ರಶತಕದಸಾಂಗತ್ಯ", "ಅಕ್ಷರ ಮಾಲಿಕಾ ಸಾಂಗತ್ಯ"—ಇವು ಈತನ ಸಾಂಗತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. "ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯ ಶೃಂಗಾರ ಸೂತ್ರೋದಾಹರಣೆ"ಯು ಶೃಂಗಾರ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಂದಪದ್ಯಗಳ ಗ್ರಂಥ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಹಲವು ಶೃಂಗಾರದ ಹಾಡುಗಳೂ ಈತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿವೆ. "ವೈದ್ಯಾಮೃತಟೀಕೆ", "ತತ್ವತ್ರಯ", "ಅಮರು ಶತಕ"ಗಳನ್ನೂ ಈತ ಬರೆದಿದ್ದಾನಂತೆ! ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಮೇಲಿನ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ವೈವಿಧ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆತನ ಚಂಪೂ ಬಹು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದುದು, ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಸಾಂಗತ್ಯ ಸರಳವಾಗಿ, ತಿಳಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಗದ್ಯ ಮನೋಹರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ನಿರೂಪಣೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಪ್ರೇಮಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಆತನ ಒತ್ತಾಸೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಆ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ತಾನು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಂತೆ ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯನೂ—ಇನಿವಾಲ ಸವಿದಂತೆ, ಜನ್ನನಿಯನ್ನಪ್ಪಿದಂತೆ—ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಸಂತಸಕರವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೆಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನುಡಿಗಳೇ ಹೊರತು ಸತ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆತನ ಕಾವ್ಯವಾಹಿನಿಯ ಪಾತ್ರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅದರೊಳಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಲಹೊಳೆ ಮಾತ್ರ. ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹದ ಮಾರ್ಮೊಳಗು, ಆಳ, ಸೆಳವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ವಿಹಂಗಮ ವಿಹಾರಿಗಳಲ್ಲ. ಪದ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತ. ಆದರೆ ಕವಿತೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ. ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವಾದ ನವೀನತೆಗಿಂತ ಕವಿಸಮಯಾಶ್ರಯವಾದ ಚಾತುರ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. "ಹಸ್ತಿಗಿರಿಯಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ"ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವರ್ಣನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಶತಕ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ಮಾತುಗಳಿವೆ. "ಸರಸನನರಸನೆಂಬುದು ಪೂರ್ಣಗೃಹಸನು | ಅರಮನೆಯೆಂದುಸುರುವುದು | ನರಪಕುಮಾರನನರಮಗನೆಂಬುದೇ | ನೊರೆ ರಂಗ ಕನ್ನಡದೊಳ್ಳ" ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಭಂಡಾರದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಶ್ರೀಮಂತತೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ "ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಚರಿತೆ" ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು; ಧರ್ಮಾಂಗದ-ಮೋಹಿನಿಯರ ಪ್ರಸಂಗ ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯನು ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಭಟ್ಟನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕವಿಯು ಪೂರ್ವಕವಿಗಳ ಚಿರಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಆತ "ರುಕ್ಮಾಂಗದಚರಿತೆ"ಯಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವ ಮೋಹಿನಿಯ ಸಂಗೀತ "ಕರ್ಣಾಟಕಕಾದಂಬರಿ"ಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ, "ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ"ದ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ರುದ್ರಭಟ್ಟನ "ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ" ಷಡಕ್ಷರಿಯ "ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ"ಗಳು ಆಕರವಾಗಿವೆ. ಪಂಪನ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆತ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆತನ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಆತನ ಕಾಲದ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿವೆ. ಕನ್ನಡಗದ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯನಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖಸ್ಥಾನ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ.

(iii) ಸಿಂಗರಾರ್ಯ

ಈತನು ಕವಿ ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ ತಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ, "ಮಿತ್ರವಿಂದಾಗೋವಿಂದ" ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಈವರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದು. ಇದೇ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹಿರಿಮೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷಕವಿ ಬರೆದಿರುವ "ರತ್ನಾವಳಿ" ನಾಟಕೆಯ ಭಾಷಾಂತರ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಲೋಲನಾದ ವತ್ಸರಾಜನ ಪೋಷಾಕನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೂ, ವಾಸವದತ್ತೆಯ ವೇಷವನ್ನು ರುಕ್ಮಿಣಿಗೂ, ರತ್ನಾವಳಿಯ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ಸರಸ್ವತಿಗೂ, ಹೊಟ್ಟೆಬಾಕ ವಿದೂಷಕನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಕುಚೇಲನಿಗೂ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕೃತಿ ವಿಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಮೂಲದ ಸನ್ನಿವೇಶರಚನಾಕೌಶಲವಾಗಲಿ, ಸಂಭಾಷಣಾ ಚಾತುರ್ಯವಾಗಲಿ, ರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಶೃಂಗಾರವೇ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿರುವ ಮೂಲನಾಟಕವನ್ನು ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಕಡಲೆಯನ್ನು ಮುಕ್ಕುವ ಕಡೆ ಕಲ್ಲು ಹರಳನ್ನು ಜಗಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ಪ್ರೌಢವಾಗಿಲ್ಲದಾಗ ಭಾಷೆ ಪ್ರೌಢವಾದರೆ ಅದೊಂದು ಅಣಕದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನ ನಾಟಕದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಸುದೀರ್ಘ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಿದ್ದು ಸಮಕಾಲೀನ ಇತಿಹಾಸರಚನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದು. ಏನಾದರೂ ಆತನದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಾಟಕ, ಅದೇ ಅವರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ಕೃತ ರಾಘವಾಭ್ಯುದಯ, ಗೀತರಂಗೇಶ್ವರ—ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನಂತೆ! ಇಲ್ಲಿಯುವರೆಗೆ ಅವು ಇನ್ನೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಅಂದಿನ ಉಳಿದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಕವಿಯು "ಯಾದವಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ" "ವೆಂಕಟಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಪಶ್ಚಿಮರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ" ಎಂಬ ಮೂರು ಚಂಪೂಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಯಾದವಗಿರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ"ದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಮಹತ್ತಿನ ಜೊತೆಗೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಪರಾಕ್ರಮ, ಆತನ ವಂಶಾವಳಿಗಳ ಇತಿಹಾಸವೂ ಇವೆ. ರುದ್ರಭಟ್ಟನನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿರುವ ಈ ಕವಿಕೃತಿಗಳು ಪ್ರೌಢವಾಗಿವೆ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಕವಿ "ಶ್ರೀರಂಗಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ"ವನ್ನು ಚಂಪುವಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಆತನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಮಹೋನ್ನತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆತನ ಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ವೇಣುಗೋಪಾಲ ವರಪ್ರಸಾದನು "ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜವಂಶಾವಳಿ"ಯನ್ನೂ ಚಿದಾನಂದಕವಿ "ಮುನಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ"ವನ್ನೂ ಮಲ್ಲರಸನು "ದಶಾವತಾರಚರಿತೆ"ಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲಿನವೆರಡು ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿವೆ; ಕಥೆಗಿಂತ ವರ್ಣನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ, "ಮುನಿವಂಶಾಭ್ಯುದಯ" ಜೈನ ಮುನಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

(vi) ಹೊನ್ನಮ್ಮ

ಈಕೆ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ಸಂಚಿಯ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿದ್ದವಳು, ರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿ ದೇವಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿಯ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾಗಿದ್ದವಳು, ಅಳಸಿಂಗರಾರ್ಯನ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿದ್ದವಳು. ರಾಜನು ಈಕೆಯನ್ನು "ಸರಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವರದೇವತೆ"ಯೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅವಳಿಂದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಸುವಂತೆ ರಾಣಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ! ರಾಣಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಹೊನ್ನಮ್ಮ "ಹದಿಬದೆಯಧರ್ಮ"ವನ್ನು ಬರೆದಳು. ೪೭೭ ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯ ಪತಿವ್ರತಾ ಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. "ಧರ್ಮದ ತನಿಗಂಪು ತಲೆದೋರೆ ಕಾವ್ಯದ| ಪೆರ್ಮೆ ದೇರ್ವರಿದು ಬಿತ್ತರಿಸೆ| ನಿರ್ಮಲ ಸತಿಯರ ಧರ್ಮದ ಕೃತಿ"ಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ, ಕವಯಿತ್ರಿ. ಇದು ನಿಜ; ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ ಇದರಲ್ಲಿ ಸರಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ ತಾಯಿ । ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ಪೊರೆದವಳು
ಪೆಣ್ಣು ಪೆಣ್ಣಂದೇತಕೆ ಬೀಳುಗಳೆವರು । ಕಣ್ಣು ಕಾಣದ ಗಾವಿಲರು

"ಕುವರನಾದೊಡೆ ಬಂದ ಗುಣವೇನರಿಂದೆ ಕುವರಿಯಾದಡೆ ಕುಂದೇನು ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, "ಪೆಣ್ಣು ಪೆತ್ತುದರಿಂದೆ ಪೆಸರೆನಿಸಿತು ಮಿಗೆ । ಬಣ್ಣವೇರಿತ್ತ ಪಾಲಡಲು" ಎಂದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾಳೆ.

ಪತಿ ಶುಶ್ರೂಷೆಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ತಪಸ್ಸಿಲ್ಲವಂತೆ! ಪತಿವ್ರತೆಯ ನಡತೆ ಹೇಗಿರಬೇಕು?

ಮುಡಿಯೊಳು ಪೂತ್ತಾ ಮುದ್ದಿಸಿದೊಡೇ ನಡಿಗಳಿಂ !
ಪೊಡವಿಗಿಟ್ಟೊರಸಿದೊಡೇನು
ಒಡೆಯನಿಟ್ಟಂತಿರ್ಪುದೊಡವೆಗುಚಿತವೆಂದು ।
ನಡೆವುದು ನಲ್ಲೆಂಡಿರೊಲಿದು

ಹೆಣ್ಣು ಅಂತಹ ಪತಿವ್ರತೆಯಾದರೆ—

ಮಳೆ ಕರೆವುದು ಬೆಳೆ ಪೆರ್ಚುವುದಿಳೆ ತಳ । ಕಿಳಿದು ಪೋಗದೆ ತಡೆದಿಹುದು
ಪಳಿವಿಲ್ಲದೆ ಪತಿವ್ರತೆಯರ ನಡತೆಯ । ಬಳದೊಳೆಂಬರು ಬಲ್ಲವರು

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

"ಮನದನ್ನನೊಳು ಮಾಧವನ ಭಾವಿಸೆ" ಸತಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ. ಶ್ರೀಪತಿಯ ಭಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಪತಿಭಕ್ತಿ ಮಿಗಿಲೆಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ ಈಕೆ ಹೇಳಿರುವ ಪತಿವ್ರತೆಯ ಕಥೆ ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ, ರಸವತ್ತಾಗಿವೆ, ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡನ್ನು ಗೌರವಿಸುವಂತೆ ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಪೋಷಿಸಬೇಕು—"ನಸುನಾಣ್ಬುವೆಳವೆಂಡಿರ ನಲವೇರಿಸಿ....ಪೊಸಪೂವ ಸರಗೈದು" ಮುಡಿಯುವಂತೆ ಗುರುಗೌರವ ಪ್ರೇಮಗಳಿಂದ ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ನೀತಿಬೋಧೆಯ ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಕವಯಿತ್ರಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

(v) ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ

"ಚಿಕ್ಕದೇವಭೂಪಾಲ ಸಂತವಿಸಿದ ಸಣ್ಣಮಗಳು" ತಾನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ "ಪದ್ಮನೀಕಲ್ಯಾಣ"ವನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ದಾಳೆ. ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೂ ಪದ್ಮಾವತಿಗೂ ನಡೆದ ವಿವಾಹ ಇದರ ವಸ್ತು. ಹೊನ್ನಮ್ಮನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಈಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವು ೧೪೯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥ. ಇದು ಮುದ್ದಾಗಿದೆ. ಪದ್ಮಾವತಿಯ ಸಖಿಯರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ—

ನುಡಿವರು ಗಿಳಿಯಂತೆ, ಸಖಿಯರೊಂದಾಗಿ ಮೆ। ಲ್ಲಡಿಯಿಡುವರು ಹಂಸೆಯಂತೆ
ಬೆಡಗಿಂದ ನವಿಲಂತೆ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮುನ್ನ। ಕಡುಚಪಲೆಯರೊಂದುಗೂಡಿ

ಎಂದು ಹಾಡುವುದು ಕವಿಸಮಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದರೂ ಸರಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಕವಯಿತ್ರಿಯರ ವಿರಳಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಕೆಗೆ ಸ್ವಾಗತವುಂಟು.

ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜನ ನಂತರ ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸರಾಜ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆತನ ತರುವಾಯ ರಾಜನಾದ ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆ (೧೭೧೪-೩೧)ಯಲ್ಲಿ ಬಾಲವೈದ್ಯದ ಚೆಲುವನೆಂಬ ಕವಿ "ಕನ್ನಡ ಲೀಲಾವತಿ" ಮತ್ತು "ರತ್ನಶಾಸ್ತ್ರ"ಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. "ಲೀಲಾವತಿ" ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಂದ, ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, "ರತ್ನಶಾಸ್ತ್ರ"ವನ್ನು ವಾರ್ಧಕದಲ್ಲಿಯೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಚೆಲುವಾಂಬೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ "ವರನಂದೀಕಲ್ಯಾಣ"ವನ್ನು ಏಳು ಸಂಧಿಗಳ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದಳು. ಸತ್ಯಭಾಮೆಯು ಡೆಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನ ಮಗಳಾಗಿ "ವರನಂದಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಳೆಂದೂ, ಅವಳಿಗೂ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ ಚೆಲುವರಾಯಸ್ವಾಮಿಗೂ ವಿವಾಹ ನಡೆಯಿತೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈಕೆಯ ಶೈಲಿ ಲಲಿತ ಮಧುರವಾಗಿದೆ. ವರನಂದಿಯ ವಿರಹವೃತ್ತಾಂತ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಈಕೆಯು "ವೆಂಕಟಾಚಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ ಲಾಲೀಪದ" ಎಂಬ ೨೦೦ ಪದಗಳನ್ನೂ "ಅಲಮೇಲುಮಂಗಲಾಲೀಪದ" ಎಂಬ ೩೫ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಗದ್ಯರೂಪದ "ತುಲಾಕಾವೇರೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ ಟೀಕೆ"ಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ.

ಕಳಲೆಯ ವೀರರಾಜನು ಮೈಸೂರರಸರ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದು "ವೈದ್ಯಸಂಹಿತಾಸಾರಾರ್ಣವ"ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ವೀರರಾಜೋಕ್ತಿವಿಲಾಸ"ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಿನ ಈ ಗ್ರಂಥ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥದಂತಿದೆ.

ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜನ ನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದವರು ದುರ್ಬಲರಾದುದರಿಂದ ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಮೇಣ ಹೈದರ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗ ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೧೧ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಮೈಸೂರು ಅರಸರೊಡನೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

(vi) ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ

ಉದಾರಿಯು ಶ್ರೀಮಂತನಾದರೆ, ವಿದ್ವಾಂಸನು ಅಸೂಯೆಯಿಲ್ಲದವನಾದರೆ ಕವಿಗಳು ಧನ್ಯರಾಗುವರೆಂದು ಮಹಾಕವಿ ರನ್ನನ ಹೇಳಿಕೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ರಾಜನು ಆ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಗೂ ತವರುಮನೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೇದಾಂತ ಜ್ಯೋತಿಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಧ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದವನು. ಆ ಕೊಡುಗೈ ದೊರೆಯು ಆಸ್ಥಾನ ಸರಸ್ವತಿ ನಿಲ್ದಾಣ ವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವತಃ ರಾಜನೆ ರಚಿಸಿರುವನೆಂದು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ತಮ್ಮ ವೈಪುಲ್ಯ, ವೈವಿದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆತನು "ಕೃಷ್ಣರಾಜವಾಣೀವಿಲಾಸರತ್ನಾಕರ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಗಳ ಗದ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಹಾಗೆಯೆ "ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತ ಕಥೆ", "ಕಾದಂಬರಿ", "ದಶಕುಮಾರಕಲಾನಿಧಿ," "ಉಷಾಪರಿಣಯ," "ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರೋಪಾಖ್ಯಾನ", "ನಳೋಪಾಖ್ಯಾನ", "ಭಾಮಾಕಥೆ", ಇತ್ಯಾದಿ ಲಲಿತ ಸುಂದರ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನೂ, "ಬತ್ತೀಸಪುತ್ಥಳಿಯಕಥೆ", "ಭೇತಾಳ ಪಂಚವಿಶಂತಿಯಕಥೆ", "ಶುಕಸಪ್ತತಿ"—ಇತ್ಯಾದಿ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಕಾವೇರಿಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಅರ್ಕಪುಷ್ಕರಣೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಚುಂಚನಕಟ್ಟೆಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ತುಲಾಕಾವೇರಿಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಯಾದವಗಿರಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಶ್ರೀಶೈಲಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಹಾಲಾಸ್ಯಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ" ಎಂಬ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; "ಅಶ್ವಮೇಧಿಕಪರ್ವಟೀಕೆ", "ದೇವೀ ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯಟೀಕೆ" "ರಾಮಾಯಣಟೀಕೆ", ರಾಮಾಯಣತಾತ್ಪರ್ಯ ದೀಪಕಾ ಟೀಕೆ" ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಟೀಕೆಯೊಡನೆ "ಜಾತಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಟೀಕೆ"ಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ದೇವೀಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆ", "ಸಪ್ತ ಶತಿ", "ಲಲಿತೋಪಾಖ್ಯಾನ"ಗಳನ್ನೂ "ಲೈಂಗ್ಯಪುರಾಣ", "ಶಂಕರಸಂಹಿತೆ" ಗಳನ್ನೂ "ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾಸಾರಸಂಗ್ರಹ", "ಕೃಷ್ಣಕಥಾರತ್ನಾಕರ", "ಗಯ ಚರಿತ್ರೆ"ಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; "ರಾಮಕಥಾಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ", "ಭಾರತ", "ಭಾಗವತ"ಗಳೂ ಆತನಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿದುಬಂದಿವೆ; "ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರಾಮಾಯಣ", "ಕಾಶೀಕಾಂಡ", "ಉತ್ತರಗೀತೆ", "ಶನೈಶ್ಚರಕಥೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಭರತಖಂಡದ ವೈದಿಕಪುರಾಣ ಸಾಹಿತ್ಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೆಲ್ಲ ಆತನಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ—ಸೌಗಂಧಿಕಾಪರಿಣಯ (ಇದು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ) ನಂಜುಂಡಶತಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಮೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ—ಗದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳೇ. ಆತನ ಶೈಲಿ ಪೌರಾಣಿಕವಾದುದು. ಗದ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆತನೂ ಆತನ ಆಶ್ರಿತರೂ ನೀಡಿರುವ ಪಾತ್ರ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುದು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅರುಣೋದಯವಾದುದೂ ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ. ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಆಸಕ್ತಿ, ಅಭಿಮಾನ, ಪರಿಶ್ರಮ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳು ಸ್ತುತ್ಯವಾದುವು. ಆತನು ತನ್ನ "ರಾಮಕಥಾಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ"ವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ "ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ", "ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ" "ಪದ್ಮಪುರಾಣ", "ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ", "ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರಾಮಾಯಣ", "ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರ", "ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರ", "ಜೈಮಿನಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಮಕಥೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಹಾಗೆಯೆ "ಕೃಷ್ಣಕಥಾರತ್ನ"ವನ್ನು ಬರೆವ ಮುನ್ನ "ಭಾಗವತ", "ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ," "ಹರಿವಂಶ", "ಭಾರತ"—ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧನೆ ಮಾಡಿರುವನಂತೆ!

ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಯ್ಯ ಕವಿ, ಮುದ್ದುಗಿರಿನಂಜಪ್ಪ, ಸೀತಾರಾಮಸೂರಿ, ನಂಜುಂಡಕವಿ, ಶಾಂತರಾಜಪಂಡಿತ ಮೊದಲಾದವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನ "ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ" ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು, ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು.

(vii) ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣ

ಈತನ "ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ"ವು ವಿಶಾಖದತ್ತನ "ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ" ನಾಟಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದುದು. ರಾಜತಂತ್ರ ನಿಪುಣನಾದ ಚಾಣಕ್ಯನು ಮದಾಂಧರಾದ ನವನಂದರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಮೌರ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಿದುದು ಈ ಕಥೆಯ ವಸ್ತು. ತಾನು ಎಡವಿದ ಗರಿಕೆಯನ್ನು ಚಾಣಕ್ಯನು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಕಿತ್ತೆಸೆವುದು, ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಈತನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು ಅನ್ನಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದ ಅಪಮಾನದಿಂದ ಚಾಣಕ್ಯ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ—ಇತ್ಯಾದಿ ಕಥಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ಕಥೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಕಾಮಂದಕಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಚಾಣಕ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೆಣೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಾಣಕ್ಯನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿ, ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆ, ರಾಜತಂತ್ರಜ್ಞತೆ, ತ್ಯಾಗಶೀಲತೆ, ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸು ಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ರಾಜನಾದಾಗಲೂ ಆತನಿದ್ದುದು ಒಂದು ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ. ಅವನನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನೂ, ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮಿಯೂ, ಚತುರಮತಿಯೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಿ, ಆತನು ತಪೋವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಪಾತ್ರ ಉಜ್ವಲವಾಗಿದೆ, ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ, ಮಹೋನ್ನತ ವಾಗಿದೆ. ಕೆಂಪುನಾರಾಯಣನ ಗದ್ಯ ಪ್ರೌಢವಾದುದಾದರೂ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದೆ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿದೆ. ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಧು ನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದರ ಹಿಂದಿನ ಮಜಲೆ 'ಮುದ್ರಾಮಂಜೂಷ'

(viii) ಅಳಿಯಲಿಂಗರಾಜ

ಈತ ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣರಾಜನ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ 'ಅಳಿಯಲಿಂಗರಾಜ'ನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದವನು. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣ ನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಈತನು "ಉಭಯಕವಿತಾವಿಶಾರದ"ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಈತನು ಸುಮಾರು ೫೦ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವು ಚಂಪೂ, ಷಟ್ಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಶತಕ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಹಾಡು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಕವಿಯ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಯಾಗಿವೆ. ಈತನ "ನರಪತಿಚರಿತೆ" ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ. ಇದರ ಉದಾಹರಣಾ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ರಾಜನ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿವೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೦ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ರಾಜನು ಯಕ್ಷಗಾನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ ನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನು ನೋಡು ತ್ತೇವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಗುಂಪೊಂದು ಬಂದು ರಾಜನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತಂತೆ!

ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣರಾಜನನ್ನು "ಕನ್ನಡದ ಭೋಜರಾಜ" ಎಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ ಆತನ ರಸಿಕತೆ, ರಸಜ್ಞತೆ, ಔದಾರ್ಯ, ವಿದ್ವಜ್ಜನಗೋಷ್ಠಿಗಳು ಆತನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾದುವು. ಆತನ ನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚಾಮರಾಜನು ತಂದೆಯಂತೆಯೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದನು.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಧುನಿಕ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊಲದ ಕೋಡೆನಿಸಿದ್ದ ನಾಟಕಸಾಹಿತ್ಯ ಈತನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅತುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಲವಾರು ಕವಿಗಳು, ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಕಾರರು ಈತನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಸಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಹೆಸರು ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದುದು. ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು "ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದ ವೀರಶೈವಕವಿಗಳು" ಎಂಬ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

(೪) ಜೈನಕವಿಗಳು

ಚಂಪುವಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಜೈನ ಕವಿಗಳು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದಲ್ಲಿ, ಈ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗಿಯೊ ಏನೊ!—ದೇಶೀಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರಚುರವಾಗಿ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಇಂದು ಷಟ್ಪದಿ ಸಾಂಗತ್ಯಗಳ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ವತ್ತಾದವು. ಜೈನಕವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಇತರ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇತರ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಇವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಕವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಅಷ್ಟೇನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಕವಿಗಳಲ್ಲ. ಅವ ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡಹೊರಡುತ್ತೇವೆ.

(i) ಭಾಸ್ಕರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೪)

ಈತನು "ಜೀವಂಧರಚರಿತೆ"ಯ ಕರ್ತೃ. ಕವಿಯು ಬಸವಾಂಕನೆಂಬ ಜೈನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನೆಂದೂ, ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಕ ೧೩೪೬ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೪)ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದೆನೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಾದೀಭಸಿಂಹಸೂರಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದನ್ನು ಈತ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾನಂತೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಥಾಭಾಗವು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜಪುರಿಯ ಸತ್ಯಂಧರ ರಾಜನ ಮಗ ಜೀವಂಧರ. ಈತನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಈತನ ತಾಯಿ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರನ ಕೃತ್ರಿಮಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಡವಿ ಪಾಲಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಜೀವಂಧರನು ಬೆಳೆದು ದೇಶದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲೆದು, ಹಲವು ರಾಜಕುಮಾರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಕಾಷ್ಠಾಂಗಾರನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ರಾಜಪುರಿಯ ರಾಜನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲಕಾಲದಮೇಲೆ ಆತ ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾಗಿ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಂಧರನ ತಾಯಿ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ತಿರುಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಕರುಣಾರಸಭರಿತವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆಗಳು ಹೃದ್ಯವಾಗಿವೆ. "ನುಡಿಸಿ ತುಂಬಿಯನೆಲರ ದಟ್ಟಡಿಯಿಡಿಸಿ, ಗೂಡಿನ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳು ಖಗವಿಡಿದು ನಗಿಸಿಯೆ..............ಹಲವು ಮಕ್ಕಳ ಹಡೆದ ತಾಯಂದದಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಮಡದಿ ಯೊಪ್ಪಿದಳು" ಎಂಬ ಕವಿಕಲ್ಪನೆ ಎಷ್ಟು ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ! ಕವಿಯ ಶೈಲಿ ಸರಳ ವಾಗಿದೆ. ಲಲಿತವಾಗಿದೆ, ನಾದಮಯವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

(ii) ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೯)

"ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯ," "ಕಾಮನಕಥೆ", "ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ", "ಜಿನಸ್ತುತಿ", "ತತ್ವಭೇದಾಷ್ಟಕ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಕಲ್ಯಾಣಕೀರ್ತಿ ತನ್ನ "ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯುದಯ"ದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವಾರ್ಧಕ, ಭಾಮಿನಿ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ೯೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ "ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರಾಭ್ಯುದಯ"ದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಚಂದ್ರನೆಂಬ ರಾಜ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಕಥೆ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಸಮಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೆ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತ ಭಾವಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನ "ಕಾಮನಕಥೆ" ತುಳುವ ದೊರೆ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಬರೆದ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕನುಸಾರವಾದ ಕಾಮನ ಕಥೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಕಂದ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಸಾಂಗತ್ಯ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ ೩೩೦ ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದು, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚೌ ಚೌ ಇದ್ದಂತಿವೆ. ಇದು ಸರಳ ವಾಗಿದೆ, ಲಲಿತವಾಗಿದೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಬರೆದಿರುವ ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಜೈನಧರ್ಮ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಈತನು "ಸಿದ್ಧರಾಶಿ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವನಂತೆ. ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕೆ ಅಭಾವವಾಗಿರುವಾಗ ಆತನ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದೆಲ್ಲಿ ಬಂತು?

(iii) ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭)

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದ ಜೈನಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ. ೧೯ನೆ ಶತಮಾನದ ದೇವಚಂದ್ರನು ತನ್ನ "ರಾಜಾವಳೀಕಥೆ"ಯಲ್ಲಿ ರತ್ನಾಕರನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಥೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆದರಿಂದ ಈ ಕವಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ—ರತ್ನಾಕರನು ಸೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವರಾಜನ ಮಗ. ಕಾರ್ಕಳದರಸು ಭೈರವರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿ "ಶೃಂಗಾರಕವಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ. ಆತನು ರಾಜನ ಮಗಳ ಪ್ರೇಮಪಾತ್ರನೆಂಬ ಕಾರಣ ದಿಂದ ರಾಜನ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವ ಭಯದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಿ, ಗುರು ಗಳಾದ ಮಹೇಂದ್ರಕೀರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆವಹಿಸಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಜಯಣ್ಣಕವಿಯ ಕನ್ನಡ "ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ"ಗೆ ಪ್ರಭಾವನೆಯಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ವಾದ "ಭರತೇಶವೈಭವ"ಕ್ಕೂ ಆ ಮರ್ಯಾದೆ ಸಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಟ ಹಿಡಿದು, ಆ ಮೂಲಕ ಗುರುಗಳ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಬಹಿಷ್ಕೃತನಾದ. ಕುಪಿತನಾದ ಕವಿ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿಯಿತ್ತು ವೀರಶೈವ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. ಆದರೂ ಸಾಯುವ ಮುನ್ನ ಮತ್ತೆ ಜೈನಮತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಈತನು "ಭರತೇಶವೈಭವ"ವನ್ನೂ "ಅಪರಾಜಿತೇಶ್ವರಶತಕ", "ತ್ರಿಲೋಕ ಶತಕ", "ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರಶತಕ" ಎಂಬ ಶತಕತ್ರಯವನ್ನೂ ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕವಿಯ "ಭರತೇಶವೈಭವ"ದಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ, ರತ್ನಾಕರ ಅಣ್ಣ, ರತ್ನಾಕರಸಿದ್ಧ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿವೆಯೆಂದೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ "ರತ್ನಾಕರಸಿದ್ಧ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ತನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳದೆ ತನ್ನ ದೀಕ್ಷಾಗುರು ಚಾರುಕೀರ್ತ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ಮೋಕ್ಷಗುರು ಹಂಸನಾಥ—ಇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಭರತೇಶವೈಭವವು "ವೃಷಭಮಾಸದಿ ತೊಡಗಿತು, ಕುಂಭಮಾಸ ಸದ್ವಿಷಯದಿ ಕೃತಿ ಪೂರ್ಣವಾಯ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಈ ೮೪ ಸಂಧಿಗಳಷ್ಟು ಬೃಹತ್ತಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಆತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಅದ್ಭುತ ವಾದುದೇ ಸರಿ. ಕವಿಯ ಶತಕತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ "ತ್ರಿಲೋಕಶತಕ"ದಿಂದ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಸ್ಥಳ ಮೂಡಬಿದಿರೆಯೆಂದೂ, ಆ ಶತಕವನ್ನು ಬರೆದ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೭ ಎಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕವಿಯ ಪ್ರಥಮಕೃತಿ ಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಯು ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆಯು ಕಟ್ಟುಕಥೆಯಾಗಿರದೆ ಅದು ರತ್ನಾಕರನ ಜೀವಿತ ವೃತ್ತಾಂತವೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಆತನ "ಭರತೇಶ ವೈಭವ"ವನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆ ಕವಿಯು ಒಬ್ಬ ರಸಿಕರಸಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನು ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಥ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯು ತನ್ನ ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿ ಭೋಗಾಂಗ, ಯೋಗಾಂಗ, ತ್ಯಾಗಾಂಗ ಎಂಬ ಅಂಗತ್ರಯಗಳನ್ನೂ ಯೋಗ-ಭೋಗಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಉಂಡು ಉಪವಾಸಿ, ಬಳಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ" ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ತಿಗಳೂ "ಮೊಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದು ಯೋಗಿಗಳುಂಟು" ಎಂಬಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ರಚಿತವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿರುವ "ಸೋಮೇಶ್ವರಶತಕ"ವು ರತ್ನಾಕರಕವಿಕೃತವೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಪುರಾತನ ತಾಳಪತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಇದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆಯಂತೆ! "ವರರತ್ನಾಕರ ಯೋಗಿಯೆಂದು ನಿರುತಂ ವೈರಾಗ್ಯ ಬಂದೇರಲಾಂ| ಹರದೀಕ್ಷಾ ವ್ರತನಾದೆನ್ನೆ...." ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಅಲ್ಲಿದೆ. ರತ್ನಾಕರನು ವಿಜಯಣ್ಣನ ಮೇಲಿನ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ "ಭರತೇಶವೈಭವ"ವನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬುದೂ, ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ನಿಜವಿರಬೇಕು. ಭರತೇಶವೈಭವದ ಆದಿ-ಅಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭಟನಾಸೂಚಕವಾಗಿವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ಪುರಾಣದ ಕಥಾಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕವಿ ನಿರಂಕುಶ ಮತಿಯಿಂದ ರತ್ನಾಕರನು ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದೂ ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ "ಭರತೇಶವೈಭವ" ಧರ್ಮಗದ್ದುಗೆಗೆ ಏರದೆ ಹೋಗಿರುವುದೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ರತ್ನಾಕರನ ಶತಕತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ ೧೨೮ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಜೈನಮತಾನುಸಾರವಾದ ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ "ತ್ರಿಲೋಕಶತಕ"ವು ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದುವೆರಡೂ ವೃತ್ತಗಳು. ಇವೆರಡೂ ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧನೆಗೆ ಹೊರಟವೆಯಾದರೂ "ಅಪರಾಜಿತೇಶ್ವರ ಶತಕ" ಇನ್ನೂ ಎಳಬು, ವಿಷಯನಿರೂಪಣಾಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಲ್ಲ, ನವೀನತೆಯಿಲ್ಲ. "ರತ್ನಾಕರಶತಕ"ವು ಕವಿಯ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶತಕ. ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಪದ್ಯ ನೋಡಿ—

> ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಬಂದೊಡೆ ಶಾಂತಿ, ಸೈರಣೆ, ನಿಗರ್ವಂ, ನೀತಿ, ಮೆಲ್ವಾತು, ಮು
> ಕ್ತಿಸ್ತ್ರೀಚಿಂತೆ, ನಿಜಾತ್ಮ ಚಿಂತೆ ನಿಲವೇಳ್ಕಂತಲ್ಲದಾ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂ
> ದುಸ್ತ್ರೀಚಿಂತನೆ, ದುರ್ಮುಖಂ, ಕಲಹಮುದ್ಗರ್ವಂ ಮಾನಂಗೊಂಡೊಡಾ
> ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಶಸ್ತ್ರಮೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಶಸ್ತ್ರಿಕನಲಾ ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರಾ

ಇಲ್ಲಿನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳಪಿದೆ, ಹರಿತವಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಕಡೆಯ ಪಾದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಿಡಿಹೊತ್ತ ನುಡಿಗಳ ಬೆಡಗು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಕವಿಯ ಮಾತು ಹಿತವಾದರೂ ಆತನ ಧರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಔದಾರ್ಯವಿದೆ. ಆತನಿಗೆ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ನುಡಿಯಬಲ್ಲ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯಿದೆ, ಮತ್ತಾವ ಜೈನಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರದ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋವೃತ್ತಿಯಿದೆ. ಜೀವನವು ಕ್ಷಣಿಕವೆಂಬ ಜೈನತತ್ವವನ್ನು ಆತ ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭೋಗವಿರತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಆತ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗವಿಮುಖನಾಗದೆಯೆ ಶಾಶ್ವತಸುಖವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬುದು ಆತನ ಸಂದೇಶ. ಇದು ಬೀಜರೂಪವಾಗಿ "ರತ್ನಾಕರಶತಕ"ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ; ಭರತೇಶವೈಭವದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವೇ ಇದಾಗಿದೆ.

"ಭರತೇಶವೈಭವ"ವು ತ್ರಿಷಷ್ಟಿಶಲಾಕಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಓರ್ವನಾದ ಭರತಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಥೆ ಪುರಾತನವಾದುದು; ಪ್ರಥಮ ತೀರ್ಥಂಕರ ವೃಷಭನಾಥನ ಕಥೆಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಇದು ಬರುತ್ತದೆ. ರತ್ನಾಕರನು ಈ ಕಥೆಯ ಮೂಲರೇಖೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವನಾದರೂ ಅದರ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಹೊರಟುದೇ ರತ್ನಾಕರನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇದ್ದುದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಯೋ ಹೊಸದನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೋ ತನ್ನ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮುಗಿಲಿಗೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ರತ್ನಾಕರ. ಜಿನನಾಗುವವನಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮೀಸಲಾದ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಭೋಗವಿಜಯ, ದಿಗ್ವಿಜಯ, ಯೋಗವಿಜಯ, ಅರ್ಕಕೀರ್ತಿವಿಜಯ, ಮೋಕ್ಷವಿಜಯ—ಎಂಬ ಐದು ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಭರತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಭರತೇಶವೈಭವದ "ಭೋಗವಿಜಯ" ಅತ್ಯಂತ ರಸವತ್ತಾದುದು—ಕಥಾನಾಯಕನ ಭೋಗಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಸಚಿತ್ರವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಂಕರನು "ಗರ್ಭಾವತರಣಕಲ್ಯಾಣ"ದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರ್ಗಸುಖದ ನೆತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಬಡಿದಂತಿದೆ ಇದು. ಕವಿಯು ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ, ಒಂದು ಶೃಂಗಾರರಸದ ಸಾಗರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಹೆಂಡಿರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ—ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ತೊಂಬತ್ತಾರುಸಾವಿರ—ಅದರಲ್ಲಿನ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪದ ಕಲ್ಲೋಲಮಾಲೆ, ಇದರ ಮೇಲೆ ತೇಲಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಓದುಗರು ಲಾವಣ್ಯರಸಾನುಭೂತಿಯ ಚರಮಸೀಮೆಯನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಧನ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಭರತಚಕ್ರಿಯ ಶೃಂಗಾರಜೀವನದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹರಹೂ ಅನುಭವದ ಆಳವೂ ರೋಮಾಂಚಕರವಾಗಿವೆ. ಆತನ ರಾಣಿಯರ ನಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಮುತ್ತಾದ ಕುಸುಮಾಜಿಯೊಡನೆ ಆತನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಒಂದು ದಿನದ ಭೋಗಭಾಗ್ಯ, ಆ ಮಡದಿಯ ಸೋದರಿ ಮಕರಂದಾಜಿಯೊಡನೆ ನಡೆಸಿದ ಸರಸ ಸಂಭಾಷಣೆ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಹೆಂಡತಿಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಭರತನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಿಯಾದ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆವನ ಹೆಂಡತಿಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸೋದರಿಯರಂತೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಹ್ಲಾದದ ತೊರೆಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವ ಸಂಗಮಸ್ಥಾನ ಭರತೇಶ. ಆತನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ "ತವರೂರ ಮರೆಯಿಸಿ, ನಿದ್ರೆಯ ತೊರೆಯಿಸಿ, ಸಸಿಗಳ ನರಿಯಿಸಿ. . .ದಿನ ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ಸುಖಸೊಳ್ಳೋಲಾಡಿಸಿ" ತೃಪ್ತಿಬಡಿಸಬಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಂತನಾದ ಆ ಸಂಸಾರಸುಖಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವವರೆಲ್ಲರೂ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ರಾಣಿಯರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಡಿಗೊತ್ತಿ ಭರತನ ಸುಖದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಆತನ ಗಣನಾತೀತರಾದ ಬಂಧುಬಾಂಧವರೆಲ್ಲ ಆತನ ಸುಖವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಭೋಗವಿಜಯವು ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಳಿರುವ ಒಂದು ಸುಂದರ ಹೊಂಗನಸು.

ರತ್ನಾಕರನು "ದಿಗ್ವಿಜಯಪರ್ವ"ದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಬಾಹುಬಲಿ ಪ್ರಸಂಗ. ಭರತನು ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಬಾಹುಬಲಿ—ಪೌದನಪುರದ ರಾಜ—ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಶರಣಾಗಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ, ದೃಷ್ಟಿಯುದ್ಧ, ಜಲಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಭರತ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ವ್ಯರ್ಥವಾದಾಗ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆತಗ್ಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಮನಕರಗಿದ ಬಾಹುಬಲಿ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ರತ್ನಾಕರ ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯನ್ನೆ ನಿವಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮದನನ ಅವತಾರವಾದ ಬಾಹುಬಲಿ ತನ್ನ ಮೋಹನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಬಹುದು, ಆದರೆ ಭರತಚಕ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಆಟ ನಡೆಯದು. ಶಕ್ತಿ ಎಂತಹದೆಂಬುದನ್ನು ಉದಾಹರಣಾಪೂರ್ವಕ ಕವಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ "ಕ್ಷಣಕೆ ಮುಕ್ತಿಯ [illegible] ಚಕ್ರಿಯ ಗುಣವೆಂತೊ!"

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದ ತನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಮೃದುನುಡಿಗಳಿಂದಲೆ ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಿ, ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಆತ ತಲೆ ತಗ್ಗಿ ಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕಡೆಗೆ ಬಾಹುಬಲಿ "ದೇವರು ಕ್ಷಮಿಸುವುದೆನ್ನದು ತಪ್ಪೆಂದು! ಭಾವಶುದ್ಧಿನೊಳು ಕೈಮುಗಿದ." ಹೀಗೆ ಪುರಾಣಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ತೋರಿದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಕವಿಗೆ ತನ್ನ "ದರ್ಶನ"ದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಪೃಷ್ಟವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಇರಬೇಕು. ರತ್ನಾಕರ ನಿಜವಾಗಿ ಎಂಟೆರ್ದೆಯವನು.

ರತ್ನಾಕರನ ಉಳಿದ ಮೂರು ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲದ ಕಥೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಬದಲಾವಣೆಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ.

"ಭರತೇಶವೈಭವ"ದ ಮಹೋನ್ನತಿಯಿರುವುದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕವಿಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ರತ್ನಾಕರನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶರಾಜನೆಂದರೆ ಆತನ "ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರಶತಕ"ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ—

ರಾಜಶ್ರೀಯೊಳನೇಕ ಕಾಮಿನಿಯರುಂಟಾಳಾಪ ನೃತ್ಯಂಗಳುಂ
ಟಾ ಜಿಹ್ವಾರುಚಿಯುಂಟು, ಕಾಮಿಸಿದುವೆಲ್ಲಾವುಂಟು ಉಂಟಾದೊಡಂ
ರಾಜೀವಂ ಕೆಸರಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲದವೊಲಿದ್ದೂರ್ಧ್ವಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟೊಡಾ
ರಾಜಂ ರಾಜನೆ ರಾಜಋಷಿಯೈ ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರಾ ॥

ಇಂತಹ ಆದರ್ಶರಾಜನನ್ನು ಕವಿ ಭರತನಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ. ಶೃಂಗಾರ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಕಮಲದಂತಿರುವ ಭರತಚಕ್ರಿ' ಅದಾವ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೊ ಅವುಗಳ ಸ್ವರ್ಣಶೃಂಖಲೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭೋಗಪರಿಕರಗಳ ಶೃಂಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಬದ್ಧನಾಗಿರುವವನಂತೆ ಕಾಣಿಸುವವನು ಮರುನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೆ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿ ಚಿನ್ಮಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಳಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ಯೋಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ "ಉಂಡು ಉಪವಾಸಿ, ಬಳಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಭೂಮಂಡಲದಲಿದ್ದು ನಿಸ್ಸೀಮ! ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಭೋಗದ ಅಲೆಯೊಂದನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ, ಅದರ ಹಿಂದೆಯೆ ತ್ಯಾಗದ ಅಲೆಯನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎರಡರ ರಭಸವೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾದುದು. ಕವಿಯು ತನ್ನ ನಾಯಕನನ್ನು ಕುರಿತು—

ದೊರೆಯೆದ್ದು ಹೋಗೆನೆ ಹೋಗಿ ಬಾರೆಂದರೆ । ಬರುತಿಹ ಸೇವಕನಂತೆ
ಕರಣ ನಾಲ್ಕಿಂದ್ರಿಯವೈದವನುಸುರಿದಂ । ತಿರುತಿಹವೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು.
ಬೇಕಾದರಾಡಿಸಿ ಗಾಳಿಪಟವನರ್ತಿ । ಸಾಕಾಗೆ ಸುರುಳುವನಂತೆ
ನೂಕಿ ಚಿತ್ತವ ಹೊರಗಾಡಿಸುವನು ತನ್ನೊ । ಳೇಕವಾಗಿರಿಸುವನೊಮ್ಮೆ

ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಆತನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಶೃಂಗಾರ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

–ಚಿದಂಬರ ಧ್ಯಾನಗಳು ಭರತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಭರತನೂ ಪದ್ಮಪತ್ರಮಿವಾಂಭಸ. ಭೋಗಮೂಲವಾದ ಶೃಂಗಾರವನ್ನೂ ಯೋಗಮೂಲವಾದ ತ್ಯಾಗವನ್ನೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗ ದಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಭೋಗ–ಯೋಗಗಳ ಸಮನ್ವಯತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು ವುದೇ ರತ್ನಾಕರನ ಕಾವ್ಯಸಿದ್ಧಿ, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ, ಮಹಾ ಕವಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಅದರ ಸಂಪೂರ್ಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹನಾಗುತ್ತಾನೆ....... ಭರತೇಶವೈಭವದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗ–ಭೋಗಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಯೋಗದರ್ಶನವನ್ನು ಕವಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕವಿ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಭರತನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಕಾವ್ಯದ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಪ್ರತಿಮಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರಂತೂ ಇಂತಹ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಜಗತ್ತಿ ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾವ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿ "ಜಗತ್‌ಕೃತಿ" ಎಂದು ಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಭರತೇಶವೈಭವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹಿರಿತನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರಿನಂತಿದೆ.

ರತ್ನಾಕರನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಪಂಡಿತರಂಜನೆಗಾಗಿ ಬರೆದ "ಪುಸ್ತಕದ ಬದನೆಕಾಯಿ"ಯಾಗಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಬರವಣಿಗೆಯ ಶೈಲಿ ಲಲಿತ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಇರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅದು ಇರುವ ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಚಾತುರ್ಯ ಆತನಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ. ಜನರ ಅನುಭವ ದಲ್ಲಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ತರುವುದರ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕುಂಭದ್ರೋಣದಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮಳೆಯನ್ನು ಕಿರು ಧಾರೆಯಲ್ಲ, "ತೆಂಗಿನಮರಗಳ ತೋರ | ದುರುವ ಧಾರೆಯೊಳೆಡೆ ಬಿಡದೆ" ಸುರಿ ಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ; "ಗಗನವೆಂದೆಂಬ ಸೇವೆಗೆಯೊರಳಿಂದ ಸೇವಗೆ ಯಿಳಿವೊಲು ಮಳೆಯಾಯ್ತು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. "ಕೊಡದ ಸಾಲಂದದ ಮುಗಿಲ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲ ಬಡಿಗೆಯಿಂ ಬಡಿಯೆ ಧ್ವನಿಗಳು, ಒಡೆದಂತೆ ಗುಡುಗಾದುದು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಬಲ್ಲ ಕೌಶಲ ಕವಿಯದು. ಸಮುದ್ರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ "ಅಟ್ಟುವ ತೆರೆಯ, ಮುಂದೋಡುವ ತೆರೆಯು, ಪೆರ್ಬೆಟ್ಟದಂತೇಳ್ವ ತೆರೆಗಳ" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಸಮಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಂಡು, ಕವಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ಮೂಡಿ ಬರುವ ಈ ವರ್ಣನೆಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿವೆ. ಆತನ ಸಂಗೀತ ನರ್ತನಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದುದು—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಒಳಗುಣ್ಮ ಬಾಸಂದರಸ ತನ್ನ ತನುತುಂಬ। ತುಳುಕಿ ಹೊರಗೆ ಸೂಸುವಂತೆ
ತೆಳುವಸುರಿಂದ ಬಾಯ್ದೆರೆಯೊಳು ಸುಸ್ವರ। ಹೊಳೆದು ಮೋಹಿಸುತಿದ್ದುದಾಗ
ಸುಳಿನಾಭಿಯೊಳು ಹುಟ್ಟಿ ಮೆಲ್ಲೆದೆಯೊಳು ಬೆಳೆ। ದೊಳಗೊರಲೊಳು ಪ್ರಾಯವಡೆದು
ಎಳೆಯಳ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವನೇರಿ ಬಾಯ್ದೆರೆ। ಗಿಳಿದು ಮೋಹಿಸುತಿದ್ದುದಾಗ
ಬೆಳಗಿನೊಳೋಲಾಡುವಂತೆ ಸಂಗೀತದ ಸುಳಿಯೊಳು ತೇಲಾಡುವಂತೆ
ತೆಳುಗಾಳಿಯೇರಿ ವೈಹಾಳಿಯ ಮಾಡುವಂ। ತೆಳೆವೆಂಗಳರಸಿ ಹಾಡಿದಳು

ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಗೊಂದಲವಿಲ್ಲದೆ ನಿರಾಭರಣ ಸುಂದರವಾದ ಈ ಸಂಗೀತದ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕೀತು? ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ವೇದ್ಯವಾಗಬಲ್ಲ ವೇದಾಂತ ವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ಕವಿಯ ಗಾರುಡಿಗ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕವಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳತೆಯಷ್ಟೆ ಕುಸುರಿಗೆಲಸವಿದೆ. ವರ್ಣನೀಯ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದರವನ್ನೂ ಬಿಚ್ಚಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶೈಲಿಯ ಒಂದು ಕೊರತೆಯೆಂದರೆ ಉಗ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಅದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸತ್ವ ಕಡಮೆಯಾದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರತ್ನಾಕರನ ಶೈಲಿ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಛಂದಸ್ಸು ತನ್ನ ಆದರ್ಶಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಆದ ರಂತೆಯೆ ಕವಿಯ ಆದರ್ಶವಾದ—

ಅಯ್ಯಯ್ಯ ಚೆನ್ನಾದುದೆನೆ ಕನ್ನಡಿಗರು। ರಯ್ಯ ಮಂಚಿದಿ ಎನೆ ತೆಲುಗ
ಅಯ್ಯಯ್ಯ ಎಂಚ ಪೊರ್ಲಾಂಡೆಂದು ತುಳುವರು। ಮೈಯುಬ್ಬಿ ಕೇಳಬೇಕಣ್ಣ

ಎಂಬಷ್ಟು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಸರಳ ಸುಲಭವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಾಧಿತವಾಗಿದೆ.

(vi) ವಿಜಯಣ್ಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೫೦)

"ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಈ ಕವಿಯ ಗ್ರಂಥ ಹನ್ನೆರಡು ಅನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಗ್ರಂಥ. ಜೈನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತ ವಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ನಿರೂಪಣೆ ಸರಳ, ಸುಲಭ, ಹೃದ್ಯ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲಿನ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ "ಭರತೇಶವೈಭವ"ವು ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾದುದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಭಾವನೆ ದೊರೆಯದೆ ಹೋದುದೂ ಅನ್ಯಾಯ. ಮೌಲ್ಯಮಾಪನದ ತಕ್ಕಡಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಒಂದೆ ಆದುದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವ ದ್ವಾದ ಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯಣ್ಣನದು.

 CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(v) ಶಿಶುಮಾಯಣ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೩೨)

ಹೊಯ್ಸಳ ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಕಾವೇರಿತೀರದ ನಯನಾಪುರವೆಂಬಲ್ಲಿ ಬೊಮ್ಮಿಸೆಟ್ಟಿ, ನೇಮಾಂಬಿಕೆ ಎಂಬ ಪುಣ್ಯದಂಪತಿಗಳ ಸುಪುತ್ರ ಶಿಶುಮಾಯಣ ಅಥವಾ ತರಳಮಾಯಣ. ಕಾಣೂರ್ಗಣದ ಭಾನುಮುನಿಯೆಂಬುವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದ ಈತನು ಬೆಳುಗೆರೆಯಪುರದ ಅರಸನಾದ ಗುಮ್ಮಟದೇವನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಯಂತೆ "ಅಂಜನಾಚರಿತೆ"ಯನ್ನು ಬರೆದನು. "ತ್ರಿಪುರದಹನಸಾಂಗತ್ಯ" ಎಂಬ ಈತನ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಾಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಗಳೆರಡೂ ಸರಳವಾಗಿ, ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸಾಂಗತ್ಯ ದಲ್ಲಿವೆ. ಸಾಂಗತ್ಯಕಾರರ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ, ಸಾಂಗತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಶಿಶುಮಾಯಣನು ಬಹು ನಮ್ರನಾದ ಕವಿ. ತಾನೇನೂ ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತ ನಲ್ಲವಂತೆ! "ಅಕ್ಷರಭೇದವನರಿಯ ನೆಸಗೆ ಮತ್ತೆ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಗೋಚರವೆ?" "ಕವಿತೆಯ ಮಾರ್ಗವ ಸುವಿಚಾರಂಗಳ ವಿವರಿಪಡೇನೆಂದರಿಯೆ", "ಕೋವಿ ದರು ಕಾಳುಮಾಡಿ ಸುಡಿಯದೆ ತಪ್ಪುತಿದ್ದಿ ಲಾಲಿಪುದು", "ಬಾಲಕನ ತೊದಲ್ನುಡಿಯನು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಾಲಿಸಿ ಕೇಳ್ದು ತಪ್ಪಿರಲು, ಆಲೋಕಿಸ ರಂತೆ ಕೃತಿದೋಷವಿರೆ ತಿದ್ದಿ, ಬಾಲನಹೆನು ನಾ ನಿಮಗೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಾನೆ. ಆತನು ಶಿಶುಮಾಯಣ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡುದೂ ಕೂಡ "ವಸುಧೆಯೊಳುಳ್ಳ ಭವ್ಯರುಗಳಿಗೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಶಿಶುವಾಗಿಪ್ಪುದರಿಂದ"ಲಂತೆ! ಈ ನಮ್ರತೆ ನಮಗೆ ಬಹು ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನು ಮಹಾಕವಿಯಲ್ಲ ನಿಜ; ಆದರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಜನಮನೋರಂಜಕವಾಗಿವೆ.

ಶಿಶುಮಾಯಣನ "ತ್ರಿಪುರದಹನಸಾಂಗತ್ಯ" ೨೬೨ ಪದ್ಯಗಳ ಪುಟ್ಟ ಗ್ರಂಥ; "ಪ್ರಬೋಧ ಚಂದ್ರೋದಯ"ದಂತಹ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕಾವ್ಯ. ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಶೈವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ತ್ರಿಪುರದಹನವಲ್ಲ; ಜನನ, ಜರಾ, ಮರಣ ಎಂಬ ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ಜಿನೇಶ್ವರನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಕಥೆ. ಶೈವಪುರಾಣಾಂತ ರ್ಗತವಾದ ವಿವರಣೆಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾದ ಬೇರೆ ವಿವರಣೆ ಗಳಿವೆ—ಮಾಯಾಸುರನು ಇಲ್ಲಿಯ ತ್ರಿಪುರಗಳ ರಾಜ, ಮಾಯೆ ಅವನ ರಾಣಿ, ಸುರ ನರ ನಾರಕ ತಿರ್ಯಕ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳು ಅವರಿಗೆ, ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ ಇತ್ಯಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳು ಮಂತ್ರಿಗಳು, ನಾನಾ ಕರ್ಮಗಳೇ ಪರಿವಾರ; ಜಿನನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ "ಕೇವಲಬೋಧೆ" ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು ಉದಿಸಿ ಅದರಿಂದ ತ್ರಿಪುರಗಳು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ಹೋದವು, ಪರಮ ದಯಾಳುವಾಸ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಜಿನನು ಮೋಹಾಸುರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲ, ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಬಂದು ತನ್ನ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಅವನನ್ನು "ಬೆದರದಿರೆನುತಭಯವನು" ಕೊಟ್ಟು, "ಆಳುಬೆಸನದಿ ಸದುಳದೊಳಿರು ಹೋಗು" ಎಂದನಂತೆ! ಜಿನನು ಶಿವನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕರುಣಾಳು !

ಕವಿಯ "ಅಂಜನಾಚರಿತ"ವು ರವಿಷೇಣನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಜೈನ ರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಅಂಜನೆ ಮತ್ತು ಅವಳ ಮಗ ಆಂಜನೇಯರ ಕಥೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಆರು ಸಹಸ್ರ ಪದ್ಯಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ. ಅಂಜನಾಚರಿತೆಯೆಂಬ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವೆಂದೂ, ಅದು "ಕಂಜಭವನ ರಾಣಿಯ ನಯನದೊಳೆಸೆವಂಜನವಾದ ಕಾರಣದಿ" ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆ ಇದೆ. ಇದು ಬಾಳೆಯ ವರ್ಣನೆ:

ಕುಂದಿನೊಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಕಂದರೆಲ್ಲರ ಬಿಟ್ಟು । ಮುಂದಲೆಯನು ಕೊಟ್ಟು ಜನದ
ನಿಂದೆಯೊಳೊಂದಿ ಬಾಳುವ ಬಾಳ ಸುಡಲೆಂದು । ನೊಂದೆರಗಿದ ಬಾಳೆ...

ಬಾಳೆಯ ಬಾಳು ಹಾಗಾದರೆ ಹಲಸಿನ ಹುಮ್ಮಸ್ಸನ್ನು ನೋಡಿ:

ಒಮ್ಮೆ ಫಲವನಿತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆಯಿಹ ತರು । ವೆಮ್ಮೊಳು ಮಚ್ಚರಿಸಿದೊಡೆ
ಹಮ್ಮು ಮುರಿವೆನೆಂಬ ಹಲಸಿಯ ಮರಗಳು । ಸುಮ್ಮಾನದಿ ಬೆಳೆದಿಹವು.

ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತ ಭಾವಗಳಿಲ್ಲ, ಇವೆಯೆಂದು ಆತ ಹೇಳುತ್ತಲೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಂತೋಷ. ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅದನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

(vi) ತೆರಕಣಾಂಬಿ ಬೊಮ್ಮರಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೫)

"ತೆರಕಣಾಂಬಿ ನಿವಾಸ ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರಮನ ಚರಣಕಮಲಭ್ರಮರ" ನಾದ ಬೊಮ್ಮರಸ "ಸನತ್ಕುಮಾರಚರಿತೆ", "ಜೀವಂಧರಸಾಂಗತ್ಯ"ಗಳ ಕರ್ತೃ. ಈತನ ಮುತ್ತಾತ ನೇಮಿಚಂದ್ರನೆಂಬುವನು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೯)ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಜಯಿಸಿದ್ದನಂತೆ! ತಾನು ಬೊಮ್ಮರಸೋಪಾಧ್ಯಾಯಸುಕುಮಾರ"ನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ತಾತನಂತೆ ತಂದೆಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈತನ "ಸನತ್ಕುಮಾರಚರಿತೆ" ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ೮೭೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರನ ಕಥೆ ಇದೆ. ಇದು "ಸೊಗಸುವಾತಿನ ಸೋನೆ", "ಸದ್ಭಾವನೆಗಳ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸರಿ", "ನವರಸಗಳೊಸರುವ ಸಾರ", ಭೂಮಿಗೆ ಪೊಸತೆನಲು ರಂಜಿಪುಸು" ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾದರೂ ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ ನೇರವಾಗಿದೆ, ಪದ್ಯಗಳ ಓಟ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿದೆ. ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೂತನತೆಯಿದೆ. ವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ "ಅರಗಿಳಿಗಳೋದುವ ಮಟವೋ, ನುಣ್ಚರದ ಪಿಕಗಳ ಗಾನಶಾಲೆಯೊ, ಪಿರಿದು ನಟಿಸುವ ನವಿಲ ನಾಟಕ ಮಂಟಪವೊ" ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸರಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಕವಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಆದರವೇನೂ; ಉದ್ದಿನ ಕಡುಬನ್ನು ಆತ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರೂರುವಂತಿದೆ—

ಬಟ್ಟವೆರೆಯೊ, ಮಿಂಚಿನೊಬ್ಬುಳಿ। ಬಟ್ಟಿತಾಡುದೊ, ಅಮೃತರಸಗಳ
ವಟ್ಟ ವೃತ್ತದ ಪಿಂಡವಾದುದೊ ಚಂದ್ರಿಕೆಯೆ ಬಂದು
ಘಟ್ಟಗೊಂಡಿತೊ ಎನಲು ನೋಳ್ಪರ। ದಿಟ್ಟಿಗೊಲವನು, ಮನಕೆ ಹರುಷವ
ಪುಟ್ಟಿ ವುದ್ದಿನ ಕಡುಬ ಸವಿದರು ...

ಇದರಂತೆಯೆ ಬದನೆಕಾಯಿ ಬಜ್ಜಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ನಾಲಗೆ ಚಪ್ಪರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

"ಜೀವಂಧರಸಾಂಗತ್ಯ" ೧೪೫೦ ಸಾಂಗತ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಹಾಡುಗಬ್ಬ; ರಾಜಪುರಿಯ ರಾಜ ಸತ್ಯಂಧರನ ಮಗನಾದ ಜೀವಂಧರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಜಿನದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಂದ ಈ ಕಥೆಯಿಂದ ಜನರು ಉದ್ಧಾರವಾಗಲೆಂಬುದು ಕವಿಯ ಆಶಯ. ಸರಳವಾಗಿರುವ ಈ ಕಥೆ ಜನಮನೋರಂಜಕವಾಗಿದೆ, ವರ್ಣನೆಗಳು ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಬೊಮ್ಮರಸನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ.

(vii) ಮೂರನೆಯ ಮಂಗರಸ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೮)

ಮೊದಲನೆ ಮಂಗರಸ "ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ" ಬರೆದವನು; ಎರಡನೆ ಮಂಗರಸ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೯೮ರಲ್ಲಿ ಮಂಗರಾಜ ನಿಘಂಟು ಬರೆದವನು; ಈತನಿಗೆ ಅಭಿನವ ಮಂಗರಸನೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಮೂರನೆಯ ಮಂಗರಾಜ "ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ", "ಜಿನೇಶಸಂಗತಿ", "ಶ್ರೀಪಾಲಚರಿತೆ", "ಪ್ರಭಂಜನಚರಿತೆ", "ಸಂಯುಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ", "ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಚೆಂಗಾಳ್ವಸಚಿವ ಕುಲೋದ್ಭವ"ನಾದ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ವಿಜಯಭೂಪಾಲ ಇವನ ತಂದೆ ತಾಯಿ ದೇವಿಲೆ, ಚಿಕ್ಕಪ್ರಭೇಂದು ಈತನ ಗುರು; "ಪ್ರಭುರಾಜ", "ಪ್ರಭು ಕುಲರತ್ನದೀಪ" ಈತನ ಬಿರುದುಗಳು. ತನ್ನ ತಂದೆ "ರಣ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಭಿನವ ವಿಜಯಂ" ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆತನು ಯುದ್ಧ ವೀರನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತವೆ. "ಸಂಯುಕ್ತ್ವ ಕೌಮುದಿಯಲ್ಲಿ" ಅದನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೮ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಂಗರಸನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ "ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ" ಪರಿವರ್ಧಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ "ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ" ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, "ಸಂಯುಕ್ತತ್ವ ಕೌಮುದಿ" ಉದ್ದಂಡಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಉಳಿದ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಕುರುಜಾಂಗಣದ ರಾಜಕುಮಾರ ಜಯನೃಪನ ಕಥೆಯೆ "ಜಯನೃಪಕಾವ್ಯ." ಇದನ್ನು ಜಿನಸೇನನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದನಂತೆ! ಹಾಲಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸುವಂತೆ ಕವಿಯು "ಸಕ್ಕದದೊಳು ಕನ್ನಡವಾತಂ ಬೆರಸಿ" ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ! ಕಥಾನಾಯಕನು ಭರತ ಚಕ್ರಿಯ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದವನು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಂತೆ ಈ ಕಾವ್ಯಕಥಾನಾಯಕನೂ ಮದುವೆಯ ಮೇಲೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶೃಂಗಾರ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವುದೇ ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಥೆ ಇಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಪದಬಂಧ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ, ಆತನ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ವಂಸತಾಗಮನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ "ವನೌಷಧಿಗುತ್ತಮ ವೈದ್ಯಂ ಬರ್ಪಂದಿದ ಬಂದೆಸೆದುದು ನವ ಚೈತ್ರಂ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹಿಮರೋಗದಿಂದ ತಲೆ ಬೋಳಾಗಿರುವ ಮರಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಎಲೆಗಳು ಮೂಡುವಂತೆ ಔಷಧಿ ಮಾಡಿದನಂತೆ! ತೆಂಗಾಳಿ ಮರಗಳ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಗಾಯವನ್ನು ಉಫ್ ಎಂದು ಊದುವ ಉಸಿರಂತೆ! ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ನವೀನವಾಗಿರುವಂತೆ ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಇವನ ಕೈಲಿ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

"ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರ" ೩೫೩ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೂಪಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು, ತನಗೆ ತಿಳಿದಷ್ಟನ್ನು ಕವಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ ನಳ, ಭೀಮ ಮೊದಲಾದ ಬಾಣಸವಿದ್ಯಾನಿಪುಣರ ಮತಾನುಸಾರವಾಗಿದೆಯಂತೆ! "ಪಿಷ್ಟಪಾಕ, ಪಾನಕ, ಕಳಮಾನ್ನಪಾಕ, ಶಾಕಪಾಕ" ಇತ್ಯಾದಿ ಷಡ್ರಸವಿಪಾಕ ಭೇದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆಯಂತೆ! ಜೀವಿಗಳ ದೇಹರಕ್ಷಣೆಗೆ ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ಭೋಗಗಳೇ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಭೋಗೋಪಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ತುಷ್ಟಿಯಾದರೆ ಇಹಪರಸೌಖ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತವೆಯಂತೆ! ಆದ್ದರಿಂದಲೆ "ಹಸನಾಗಿ ಪಾಕಮಂ ಮಾಳ್ಪ ವಿವರದ ಶಾಸ್ತ್ರಮಂ ಮನಗೊಂಡು ಪೇಳ್ವೆಂ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. "ಇದು ಹರುಷ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಿಂದ ಲಾಲಿಸಿ ಕೇಳ್ವೆನೆಂದೆಂಬ ಸುದತಿಯರ ಕಿವಿಗೆ ನವಮಾಣಿಕದ ಮಿಂಚೋಲೆಯಂತೆ!" ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ತಿಂಡಿತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ರಸವತ್ತಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಉದ್ದಂಡ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿರುವ "ಸಂಯುಕ್ತ್ವ ಕೌಮುದಿ" ೭೯೨ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅರ್ಹದ್ದಾಸನೆಂಬ ವೈಶ್ಯನ ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಉದಿತೋದಿತನೆಂಬ ರಾಜನು ಕೇಳಿ, ಸಂಯುಕ್ತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂಬುದು ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆವ ಕೌಮುದಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನು ಸಂಯುಕ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದನಾದುದರಿಂದ—ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿಹೊಂದಿ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದುದರಿಂದ–ಇದಕ್ಕೆ "ಸಂಯುಕ್ತ್ವಕೌಮುದಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಮಾತುಗಳು "ತರುಣಿಯರ ಬಿಂಬಾಧರಂ, ಇಂದುರುಚಿ, ಪೂವಿನ ತೊಡಂಬೆ, ಜೇನಸೋನೆ, ಚೆಂದನದಣ್ಪು, ಕೋಗಿಲೆಯ ನುಣ್ಚಾರಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಥೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಸುಂದರವಾದ ಈ ಕಥೆಗಳು ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವು. ಇವುಗಳ ತಿರುಳು ನೀತಿನಿರೂಪಣೆಯಾದರೂ, ತಿರುಳಿಗಿಂತ ಅವುಗಳ ಕಣುಕ ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗಿದೆ.

ಕವಿಯ ಸಾಂಗತ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ "ಪ್ರಭಂಜನಚರಿತ" ಅಸಮಗ್ರವಾಗಿದೆ. ಶುಂಭದೇಶದ ಜಂಭಾಪುರದ ದೇವಸೇನರಾಜನ ಮಗ ಪ್ರಭಂಜನನಕಥೆ ಇದರ ವಸ್ತು. ಕಾವ್ಯ ಸರಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ದುಷ್ಟಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ "ಮೊಲದ ಮಂಡೆಯಮೇಲೆ ಮೊಳೆಯಿಸುವರು ಕೊಂಬ| ನಲರನಾಗಸದೊಳಾಗಿಪರು|| ಹುಲಿಯ ಮೊಲೆಯ ಹಿಡಿದಾ ಹಾಲ ಕರೆವರು| ಲಲನಾಜನಕದು ಸಹಜ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೇರುಪರ್ವತದ ವರ್ಣನೆ ಭವ್ಯವಾಗಿದೆ—"ಅಂಬರವೇಸರ ಸುದತಿ ನರಲೋಕವೆಂ'| ದೆಂಬ ಹೆಂಚಿನೊಳಂಜನವನು|| ಇಂಬಿನೊಳಿಡಲೆಂದಿಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೊಡರೆಂ| ದೆಂಬಂತೆ ಮೇರು ಪೊಪ್ಪಿಪುದು" ಕವಿಯ "ಶ್ರೀಪಾಲಚರಿತ"ವು ಪುಂಡರೀಕಿಣೀಪುರದ ಗುಣಪಾಲ ರಾಜನ ಮಗ ಶ್ರೀಪಾಲನ ಕಥೆ. ಇದು "ಭಾವಕಜನಕರ್ಣವಿಭೂಷಣ," "ಶೃಂಗಾರಸುಧಾಬ್ಧಿ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜ. ಆತನ ಇತರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಯ ವರ್ಣನೆ ನವೀನವಾಗಿ, ರಮ್ಯವಾಗಿ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು ಕೊಳದ ವರ್ಣನೆ—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅಳಿಯೂಟಕೆ ವನದೊಡತಿ ಹೇಮಾಂಬುಜ । ದಲರ್ಗಳ ಕೆಲದಟ್ಟೆ ಸಹಿತ
ಒಲಿದಿಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪರಿಯಾಣದಂತೆ ಪ । ಜ್ಜಳಿಸಿದುದಾ ಕಾಸಾರ

ಕವಿಯ "ನೇಮಿಜಿನೇಶಸಂಗತಿ" ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಕಥೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಹಾಡುಗಬ್ಬ. ಇದು ಕವಿಯ ಪ್ರಥಮಕೃತಿಯೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಓಟ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆಯಿದೆ. ಆತನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿನ ಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆ ಹಿರಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ವರ್ಣನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. "ಸ್ಮರನೆನ್ನ ಹೂವಿನ ಮಾರ್ಗಣದಿಂ ಹರಿ ಹರ ವಿಧಿಗಳ ಗೆಲ್ದನೆಂದು । ಉರುಗಬ್ಬದಿಂ ಬಿಬ್ಬನೆ ಬಿರಿವಂದದಿ । ಬಿರಿದೊಪ್ಪಿದವು ಮಲ್ಲಿಗೆಗಳು.

ಮಂಗರಸನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡದ ತುಷ್ಟಿಪುಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(viii) ಅಭಿನವವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೩೪)

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ "ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ"ದಂತೆ "ಕಾವ್ಯಸಾರ"ವೆಂಬ ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರತಂದ ಈತನನ್ನು ನಗರದ ತಾಲ್ಲೋಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಈತನು ಪರವಾದಿಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಜಾಣನಾಗಿದ್ದನಂತೆ! ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಆತನಿಗೆ "ಪರವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದ"ನೆಂಬ ಹೆಸರು. ಈತನು ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ (೧೫೦೯-೧೫೨೯) ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾದಿಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದನೆಂದು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನು ಬಹುಶಃ ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ ಪ್ರಾಂತದವನಾಗಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರೆಂದು ತನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಣನಾವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಉದ್ಧೃತವಾದ ಭಾಗಗಳ ಮೂಲಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರನ್ನೂ ಈತ ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಈತನಿಂದ ಬಹಳ ಸಹಾಯವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಅಜ್ಞಾತಕವಿಗಳ ಕೆಲವು ಚಾಟುಪದ್ಯಗಳೂ ಮುಕ್ತಕಗಳೂ ಇರುವ ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೧೪೦ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈತನು ಬರಿಯ ಸಂಗ್ರಹಕಾರನಾಗಿರದೆ ಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯವಾವುದೂ ಈವರೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(ix) ಸಾಳ್ವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦)

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಳ್ವನು ಕೀರ್ತಿಸಿರುವ ರಾಜರ ಹೆಸರು ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಕಾಲವನ್ನು ೧೫೫೦ ಎಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಈತನು ಭಾರತವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಅದನ್ನು "ಸಾಳ್ವಭಾರತ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪೋಷಕನಾದ ಸಾಳ್ವ ಮಲ್ಲ ಮತ್ತು ರಾಜನಾದ ಸಾಳ್ವದೇವ—ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯರಚನೆಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಈತನು "ರಸರತ್ನಾಕರ", "ವೈದ್ಯಸಾಂಗತ್ಯ" ಎಂಬ ಮತ್ತೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಶಾರದಾವಿಲಾಸ"ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವೂ ಈತನದೇ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ತಂದೆ ಧರ್ಮಚಂದ್ರ, ಗುರು ದೇಶಿಗಣದ ಶ್ರುತಕೀರ್ತಿ.

"ಸಾಳ್ವಭಾರತ"ಕ್ಕೆ "ನೇಮೀಶ್ವರಚರಿತೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಇತರ ಜೈನಭಾರತಗಳಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿವಂಶ ಕುರುವಂಶಗಳ ಕಥೆ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕವಿಯು ವೈದಿಕಭಾರತವನ್ನು ತೆಗಳುತ್ತಾ "ಕೊಲಿಸಿದಾತನೆ ದೇವ, ಕೊಂದಗ್ಗಳಿಕೆಯಿಂದಲೆ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರು, ಪಲವು ಮಾತೇನೈವರೊಡಹುಟ್ಟಿದರು, ಸನ್ನುತರು. ಲಲನೆಯೊರ್ವಳನಾಳ್ವರೆಂಬೀ ಪೊಲೆನುಡಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡ" ಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು "ನವರಸದ ನೆಲೆ" ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ "ಚದುರರ ಮನವನಿರ್ಕುಳಿಗೊಳ್ವುದಚ್ಚರಿಯೆ? ಎಂದು ಸ್ವಪ್ರಶಂಸೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಭಾರತವನ್ನೋದಿ ಮನಸ್ಸು ರೋಮಾಂಚಗೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಅದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಚ್ಚರಿಯೆ! ಅಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಥೆಯಿದೆಯೆ ಹೊರತು ನಮ್ಮನ್ನು ರಸಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವಂತಹ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನೇನೂ ಕವಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಲ್ಲ. ಕವಿಯು ಬಹುಶ್ರುತನಾದ ಪಂಡಿತನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆತನ ಕಾವ್ಯ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಆತನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಆತನ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಆತನ 'ರಸರತ್ನಾಕರ' ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರಪ್ರಪಂಚ, ರಸ ವಿವರಣೆ, ನಾಯಕನಾಯಿಕಾವಿವರಣೆ, ಭಾವಾಧಿಕರಣ—ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ವಾಸಗಳಿವೆ. ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಹೇಳದಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸಾಳ್ವ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪಂಪ, ರನ್ನ, ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ರಸ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯಂ ನೀರಸಮುದರಿಂ ಕೃತಿಗೆ ರಸಮೆ ಸಾರಂ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ನವ ರಸಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಕವಿಗೆ ಶೃಂಗಾರರಸದಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಶೇಷವಾದ ಆದರ ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

"ವೈದ್ಯಸಾಂಗತ್ಯ" ಕವಿಯ ರೋಗನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳ ವೈದುಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಸಾಂಗತ್ಯಗ್ರಂಥ. ಆತನೆ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ "ಶಾರದಾವಿಲಾಸ"ವು ಕಾವ್ಯದ ಜೀವವೆಂದು ಹೇಳುವ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. ಇದರ ಎರಡನೆ ಆಶ್ವಾಸ ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿದೆ. ಕವಿಯು "ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ" ಮತ್ತು "ಸಾಹಿತ್ಯಸುಧಾರ್ಣವ"ಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು.

(x) ದೊಡ್ಡಯ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೦)

ಈತನು "ಚಂದ್ರಪ್ರಭಚರಿತೆ"ಯನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು "ಪಂಡಿತಯತಿ ಹೃದಯಪಂಕಜಮಿತ್ರ", "ಭಾರತೀಯ ಭಾಳನೇತ್ರ" —ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸುಮಾರು ೪೫೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಂಡಿವೆ. ಕಾವ್ಯಗುಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಹಾಡುಗಬ್ಬ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ವಾದುದು.

(xi) ಬಾಹುಬಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೦)

ಈತ ಶೃಂಗೇರಿಯ ವಣಿಜಶಿರೋಮಣಿ ಸಣ್ಣಣ್ಣ ಮತ್ತು ಆತನ ಪತ್ನಿ ಬೊಮ್ಮಲ ದೇವಿಯವರ ಮಗ. ಶೃಂಗೇರಿಪೀಠ ನರಸಿಂಹಭಾರತೀಸ್ವಾಮಿಗಳು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ನೆಲಮನೆಯ ರಾಜನಾದ ಭೈರವೇಂದ್ರನು ಅವರ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರು ತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಜೈನಯತಿ ಶ್ರೀಪಂಚಮಿಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ. ಅದನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಂತೆ ರಾಜನೂ ಯತಿಯೂ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಆತ "ನಾಗಕುಮಾರಚರಿತೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದ ೩೭೦೦ ಪದ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ.

"ನಾಗಕುಮಾರಚರಿತೆ"ಯ ಕಥೆ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಕನಕಪುರದ ದೊರೆ ಜಯಂಧರನು ಪೃಥ್ವೀದೇವಿಯೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಪಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಮೋಹಿಸಿ, ಮದುವೆಯಾದ. ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೇ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಾಗಕುಮಾರ. ಈತನು ವೀಣಾವಾದನದಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನರಿ, ಮನೋಹರಿಯರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮದುವೆಯಾದ. "ನೀಲಗಿರಿ" ಎಂಬ ಮದ್ದಾನೆಯನ್ನೂ, ಘೋಟ ದೇಶದ ತುಂಟ ಕುದುರೆಯನ್ನೂ ಸೊಕ್ಕಿಳಿಸಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ. ಅನೇಕ ರಾಜರನ್ನು ಗೆದ್ದು ವೈಭವದಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಾ ಕಡೆಗೆ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ನಾಗಕುಮಾರ ಕೇವಲಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ

ಕಕಗೆ "ಕವಿರಾಜಹಂಸ", "ಸಂಗೀತಸುಧಾಬ್ಧಿ ಚಂದ್ರಮ" ಎಂಬ ಬಿರುದು ಗಳಿವೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ "ಭವವಾರ್ಧಿಗೆ ಬೈತ್ರ", "ಪುಣ್ಯಸತ್ಯಂಗಳಿಗೆ ಸುಕ್ಷೇತ್ರ" ವಾಗಿರುವಂತೆಯೆ "ಪೊಸದೇಸಿಯ ನೇವೀಡು", "ರಸಿಕರ ಕರ್ಣರಸಾಯನ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯ. ಈ ಹಾಡುಗಬ್ಬ ವನ್ನು ಜನ ಓದಿ ಮನರಂಜನೆ ಪಡೆಯಬಹುದು. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ವರ್ಣಕ ವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದಲೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಧ್ವನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾ ದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಥೆಯಾಗಲಿ, ವರ್ಣನೆಯಾಗಲಿ ಕವಿಯ ಮಾತು ನೇರ, ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅಲಂಕಾರಿಕವಾದ ಭಾಷೆ, ಗೂಢವಾದ ಅರ್ಥ ಆತನಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೃತಕೀರ್ತಿ, ದೊಡ್ಡಣಾಂಕ, ಪದ್ಮರಸ, ದೇವೋತ್ತಮ, ಶಾಂತರಸ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿದವರೇ. ಹದಿನೇಳನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜೈನಕವಿಗಳು ಕಾವ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುವುದು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಹಾಗೆ ಕೈಹಾಕಿದವರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕನು ಹದಿನೇಳನೆ ಶತಮಾನದ ಜೈನಗ್ರಂಥಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯನಾದವನು.

(xii) ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೦೪)

ಷಡ್ಭಾಷಾಪಂಡಿತನಾದ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಭಟ್ಟಾ ಕಳಂಕನು "ಕರ್ಣಾಟಕಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ"ದ ಕರ್ತೃ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಯಾಕರಣರಾದ ಎರಡನೆ ನಾಗವರ್ಮ, ಕೇಶಿರಾಜ—ಇವರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ ಮಹಾವೈಯಾಕರಣ ಆತ. ತನ್ನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಹರಿದುಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಪ್ರವಾಹವನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ೫೯೨ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಣೆಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಕವಿ ಕಾವ್ಯಗಳ ಬೆಳಗಿಗೆ ಭಾಷಾವಿಷಯಕವಾದ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ "ಭಾಷಾ ಮಂಜರಿ" ಎಂಬ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ, "ಮಂಜರೀಮಕರಂದ" ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ಪ್ರವೀಣನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು "ಮಂಜರಿಮಕರಂದ"ವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸತ್ಯವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡದ ಪಾಣಿನಿ. ಈತನ ಧೋರಣೆ ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಗಳು ಆತನ ಅಗಾಧವಾದ, ಅಪಾರವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿವೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈತನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈತನು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಸೇರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಈತನು ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಕಳಂಕದೇವನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ಆ ಪ್ರಾಂತದವನಿರಬೇಕು.

(xiii) ಧರಣಿಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೦)

ಈತನು "ವರಾಂಗನೃಪಚರಿತೆ", "ಬಿಜ್ಜಳರಾಯಚರಿತೆ" ಎಂಬ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನಪುರದ ಪದ್ಮಣಪಂಡಿತ ಈತನ ತಂದೆ; ಆ ಊರಿನ "ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರನ ಚರಣವಾರಿಜಭೃಂಗ" ಈ ಕವಿ.

ವರಾಂಗನೃಪನ ಕಥೆ ಜೈನರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಜಟಾಸಿಂಹನಂದ್ಯಾಚಾರ್ಯನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದ; ಬಂಧುವರ್ಮನು ತನ್ನ "ಜೀವಸಂಬೋಧನೆ"ಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದ. ಆ ಕಥೆಯನ್ನೆ ಧರಣಿಪಂಡಿತ ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿ, ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ವರಾಂಗನೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರ ತುಂಟಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಕಾಡುಪಾಲಾಗಿ, ಕಿರಾತರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು, ಪಡಬಾರದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟು, ಕಡೆಗೆ ಜೈನದೀಕ್ಷೆವಹಿಸಿ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಇಲ್ಲಿನ ಕಥೆ. ಇದು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಗುಣವೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಹಿರಿದಾಗಿಲ್ಲ. "ಬಿಜ್ಜಳರಾಯಚರಿತೆ" ಸಾಂಗತ್ಯದ ೧೨೫೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದು ಬಸವಣ್ಣನ ಇತಿಹಾಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಬಿಜ್ಜಳನು ಜೈನನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಬಸವಣ್ಣನ ತಂದೆ ಮಾದಿರಾಜನು ಆತನ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಈ ಪುರೋಹಿತನ ಮಗಳಾದ ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಭಾವನಾದ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಸೇನಾಪತಿತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದೂ, ಬಸವಣ್ಣ ಮೋಸದಿಂದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಿಷದ ಮಾವಿನಹಣ್ಣನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಅವನ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಕಾರಣನಾದನೆಂದೂ, ರಾಜನ ಸೈನ್ಯ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಬರಲು ಆತ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಕಡಲಡಿಯ ವೃಷಭಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. "ಉಳಿವೆನೆಂದು ಪೊಕ್ಕು ಸತ್ತುದರಿಂ" ಆ ವೂರಿಗೆ "ಉಳಿವೆ" ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತಂತೆ! ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಮತದ ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

(xiv) ದೇವಚಂದ್ರ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೦–೧೮೪೧)

ಈತನು ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣರಾಜಒಡೆಯರ ಕಾಲದವನು. ರಾಜನ ಆಶ್ರಿತನಾದ ವೈದ್ಯಸೂರಿ ಪಂಡಿತನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಈತ "ರಾಜಾವಳೀ ಕಥೆ"ಯನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ! ಇದರಲ್ಲಿ ಜೈನಮತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವು ಇತಿಹಾಸಗಳೂ ರಾಜರ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಮೈಸೂರು ರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿಯೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಕವಿಯು "ರಾಮಕಥಾವತಾರ" ಎಂಬ ಚಂಪೂಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಗಚಂದ್ರ ಕಥೆ, ಭಾವಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆತನ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತನ "ರಾಜಾವಳೀಕಥೆ" ಮುಖ್ಯವಾದುದು.

(ಆ) ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ತುಷ್ಟಿ ಪುಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯಹೊರಟು, ಕಲ್ಯಾಣದ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ನಿಂತುಹೋಗಿದ್ದ ವಚನವಾಙ್ಮಯದ ಹೊಳೆ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ ಮತ್ತು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿ— ಈ ಅರಮನೆ ಗುರುಮನೆಗಳ ದಂಡೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಹರಿಯ ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ವಚನಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತಲೂ ಹಳೆಯ ವಚನಗಳ ಸಂಕಲನ ಸಂಪಾದನೆಗಳೂ ಅವುಗಳ ಟೀಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದು ಈ ಕಾಲದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ಯುಗವು ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಿಗೂ ಸುಗ್ಗಿಯಕಾಲ. ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿ ಜೈನ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದಾದರೂ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಚಾತುರ್ಯ ಅವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹೋಯಿತು. ದೇಶೀಯ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಬಳಕೆ ಮತಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲಸಾಧನವಾಗುವುದೆಂದು ಅವರು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆಗೆ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವ ವಿಜಯವೈಜಯಂತಿಗಳು ಗಗನ ಚುಂಬಿಯಾಗಿದ್ದವು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಗುಣದಿಂದಲೂ ಬಹು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿವೆ. ಬಸವೇಶ್ವರಾದಿಗಳ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಕಾವ್ಯಗಳೇ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ದಿವಂಗತ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವೀರಶೈವರ ಪುರಾತನರು, ನೂತನರು, ಪವಾಡಪುರುಷರು—ಇವರ ಜೀವನಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ವೀರಶೈವತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡುವುದೆ ಇವುಗಳ ಹೆಗ್ಗುರಿ. ಈ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಮರ್ತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಮತ ಖಿಲವಾಗುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಶಿವನು ತನ್ನ ಗಣಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪರಮತಖಂಡನೆ, ಸ್ವಮತಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲೆಗಳು, ವಿಭೂತಿ ಪ್ರಸಾದ ಪಾದೋದಕಗಳ ಮಹಿಮೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸೇರಬಹುದು. ಕಾವ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭಕ್ತನೇ ಸ್ವಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದು.

ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತುಷ್ಟಿಪುಷ್ಟಿಗಳು ಒದಗಿಬಂದಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಾದುದರಿಂದ ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗಿವೆ.

ವಚನವಾಙ್ಮಯ

ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಜಕ್ಕಣಾಚಾರ್ಯನೂ ಗಂಗವಿರಕ್ತರೂ ವೀರಶೈವದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿ ವಚನವಾಙ್ಮಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಜಕ್ಕಣನ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಲಿಂಗದೇವ (೧೪೩೫)ನು ಎರಡು ವಚನಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ನಿಂತುಹೋಗಿದ್ದ ವಚನವಾಙ್ಮಯ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿಸಿದನು. ಈತನ "ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಳ" ಬಸವಣ್ಣ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರ ೧೦೦

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವಚನಗಳು ಅಂಗಸ್ಥಲ ೪೪, ಲಿಂಗಸ್ಥಲ ೫೭—ಒಟ್ಟು ೧೦೧ ಸ್ಥಲಗಳ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿವೆ; ಆತನ "ಪ್ರಭುದೇವರ ವಚನವ್ಯಾಖ್ಯಾನ"ದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದ ಪ್ರಭುದೇವನ ಬೆಡಗಿನ ವಚನಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಅವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡದಿದೆ. ಮಹಲಿಂಗದೇವನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕುಮಾರಬಂಕನಾಥ (೧೪೩೦) ಮತ್ತು ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ (೧೪೩೦)ರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಗುರುವಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥನು "ಷಟ್‌ಸ್ಥಲೋಪದೇಶ," "ಪ್ರಭುದೇವನ ಟೀಕಿನ ವಚನ" ಎಂಬೆರಡು ವಚನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು "ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲ"ವೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಹೊರತಂದರು. ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಗುರುವಾದ ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿಯು ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಲು ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ತನ್ನ "ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲ"ಕ್ಕೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಭಾವನೆ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ! ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರಾತನರ ೫೫೦ ವಚನಗಳು ೧೦೧ ಸ್ಥಲಗಳ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿವೆ. ೧೦೧ ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿ ಓರ್ವನಾದ ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವನು (೧೪೩೦) ಪ್ರಭುದೇವ, ಬಸವಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾತನರ ೩೨೦ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ಷೋಡಶಸ್ಥಲಪರಿಕ್ರಮದಿಂದ ಸೇರಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವ "ಲಿಂಗಲೀಲಾವಿಲಾಸಚಾರಿತ್ರ"ವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ "ಪ್ರಭುದೇವನ ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯದ ಟೀಕೆ"ಯು ೨೭ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆಯಿದೆ. "ಎಂಟೆಸಳ ಕಮಲದಾ ನವಬ್ರಹ್ಮಪುರದೊಳಗೆ| ಎಂಟು ಬೀದಿಯಲೆಂಟು ಕರಿಗಳುಂಟು| ಎಂಟು ಕರಿಗಳ ಸುಟ್ಟು ಕಂಟಕಂಗಳ ಗೆಲಿದು| ದಾಂಟಿದೆನು ಸಂಸಾರ ಸಾಗರವನು|| ಈ ಪದ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಒಟ್ಟು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಈತ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥ "ಶಿವಜ್ಞಾನದರ್ಪಣವಾಗಿರ್ದುದು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣ್ಣ (೧೪೭೫) ತನ್ನ "ಗಣಭಾಷ್ಯರತ್ನಮಾಲೆ"ಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನರ ೯೭೪ ವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಇತರ ಟೀಕಾಕಾರರಿಗಿಂತಲೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ವೇದಾಗಮಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಚನಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕಾರ್ಯದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಮಾದರಿಯೆಂದರೆ "ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ." ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದೆಯೇ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಹೇಳಿದೆ.

ಇನ್ನು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಕೈಯಿಟ್ಟ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡೋಣ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದವನು **ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿ.** ಈತನು ನಿರಂಜನ ಗಣೇಶನ ಅವತಾರವಂತೆ! ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬುವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನಂತೆ! ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ಗೋಸಲ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರನ ಕರಸಂಜಾತನಾದ ಈತನು ದೇಶಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಗ್ಗೆರೆಯೆಂಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ತೋಟದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡನು. ನಂಬಿಯಣ್ಣನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನೊಬ್ಬ ಆತನನ್ನು ಭಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಹೋದವನು ಯಾವುದೋ ಜಗಳ ದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಗುರುವನ್ನು ಮರೆತೇಬಿಟ್ಟ. ಹಲವು ದಿನಗಳು ಉರುಳಿ ಹೋದವು. ಯತಿಯು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸಮಾಧಿಸ್ತನಾದನು. ಆತನ ಮೇಲೆ ಹುತ್ತ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಹುಕಾಲದಮೇಲೆ ಭಕ್ತರು ಆತನ ಇರುವನ್ನು ಅರಿತು ಹುತ್ತವನ್ನು ಅಗೆದು ಆತನನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿದರು. ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆತನ ಸುತ್ತ ಭಕ್ತವೃಂದ ನೆರೆಯಿತು. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಾತಾವರಣ ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯು ನೆಲಸಿದ ನೆಲ ಭೂಕೈಲಾಸವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಡೆಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಈ ಮಹಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರ ಮೂಲಕ ವೀರಶೈವ ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರಸಾರಗಳನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದನು. ಎಡೆಯೂರು ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಆತನು ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತರು ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಶಾಸನವನ್ನು ನೆಡೆಸಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಎಡೆಯೂರು ಶಿವಭಕ್ತರ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ; ಜಾಗ್ರತಸ್ಥಳವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ವಚನಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನ ಸಾರಾಮೃತ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಚನವೂ 'ಮಹಾ ಲಿಂಗಗುರು ಶಿವಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪ್ರಭುವೆ' ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡುಬರುವುದು ಕೇವಲ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಅಲ್ಲಿನ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಭಕ್ತನ ನಿಷ್ಠೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆರ್ತಭಾವಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾನುಭಾವಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರೆ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಮರಸೈಕ್ಯರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ 'ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಗಿಂಗೆ ಕೊಳ್ಳಿಯ ಬೆಳಗ ಹಿಡಿಯಲುಂಟೆ ಮರುಳೆ? ತನ್ನ ಮುಖವ ತಾ ಬಲ್ಲಂಗೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಡಿದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನೋಡಲುಂಟೆ ಹೇಳಾ? ತನ್ನ ಸುಳುಹಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ ತಾನರಿದ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಇನ್ನಾವ ಆಗಮದ ಬೋಧೆ ಏಕೆ ಹೇಳಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶರಣರೆ ಲಿಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಭ್ರಮೆಯಿಲ್ಲವಂತೆ— 'ಸುಧೆಯೊಳಗೆ ವಿಷವುಂಟೆ? ಮಧುರದೊಳಗೆ ಕಹಿಯುಂಟೆ? ದಿನಮಣಿಯೊಳಗೆ ಕಪ್ಪುಂಟೆ? ಬೆಳದಿಂಗಳೊಳಗೆ ಕಿಚ್ಚುಂಟೆ? ಅಮೃತಸಾಗರದೊಳಗೆ ಬೇವಿನ ಬಿಂದುವುಂಟೆ?' ಎಂದು ಅವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಂಗೆ ಹಸಿವಿನ ಭಯವುಂಟೆ? ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನದ ಭಯವುಂಟೆ?' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ಆಳಕ್ಕಿಂತ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಆತನಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಆತ್ಮರೋದನ, ಕಳವಳಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನ ಪ್ರಶಾಂತತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. 'ಅಳಲದೆ ಬಳಲದೆ ಆಯಾಸಬಡದೆ ಒಳಗಿನ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗಿನ ಕಳೆಯು ಕಮಲವ ಪೂಜಿಸಬಲ್ಲ ಶರಣಂಗೆ ಬೆಳಗಾಗಿ ಎದ್ದು ಪೂಜಿಸಿಹೆನೆಂಬ ಕಳವಳ ವೇನು ಹೇಳಾ' ಎಂದು ಆತ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಜಲಧಿಯು ಸಾಗರವ ದಾಂಟಿ, ಅಮೃತಸಾಗರವ ಬೆರೆಸಿ, ಅನುಪಮ ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ' ಎಂಬ ಆತನ ಮಾತು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನ ಮಾತೇ ಸರಿ.

ತೋಂಟದಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ (೧೫೬೦)ನು 'ನಿಜಗುರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ 'ಸ್ವತಂತ್ರಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರವಚನ'ಗಳನ್ನೆ ಅಲ್ಲದೆ 'ಮುಕ್ತ್ಯಂಗನೆಯಕಂಠಹಾರ' 'ಜಂಗಮರಗಳೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತನ ಗ್ರಂಥವಾವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ ಇದೆ, ಆದರೆ ಸಂಗ್ರಹಗುಣ ನಿಶಿತತೆಗಳು ಇಲ್ಲ; ಬರವಣಿಗೆ ವಿಷಯಗರ್ಭಿತ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. 'ಕಣ್ಣು ಕಾಲು ಎರಡುಳ್ಳವನು ದೂರವೆಯ್ದುವ ನಲ್ಲದೆ, ಕಣ್ಣು ಕಾಲು ಎರಡರೊಳಗೊಂದಿಲ್ಲದವನು ದೂರವೆಯ್ದಲರಿಯ ನೆಂಬಂತೆ ಜ್ಞಾನರಹಿತನಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನಷ್ಟೆ ಮಾಡಿದರೇನು? ಅದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ ದವನ ನಡತೆಯಂತೆ; ಕ್ರಿಯರಹಿತನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾದೊಡೇನು? ಅದು ಕಾಲಿಲ್ಲದವನ ಇರವಿನಂತೆ' ಎಂಬುದು ಎಷ್ಟು ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ! ಭಾವಬಂಧು ರತೆಯಾಗಲಿ, ಕೊನೆಗೆ ಮಾತಿನ ಚತುರತೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ವೇಷವ ಧರಿಸಿ, ಭಾಷೆಯ ಕಲಿತು, ದೇಶವ ಸುತ್ತಿ ಬಳಲಬೇಡ, ಜಗದೀಶನ ಪಾದವನೊಲಿದು ಪೂಜಿಸಿರಣ್ಣ' ಎಂಬಂತಹ ಪ್ರಾಸದ ಬೆಡಗು ಕಾಣಬಹುದು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆನಂದವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯ. ಈತ ಆತನ ಪ್ರಶಿಷ್ಯನೂ ಆಹುದು. ಯತಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಬೋಳಬಸವನು ಗೊಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ವಿದ್ಯಾಗುರು. ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ 'ಬೋಳ ಬಸವೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿದ್ಯಾಗುರುವಿನ ಮೂಲಕವೇ ಈ ವಚನಕಾರನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಅನುಗ್ರಹ ದೊರೆತುದು. ಈತನ 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಬಂಧದ ನಿರ್ವಚನ'ದಲ್ಲಿ ೧೫೫ ವಚನಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಸುದೀರ್ಘ, ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯ ಘನಲಿಂಗನು (೧೫೬೦) 'ಘನಲಿಂಗಿಯ ಮೋಹದ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಹಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ವಚನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ "ಎಲೆ ತಂಗಿ, ಶರಣಸತಿ ಲಿಂಗಸತಿಯಾದ ಪತಿವ್ರತಾಭಾವದ ಚಿಹ್ನ ನಿನ್ನ ನಡೆ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗರುದೋರುತ್ತಿದೆ; ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಾಪರವಾವುದಮ್ಮ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, "ಸುತ್ತೂರು ಸಿಂಹಾಸನದ ಪರ್ವತದೇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಕೂಗಲೂರ ನಂಜಯ್ಯದೇವರು, ಆ ನಂಜಯ್ಯದೇವರ ಕರಕಮಲದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ಶರಣುವೆಣ್ಣಯ್ಯ ನಾನು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತೂರು ಸ್ಥಳದವನಾಗಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಗುರು ತೋಂಟದಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಗೆ "ಎನ್ನ ಶರಣು ಮಾಡಿದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಶಿಷ್ಯನೂ ನಿಜ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಬಹು ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕುರುಡರ ಕಥೆ ಇಡೀ ಒಂದು ವಚನವಾಗಿ ಕೂತಿದೆ. ಆದರೂ ಈತನ ವಚನಗಳು ಸಾರವತ್ತಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಆರ್ತತೆಯಿದೆ, ನಿಷ್ಠೆಯಿದೆ, ಭಕ್ತಿಯಿದೆ, "ಎನ್ನ ಕೇಡಿಂಗೆ ಕಡೆಯಿಲ್ಲ, ಕಾಯವಿಕಾರವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗವಿಯಿತ್ತು, ಮನೋವಿಕಾರವೆಂಬ ಮಾಯೆ ನೆರೆವಿಡಿದಳು, ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಕಾರವೆಂಬ ಹುಚ್ಚುನಾಯಿಗಳು ಕಚ್ಚಿ ಕಚ್ಚಿ ಒದರುತ್ತಿವೆ, ಸಾವನ್ನಬರ ಸರಸ ಉಂಟೆ ಲಿಂಗವೆ?" ಎಂದು ಹೃದಯವೇದನೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸೆಂದು ಬೇಡುತ್ತಾ ನಾನು ಮುಂದನರಿಯದ ಅಂಧಕನಯ್ಯ, ನಿನ್ನ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯ್ವ ಗೊಲ್ಲನಯ್ಯ....ನಿನ್ನಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬೊಗಳುವ ಶ್ವಾನನಯ್ಯ, ನಿನ್ನ ಮನೆಯ ನಡೆಸೊಡರಯ್ಯ, ಎನ್ನ ತಪ್ಪು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನೋಡಲುಂಟೆ ಹೇಳಾ? ತನ್ನ ಸುಳುಹಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ ತಾನರಿದ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಇನ್ನಾವ ಆಗಮದ ಬೋಧೆ ಏಕೆ ಹೇಳಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶರಣರೆ ಲಿಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಭ್ರಮೆಯಿಲ್ಲವಂತೆ— 'ಸುಧೆಯೊಳಗೆ ವಿಷವುಂಟೆ? ಮಧುರದೊಳಗೆ ಕಹಿಯುಂಟೆ? ದಿನಮಣಿಯೊಳಗೆ ಕಪ್ಪುಂಟೆ? ಬೆಳದಿಂಗಳೊಳಗೆ ಕಿಚ್ಚುಂಟೆ? ಅಮೃತಸಾಗರದೊಳಗೆ ಬೇವಿನ ಬಿಂದುವುಂಟೆ?' ಎಂದು ಅವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಂಗೆ ಹಸಿವಿನ ಭಯವುಂಟೆ? ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನದ ಭಯವುಂಟೆ?' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ಆಳಕ್ಕಿಂತ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಆತನಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಆತ್ಮರೋದನ, ಕಳವಳಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನ ಪ್ರಶಾಂತತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. 'ಅಳಲದೆ ಬಳಲದೆ ಆಯಾಸಬಡದೆ ಒಳಗಿನ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗಿನ ಕಳೆಯ ಕಮಲವ ಪೂಜಿಸಬಲ್ಲ ಶರಣಂಗೆ ಬೆಳಗಾಗಿ ಎದ್ದು ಪೂಜಿಸಿಹೆನೆಂಬ ಕಳವಳ ವೇನು ಹೇಳಾ' ಎಂದು ಆತ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಜಲಧಿಯ ಸಾಗರವ ದಾಂಟಿ, ಅಮೃತಸಾಗರವ ಬೆರೆಸಿ, ಅನುಪಮ ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ' ಎಂಬ ಆತನ ಮಾತು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಿದ್ಧಪುರುಷನ ಮಾತೇ ಸರಿ.

ತೋಂಟದಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ (೧೫೪೦)ನು 'ನಿಜಗುರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ 'ಸ್ವತಂತ್ರಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರವಚನ'ಗಳನ್ನೆ ಅಲ್ಲದೆ 'ಮುಕ್ತ್ಯಂಗನೆಯಕಂಠಹಾರ' 'ಜಂಗಮುರಗಳೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆತನ ಗ್ರಂಥವಾವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಲ್ಲ. ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ ಇದೆ, ಆದರೆ ಸಂಗ್ರಹಗುಣ ನಿಶಿತತೆಗಳು ಇಲ್ಲ; ಬರವಣಿಗೆ ವಿಷಯಗರ್ಭಿತ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. 'ಕಣ್ಣು ಕಾಲು ಎರಡುಳ್ಳವನು ದೂರವೆಯ್ದುವ ನಲ್ಲದೆ, ಕಣ್ಣು ಕಾಲು ಎರಡರೊಳಗೊಂದಿಲ್ಲದವನು ದೂರವೆಯ್ದಲರಿಯ ನೆಂಬಂತೆ ಜ್ಞಾನರಹಿತನಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೆಷ್ಟೆ ಮಾಡಿದರೇನು? ಅದು ಕಣ್ಣಿಲ್ಲ ದವನ ನಡತೆಯೆಂತೆ; ಕ್ರಿಯರಹಿತನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾದೊಡೇನು? ಅವು ಕಾಲಿಲ್ಲದವನ ಇರವಿನಂತೆ' ಎಂಬುದು ಎಷ್ಟು ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ! ಭಾವಬಂಧು ರತೆಯಾಗಲಿ, ಕೊನೆಗೆ ಮಾತಿನ ಚತುರತೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರದು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ವೇಷವ ಧರಿಸಿ, ಭಾಷೆಯ ಕಲಿತು, ದೇಶವ ಸುತ್ತಿ ಬಳಲಬೇಡ, ಜಗದೀಶನ ಪಾದವನೊಲಿದು ಪೂಜಿಸಿರಣ್ಣ' ಎಂಬಂತಹ ಪ್ರಾಸದ ಬೆಡಗು ಕಾಣಬಹುದು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಆನಂದವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಲ್ಲ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯ. ಈತ ಆತನ ಪ್ರಶಿಷ್ಯನೂ ಅಹುದು. ಯತಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಬೋಳಬಸವನು ಗೊಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ವಿದ್ಯಾಗುರು. ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ 'ಬೋಳ ಬಸವೇಶ್ವರಾ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿದ್ಯಾಗುರುವಿನ ಮೂಲಕವೇ ಈ ವಚನಕಾರನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಅನುಗ್ರಹ ದೊರೆತುದು. ಈತನ 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಬಂಧದ ನಿರ್ವಚನ'ದಲ್ಲಿ ೧೫೫ ವಚನಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಸುದೀರ್ಘ, ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯ ಘನಲಿಂಗನು (೧೫೬೦) 'ಘನಲಿಂಗಿಯ ಮೋಹದ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಹಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ವಚನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ "ಎಲೆ ತಂಗಿ, ಶರಣಸತಿ ಲಿಂಗಪತಿಯಾದ ಪತಿವ್ರತಾಭಾವದ ಚಿಹ್ನ ನಿನ್ನ ನಡೆ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗರುದೋರುತ್ತಿದೆ; ನಿನ್ನ ಪೂರ್ವಾಪರವಾವುದಮ್ಮ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, "ಸುತ್ತೂರು ಸಿಂಹಾಸನದ ಪರ್ವತದೇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಕೂಗಲೂರ ನಂಜಯ್ಯದೇವರು, ಆ ನಂಜಯ್ಯದೇವರ ಕರಕಮಲದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ಶರಣುವೆಣ್ಣಯ್ಯ ನಾನು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತೂರು ಸ್ಥಳದವನಾಗಿರಬೇಕು. ತನ್ನ ಗುರು ತೋಂಟದಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಗೆ "ಎನ್ನ ಶರಣು ಮಾಡಿದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಶಿಷ್ಯನೂ ನಿಜ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಬಹು ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕುರುಡರ ಕಥೆ ಇಡೀ ಒಂದು ವಚನವಾಗಿ ಕೂತಿದೆ. ಆದರೂ ಈತನ ವಚನಗಳು ಸಾರವತ್ತಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನ ಆರ್ತತೆಯಿದೆ, ನಿಷ್ಠೆಯಿದೆ, ಭಕ್ತಿಯಿದೆ, "ಎನ್ನ ಕೇಡಿಂಗೆ ಕಡೆಯಿಲ್ಲ, ಕಾಯವಿಕಾರವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗವಿಯಿತ್ತು, ಮನೋವಿಕಾರವೆಂಬ ಮಾಯೆ ಸೆರೆವಿಡಿದಳು, ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಕಾರವೆಂಬ ಹುಚ್ಚುನಾಯಿಗಳು ಕಚ್ಚಿ ಕಚ್ಚಿ ಒದರುತ್ತಿವೆ, ಸಾವನ್ನಬರ ಸರಸ ಉಂಟೆ ಲಿಂಗವೆ?" ಎಂದು ಹೃದಯವೇದನೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸೆಂದು ಬೇಡುತ್ತಾ ನಾನು ಮುಂದನರಿಯದ ಅಂಧಕನಯ್ಯ, ನಿನ್ನ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯ್ವ ಗೊಲ್ಲನಯ್ಯ....ನಿನ್ನಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬೊಗಳುವ ಶ್ವಾನನಯ್ಯ, ನಿನ್ನ ಮನೆಯ ನಡೆಸೊಡರಯ್ಯ, ಎನ್ನ ತಪ್ಪು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾಯಯ್ಯ" ಎಂಬ ಆತನ ಕರುಳಕರೋದನ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. "ದೇವಾ ಕುಂಬಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕನಕದ ಕೊಡನ ಕಂಡಂತೆ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಾನವಜನ್ಮವ ಕಂಡೆ", "ಕತ್ತಲೆ ಸತ್ತು ಬೆಳಗು ಬೀದಿವರಿದಿತ್ತು ನೋಡಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರನ ಕಾವ್ಯಮಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆತನು ರೂಪಕಪರಂಪರೆಯನ್ನೆ ತನ್ನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಯುಗದ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಸ್ಥಾನ ತೆರವಾಗಿದೆ.

ಈ ಯುಗದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ವಚನಕಾರ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿ(೧೭೦೦). ಈತನು ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವರಗ್ರಾಮದ ಒಂದು ವಿರಕ್ತ ಮಠದ ಗುರು. ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಅಖಂಡೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಈತ ೭೧೭ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈತನು ಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಮಾದಾರಚನ್ನಯ್ಯನ ಬಾಯ ತಾಂಬೂಲವ ಮೆಲುವೆ, ಕಕ್ಕಯ್ಯನ ಒಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕುದನುಂಬೆ, ಜೋಳಿಯಕ್ಕನ ಊಳಿಯಕ್ಕನ ಊಳಿಗದವನಾಗುವೆ, ಶ್ವಪಚಯ್ಯನ ಆಳಾಗುವೆ' ಎಂಬುದು ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತಂದರೆ 'ಆರಳಿಯ ಮರದೊಳಗಿರುವ ಅರಗಿಳಿಗಳಿರಾ, ನಮ್ಮ ಅಖಂಡೇಶ್ವರನ ಕಂಡಿರೆ, ಹೇಳಿರೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಚನ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ವಚನವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರುತ್ತದೆ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಅನುಕರಣ ಈತನ ವಚನಗಳಿಗೆ ಸರಳ ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರಸಾದಗುಣವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ವಚನಕಾರನ ಒಲವು ತತ್ವನಿರೂಪಣೆಗಿಂತ ಆಚಾರಧರ್ಮದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಾಗಿದೆ.

ಈತನು ಆಗ ಜೋಗುಳದ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲಿಂಗ ಶಿಶು, ತಾನು ತಾಯಿ ಎಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಹಾಡುಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಯನೆಂಬ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಗುರುವೆಂಬ ಗಂಡನಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಶಿಶು ಈತನ ಅಂಗೈ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ನಲಿಯುವಷ್ಟು ಭಕ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿ ಧನ್ಯ.

ಹಲವಾರು ಕವಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳೂ, ವಚನಭಾಗಗಳೂ, ದೊರೆಯುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಆ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

(i) ದೇಪರಾಜ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೧೦)

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಮನೆತನದ ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಕಂಪ ಅಥವಾ ದೇವರಾಜನು "ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ" ಮತ್ತು "ಅಮರುಶತಕ"ಗಳ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕರ್ತೃ. ತ್ರ್ಯಂಬಕದೇವನೆಂಬುವನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಾಶುಕವಿತ್ವವನ್ನು ತಾನು ಕಲಿತುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ "ಸೊಬಗಿನ ಸೋನೆ" ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ; ಸುರಭಾವತಿ, ಕುಂಜರೆ, ವಸಂತೆ—ಇತ್ಯಾದಿ ಏಳು ಜನ ರಮಣಿಯರ ಶೃಂಗಾರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ತನ್ನ ಮಡದಿಯ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿ ಇದನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ! ಈ ಕಾವ್ಯ "ಜಾಣರ ಮೆಚ್ಚು", "ರಸಿಕರ ರಸಾಯನ" ಎಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಆದರೆ ಈತನು ಬಳಸಿರುವ ಪ್ರೌಢಭಾಷೆ ಈ ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕವಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಚಪಲ. ಸರಗತೆಯ ಕಡಲೆಯಮಧ್ಯೆ "ಕುಮುದ ಕುಮುದ ಕುಮುದೇಶ ಜನನವಾರ್ಧಿ. ಕಮಲ ಕಮಲ ಕಮಲಾಲಯ" ಎಂಬಂತಹ ಕಲ್ಲು ಹರಳುಗಳು! ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಿಂತಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪ್ರದರ್ಶನವೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೂ ಈತನು ಸಾಂಗತ್ಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲವನು. ಪ್ರಥಮ ಸಾಂಗತ್ಯಕಾರನೆಂದು ಬಹುಕಾಲ ಸ್ವೀಕೃತನಾಗಿದ್ದ ಶಿಶುಮಾಯಣನು ೧೫ನೆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಹಾರಿದುದರಿಂದ ದೇಪರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಸಾಂಗತ್ಯಕಾರನ ಪಟ್ಟ ದೊರೆತಿದೆ. ಈತನ "ಅಮರುಶತಕ"ವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾಷಾಂತರ; ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. "ಸ್ಮರರಾಜ್ಯದ ವೈಸಿರಿ, ಶೃಂಗಾರದ ಶರನಿಧಿ"ಯಾದ ಈ ಶತಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತಂದುಕೊಟ್ಟುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಅಖಂಡ ಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಈತನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

(ii) ಲಕ್ಕಣ್ಣದಂಡೇಶ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೮)

ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಕವಿಯೂ ಕಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಲಕ್ಕಣ್ಣದಂಡೇಶನು ವಿಜಯನಗರದರಸು ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕನಾಗಿ, ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಆಪ್ತಸಚಿವನಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಅಧಿಕಾರ ಗೌರವ ಕೀರ್ತಿಗಳ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದವನು. ಉದಾರವಾಗಿ, ಧರ್ಮಪರನಾಗಿದ್ದ ಈತನು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ಕವಿಯಾಗಿ, ಬೇಡಿದ ವೀರಶೈವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಬೇಡಿದೊಡನೆಯೇ ನೀಡಬಲ್ಲ ಚಿಂತಾಮಣಿಯಂತಿರುವ "ಶಿವತತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿ"ಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಎರಡುಸಾವಿರದ ಇನ್ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಬೃಹತ್ಕಾವ್ಯವು ಒಂದು "ಪಂಚಾಮೃತ"ವಂತೆ! ಇದರ ಗುರಿ ಲಿಂಗಾಂಗ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಾಮರಸ್ಯರೂಪವಾದ ಶಿವಾದ್ವೈತ ನಿರೂಪಣೆ. ತತ್ವಪಟಲ, ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲೆಗಳು, ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ನೂತನ ಶರಣರ ಕಥೆಗಳು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ವಿಭೂತಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಮಹಿಮೆ, ದೀಕ್ಷಾಕ್ರಮ—ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಗ್ರಂಥ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಒಂದು ಕೈಪಿಡಿಯಂತಿದೆ. ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶಕವಿಯು ಇದನ್ನು "ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನೂತನರ ಕಥೆಗಳು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆಂಧ್ರ ತಮಿಳ ಕೇರಳ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುಜರಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ, ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಲೆ ಲಕ್ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಶರಣರ ಹೆಸರು, ಊರು, ಭಕ್ತಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. ಈತನ ನಮ್ರತೆಯೂ ಸ್ತುತ್ಯವಾದುದು; ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಶರಣರೆಲ್ಲರಿಗೂ 'ಚರಣಾಂಬುಜಕ್ಕೆ ಶರಣು' ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಿಬಿಡವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ತುಂಗಭದ್ರೆ ಅಥವಾ ಕಲ್ಯಾಣನಗರಿ—ಇಂತಹವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

(iii) ಚಾಮರಸ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೩೦)

ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ೧೦೧ ವಿರಕ್ತರಲ್ಲಿ ಒರ್ವನಾದ ಈ ಕವಿಯು ದೇವಮಾನವನಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು "ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿರಕ್ತನಾದ ಈತನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯನ್ನೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಈತನೆ ಬರೆದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕೂಡ ಅದೃಶ್ಯಕವಿ, ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಇತರ ಕವಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ. ಗದುಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪನು ಚಾಮರಸನ ತಂಗಿಯ ಗಂಡನೆಂದೂ, ಚಾಮರಸನು ಬರೆದ ಭಾರತವನ್ನು ಆತನ ತಂಗಿಯು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನಸ್ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿದಳೆಂದೂ, ಇದರಿಂದ ನೊಂದ ಚಾಮರಸ ವೀರಶೈವನಾಗಿ ಹನ್ನೊಂದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ೧೧೧೧ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ "ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ"ಯನ್ನು ಬರೆದನೆಂದೂ ತಿಳಿಸುವ ಕಥೆ ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ "ಇದಮಿತ್ಥಂ"

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಎತ್ತರ ಬಿತ್ತರಗಳು ಚಾಮರಸನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಆತನು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕವಿ ಎಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನ ಕಾವ್ಯವು ತೆಲುಗು, ತಮಿಳುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮರಾಠಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಿಗೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಕನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯವೊಂದು ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದೆ ರೋಮಾಂಚಕಾರಕವಾಗಿದೆ.

ಅಲ್ಲಮನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವವರಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗ. ಆದರೆ ಚಾಮರಸನ ಕಾವ್ಯ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಹರಿಹರನು ತಾನು ಕಂಡ ಅಥವಾ ಕೇಳಿದ ಅಲ್ಲಮನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಅಥವಾ ಕೇಳಿದಂತೆಯೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಆದರೆ ಚಾಮರಸನು ತನ್ನ ನಾಯಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಆದರ್ಶದ ಮೆರುಗನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿಹರನ ನಾಯಕನು ತನ್ನ ಕೋರ್ತಮಡದಿ ಕಾಮಲತೆಯ ಅಕಾಲಮರಣದಿಂದ ದಾರುಣ ದುಃಖಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾದ, ಈ ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಅಲ್ಲಮ ಒಳಗಾದನೆಂಬುದು ಮತಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಚಾಮರಸ ಅಂತಹವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೊರಟಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ; ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮಲತೆಯ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಹರಿಹರನಂತೆ ಚಾಮರಸನು ತನ್ನ ನಾಯಕನನ್ನು ಗಣಾಧೀಶನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳದೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಶಿವನ ಪ್ರತಿರೂಪವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಶಿವೆಗೆ ಆತನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ "ಏನ ಹೇಳುವೆನಾದಿಯಲಿ ಸುಜ್ಞಾನಿ—ನಿರಹಂಕಾರರೆಂಬರನೂನ ತಪವನು ಮಾಡಲೆನ್ನೆ ನಿಜಸ್ವರೂಪವರ ಸೂನುವೆಂಬಂದದಲಿ ಸುಳಿದನು, ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಮನೆಂಬ ಪೆಸರಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆ ಅಲ್ಲಮನು ನಾಮರೂಪಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದವನು—ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಶಿವೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ತಾಮಸಕಳೆಯನ್ನು ಆಕೆ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಕಳೆ ಬನವಸೆಯ ರಾಜ ಮಮಕಾರನಿಗೂ, ಅವನ ರಾಣಿ ಮೋಹಿನಿಗೂ ಮಾಯೆಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ರೂಪಸಂಪತ್ತು 'ದೇವ ದಾನವ ಮಾನವರುಗಳ ದಾವಣಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟು'ವಷ್ಟು ಅಸದೃಶವಾದುದು. ಅವಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ಋಷಿ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರ ಚಿತ್ತಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತ ರಾಗಿರಲು ದುರ್ವಾಸ ಋಷಿಗಳು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಮಾಯೆಯ ಜನನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಅಲ್ಲಮನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಅವರ ಭಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಯೆ ಬೆಳೆದು ಹರೆಯದವಳಾದಳು. ಮಮಕಾರರಾಜನು ಅವಳ ಮದುವೆ ಗಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು, ಆತನ ಗುರುವಾದ ಅಹಂಕಾರಾಚಾರ್ಯನು ಪರಶಿವನೆ ಆಕೆಯ ಪತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಶಿವಮಂತ್ರವನ್ನು ಮಾಯೆಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಅವಳು ದಿನದಿನವೂ ಮಧುಕೇಶ್ವರಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸು ತ್ತಿರಲು, ಒಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಮದ್ದಲೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಲ್ಲಮನ ದಿವ್ಯರೂಪು ಆಕೆಯ ಮನವನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಿತು. "ನೊಳೆತುವಾಕ್ಷಣ ಕಾಮಬಾಣದ ಹಿಳುಕುಗಳು." ಸಖಿಯರ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಮ ಅರಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ವಾಸಮಾಡುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮಾಯೆ ಬಯಸಿದ ಭಾಗ್ಯ ಅವಳಿಗೆ ದಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. "ಕುದಿದು ಕೋಟಲೆಗೊಳುತಲಿರ್ದಳು" ಮಾಯೆ ಬೇಟ ದಲಿ." ಮಾಯೆಯ ಸಖಿಯರು 'ತಮವ ತರಣಿಯನೊಂದುಗೂಡುವೆವೆಂಬ ಭಾವಭ್ರಮಿತ ಬುದ್ಧಿಯಲಿ' ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಕಳೆಯೆಂಬ ಸಖಿ ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಕುರಿತು "ಅಣ್ಣ ಕೇಳುದಕದಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲಂತಾಗಿ ಕುದಿವುತ ಬನ್ನಬಟ್ಟಳು ಮಾಯೆ ಕಾಣುತ ನಿನ್ನ ಬೇಟದಲಿ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಳು. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಪಾರ್ವತಿ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ವಿಮಲೆಯೆಂಬುವಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿದಳು. ಅವಳಿಂದ ಮಾಯೆಗೆ ವಿವೇಕೋದಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮನು "ಸ್ವಸ್ವರೂಪವ ಕಾಕರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದನುಚಿತ" ಎಂದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮದ್ದಲೆಯನ್ನು ಬಿಸಟು ಮಾಯವಾದನು. ಮಾಯೆ ಮುಂದೋರದೆ ಮಿಡುಕು ತ್ತಿರಲು, ವಿಮಲೆ "ಅಲ್ಲಮನನೀರೇಳು ಲೋಕದಲರಸಿ ನೋಡುವ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿದಳು. ಅದರಂತೆಯೆ ಮಾಯೆ ತನ್ನ ಸಖಿಯರಿಬ್ಬ ರೊಡನೆ ಬಿಸಿಲು ಬಿರುಗಾಳಿಯೆನ್ನದೆ ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳೆನ್ನದೆ ತನ್ನಿನಿಯನನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಹೊರಟಳು. ಅವಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೆ ಋಷಿಗಳು "ಹುಲಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಹುಲ್ಲೆಯಂತೆ" ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ಎದ್ದೋಡಿದರು.

ಮಾಯೆಯ ಸಂಕಟವನ್ನೂ ಋಷಿಗಳ ಭಯವನ್ನೂ ಕಂಡು ಕನಿಕರಿಸಿದ ಅಲ್ಲಮನು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಋಷಿಯಂತೆ, ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಮಾಯೆಗೆ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮಾಯೆಯು ಅವನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿ, ಹರಿಹರ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಕೂಡ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಧೀನರೆಂದು ತನ್ನ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು. ಅಲ್ಲಮ ಅವಳನ್ನು ಛೀಗುಟ್ಟುತ್ತಾ "ಮರುಳೆ ನಿನ್ನನದಾರು ನಾನಾಪರಿಯಲಾಡಿಸು ವವರ:, ನೀನದ ಪರಿಕಿಸದೆ ಗರ್ವದಲಿ ನುಡಿವರೆ?" ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಾಯೆಗೆ ವಿಚಾರಮಂಥನ ಬೇಡ; 'ನಿನ್ನ ಧೂರ್ತವಿಕಾರವೆಲ್ಲವ ಬಿಟ್ಟು ಕೃಪೆ ಮಾಡು' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು. ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಮನ ಕರುಳು ಕರುಗುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಳು—

ಭಾಷೆ ಸಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತೆನ್ನಯ । ವಾಸಿ ವರ್ಧಿಸಿ ಬತ್ತುತಿದೆ ಕೈ
ಲಾಸದವರಿದ ಕೇಳಿ ನಗುವಂತಾಯಿತೇ ನನಗೆ
ಈಸು ಧಾವತಿಯಿಂದ ನಾ ಕಡು । ಘಾಸಿಯಾದೆನು ಬೆಂದ ಹುಣ್ಣನು
ಕೀಸುವರೆ ಕಂಬಿಯಲಿ ಕೇಳಕಟೆಂದಳಾ ಮಾಯೆ

ಆದರೆ ಅಲ್ಲಮ ಅವಳ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಾನು ಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಂಧಾನವೆಸಗಲು ವಿಮಲೆ ಯತ್ನಿಸಿದಳು. "ನಿನ್ನಯ ಕರುಣವಾಕೆಯ ಹರಣ" ಎಂದು ಆಕೆ ಹೇಳಲು ಅಲ್ಲಮನು "ನೀರಿಗೆ ಹೆಪ್ಪನೆರೆದಡೆ ಹಾಲಿನಂತೆ ಅದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಬಲ್ಲುದೆ? ನಾನಿವಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾರೆ."

ಕಡಲ ನೀರುಗಳೆಲ್ಲವಮೃತದ । ಮಡುಗಳಾದಡೆಯಹವು ಸುರಗಿಂ
ಕುಡಿವರಿದು ಹಬ್ಬಿದಡೆ ಹಬ್ಬುವುದವನಿಮಂಡಲವ
ಗಿಡುಗಳೆಲ್ಲವು ಕಲ್ಪತರುವಾ । ದಡೆಯಹವು ಎತ್ತಾನು ಕಾಲಕೆ
ಮಡದಿ ಮಾಯೆಗೆ ಪರಮತತ್ವಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲೆಂದ.

ತಾನು ಬಂದ ದಾರಿಗೆ ಸುಂಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮಾಯೆ ವಿಮಲೆಯೊಡನೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಳು. ಸುಜ್ಞಾನಿ—ನಿರಹಂಕಾರರಿಂದ ಉದಿಸಿದ ಅಲ್ಲಮ, ಮಮಕಾರ–ಮೋಹಿನಿಯರ ಮಗಳಾದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಇದೆ. ಜ್ಞಾನವಿದ್ದೆಡೆ ನಿರಹಂಕಾರ; ಅವು ಇದ್ದ ಕಡೆ ಮಾಯೆಯಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿರುವುದು ನಿರ್ಮಾಯೆ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಮ. ಈ ನಿರ್ಮಾಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಸುಮತಿ, ನಿರ್ಮಲ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೆ ಚಾಮರಸನು ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಕೆ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯ ಸಾತ್ವಿಕ ಕಳೆ. ತನ್ನ ತಾಮಸಕಳೆಯಿಂದ ಪ್ರಭುದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ವ್ಯಥೆಗೊಂಡ ಶಿವೆ ಶಿವನ ಬುದ್ಧಿವಾದದಂತೆ ತನ್ನ ಸಾತ್ವಿಕಕಳೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಳಿಸಿದಳು. ಅದು ಉಡುತಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಿರ್ಮಲ ಸುಮತಿಯರ ಮಗಳಾಗಿ ಮಹದೇವಿಯಕ್ಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿತು. ಶಿವಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಳಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಆ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೌಶಿಕ ಮೋಹಿಸಿದ. "ನೀನು ಸಲೆ ಶಿವಭಕ್ತನಾದಡೆ ಕೂಡು ವೆನು ನಿನ್ನ" ಎಂದಳಾಕೆ. ಕೌಶಿಕ "ನಮಗೆ ಶಿವ ಭಕ್ತಿಯನು ಮಾಡುವ ಸಮಯವಳವಡದು" ಎಂದ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ "ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮಯ ಸಂಗವಳ ವಡದು" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಗುರುವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಹೊರಟಳು. ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಆಕೆಯ ನಿಲವನ್ನು ಅರಿತ ಅಲ್ಲಮ ಆಕೆಗೆ ಐಕ್ಯ ವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಶ್ರೀಗಿರಿಯ ಕದಳಿವನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು "ಶರಣಕಾಯದಲ್ಲಿ ಸುಳಿ"ದಾಡುತ್ತ ಗೊಗ್ಗಯ್ಯನೆಂಬ ಭಕ್ತನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನಿಗೆ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡು ತ್ತಾನೆ; ಸಿದ್ಧರಾಮನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಗಿರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೆ ದೇಶಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗೋರಕ್ಷನೆಂಬ ಸಿದ್ಧ ನನ್ನೂ ಕಿರಾತನನ್ನೂ ವೀರಶೈವರನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗು ತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಶೂನ್ಯಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಧರ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡಿದನು. "ಜಂಗಮತೃಪ್ತಿ ಜಗತ್ತಿನ ತೃಪ್ತಿ" ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪವಾಡದ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶರಣರೆಲ್ಲರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದನು. ಆತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶಿವೆ ಅಲ್ಲಮನು "ಘನ ಮಹಿಮಾವಲಂಬನು" ಎಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪಿ ಅಲ್ಲಮನು "ಸಂತಸ ದಲಿರುತಿರ್ದನೆಲ್ಲರ ಹೃದಯಕಮಲದಲಿ."

ಚಾಮರಸನು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ, ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಕಥೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಾಗಿ ತನ್ನ ಹೆಗ್ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇತರ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಕರ್ತರಂತೆ ಈತ ಇದನ್ನು ಶರಣರ ಕಥಾಕೋಶವನ್ನಾಗಿಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಣನೆಗಳ ಚಾಪಲ್ಯವೂ ಕವಿ ಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಡೆ ಹಿತಮಿತವಾದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವೇದಾಂತ ನಿರೂಪಣೆಯು ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಸಜೀವವಾಗಿವೆ. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಪ್ರಣಯಪ್ರಸಂಗ, ಆಕೆಯು ಅಲ್ಲಮನನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಬಸವಣ್ಣನು ಅಲ್ಲಮನಿಗೆ ಆರೋಗಣೆ ಮಾಡಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ—ಇತ್ಯಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ರಚನೆ ಅಲ್ಲಮನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಹೋನ್ನತಿಗೆ ಏರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಸವತ್ತಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉಪಮಾನ ಗಳು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ; ಅನೇಕವೇಳೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತರುತ್ತನೆ. ಸರಳವಾದರೂ ಶಿಥಿಲವಲ್ಲದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ತುಂಬು ಹೊಳೆಯಂತೆ ಧೀರ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಕವಿಯ ಗುರಿ ಕೇವಲ ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲ. "ಅಲ್ಪಸುಖಕ್ಕೆ ಸೋಲದೆ, ಕಬ್ಬಿನೊಳು ರಸವ ನೆರೆಸವಿವ ಗಜದಂತೆ, ಭಕ್ತಿಯ ತೆರನ ತಿಳಿದಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದರಿವವರು ಲಾಲಿಸುವುದೀ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನು." ಶ್ರೀ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಇದೊಂದು ಕನ್ನಡ Pilgrims progress.

(iv) ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೦)

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದ ಶತಕಕಾರರಲ್ಲಿ ಈತ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಮಲಪ್ರಹಾರೀ ನದೀತೀರದ ಐಪುರಕ್ಷೇತ್ರ ಈತನ ಹುಟ್ಟಿದೂರು; ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಈತನ ತಂದೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಈತನ ಆರಾಧ್ಯದೈವ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಪಂಡಿತನಾದ ಈತ "ಅನುಭವಸೂತ್ರ", "ಶಿವಸೂತ್ರ" ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ "ಪ್ರಭುನೀತಿ", "ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲಷಟ್ಪದಿ", "ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗದ್ಯ", "ಶತಕತ್ರಯ", "ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವವಚನ" ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವುದು "ಶತಕತ್ರಯ"ವೊಂದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಶತಕಗಳಿವೆ. (೧) "ಶಿವಾಧವಶತಕ"—ಇಲ್ಲಿನ ೧೧೦೧ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೂ "ಶಿವಾಧವಾ" ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. (೨) "ಶಿವಾವಲ್ಲಭಶತಕ"—ಇಲ್ಲಿನ ೧೦೩ ವೃತ್ತಗಳೂ "ಶಿವಾವಲ್ಲಭ" ಎಂದು ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತವೆ (೩) "ಐಪುರೀಶ್ವರ ಶತಕ"—ಇದರ ೧೧೩ ವೃತ್ತಗಳೂ "ಐಪುರೀಶ್ವರಾ" ಎಂದು ಮುಗಿಯುತ್ತವೆ. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ, ಭಾವಭರಿತವಾಗಿ, ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಭಾವವಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಜ್ಞಾನವಿರುತ್ತದೆಯೆ? ಹಾಗೆಯೆ "ತತ್ವಮಂ ನೋಡದ ಮುನ್ನ ಮಾಯೆ; ಬಳಿಕೆಲ್ಲಿಯ ಮಾಯೆ ಬಿಡಾ, ಶಿವಾಧವಾ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಬಿಡಾ" ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ನಿರ್ಭಯ, ಉದಾಸೀನಗಳು ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತವೆ!

ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅಥವಾ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಗಹನವಾದ ವೇದಾಂತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತತ್ವಗಳು ಹೃದ್ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮಾಯಿದೇವನ ಪ್ರತಿಭೆ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಧಾರಣ ಸ್ಮರಣ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದ ಸುಖಿಸುತ್ತಿರುವವನು ಆ ಸಂಸ್ಕಾರಬಲದಿಂದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಲೂ ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನಂತೆ!

ಚಿರಸುಖಿ ಜಾಗ್ರದೊಳ್ ನೆರೆ ಮನೋರಮೆಯಪ್ಪ ನಿಜಪ್ರಿಯಾಂಗನಾ
ಸರಸರತಿಪ್ರಸಂಗ ಪರಿಣಾಮದೊಳೀರ್ಪನೆಗಂ ತದೀಯ ನಿ
ರ್ಭರಸುಖ ತೃಪ್ತಿಯೆಡೆಗೊಂಡಿರಲಲ್ಲಿಯ ವೇಳೆಯಿಂದ ಮಾ
ಪರಿಯೆ ದಿಟಂ, ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯೊಳಂತುಮದೇ ಸಹಜಂ ಶಿವಾಥವಾ

ಕವಿಯು ಭಕ್ತಿಭರಿತನಾಗಿ ಆರ್ತತೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಭವಬಂಧ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ "ಹೇ ಭಕ್ತರ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ! ನನ್ನ ಸಂಸಾರದ ದುಸ್ಸಹದುಃಖವನ್ನೂ ಭಯವನ್ನೂ ನಿನಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಯಾರಲ್ಲಿ ಹಂಬಲಿಸಲಿ? ಯಾರಿಗೆ ತೋರಿಸಲಿ? ಹೇ ಅಭಯಪ್ರದ! "ಭವಚ್ಚರಣಾಂಬುಜ ಭಕ್ತಿಯೆತ್ತ, ಸಂಸಾರದ ಭೀತಿಯೆತ್ತ? ಪರಮಪ್ರಭುವೆ ಮಹದ್ವಪುರೀಶ್ವರಾ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮಾತುಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ಆರ್ತಭಾವ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆತನ ಮನಃಪರಿಪಾಕ ಅತ್ಯಂತ ಸಾತ್ವಿಕವಾದುದು. ಈ ಲೋಕದ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅಧರ್ಮದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಆತನ ವಾಣಿ ಜೀವಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಭವರೋಗಕ್ಕೆ ಭೇಷಜವಾದ ಶಿವಸ್ತೋತ್ರ, ಶಿವಾಚಾರನಿಷ್ಠೆ, ಶಿವಶರಣರ ಸೇವೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಆತ್ಮಾನುಭಾವನೆ ಆಕಾರ ತಾಳಿದಷ್ಟು ತನ್ಮಯತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶರಣನು "ನಾಹಂ", ಕೋಹಂ", "ಸೋಹಂ", "ದಾಸೋಹಂ"—ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿ, "ದಾಸೋಹಂ" ಭಾವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಆಳವಾದ ಆಲೋಚನೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಜ್ಞಾನಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾಯಿದೇವನ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತಮಯ, ಭಾವಗಳು ಉನ್ನತ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ವಿರಕ್ತ ತೋಂಟದಾರ್ಯನು ಈತನ ಶತಕತ್ರಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವನನ್ನು ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಭು, ವಿಭು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈತನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಹು ಉನ್ನತಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನು ತನ್ನ "ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ"ದಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವನು ಲಿಂಗವಂತರಿಗೆ ನರಕವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಳಿ, ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ವಿದ್ಯಾನಗರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕ, ವಿರಕ್ತತೋಂಟದಾರ್ಯ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠರಾಗಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಈತನು ಸಕಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಅರ್ಹನೇ ಸರಿ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಕವಿ (೧೪೩೦), ವೀರಭದ್ರಕವಿ (೧೫೩೦), ಸಿರಿನಾಮಧೇಯ ಕವಿ (೧೫೫೦), ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕವಿ (೧೫೬೦), ಶಂಕರದೇವ (೧೬೨೦), ಶಾಂತವೃಷಭೇಶ (೧೭೦೦) ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಶತಕಕಾರರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ, ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವ.

(v) ಗುರುಬಸವ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೦)

ಈತನು ಸಪ್ತಕಾವ್ಯಗಳಿಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ "ಶಿವಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ", "ಸದ್ಗುರು ರಹಸ್ಯ", "ಕಲ್ಯಾಣೇಶ್ವರ", "ಸ್ವರೂಪಾಮೃತ", "ವೃಷಭಗೀತೆ" "ಅವಧೂತಗೀತೆ", ಮತ್ತು "ಮನೋವಿಜಯಕಾವ್ಯ" ಎಂಬ ಏಳು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದವನೆಂದು ಚೆನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ "ಮನೋವಿಜಯ ಕಾವ್ಯ"ದ ಕೊನೆಯ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈತನು ತನ್ನನ್ನು "ಶಿವಯೋಗಿಜನಸೇವಿತ ಚರಣಾರವಿಂದ", "ವೀರಶೈವ ಮತಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈತನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೀರಶೈವ ಗುರುವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಈತನ "ಶಿವಯೋಗಾಂಗಭೂಷಣ" ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯ ೨೭೮ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ವಸ್ತು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಯೋಗಾಂಗಗಳು. ಇದು "ನಿಖಿಲಾಗಮ ತತ್ವ ರಹಸ್ಯಂಗಳ ಘನ ಚೇತನವು" ಅಂತೆ! ೨೩೭ ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ "ಸದ್ಗುರುರಹಸ್ಯ"ವು "ಪರಮ ಸಮಾಧಿ ಶಾಂಭವ ಸತ್ಯ ಸಮ್ಯಗ್ಬೋಧ ಲೀಲಾಲೋಲ ಶೀಲಾನ್ವಯ ರಹಸ್ಯವಿದು". "ಕಲ್ಯಾಣೇಶ್ವರ"ವು ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ೧೦೨ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ; ಕಲ್ಯಾಣೇಶ್ವರನಾದ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಹಚರಿ ನಂದಿನಿಯು ತನ್ನ ಸೇವಕನಾದ ವಿಚಿತ್ರಕನೆಂಬ ಗಣೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಜ್ಞಾನಬೋಧೆ ಇದರ ತಿರುಳು; ಗುರುಬಸವ ದೇಶಿಕನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಸ್ವರೂಪಾಮೃತ"ವು ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ೭೭ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. "ವೃಷಭಗೀತೆ" ಭೋಗಷಟ್ಪದಿಯ ೧೦೧ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ ವೀರಶೈವ ವೇದಾಂತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. "ಮನೋವಿಜಯ" ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿಯ ೩೫೫ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ; ಸುವಿವೇಕನೆಂಬುವನು ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತನ್ನ ನಿಜ ತಾನಾದ ಸಂಗತಿ ಇದರ ವಸ್ತು. "ಅವಧೂತಗೀತೆ" ವೈರಾಗ್ಯ ಬೋಧಕವಾದ ೧೦೦ ಹಾಡುಗಳ ಗ್ರಂಥ; "ಹಸುರರಿಯದ ಸೊಣಗನು ಮತಿಗೆಟ್ಟು! ಮುಸರೆಯ ಮೊಡಕೆಯೊಳಗೆ ಮೊಗವಿಟ್ಟು। ದೆಸೆಗಾಣದೆ ಬಾಧೆಗೆ ತನುಗೊಟ್ಟು। ಪೆಸರ್ಗೊಳಲಿದು ಸಂಸಾರದ ಗುಟ್ಟು" ಎಂಬಂತಹ ಮಾರ್ಮಿಕ ನಿರೂಪಣೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ.

ಕವಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಸಂವಾದರೂಪದ ವೀರಶೈವ ವೇದಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಹೊರಟವುಗಳು. ಈತನ ರಚನೆ ಸರಳ, ಲಲಿತ, ಸುಲಭ. ಈ ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಸಹೊರಡುವುದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲ.

(vi) ಚಂದ್ರಕವಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೩೦)

ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾದ ಗುರುರಾಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಈ ಕವಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ "ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಸ್ಥಾನ", "ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರ ಶತಕ"ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕನ್ನಡಗಬ್ಬ "ವಿರೂಪಾಕ್ಷಾಸ್ಥಾನ"ವು ಅಲರ್ಗಣೆಯಿಂದಿರ್ಮಡಿ, ತಂಬೆಲರಿಂ ಮೂವಡಿ, ವಸಂತನಿಂ ನಾಲ್ವಡಿ, ಕಾದಲರಿಂದಯ್ವಡಿ" ಸುಂದರವೆಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಹಂಪೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರ ಆಸ್ಥಾನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯ ಚಂಪೂರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳು ಉನ್ನತಮಟ್ಟದವು. ಇದು ಈತನ ಸಂಗೀತದ ವರ್ಣನೆ—

ತಿಂಗಳ ಬಿಂಬಮಂ ಹಿಡಿದು ಹಿಂಡೆ ಪಳಚ್ಚನೆ ಸೋರ್ವ ಸೋನೆಯಂ
ತಿಂಗಡಲಿಂ ಪೊದಳ್ದಮರ್ದನೆತ್ತಿ ದೊಡೊಯ್ಯನೆ ಸೋರ್ವ ಸೋನೆಯಂ
ತಂಗಜನಿಕ್ಷು ಕಾರ್ಮುಕವನೇರಿಸೆ ಜುಮ್ಮನೆ ಸೋರ್ವ ಸೋನೆಯಂ
ತೇಂ ಗಡ ಸೀಯನುಣ್ಮಿದುದೊ ಗೇಯದ ಮೆಲ್ಲುಲಿ ಜಾಣ ಗಾಣನ

ಈ ವರ್ಣನೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ "ಗುರುಮೂರ್ತಿಶಂಕರಶತಕ"ವು "ಭಕ್ತಿಗೆ ವಿರಕ್ತಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಬೀಜಮಾಗೆ" ಹೇಳಿದ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಪ್ಪು ಬರುವ ಮುಂಚೆಯೆ ಶಿವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಸಾವು ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಪೂಜೆಗೆ ಹೊರಟರೇನು ಫಲ? "ನೀರಡಸೆ ಬಳಿಕ್ಕ ಬಾವಿಯ ನೆಗಳ್ದಪರೇ ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಶಂಕರಾ?" ಎಂದು ಕವಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಈ ಕವಿಯ ಗದ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿನವವಾದಿವಿದ್ಯಾನಂದನು ತನ್ನ "ಕಾವ್ಯಸಾರ"ದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ಸತ್ಕವಿಯೆಂದು ಸತ್ಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(vii) ಬೊಮ್ಮರಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೫೦)

ಡೆಂಕಣಿಕೋಟೆಯ ದೊರೆ ತಿಪ್ಪರಸನು ಚಿಕ್ಕವೀರಣಾರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಶರಣರ ಬಯಕೆಯಂತೆ ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿ ಬೊಮ್ಮರಸನಿಂದ "ಸೌಂದರ ಪುರಾಣ"ವನ್ನು ಬರೆಸಿದನಂತೆ! ತಮಿಳಿನ "ಪೆರಿಯಪುರಾಣ"ದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹರಿಹರಕವಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಅದನ್ನು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯ ೧೨೦೦ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಬರೆದ ಕೀರ್ತಿ ಬೊಮ್ಮರಸನದು. ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಪುರಾತನ ಶರಣನ ಕಥೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಗಿರಿಜೆಯ ವಿವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಲಂಕಾರಭೂಷಿತನಾದ ಪರಶಿವನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆ "ಸುಂದರ." ಶಿವನು ಈತನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಭರವಸೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಂಬಿದುದರಿಂದ ಈತನು "ನಂಬಿ" ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ ಈತ "ಸುಂದರ ನಂಬಿ". ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು "ಕಣ್ಗೆ ಚೆಲ್ವಾಗಿ ನಸುಬಿರಿದ ಜಾಜಿಯ ನನೆಯ ತಣ್ಗಂಪನುಂಡು, ತಣ್ಣನೆ ತಣಿದು, ಕಡುಸೊಕ್ಕಿ, ನುಣ್ಗೊರಲಿನಿಂ ಚರಂ ಪೊರಪೊಣ್ಮೆ ಸುಳಿವ ಮರಿದುಂಬಿಯ ವಿಲಾಸದಂತೆ" ಇದೆಯೆಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಇದು ಕವಿಸಹಜವಾದ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾದರೂ ಅಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಬೊಮ್ಮರಸನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ. ಆತನ ಪದಬಂಧ ಲಲಿತವಾಗಿದೆ, ಶೈಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ತಂದಿರುವನಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತಿಯಿದೆ. ಕವಿಸಮಯದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆಯಾದರೂ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣೆಯಲ್ಲ, ನವೀನತೆಯಿದೆ. ಕಾವ್ಯನಾಯಕನ ಮಡದಿಯಾದ ಪರವೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ:

> ಎಳೆದಿದಿರ ಕೋಮಲತ್ವವನಾಂತು ನಳನಳಿಪ ।
> ನಳಿತೋಳು ರಂಜಿಸಿತು ಸುಣ್ಮೊಲೆಗಳಿಡಿಕಿರಿದು
> ಬಳೆದು ನಡುವಿಂಗೆ ಬಿಣ್ಪಾಯ್ತು, ತನು ಕನಕ ಚಂಪಕದ ಪುಷ್ಪದಂತೆ
> ಪೊಳೆದು ನರುಗಂಪ ಬೀರಿದುದಿಂದ್ರ ನೀಲಮಣಿ ।
> ಯೊಳಗಣ ತಿರುಳ್ದ ತೊಣೆಯಾದುವಾ ಕುರುಳ್ಗಳು
> ಜ್ವಲಿಸಿದುವು ಕದಪು ಕಣ್ಗೊನೆ ಧವಳಕಾಂತಿಯಿಂ ಪಡೆದುದಂದಾ ಪರವೆಗೆ

ಪ್ರಾಸಾನುಪ್ರಾಸಗಳ ಅಥವಾ ವಿರೋಧಾಭಾಸಾಲಂಕಾರದ ಗರುಡಿಯ ಸಾಮೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿ ಹಿತಮಿತಕ್ಕೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಲೋಪದಂತಿಲ್ಲ. ಈತನು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಬಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ.

(viii) ನೀಲಕಂಠಾಚಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೭)

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿವಶರಣರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನೀಲಕಂಠಾಚಾರ್ಯನು ವೀರಶೈವ ಪಂಡಿತತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಒರ್ವನಾದ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯನ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಆರಾಧ್ಯ ಚಾರಿತ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾ ಪಂಡಿತನಾದ ಗಂಗಾಧರಾಚಾರ್ಯ ಈತನ ಗುರು. ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ದೊರೆ ವೀರನಂಜೇಂದ್ರನಿಂದ ಪೂಜಿತನಾದ ಕವಿಯು 'ವಿತತ ಕರ್ಣಾಟ ಲಕ್ಷಣ ಕಮಲಭವ'ನೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಮೂರು ಸಹಸ್ರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದುದನ್ನು ತಾನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ! ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯನಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿದ್ದ ಆದರ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳನ್ನು ಕವಿ ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾನೆ. ಆಂಧ್ರನಾದ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ಆತನ ಹಸ್ತದಿಂದ ಬಂದುದೆಂಬ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಲೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಕರತಲಾಮಲಕವಾಯಿತಂತೆ! ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಕಾಣಹೊರಟ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯನಿಗೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಆತನು ಬಯಲಾದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಲು 'ಬಸವ ಬಯಲಾದೆಯಾ' ಎಂಬ ದುಃಖಗೀತೆಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೀಗಿರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶಿವೈಕ್ಯನಾದಂತೆ! ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯನು ಚಾರ್ವಾಕಾದಿ ಮತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ವೀರಶೈವವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದುದನ್ನು ಕವಿ ಆರ್ದ್ರಹೃದಯದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. 'ಆರಾಧ್ಯಚಾರಿತ್ರ' ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಆಧಾರ ದಂತಿರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣ. ಲಕ್ಷಣಬದ್ಧವಾದ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಚಮತ್ಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲ, ಈ ಕವಿ. ರಸಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ರಚನಾ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ, ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ.

(ix) ಚತುರ್ಮುಖಬೊಮ್ಮರಸ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦)

ಈಶಾನಗುರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ, ಹರಿಹರಕವಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿರುವ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ 'ರೇವಣ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ'ವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ತಂದೆ ಮಾಯಣ್ಣ; ಕವಿ ತಾನು ಕಾಶ್ಯಪಗೋತ್ರದವನೆಂದೂ ಬೋಧಾಯನ ಸೂತ್ರದವನೆಂದೂ, ಯಜುರ್ವೇದಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಾವ್ಯಕಥಾನಾಯಕನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬಾಲಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಈತನ ಗುರು; ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆಯೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು 'ವರ್ಣಕ ಕವೀಂದ್ರಚತುರಾಸ್ಯ', 'ಕವಿಸಭಾಮಾಣಿಕ್ಯದೀಪ' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಘವಾಂಕಾದಿ ಪೂರ್ವಕವಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶಷಸ ರಳಿ ಲಳಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

'ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣ' ೨೬೩೪ ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕಂಚಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಚೋಳನಿಗೆ ಕನ್ಯಾಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ, ಬಿಜ್ಜಳನಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಂಡು, ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಲಿಂಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ವಿಭೀಷಣನನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ 'ವೀರಶೈವ ಪ್ರಥಮ ದೇಶಿಕಂ' ರೇವಣಸಿದ್ಧ—ಎಂಬುದು ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಈ ವಸ್ತು ನವರಸಗಳನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಸಾಧನ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಬೊಮ್ಮರಸನ ಶೈಲಿ ವಾರ್ಧಿಕಷಟ್ಪದಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಉಚಿತಪದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆತನ ರಚನೆ 'ವಿಜ್ವಜ್ಜನಂ ಮೆಚ್ಚೆ, ಶಿವಶರಣ ಕರ್ಣಪುಂಡನವೆನಿಸಲು' ತಕ್ಕುದಾಗಿದೆ.

(x) ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦)

ಸರ್ವಸಂಗಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾದರೂ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣ ತತ್ಪರನಾಗಿದ್ದು, ಕವಿಯಾಗಿ, ದಾರ್ಶನಿಕನಾಗಿ ನಾಡು ನುಡಿಗಳಿಗೆ ಅಪಾರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಹಿರಿಯಚೇತನ, ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಹೆಸರಿನ ಮೂವರಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯಾತ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ 'ನಿಜಗುಣಯೋಗ'ವೆಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ವಚನರಚನೆ ಮಾಡಿದವನು. ಎರಡನೆಯವನು ಪ್ರಸುತ್ತ ಕವಿ. ಮೂರನೆಯಾತ ೧೭ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಅದ್ವೈತ ರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದಾತ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕವಿ ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತಗಳು ನಿಸ್ಪೃಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಈತನು 'ಅನುಭವಸಾರ', 'ಅರವತ್ತು ಮೂವರ ತ್ರಿಪದಿ', ಕೈವಲ್ಯಪದ್ಧತಿ', 'ಪರಮಾನುಭವಬೋಧೆ', 'ಪರಮಾರ್ಥಗೀತೆ', 'ಪರಮಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಿಕೆ', 'ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಎಂಬ ಏಳು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ದರ್ಶನಸಾರ', 'ತರ್ಕಚಿಂತಾಮಣಿ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನಂತೆ, ಅವು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿರಕ್ತ ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. 'ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ' ಎಂಬುದು ಕೂಡ ಆತನ ಅಂಕಿತ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಾಮವೋ, ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವೋ, ಕಾವ್ಯನಾಮವೋ! ಈತನು ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾವೇರಿತೀರದ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ವೈರಾಗ್ಯಪರನಾಗಿ ಶಂಭುಲಿಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ತತ್ಪರನಾದನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಭುಲಿಂಗನ ಅಂಕಿತವಿದೆ. ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಶಂಭುಲಿಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶಂಭುಲಿಂಗನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ, ಮತ್ತು ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಯು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುವ ಗವಿಯೊಂದು ಅಲ್ಲಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯು ಆ ಪ್ರಾಂತದವನಾಗಿರಬೇಕು. ಕವಿಚರಿತಕಾರರು ಆತನ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦ ಎಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಸ್ತು, ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. 'ಅನುಭವಸಾರ'ವು 'ಸಕಲವೇದಾಂತಸಾರವನೆ ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿವಂತೆ' ಬೋಧಿಸುವ ಗ್ರಂಥ. ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಸಂವಾದರೂಪದಲ್ಲಿದೆ, ತ್ರಿಪದಿಯ ೫೩೫ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. 'ಕೈವಲ್ಯಪದ್ಧತಿ'ಯು 'ಆಬಾಲ ಯೌವನ ವೃದ್ಧರಿಗೆ ಆಯಾಸವಿನಿತಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಕಲವೇದಾಂತಾಗಮ ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಸೂತ್ರಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತದಿಂ ಪುರಾತನ ಗೀತಾನುಗಣ್ಯವೆನಿಸಿ, ಮೃದು ಮಧುರ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾಗಿ'ರುವ ೭೪೮ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ, 'ಶಂಭುಲಿಂಗ'ವೆಂಬುದು ಇವುಗಳ ಅಂಕಿತ. ಸಂಗೀತದ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯದ ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. 'ಪರಮಾರ್ಥಗೀತೆ' ೧೫೦೦ ಚರಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಲಲಿತರಗಳೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಂದಪದ್ಯಗಳೂ ಉಂಟು; ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಸಂವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು 'ಶೃತಿ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸ ಸ್ಮೃತಿಗಳ' ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. 'ಪರಮಾನುಬೋಧೆ' ಅದ್ವೈತತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ೧೦೦೦ ಪದ್ಯಗಳ ಗ್ರಂಥ, ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ-ಮೈತ್ರೇಯಿಗಳ ಸಂವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಉಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಕಠಿಣವಾದ ವೇದಾಂತತತ್ತ್ವಗಳು ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತವಾಗಿವೆ—

ಕಾದ ಕಬ್ಬುನದೊಂದು ಗಟ್ಟಿಯೊಳಗಣಿತ । ಮಾದ ಕಿಡಿಗಳುದಯಿಸುವಂತೆ
ಜೀವರೂಪಿನ ಜಗಜ್ಜೀವರ ಕಲ್ಪಿತ । ನಾದೊರ್ವನಲ್ಲಿ ಮುಸುಕಿ ತೋರ್ಕು.

ಭಾಷೆ ಸುಲಭ, ಭಾವ ಗಹನ. 'ಎಲ್ಲರರಿಯಲ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಾಕೃತವೆ?' ಎಂದು ಕವಿ ಶಂಕಿಸಿರುವುದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. 'ಅರವತ್ತು ಮೂವರ ತ್ರಿಪದಿ'

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪುರಾತನರ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾದ ೭೭ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯ 'ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ, ಬಹು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ವೇದಾಂತ, ವೈದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ೭೬೫ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಆರು ಸಹಸ್ರ ಗ್ರಂಥ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಗದ್ಯಗ್ರಂಥ. 'ಮುಮುಕ್ಷು ಜನಂಗಳ್ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಿಹುವೆಂದರಸಿ ಬಳಲದೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಮಾಗಿಲ್ಲಿಯೆ ಸಲ್ಲೀಲೆಯಿಂದರಿತು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಲೆಂದು ಬೆಳುಗನ್ನಡಮಾದ ವಚನರಚನೆಗಳಿಂ, ಕವಿ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಈ' ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನಾಲಿಸಿದರ್ಗೆ ಎಡಗೊಂಡ ಸಂಶಯಸ್ತೋಮ ವಡಂಗಿ, ಬೇರೆ ಬಹು ಶಾಸ್ತ್ರವನೋದುವ ಬಾಧೆ ಪಿಂಗಿ' ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಾಲ್ಕನೆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ, ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯ 'ಪರಮಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ' ಯ ಚೆನ್ನಸದಾಶಿವಯೋಗಿಕೃತ 'ಶಿವಯೋಗಪ್ರದೀಪಿಕೆ' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ.

ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯನ್ನು ನಾವು ಮೆಚ್ಚುವುದು ಆತನ, ಅಪಾರವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ; ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಲು ಆತನು ತೋರಿರುವ ಕಳಕಳಿಗಾಗಿ. ಈತನ 'ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ' ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಮರಾಠಿಗೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದೆ! ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ ಒಬ್ಬ ಚಿರಂಜೀವಿ.

(xi) ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦)

ಈತನು ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಯ ಸಮಕಾಲಿಕ, ಆತನೊಡನೆ ಶಂಭುಲಿಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಗವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ—ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆತನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಷಡಕ್ಷರಿ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಈತನು ಬರೆದಿರುವ ಹಲವು ಹಾಡುಗಳು 'ಸುಬೋಧಸಾರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆತನು ಸಹಜಾನಂದದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯನಾದ ವೈರಾಗ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕವಿತೆಗಳು ಮನೋಹರವಾದ ಭಾವಗೀತೆಗಳು; ಈತನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಚೇತನದ ಅಂತರಂಗದ ಹಂಬಲ ಸುಂದರ ವಾದ ಶ್ರಾವ್ಯಗಂಗೆಯಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದಿದೆ.

> ಅವರವರ ದರುಶನಕೆ । ಅವರವರ ವೇಷದಲಿ । ಅವರವರಿಗೆಲ್ಲ ಗುರು
> ನೀನೊಬ್ಬನೆ ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಅವರವರ ಭಾವಕ್ಕೆ। ಅವರವರ ಭಕ್ತಿಗೆ। ಅವರವರಿಗೆಲ್ಲ ದೇವ ನೀನೊಬ್ಬನೆ।
ಹೋರಾಟವಿಕ್ಕಿಸಲು। ಬೇರಾದೆಯಲ್ಲದೆ। ಬೇರುಂಟು ಜಗದೊಳಗೆ ಎತ್ತ
ದೇವನೆ

ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತಂಪನ್ನೂ ನೀಡಬಲ್ಲ ಹೃದಯವೈಶಾಲ್ಯ, ಸಮನ್ವಯಬುದ್ಧಿ ಆತನದು. 'ಹುಲಿಯ, ಕರಡಿಯ ಕರಿಯ, ಫಣಿಯ ಬಲುಹಿನಿಂದಲಾಳ್ವರುಂಟು; ಚಲಿಸದಂತೆ ಮನವನಾಳ್ವರಾರ ಕಾಣೆಸು' ಎಂಬ ಆತನ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಸರಳವೋ ಅಷ್ಟು ಸಾರವತ್ತಾಗಿದೆ. ತಿರುಕನೊರ್ವನೂರ ಮುಂದೆ' ಎಂಬ ಆತನ ತಿರುಕನ ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ, ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಕವಿತೆ. 'ಕೋಪವೆನಗೆ ಲೋಪವಾಗದು' ಎಂಬ ಆತನ ಕವನದಲ್ಲಿ ಆತನ ವೀರಭಕ್ತಿ ಸಿಡಿಲಿನ ಆವೇಗದೊಡನೆ ಪುಟಿದು ಬಂದಿದೆ. ವಯಸ್ಸು, ಕುಲ, ಲಿಂಗಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ.

(xii) ಸಿಂಗಿರಾಜ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦)

ಈತನು 'ಅಮಲಬಸವಚಾರಿತ್ರ' ಅಥವಾ 'ಸಿಂಗಿಪುರಾಣ'ವನ್ನು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕವಿ. ತಾನು ಕಾಶಿಯ ವಿಶ್ವನಾಥ "ಪದ ಕಮಲ ಷಟ್ಚರಣ", ವೀರಭದ್ರನ ಭಕ್ತ, ದೇವಿದೇವನೆಂಬುವನ ಶಿಷ್ಯ. 'ಮಾನವ ಮಹಾದೇವ'ನಾದ ಬಸವಣ್ಣನು 'ಪ್ರತಿವಾದ ಮುಖದಿಂ ನೆಗಳ್ದ ಪವಾಡಂಗಳು ೬೪, ಭಕ್ತಿ ಚಾರಿತ್ರ ಭಾವನಿಷ್ಠಾ ಪವಾಡಂಗಳು ೨೪'ನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಈ ಕಾವ್ಯನಿರೂಪಣೆಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹರಿಹರಕವಿಯ 'ಬಸವರಾಜದೇವರರಗಳೆ', ಭೀಮಕವಿಯ 'ಬಸವಪುರಾಣ', ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನ 'ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ' —ಇವು ಆತನ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಾಮುಗ್ರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಮೂಲದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅಥವಾ ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿ, ತನ್ನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವನ್ನು ಮೆರುಗುಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಸಿಂಗಿರಾಜಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಕಡಮೆ. ಆದರೆ ಇತರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತರದಿರುವುದು ಆತನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಆತನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ, ಭಾವಗಳಿಗೆ ವಾದ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಾವವು ವೃಷಭವನ್ನೂ ಕ್ರಿಯೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿದವು. ದೇವತೆಗಳು ವೃಷಭವನ್ನೂ ಅವಮಾನಪಡಿಸಲು, ಆತನು ಶಿವಸಭೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಸುತ್ತಾ ಲಿಂಗಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಅನಿಮಿಷನಿಗೆ ತನ್ನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಲಿಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಆತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಶಿವನು ಆತನನ್ನು ಪುನಃ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪಡೆದು ಬರುವಂತೆ ಕಳುಹಿಸಲು, ಆತ ಮಾದಿರಾಜ—ಮಾದಾಂಬಿಕೆಯರ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ. ಆತನನ್ನು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಬಿಡದೆ ತಡೆದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಶಾಪಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಬಿಜ್ಜಳ, ಕರ್ಣದೇವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಟನೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬಾಲಕನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೂಕಿದನೆಂಬ ಆರೋಪ ಹೊತ್ತು, ತನ್ನ ಸೋದರಿಯೊಡನೆ ಕಪ್ಪಡಿಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರದ ಕರಣಿಕನಾಗಿ, ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ದೇವಲಿಪಿಯನ್ನು ಓದಿ ಆತನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಬಾಲಸಂಗನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣ ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿ ಮಾಯವಾದ. ಅನಂತರ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ. ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತದಲ್ಲಿನ ಈ ರೂಪಾಂತರಗಳು ಸಿಂಗಿರಾಜಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿತ್ತಿವೆ.

(xiii) ಸುರಂಗಕವಿ-(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦)

ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಸಂಗಮವಿಭು—ಮಹಾದೇವಿಯವರ ಮಗನಾದ ಈ ಕವಿ 'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಪುರಾತನಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಕರ್ತೃ. ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಸೋಮನಾಥನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಮನುಜಸ್ತುತಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಸುರಂಗಕವಿ ನಾಲಗೆಯಂ ಗಿರಿಶಂಗೆ ಮಾರಿದಂ.' ಈತನು ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಕವಿಯನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿಲ್ಲ. 'ಕನ್ನಡ ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ಈ ಕವಿಯನ್ನು ಈಚಿನ ಕನ್ನಡಕವಿಗಳಾರಾರೂ ಸ್ಮರಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಈತನ ಕಾಲ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರ ಊಹೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. 'ಸರಸಕವಿಶಾನರ್ತಕೀನೃತ್ಯರಂಗಂ', ಪ್ರತಿಭಟಕವಿವೇಶ್ಯಾ ಭುಜಂಗಂ' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯವು 'ಎಲರ್ಗಳ ಕಂಪಿನಂತೆ, ಮಿಳಿರ್ದಾಡುವ ತುಂಬಿಯ ಬಂಬಲದಂತೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ಬಲ್ಲರಂ ನಲವಿನೊಳೆಯ್ದೆ ಸೋಲಿಪುದು' ಅಂತೆ! ಚಂಪೂ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿರುವ ಕವಿ ಹದಿನೆಂಟು ಕಾವ್ಯಾಂಗಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅಷ್ಟನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾನೆ.

'ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಪುರಾತನರ ಚರಿತ್ರೆ' ೬೩ ಪುರಾತನರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ೬೩ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಬೃಹತ್ಕಾವ್ಯ. ಈ ಪುರಾತನ ಕಥೆಯನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಉಪಮನ್ಯುಮುನಿ ಕಣಾದನಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ! ಲೈಂಗ್ಯಪುರಾಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಾನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕಥೆಗಳು ರಮ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ ಗುಣಿತಾಕ್ಷರಿಯೆ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ಗಾರುಡಿಗತನವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಹೊರಟಿರುವನಾದರೂ, ಆತನಿಗೆ ನಿರಾಡಂಬರವಾದ ಸರಳ ಸುಂದರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಆತನ ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತು ದೊಡ್ಡದೆ. ಆತನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಹರಿಹರ ಕವಿಯ ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣನಾವಿಧಾನವನ್ನೂ ಅನುಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿಹರಕವಿ ತನ್ನ ಕಂದಪದ್ಯಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ—

ಕಂದಂಗಳಮೃತಲತಿಕಾ। ಕಂದಂಗಳನೂನಪಾಕ್ಯ ಫಲ ವಿಲಸನ್ಮಾ
ಕಂದಂಗಳ್ ತನಿವಸದು। ಕ್ಕಂದಂಗಳ್ ಸೊಗಯಿಸಿರ್ಪುವೀ ನುತಕೃತಿಯೊಳ್

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸುರಂಗಕವಿ ತನ್ನ ಕಂದಂಗಳ ಸೊಬಗನ್ನು:

ಕಂದಂಗಳ್ ವಾಗ್ವನಿತೆಯ। ಕಂದಂಗಳ್ ಸಭ್ಯ ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯಲಸನ್ಮಾ
ಕಂದಂಗಳ್ ನವರಸುದು। ಕ್ಕಂದಂಗಳೆನಲ್ಕೆ ಕವಿ ಸುರಂಗಂ ಪೇಳ್ದಂ

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಕಾವ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನುಕರಣ ಕಂಡುಬರುವುದಾದರೂ ಹರಿಹರನ ಹೆಸರನ್ನೆ ಎತ್ತದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಅನ್ಯಾಯ!

(xiv) ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೩)

ವೀರಶೈವ ಶರಣರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಅಮರಗುಂಡದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ಭಕ್ತರಿಗಾಗಿ ಶಿವಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಎರಡು ಗುಬ್ಬಿಗಳು ದಿನವೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಾದ್ಮ ಮೇಲೆ ಆ ಪುರಾಣ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಪ್ರಾಣನೀಗಿದವಂತೆ! ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಊರಿಗೆ 'ಅಮರಗುಂಡ'ವೆಂಬ ಹೆಸರು ತಪ್ಪಿ 'ಗುಬ್ಬಿ' ಎಂದಾಯಿತಂತೆ! ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಗುಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಆ ಶಿವಶರಣನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು, ಮಲ್ಲಣ. ಈತನು ಪರಮಶಿವಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದು 'ಗಣಭಾಷ್ಯರತ್ನಮಾಲೆ' ಎಂಬ ಪುರಾತನ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ, 'ವಾತೂಲತಂತ್ರ ಟೀಕೆ' ಎಂಬ ವಾತೂಲಶೈವಾಗಮದ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನೂ ರಚಿಸಿದನು. ಆತನ ವಚನಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ೧೦೦೦ ವಚನಗಳು ಸ್ಥಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಸ್ಥಲದ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು, ವೇದಾಗಮಾದಿ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುರಾತನ ವಚನಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಮಲ್ಲಣ್ಣ. ತಿಳಿಯಾಗಿ ಸರಳವಾಗಿರುವ ಆತನ ಭಾಷೆ ವಚನವಾಙ್ಮಯದ ಸೇವೆಯಿಂದ ಸಾರ್ಥಕಗೊಂಡಿದೆ. ಮಲ್ಲಣ್ಣನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಆತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ವೀರಶೈವತತ್ವಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಆಧಾರಸಹಿತವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಧಾವಿ ಮಲ್ಲಣ್ಣನ ಮೊಮ್ಮಗನೆ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ.

ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ ತಂದೆ ಗುರುಭಕ್ತ, ತಾಯಿ ಸಪ್ಪೆಯಮ್ಮ. ಈ ಶರಣ ದಂಪತಿಗಳಿಂದ ಮಗನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬಂದ ಸದ್ಭಕ್ತಿಗೆ ನೀರೆರೆದು ಬೆಳಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಗುರುಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲೇಶನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ಈತನು ಗುರುವಾದರೆ ಲೌಕಿಕವಿದ್ಯೆಗೆ ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಶಾಂತಿಮಲ್ಲೇಶ ದೊರೆತನು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಅರಳಿ 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ', 'ವೀರಶೈವಾಮೃತಪುರಾಣ', 'ಪುರಾತನರಗಳೆ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯತ್ರಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯದಾದ 'ಪುರಾತನರಗಳೆ' ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಳಿದೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಆತನ ದೈವಭಕ್ತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಆತನು ಸದಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೆ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಬಸವಪುರಾಣ ವನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಆತನ ಕಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಬಸವಪುರಾಣದ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ' ಎಂದೆ ಆತ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ಆತನ ವಾಗ್ವೈಖರಿಯನ್ನು ಕಂಡೊ ಏನೊ ಶಿವಪೂಜೆಯಾಚಾರ್ಯನೆಂಬುವನು "ಅಯ್ಯಾ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ, ನಿನ್ನ ತಾತ 'ಗಣಭಾಷ್ಯರತ್ನಮಾಲೆ' ರಚಿಸಿದ; ನೀನು 'ಸತ್ಯೇಂದ್ರಚೋಳ ಭೂಲಲನಾಧಿಪನ ಕೃತಿಯನೊರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ! ಅದರಂತೆ ಕವಿಯು 'ಪ್ರಣವಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಹಿಮೆಯಂ ತಿಳಿಪೆ, ಸದ್ಗುಣಿಯಪ್ಪ ಸತ್ಯೇಂದ್ರ ಚೋಳಭೂಪನ ಕಥಾಭಣಿತೆಯಂ ದ್ರಾವಿಡದೊಳೊರೆದುದಂ ಕನ್ನಡದಿ' ಹೇಳ ಹೊರಟ. ಇದೇ 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ.' ಇದನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೩ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ರುವುದಾಗಿ ಆ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನ 'ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ' ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೦ರ ವೇಳೆಗೆ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿರಬೇಕು.

'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ' ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯ ೩೭೧ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳ ಗೊಂಡಿದೆ. 'ಕೃತಿಯ ಪಲ್ಲವ ತೊಡಗಿ ಪೂರ್ಣಮಪ್ಪನ್ನಮೀ ಕೃತಿಯೊಳು ತ್ರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದುದೊಂದು ಪದನಿಲ್ಲ, ಕೃತಿಗದು ನಿಮಿತ್ತದಿಂ ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೆಂಬ ಪೆಸರು' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಚೋಳದೇಶದ ರಾಜಕುಮಾರನು ವೈಹಾಳಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಆಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಶಂಕರನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತ ಬಾಲಕನ ಮೇಲೆ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿ ಅವನ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮಗುವಿನ ತಾಯಿ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿ ರಾಜನಲ್ಲಿ ದೂರುತ್ತಾಳೆ. ರಾಜನು 'ತಲೆಗೆ ತಲೆ' ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಸಂದಾಯಿ ಎಂಬ ಸೇವಕನನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ರಾಜಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ತ ಈ ಇಬ್ಬರ ತಲೆಗಳೊಡನೆ ಬಾಲಕ ಶಂಕರ ತಲೆಯೂ ಸೇರಿ ಶಿವಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆಯೆ ರಾಜ ಮಂತ್ರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಟ್ಟು ಏಳು ತಲೆಗಳು ನೆಲಕ್ಕುರುಳಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕಡೆಗೆ ರಾಣಿಯ ಸರದಿ ಬಂದಾಗ ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೈಲಾಸಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ತಿರುಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧೀಶನೆಂಬ ಶಿವಶರಣನು ಕುಲಚ್ಚರೆ ಎಂಬ ಶಿವಭಕ್ತಳಿಗೆ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನಂತೆ! ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಸತ್ಯೇಂದ್ರಚೋಳನ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಇದೆ.

ಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರಹೊರಟಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಪದ್ಯವನ್ನೆ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿ ಹೊರಟಿರುವುದು ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ಹೊರಟವನು ಕಿರೀಟ ಭುಜಕೀರ್ತಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ; ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಕಾವ್ಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಎಟುಕದಷ್ಟು ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಥಾಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟುತನವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಷಣ್ಮುಖನಿಗೆ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಹೊರಟು ಭಂಗಿತನಾದಮೇಲೆ ಶಿವನು ಷಣ್ಮುಖನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಣವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಆಗ ಮಗ 'ಗದ್ದುಗೆಯನಿಳಿ ತಂದೆ, ಆಂ ಮೇಲಿರ್ದು ಪೇಳ್ವೆನ್' ಎಂದನಂತೆ! ಆಗ ಶಿವನು ಕೋಪದಿಂದ 'ಹದಿನಾರು ಸಾಸಿರ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟೆಂದು ಗುಹನಂ ಶಪಿಸಿದಂ.' ಈ ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ವ್ಯವಹಾರ ಒರಟುತನದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ. ರಾಜಾಜ್ಞೆ ನೆರವೇರಿಸ ಹೊರಟ ಸಂದಾಯಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ಹಾಗೆಯೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನಿಂದಲೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಷಡಕ್ಷರ ಕವಿಯು ತನ್ನ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ'ದಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ ಒಳ್ಳೆ ಕತೆಗಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕಥೆಯ ಓಟಕ್ಕೆ ಭಂಗ ತಂದಿಲ್ಲ; ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಚಾರವಾಗದಂತೆ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆ ಪ್ರಧಾನರಸ. ಅದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಶೃಂಗಾರ, ಕರುಣೆ, ಹಾಸ್ಯಗಳು ಬಂದಿವೆ. ತಿರುಕೊಳವಿನಾಚಿಯ ಪುತ್ರಶೋಕಪ್ರಲಾಪ ಕರಳು ಕರಗುವಷ್ಟು ಕರುಣಾಮಯವಾಗಿದೆ. ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಗು ಎಲ್ಲಿ ಹೋದನೆಂದು ತಳಮಳ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಕೆ ರಾಜಕುಮಾರನ ಕುದುರೆಯ ಖುರಪುಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕೊಸೊಂಡು ಮಡಿದುದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ—

> ಮುತ್ತಿರ್ದ ಜನವ ಬಗಿದೊಳವೊಕ್ಕು ಪರಿವುತಿಹ ।
> ನೆತ್ತರಂ ರುಂಡಮುಂ ಮುಂಡಮುಂ ಕಂಡು ಹಾ
> ಪುತ್ರ ಸುಜ ! ಹಾ ಕಂದ ! ಹಾ ಮುದ್ದು ಮಗನೆ ಹಾ ಹಾ ಕೆಟ್ಟೆನೆಂದೊರಲುತೆ
> ಎತ್ತಿಕೊಂಡಾ ತಲೆಯನೆರ್ದೆಯ ಗುಂಡಿಗೆಯೊಳಮು !
> ದೊತ್ತಿ ಶಿವಭೊ ಎಂದು ತನುವನಿಳೆಗೀಡಾಡಿ ॥
> ಮತ್ತೆದ್ದು ಬಿದ್ದು ಹೊರಳುತ್ತ ದುಃಖದ ಕಡಲನೀಸಾಡುವಂತಿರ್ದಳು॥

ಆಕೆಯ ಹಂಬಲು, ರೋದನ ಹೃದಯದ್ರಾವಕವಾಗಿದೆ.

ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ ಎರಡನೆಯ ಗ್ರಂಥ 'ವೀರಶೈವಾಮೃತಪುರಾಣ'ವೂ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ೭೧೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಹಳಗೆಯಾಚಾರ್ಯನೆಂಬ ಮಹಾಪುರುಷನು ಕಾರಣನಾದನಂತೆ! ಆತನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕೆಂಚವೀರನೆಂಬುವನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ರಚಿಸುವಂತೆ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನಂತೆ! ಆದರಂತೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥವು ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತದ ಒಂದು ವಿಶ್ವಕೋಶದಂತಿದೆ—ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಲೀಲೆಗಳು, ನೂತನರ, ಪುರಾತನರ ಕಥೆಗಳೂ ಅಷ್ಟಾವರಣ ಮಹಿಮೆ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಶಿವತತ್ವಚಿಂತಾಮಣಿಯಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದದ್ದಾನೆ.

"ವೀರಶೈವಾಮೃತಪುರಾಣ"ವು ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಂಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾನುರಾಗದೊಡನೆ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೂ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ತತ್ವಾನ್ವೇಷಕರಂತೆ ಕಾವ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಈ ವೇದಾಂತಿ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ರೀತಿ ಇದು—

> ಇವರ ನುಡಿ ಯತಿವರರ ಬಾಯ ಹುಡಿ ಭಾವಿಸ।
> ಲ್ಕಿವರ ಬಾಹುಗಳು ಸಜ್ಜನರ ಬೇಹುಗಳು ಬಳಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಶಿವರ ಚೆಲ್ವಿನ ತುರುಬು ಸದಾಚಾರಿಗಳ ಮನದ ಬಿರುಬು
ಇವರ ಚೆಲ್ವಿನ ದೇಹ ಉತ್ತಮರ ದಾಹವಿಂ
ತಿವರ ನಡೆಯನಘರಸಗಳಿಗವೇ ಕಡೆಯೆಂಬ
ಯುವತಿಯರು ಬಂದರಾ ದೇವದೇವೇಶನಂ ನೋಡೆ ತಮ ತಮಗೆ ಕೂಡೆ

ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ ಮಹಾಕವಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಕ್ತನಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿ.

(xi) ನಂಜುಂಡಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೫)

ಈತನ "ರಾಮನಾಥಚರಿತೆ" ಅಥವಾ "ಕುಮಾರರಾಮನಸಾಂಗತ್ಯ"ವು ಕನ್ನಡದ ಅನುಪಮ ಕಲಿಯೆಂದು, ಪರದಾರ ಸೋದರನೆಂದು ಕೀರ್ತಿತನಾಗಿರುವ ಕುಮಾರರಾಮ ರಾಜಕುಮಾರನ ಕಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಥೆ. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆ. ಆಗ ಮಹಮುದ್‌ಬಿನ್‌ತೊಗಲಕನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಂಪೆಯ ಬಳಿ ಕುಂತಳವೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪಿಲನೆಂಬ ದೊರೆಯಿದ್ದ. ಆತನ ಮಗ ಕುಮಾರರಾಮ. ಈತನ ಕೀರ್ತಿ ದೆಹಲಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಸುಲ್ತಾನನ ಮಗಳು ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದಳು. ಆಕೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸುಲ್ತಾನನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ. ಆದರೆ ಕಂಪಿಲ ಇದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸುಲ್ತಾನನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಬಾದರನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧ ನಡೆದು, ಕುಮಾರರಾಮನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಸುಲ್ತಾನ ಸೋತು ಹಿಂದಿರಿಗಿದ. ಹೀಗೆ ಉದಿತೋದಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಕಂಪಲಿರಾಜನ ಕಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ರತ್ನಾಜಿ ಮೋಹಿಸಿದಳು. ಧರ್ಮಭೀರುವಾದ ರಾಜಕುಮಾರ ಆಕೆಗೆ ದಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ಕೆಣಿಕಿದನೆಂದು ಆ ರಾಣಿ ರಾಜನಲ್ಲಿ ದೂರು ಹೇಳಿದಳು. ರಾಜ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುನಂತೆ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಹೇಳಿದ. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತ ಮಂತ್ರಿ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು, ದೊರೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದವನಂತೆ ನಟಿಸಿದ. ರಾಜಕುಮಾರ ಸತ್ತನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ, ದೆಹಲಿಯ ಸೇನೆ ಮತ್ತೆ ಕುಂತಳದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರಾಮ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು. ಸುಲ್ತಾನನ ಸೇನೆಯನ್ನು ಒಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿದ. ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಸೇನೆ ಸೋತು ಬಂದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸುಲ್ತಾನ ಕೆರಳಿ ಕೆಂಗೆಂಡವಾದ. ಆಗ ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವ ಮಾತಂಗಿಯೊಬ್ಬಳು ರಾಜಕುಮಾರನ ತಲೆಯನ್ನು ತರುವುದಾಗಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ಪುನಃ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದಾಗ ಮೋಸದಿಂದ ರಾಜಕುಮಾರನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತಂದಳು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತ ಕಂಪಿಲರಾಜನೂ ಆತನ ಪರಿವಾರದವರೂ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕುಂತಳರಾಜ್ಯ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿ ಹೋಯಿತು. ಮುಂದೆ ವಿಜಯನಗರದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಹಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕರು ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಂಡಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು.

ಕಥಾ ಘಟನೆ ನಡೆದುದು ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ; ಕಥೆ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಈ ಮಧ್ಯದ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನು ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಪುರಾಣಪುರುಷನಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ನಂಜುಂಡಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕುಮಾರರಾಮನು ಭಾರತದ ವೀರನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಅವತಾರ; ರತ್ನಾಜಿ ಅವನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಊರ್ವಶಿ. ಮಂತ್ರಿ ರಾಜನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಕುಮಾರನ ತಲೆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಕೃತಕ ಶಿರ. ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದ ಮಾತಂಗಿ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮದ ಗಾಂಧಾರಿ. ಆತನ ಜೀವ ವಿಮಾನವೇರಿ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ತಲೆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸೋಂಕುತ್ತಲೆ ಲಿಂಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥೆ ಒಂದು ಪುರಾಣವಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿ.

ನಂಜುಂಡಕವಿಯೇ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ತಕ್ಕವನೆಂದು ಕೋವಿದರು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಆತ ಬರೆಯ ಹೊರಟನಂತೆ! ಕವಿಯ ತಂದೆ "ಚಂಗಳನಾಡ ನಾಲ್ಕತ್ತು ನಾಯಕಗಜಸಿಂಹ" ಎಂಬ "ಚಮರ ಮಾಧವ". ತಾತ "ಪ್ರಭುಕುಲಾಗ್ರಗಣ್ಯ ವಿಜಯ ನೃಪಾಲ." ಹೀಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾಗಿ, ಕಥಾನಾಯಕನ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾದ ತಾನು ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯನೇನೂ ಅಲ್ಲ, "ಪದವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಜ್ಞ."

> ಉಭಯ ವಸ್ತುಕ ಕವಿತೆಯ ನೊರೆವೆನು ನೃಪ । ಸಭೆ ತಲೆದೂಗುವಂದದಲಿ
> ವಿಭುಗಳು ಪೇಳೆನಲೀ ಪದ ಕವಿತೆಯ । ನಭಿಮಾನಿಸಿ ಹೇಳಿದೆನು

ಇತರ ಚಂಪೂಕವಿಗಳಂತೆ ನಾನು ವಸ್ತುಕಕಾವ್ಯ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ, ಆದರೆ ಮಹಾಜನ ಕೇಳಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಈ ಪದಕವಿತೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ ಕೀಳಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನೃಪತುಂಗನ ಬಾಂದುಗಲ್ಲುಗಳೆ ಈತನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಉಳಿದು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. "ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗೆ ಮಿರ್ದಾ ವಸುಧಾ ತಳದವಳಯ ಭಾವಿಸೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಜನಪದ" ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳು ಭೂದೇವಿ ಉಟ್ಟು ಬಿಸುಟ ಸೀರೆಗಳು! ತೊರೆವೆಣ್ಣು ಸಮುದ್ರನನ್ನು ಅಪ್ಪಲು ಚಾಚಿದ ಕೈಗಳಂತಿವೆ ಕಾಲುವೆಗಳು! ಪಾಮರಿಯರ ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬಿಳಿಯ ಬಲೆಗಳೆಂದು ಹೆದರಿ ಗಿಳಿಗಳು ಗದ್ದೆಗೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ! ನದಿಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಮೀನುಗಳು ನದಿಯೆಂಬ ರಮಣಿ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಆಣೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳು! ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಮರಾವತಿಯನ್ನೂ ಪಂಪಾಪುರಿಯನ್ನೂ ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೂಗಿದಾಗ ಅಮರಾವತಿಯ ತೂಕ ತಗ್ಗಿ ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತಂತೆ! ಕವಿಯ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಹೊಗಳತಕ್ಕದು, ಆತನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೂತನತೆಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವರ್ಣನೆ ಅತಿಯಾಯಿತು. ಈತನ ಆರು ಸಹಸ್ರ ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಯಗಳು ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ತಿಗೆ ಲೋಪವಾಗದಂತೆ ಅದರ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

"ಕುಮಾರರಾಮನಸಾಂಗತ್ಯ" ಧಾರಿಣಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾದುದು "ವೀರತೆ, ಶುಚಿತೆಯೆಂಬೆರಡು ಗುಣಂಗಳ ಮೇರೆಯ ಮೀರದೆ ನಡೆದ ವೀರರಾಮನ ಚಾರುಚರಿತೆ"ಯಾದುದರಿಂದ. ನಾಯಕನ ವೀರತೆಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ವೀರಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗದ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವೀರಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬಲ್ಲ ಪ್ರತಿಭೆ ಕವಿಯದು. ಕಾಕತಿ ರುದ್ರನು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನೆಂದು ಕೇಳಿದ ಕಂಪರಾಜನು

> ಮೀಸೆ ಕುಣಿಯೆ ಮೆಯ್ಯ ರೋಮ ಕಾರಿಡೆ ಕಣ್ಣು ! ಸೂಸೆ ಕಿಡಿಯ ಮೊಗ ಹೊಗೆಯ
> ಘಾಸಿಯಾಗಲು ಗಂಟಿನಿಂ ಪುರ್ಬು ನೃಪಕ । ಟ್ಟಾಸುರವನು ತಾಳಿದನು.

ಕುಮಾರರಾಮನು ಅವರ ಅಗಾಧ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕಂಡು "ಅಡವಿಯೆಷ್ಟು, ಕಿಡಿಯೆಷ್ಟು ? ಆನೆಯೆಷ್ಟು, ಸಿಂಹವೆಷ್ಟು ? ಕಡಲೆಷ್ಟು, ಬಡಬಾನಿಲವೆಷ್ಟು ?

> ಹದ್ದು ಕಾಗೆಗಳಿಗೀ ಬಲವನೆಲ್ಲವ ರಾಯ । ಬಿರ್ದಿಕ್ಕುವೆನು ಮುಂಡಗಳನು,
> ಎದ್ದಾಡಿಸುವೆನು ರಣದೊಳೀ ರುದ್ರನ । ಗೆದ್ದು ತೋರುವೆನು ಚಿತ್ತೈಸು

ಎಂದು ಹೇಳಿ "ಹೊಕ್ಕನು ರಾಯನ ಫೌಜನು"

> ಇರಿವುತ, ತರಿವುತ, ಕೊರೆವುತ ಜರೆವುತ ನೆಂಗಲಿಗಳು ಬೆಂಬತ್ತಿ
> ಸೆರೆವಿಡಿದುದು ಮುಂದಿ ಕುದುರೆಯೆಲ್ಲವ ಶೀರ ಮುರಿದುದು ರುದ್ರನ ಸೇನೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕವಿಯು ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದೆಷ್ಟು ಆಯುಧಗಳ, ಯುದ್ಧೋಪಕರಣಗಳ ಹೆಸರು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ! ಅದೆಷ್ಟು ವೈಭವಯುತವಾಗಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ! ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ನಮ್ಮ ಯುದ್ಧದ ರುದ್ರ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಥಾನಾಯಕನ ಹಿರಿಮೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವಾದ ಶೌಚಗುಣವನ್ನೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಷ್ಟಂಭಕವಾದ ರತ್ನಾಜಿಯ ಪ್ರಣಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನೂ ಕವಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಗೆ ತನ್ನ ನಾಯಕನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗುಣಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಅಪಾರವಾದ ಗೌರವ, ಭಕ್ತಿ.

> ಅವಕುಲದಲಿ ಪುಟ್ಟಲಿ ಪರವೆಣ್ಣಳ । ಭಾವಿಸನಾವನವನಿಗೆ
> ದೇವರು ಸರಿಯಲ್ಲ, ನರಪಶುಗಳ ಬಲು । ದಾವಣಿಯವನೆ ಕೇಳುವನು

ಎಂಬುದು ಕವಿಯ ಭಾವನೆ, ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದ ರತ್ನಾಜಿ ದಿವ್ಯಸುಂದರಿ. ಜನರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅವಳ ಲಾವಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡಿದವಂತೆ! ಅವಳನ್ನು ಸುಖಿಯರು "ಬೆದರಿದ ಹುಲ್ಲೆಗಣ್ಣ ಬೆಡಂಗಿ," "ಮೀಟಿನ ಸೆಣ್ಣಳ ಬೈತಲೆಯೆಳೆ ಮುತ್ತು," "ಎಳೆವಳ್ಳಿಯಂತೆಸೆವ ಮೈಯವಳು" ಮುಂತಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಸೊಡರಿನಂತಿವೆ, ಅವಳು ಕುಮಾರರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು, ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊಗಿಸಿಕೊಂಡವಳು, ಮತ್ತೆ ಅವ ಹೊರಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ದಟ್ಟವಾದ ತನ್ನ ಎವೆಗಳೆಂಬ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಳಂತೆ! ವಿವೇಕದ ಕಣ್ಣನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿದಳು; ದುರಂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣಳಾದಳು.

ವಸ್ತು, ಪಾತ್ರ, ರಸ—ಈ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ "ಕುಮಾರ ರಾಮನ ಸಾಂಗತ್ಯ" ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯ. ಇಂತಹ ಕಾವ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿರಳ. ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲ ೨೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ, ಬಲ್ಲಾಳ, ಕಾಕತೀಯ ಮೊದಲಾದ ರಾಜರಿಗೂ ಕಂಪರಾಜನಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೂ ಕುಮಾರರಾಮನಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅಂದಿನ ಜನಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿ, ಕಾವ್ಯದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಕುಮಾರರಾಮನ ಕಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಪಾಂಚಾಳಗಂಗ,

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಾಗಸಂಗಯ್ಯ, ಮಹಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ, ಕವಿಜಾಣಗಂಗಯ್ಯ, ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗಂಗ ಕವಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಕವಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು ಹಲವಾರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ತೆಲಗು ತಮಿಳು ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಥೆ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿದೆಯಂತೆ! ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿರುವವರಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಆತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಗಂಗನ "ಚನ್ನರಾಮನಸಾಂಗತ್ಯ" ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದುದು. ಈತನ ಕೃತಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿಯೂ ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿಯೂ ಇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೦ ಎಂದು ಕವಿ ಚರಿತೆಕಾರರ ಹೇಳಿಕೆ: ಈ ವೇಳೆಗೆ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

(xvi) ಚೇರಮಾಂಕ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೬)

ಈತನು ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯ ೫೫೫ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ "ಚೇರಮಕಾವ್ಯ"ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ರಾಜಪೂಜ್ಯನಾದ ಗಂಗಪ್ಪ ಸೆಟ್ಟಿಯ ಮಗ, ಚೆನ್ನವೀರೇಶನ ಶಿಷ್ಯ. ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದನಂತೆ! ಪೂರ್ವಕವಿಸ್ತವಾವಸರದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೌಂದರನಂಬಿಯ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಚೇರಮನು ನಂಬಿಯೊಡನೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದುದು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು. ಕವಿ ತನ್ನನ್ನು "ನವರಸಭಾವಲಕ್ಷಣ ನಿಪುಣ"ನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಮಳೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿದು—

ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿಲುರಿಗೆ ಬಾಯಾರಿ ಮೇಘಪಂ।
ದಾ ಸಮುದ್ರೋದವನತಿ ತೃಷ್ಣೆಯಿಂ ಕೊಂಡ
ದೋಷದೆ ಜಲೋದರದ ರೋಗವಾಗಲ್ಕೊಂದು ಮೊಳಗೆಂಬ ಮೊರೆಯನಿಡಲು
ಆಸುರದೆ ಕಾರೆಂಬ ವೈದ್ಯನಾ ಮಿಂಚೆಂಬ।
ಭಾಸುರದ ಶಸ್ತ್ರಮುಮನಲ್ಲಲ್ಲಗಿಡೆ ಪೊಳೆದು
ಸೂಸುತಿಹ ರಕ್ತ ಕಣವೊಗುವ ನೀರೆನಲಿಂದ್ರಗೋಪದೊಳ್ ಮಳೆ ಕರೆದವು.

ಈತನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಕುವಲಯಾನಂದದ ಕರ್ತೃ ಜಾಯೇಂದ್ರನು ಈತನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದು ಈತನ ಕಾವ್ಯ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಸಾಕ್ಷಿ. ಈತನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿ.

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

(xvii) ವೀರಭದ್ರಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೦)

"ತ್ರಿಭುವನತಿಲಕ"ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಚೇರಮಾಂಕನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವಿರುಪರಾಜನ ಮಗ ವೀರಭದ್ರಕವಿ. "ವೀರಭದ್ರವಿಜಯ"ವೆಂಬ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನೂ "ಪಾರ್ವತೀವಲ್ಲಭಶತಕ", "ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರಶತಕ", "ಪ್ರಾಣನಾಥಶತಕ", "ಶ್ರೀಕಂಠಸೋಮೇಶ್ವರಶತಕ", "ಕಂದಶತಕ" ಎಂಬ ಐದು ಶತಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ವೀರಭದ್ರವಿಜಯ"ದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ಧ್ವಂಸದ ಕಥೆಯಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿವನು ಶರಭಾವತಾರ ತಾಳಿ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ಇದು "ನವರಸಭರಿತ ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯಂ ದಿವ್ಯಂ" ಎಂದು ಕವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲ ಆರು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವರ್ಣನೆಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಮಹತ್ತಾದ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನತೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಕೇವಲ ಕವಿಸಮಯಾನುಸಾರಿ, ಅಷ್ಟೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ಲೇಷೆ, ವಿರೋಧಾಭಾಸಾದಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿವೆ. ಕಿರಾತಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ "ನಡೆಗರ ಸಂಚೆಯಿಂ, ಸರಕ ಕೋಕಿಲಮಂಪೋಲ್ತ ಕಿರಾತ ನಿತಂಬಿನೀಜನಂ" ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿವರೆ, ಸಮುದ್ರವನ್ನು "ಅನಿಮಿಷವೃಂದದಿಂ ಸುರನಿವಾಸವೊಲ್, ವಿದ್ರುಮಂಗಳಿಂ ವನದವೊಲ್" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೇಷೆಯೊಡನೆ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣವನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾನೆ.

(xviii) ಗುರುಲಿಂಗವಿಭು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦)

"ವಸ್ತುಕಕವೀಂದ್ರರ, ವರ್ಣಕಕವೀಶ್ವರರ ಕರ್ಣಾಭರಣ" ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕವಿ 'ಭಿಕ್ಷಾಟನಚರಿತೆ'ಯನ್ನು ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯ ೧೫೫ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನು ದ್ವಾರಕೆಗೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಅಜಕಪಾಲವನ್ನು ತುಂಬುವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಲು, ಆತ ತನ್ನ ತಲೆಯ ರಕ್ತದಿಂದ ಅದನ್ನು ತುಂಬಲಾರದೆ, ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸಿ, ಅಲ್ಲಿನ ರಕ್ತಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಶಿವನ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತುಂಬಿರುವುದು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತು. ಹಿಂದೆ ಸೂತಮುನಿಯು ಸನಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ತಾನೀಗ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಕವಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಶು, ಮಧುರ, ಚಿತ್ರ, ವಿಸ್ತಾರ—ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನಂತೆ! ತನ್ನ ಕಾವ್ಯ "ರಸಿಕರ ಹೃದಯ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಎಂಬ ರಂಗಮಧ್ಯದೊಳು ನರ್ತಿಸುವ ನಚ್ಚಣಿಯಂತೆ" "ರಸಿಕರಾಭರಣ" ವಂತೆ! "ಹೆಸರು ಹಾಲಯ್ಯ, ನೆರೆದುಂಬುದಂಬಿಲವೆಂದು ಉಸಿರುವರ ಗಾದೆ ಯಂತಲ್ಲವೆನ್ನೀ ಕೃತಿಯ ಹೆಸರು" ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಹೆಸರಿಗೆ ಅನುರೂಪವಲ್ಲದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪುಟ್ಟಕಾವ್ಯ ಚಮತ್ಕಾರ ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಅಲಂಕಾರಮಯವಾಗಿರುವ ಲಘು ಕಾವ್ಯ. ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ಅನಾವ್ಯಶಕವಾಗಿ ಲಂಬಿಸದೆ, ಉಚಿತವಲ್ಲದ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಭಾರಗೊಳಿಸದೆ, ನೇರವಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪಂಡಿತ, ಅಲಂಕಾರಪ್ರಿಯ. ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ಲೇಷಾದಿ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದರೂ ಅವು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯ ನೀರಸವಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶಿವನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ನೀಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅತಿಯೆಂಬಂತೆ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ತಂದಿದ್ದರೂ, ಅದು ರೊಚ್ಚೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಏನೊ, ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೊಂದು ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ.

(xix) ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾರಾಧ್ಯನಂಜುಂಡ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೦)

ಈತನು ಐದು ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ೧೨೭ ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಯಗಳ ಪುಟ್ಟ ಕಾವ್ಯ "ಭೈರವೇಶ್ವರಕಾವ್ಯ"ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಶೈವಪುರಾಣ ವೊಂದನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಈತ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಈತನ ಸ್ಥಳ ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಾರಾಧ್ಯ ನಂಜುಂಡು ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವು "ಭಕ್ತಿಯ ತಾಣ, ಸನ್ಮುಕ್ತಿಯಸದನ, ವಿರಕ್ತಿಯ ಸೀಮೆ" ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಗಿಂತಲೂ ಪುರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ವೀರಶೈವ ಖಿಲವಾಗಲು, ಅದನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿವನು ಕಾಲಸಂಹಾರನೆಂಬ ಗಣೇಶ್ವರನನ್ನು ಮರ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದ. ಆತನು ಆಂಧ್ರ ದೇಶದ ಸಂಗಮರಾಜ–ಹೈಮವತಿಯೆಂಬ ರಾಜ ದಂಪತಿಗಳ ಮಗನಾಗಿ ಭೈರವರಾಜನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಪೌರಾಣಿಕ ನಿಂದ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ತಾನೂ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ. ಒಮ್ಮೆ ಶಿವನು ಈತನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಲ್ಲಿಪಟ್ಟಣದ ಗುರುಕರುಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಸಾಸಲಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ನಿತ್ಯಾನಂದವನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕರುಣಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ. ಭೈರವರಾಜನು ಹಾಗೆಯೆ ಮಾಡಿ, ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆದು ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಪಡೆದ. ಇದು ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ. ಭಕ್ತಿಗಿಂತ ಪವಾಡವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಓಟ ನಿರರ್ಗಳ, ಶೈಲಿ ಸರಳ, ವರ್ಣನೆ ಸುಂದರ. ೧೭ನೆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಂತಿಲಿಂಗದೇಶಿಕನು ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ "ಭೈರವೇಶ್ವರನ ಕಥಾ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ"ವನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

(xx) ವಿರಕ್ತತೋಂಟದಾರ್ಯ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೦)

"ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನ", "ಗುರುನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ ಪದಕಮಲ ಸಾರ ಭಾಸಕ್ತ ಷಟ್ಪದ", "ಶೈವ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀಮಂತ್ರಹೃದಯ", "ಅಖಿಲಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಕೋವಿದ", ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ವಿರಕ್ತ ತೋಂಟದಾರ್ಯ ಈತನ ಗುರು. ಪರ್ವತೇಂದ್ರ, ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಸೇರಿದ ಗೂಳುರು ಸಿದ್ಧವೀರೇಶ್ವರನ ದಯಾಪಾತ್ರ ಈತ. ಈತನು ಪೂರ್ವಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮ, ಪದ್ಮರಸ, ಹರಿಹರದೇವ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

(xxi) ಶಾಂತೇಶ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೧)

ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ ಮಗನಾದ ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯ ೯೭೧ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ೪೨೦ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ "ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣ"ವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಯು ಶಿವಗಂಗೆಗೆ ಬಂದು ಕೆಗ್ಗೆರೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ನಾಗೀಣಿ ನದಿಯ ತೀರದ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರಶೇಖರನಿಗೆ ಭುವನಕೋಶ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ವಿಚಾರ ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿಲೀಲೆಗಳು, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಕ್ರಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಂತೆ ಆ ಶಿಷ್ಯ ಶಾಂತೇಶನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಶಾಂತೇಶ ಅದರಂತೆ ಬರೆದನಂತೆ! ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇನೂ ಮಗ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಯಮಕ, ನಿರೋಷ್ಠ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕವಿಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ. ಈತನ ಷಟ್ಪದಿಗಳು ನಾದಮಯವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ವನದ ವರ್ಣನೆ—

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ತಿಳಿಗೊಳಂಗಳ ನಡುವೆ ಮೂಡಿದ। ನಳಿನ ಕೈರವಕೆರಗಿ ಝೇಂಕರಿ
ಪಳಿಗಳಿಂದಂ ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿಯ ತೆಕ್ಕೆಯಿಂ ಮತ್ತೆ
ಬಳಸಿ ತೋರುವ ಮಾಮರಂಗಳೊಳೆಳಸಿ ಕೂಗುವ ಪಿಕನಿಕರದಿಂ
ಗಿಳಿಯ ಸವಿನುಡಿಯಿಂದ ವನವಂತಲ್ಲಿ ರಾಜಿಪುದು

ಇದು ಈತನ ಶೈಲಿಯ ಸ್ವರೂಪ. ಸಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕಿರುಹೊಳೆ, ಈತನ ಕವಿತೆ.

(xxii) ಅದೃಶ್ಯಕವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೮೦)

ವಿದ್ಯಾನಗರದ ರಾಜ ಪ್ರೌಢರಾಯನಿಗೆ ಆತನ ಮಂತ್ರಿ ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನು ಹೇಳಿದ ಅನೇಕ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅದೃಶ್ಯಕವಿ ಆ ಕಥೆಗಳ ಸಾರ ವನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದು ಅದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವೀರಶೈವ ಶರಣರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನೋಡ ಹೊರಡುವವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿದೆ. ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯೇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಕಂದಾಳ ಪೆದ್ದಯಾಚಾರ್ಯನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ ಬರೆದು ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರ ಮೂಲಕ ಅದಕ್ಕೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಮುಕುಂದಪೆದ್ದಿ ಜಕ್ಕಣರ ವಾಗ್ವಾದ, ಚಾಮರಸ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯನ್ನು ಬರೆದದ್ದು, ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಜನ ಬಳಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

(xxiii) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೮೪)

ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ, ವಿಜಯನಗರದ ಹಿರಿಯ ಮಠದಲ್ಲಿ ಗುರುವಾಗಿದ್ದ ಸಿದ್ಧವೀರೇಶನ ಶಿಷ್ಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ. 'ಅತ್ಯುರುತರ ಶಿವಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನ ಸುಹೃತ್ಸ್ವವಿಪ್ರತತಿ ಸಾರ್ಥಿವಡಬಂ' ಆತ ಈತನ ಬಳಿಗೆ ಸಕಲ ಶಿವಭಕ್ತ ಸಂಕುಲವೂ ಬಂದು 'ಧರೆಯೊಳಗೆ ಸಕಲ ಶರಣರ ಕಥೆಗಳಂ ಕವೀಶ್ವರರೊಲ್ದು ಪೇಳ್ದರೀ ಚೆನ್ನಬಸವೇಶ್ವರನ ಚರಿತೆಯನದೊರ್ವರುಂ ಪೇಳ್ದುದಿಲ್ಲೆಮಗದಂ' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನು ಜಗತ್ಸೇವ್ಯವಾದ ವಿನೂತನ ಕಾವ್ಯ 'ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೇ ತನ್ನಿಂದ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ! ಈ ಕಾವ್ಯವು ವಾರ್ಧಕ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಷಟ್ಪದಿಯು ೨೯೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ೬೩ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿದೆ. ಕವಿಯು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ, ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನೊ ಏನೋ! ತನ್ನ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳೊಂದನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಸರನ್ನು ನೋಡಿ, ಇದು ಕೇವಲ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಐದು ಕಾಂಡಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಅವತಾರ, ಮಹತ್ವ, ಪವಾಡಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ—ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ; ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಲೀಲೆಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ; ಕಡೆಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವದ ಮಹತ್ವ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ವಿವೇಚನೆ, ಪುರಾತನರು, ವಿರಕ್ತರು, ಅಮರಗಣಗಳು, ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಕಾಲಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ವೃತ್ತಾಂತವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾಂಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧರ್ಮ ನಿರೂಪಣೆಯೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. 'ವೀರಶೈವ ಪುರಾತನರ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ' ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತವಾಗಿವೆ.

ಧರ್ಮವೀರನೊಬ್ಬನ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಣನೆಗಳೂ, ನವರಸ ನಿರೂಪಣೆಯೂ ಬರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಕವಿಯ ಕೆಚ್ಚಿನ ಫಲವಾಗಿ ಕಥೆಯ ಏಕಮುಖತೆಗೆ ಭಂಗ ಬಂದಿದೆ. ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಗಿರುವ ಈ ನಷ್ಟವನ್ನು ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಡೆದಿರುವ ನಿರೂಪಣೆ ತುಂಬಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಬರಿಯ ರಸವತ್ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಜನ ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ ಇದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಕೇಳುವವರು ಇವರಲ್ಲಿನ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರು ಮಾತ್ರ. ದಿ|| ಶಿ. ಶಿ. ಬಸವನಾಳರು ಜೈಮಿನಿಭಾರತವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ಇದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣವು ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅದರೊಡನೆ ಹೊಯ್ ಕಯ್ ಆಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗುಣಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಮತ್ತು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತರು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಸಮಾನರು. ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಭಾವಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯವಾಗಿರುವ ಹಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಯಾರಿಂದ ಯಾರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವರೆಂಬುದು ಚರ್ಚಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಷಯ. ನುಡಿಸಿರಿಗೆ, ಮಾತಿನ ಧೋರಣೆ, ಪದಲಾಲಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಪಂಡಿತನ ಪ್ರಕೃತಿವರ್ಣನೆ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಕಾವ್ಯದ ಒಂಬತ್ತನೆ ಸಂಧಿಯೆಲ್ಲವೂ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ, ಚಂದ್ರೋದಯ, ಬೆಳುದಿಂಗಳಿನ ವರ್ಣನೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟಾದಶ ವರ್ಣನೆಗೆಂದು ಹೊರಟ ಕವಿ ಮಾಳೆಗಾರ್ತಿಯರನ್ನು, ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟು, ಸಾಕಷ್ಟು ಶೃಂಗಾರರಸ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಭೆಗಿಂತಲೂ ಉಕ್ತಿ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರಕಿದೆ. ಕವಿಯು ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ವೈಖರಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನ ದೇಶಪ್ರೇಮ ತುಂಬುಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ.

ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನು ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರಸಿ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಆತನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಳಪು ಬರುತ್ತದೆ.

(xxiv) ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೦)

ಈತನು 'ರಾಘವಾಂಕಚಾರಿತ್ರ', 'ಭಾವರತ್ನಾಭರಣ', 'ಬಸವಶತಕ', 'ಗುರುರಾಜಚಾರಿತ್ರ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರ್ತೃ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮತ್ತು ಕಡೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. 'ಭಾವಜ್ಞಸತ್ಕವಿಗಳಹುದೆನಲು' ತನ್ನ 'ರಾಘವಾಂಕಚಾರಿತ್ರವನ್ನೂ, 'ವೀರ ಮಾಹೇಶ್ವರರ ಬಗೆಗೆ ಬರ್ಪಂತೆ' 'ಗುರುರಾಜಚಾರಿತ್ರ'ವನ್ನೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ! ವಾರ್ಧಕಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ರಾಘವಾಂಕಚಾರಿತ್ರ'ವು 'ರಸಿಕರ ರಸಾಯನ, ಕಬ್ಬಿಗರ ಹಬ್ಬ' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ರಾಘವಾಂಕನ ಜನನ, ಹರಿಹರನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಶಿಕ್ಷಣಗಳು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯಪಠಣ, ಮಾನವನನ್ನು ಹೊಗಳಿದನೆಂದು ಹರಿಹರಕವಿ ಅವನ ಹಲ್ಲುದುರಿಸಿದುದು, ಗುರು ಹರಿಹರನಿಂದ ಅಷ್ಟಾವರಣ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಸೋಮನಾಥಚರಿತೆ ಶರಭಚಾರಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದುದು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಗರ್ವಭಂಗಮಾಡಿ ಹರಿಹರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದುದು, ಕೆರೆಯ ಪದ್ಮರಸನ ದರ್ಶನ, ರುದ್ರಪ್ರತಾಪನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿಗಳನ್ನು

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

'ವೀರೇಶಚರಿತೆ'ಯು ಮೂಲಕ ಭಂಗಿಸಿದುದು, ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯಾದುದು ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿವೆ. ಹರಿಹರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಹಲವು ಶರಣರ ಕಥೆಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತೂರಿಕೊಂಡಿವೆ.

'ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ' ಶಿವಶರಣರ ಒಂದು ಕಥಾಕೋಶ; ನೂರಾರು ಜನ ನೂತನ ಮತ್ತು ಪುರಾತನರ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಇದು ನಿಬಿಡವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಗುರು ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನು ತನ್ನ ಮಡದಿ ಚೆನ್ನವೀರಾಂಬೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಕಥೆಗಳನ್ನೆ ತಾನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಆ ಗುರುದಂಪತಿಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ದಂಪತಿಗಳು ಒಂದು ಏಕತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕವಿ ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನು ತನ್ನ 'ರಾಘವಾಂಕಚಾರಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನೂ, 'ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಮಾಹೇಶ್ವರರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ತಕ್ಕ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನೂ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ರಾಘವಾಂಕ ಚಾರಿತ್ರ'ಕ್ಕಿಂತ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರದಿರಬಹುದಾದ 'ಗುರುರಾಜಚಾರಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯಾಂಶ ಕಮ್ಮಿ. ಆದರೆ ಆತನ ಕಾವ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಗೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಕವಿಗಳು ಸ್ತುತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಂಜೇಶನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಒಂದು ಗಡಿಯ ಕಲ್ಲನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ.

(xxy) ಷಡಕ್ಷರದೇವ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೫)

ವೈದಿಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಷಡಕ್ಷರಿ—ಇವರಿಬ್ಬರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥೈಸಬಲ್ಲವರೆ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬಹುಕಾಲ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ, ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಜನರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿ 'ಸೈ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡವರು. ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ೧೭ನೆ ಶತಮಾನದ ಈ ಷಡಕ್ಷರಿ—ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಾಕಾಶದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಂತೆ ನಮ್ಮ ಜನಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಬೆಳಗಿದ್ದಾರೆ.

ಷಡಕ್ಷರದೇವನು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ದನಗೂರು ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದವನು. ಚಿಕವೀರದೇಶಿಕ ಆತನ ಗುರು. ಸನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಈತ ತಾಯ್ತಂದೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಗಳ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಈತ ಎಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹದಿನಾಡು ದೇಶದ ದೊರೆ ಮುದ್ದುರಾಜನೆಂಬುವನು ಎಳಂದೂರಿನ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ. ಆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನೆಯವರು ದನಗೂರು ಮಠದ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಲ ಗುರುವಾದ ಷಡಕ್ಷರಿ ಮುದ್ದುರಾಜನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಎಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿಯೆ ಒಂದು ಮಠವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡನೇನೊ! ಕವಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೆ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆತನ ಸಮಾಧಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಇದೆ.

ಷಡಕ್ಷರದೇವ ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಸವ್ಯಸಾಚಿ–ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಕವಿಕರ್ಣರಸಾಯನ' ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ', 'ವೃಷಭೇಂದ್ರ ವಿಜಯ', 'ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಮೂರು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮೂರಕ್ಕೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ', 'ಬಸವಪುರಾಣ', 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಭಾರತ'—ಇವು ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಕವಿಯು ಎಳೆವರೆಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕವಿತಾಕೋಮಳೆ ಒಲಿದು ಬಂದಳಂತೆ; ಆಗ ಬರೆದುದು ಆತನ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ'. ಅದರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೫ ಎಂದು ಆ ಕಾವ್ಯಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದಾದ ೧೬ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೧ರಲ್ಲಿ 'ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯ' ಹೊರಬಂದಿತು. 'ಶಬರಶಂಕರ ವಿಲಾಸ'ದಲ್ಲಿ ಅದರ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಅದು ಆತನ ಕಡೆಯ ಗ್ರಂಥವಿರಬೇಕು. ಈ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯಗುಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಕವಿಯು ಹರಿಹರದೇವನನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, 'ಶಿವನಂ ತದೀಯ ಶರಣ ವಜ್ರಮಂ. . .ನುತಿಸೆಂ; ನುತಿಸೆನುಳಿದ ಸುರರಂ ನರರಂ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ನವಕವಿತಾಚಿಂತಾರತ್ನಂ' ಮೂರಾರಿಯ ಕೃಪೆಯಿಲ್ಲದೆ ದೊರೆಯದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಕೃಪೆಯಿಂದ ಬಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಶಿವಸ್ತುತಿಗಾಗಿಯೆ ಬಳಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಕವಿ. ಆತನ ಮೂರು ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಈ ಧ್ಯೇಯದಿಂದಲೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ.

'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ'ವು ಶಿವಪಂಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಹತ್ತನ್ನು ಸಾರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ ಕಾವ್ಯ. ತಮಿಳು ಮೂಲದಿಂದ ಗುಬ್ಬಿಯ ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ ವರ್ಣಕರೂಪ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ದಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡುದನ್ನು ತಾನು ವಾಸ್ತುಕವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯನ 'ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನ'ದ ಕಥೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಥೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ತಂದು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಷಡಕ್ಷರಿ. ಭಾವಚಿಂತಾರತ್ನದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯೇಂದ್ರ ಚೋಳ ನಾಯಕನಾಗಿ ಜಲಕೇಳಿ, ವನಕೇಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಈ ಮುದುಕ ದೊರೆ ತನ್ನಂತೆಯೆ ಮುದುಕನಾದ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಸಿಂಹಳದೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಷಡಕ್ಷರದೇವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ರಾಜಶೇಖರನೆ ನಾಯಕ; ಆತನೆ ಸಿಂಹಳ ರಾಜನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ದೂತನಾದ ಸಂದಾಯಿ ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ; ರಾಜಕುಮಾರನೇ ದೂತನೊಡನೆ ವಧ್ಯಭೂಮಿಗೆ ನಡೆದು 'ಚಿತ್ತಾಂತದೊಳ್ ಮೃಡನಂ ಧ್ಯಾನಿಸಿ' ತನ್ನ ಕತ್ತನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಶೇಖರನ ತಾಯಿಯ ಪುತ್ರದೋಹಳ, ಗುರುಗಳಿಂದ ಆಕೆ ವರಪಡೆದ ಸಂದರ್ಭ, ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಕವಿ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಷಡಕ್ಷರದೇವನು ಚಂಪೂಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಷೋಡಶ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎಳತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವು ರಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲ. ವರ್ಣನೆಗಳ ಹಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಕುಂಟುತ್ತದೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಸನ್ಯಾಸಿಯೂದ ಈ ಕವಿಗೆ ಶೃಂಗಾರವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಸಕ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದುವು. ಕಾವ್ಯದ ಅರ್ಧಭಾಗವೇ ಶೃಂಗಾರ ರಸದಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಈ ವೇಶ್ಯೆ—

ಜಾರೆ ನಿರಿ, ಜಾರೆ ಸೋರ್ಮುಡಿ, ಜಾರೆ ಬೆನುರ್ಜಾರೆ ಮೇಲುದದು
ಮುಡಿದಲರ್ಗಳ್
ಜಾಳೆ, ಮುಕುಂಜಾರೆ, ಮದಂ । ಜಾಳೆ, ಪದಂ ಜಾರೆ ಜಾರೆ ಜಾರಿದಳೊರ್ವಳ್

ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಪ್ರೇಮಿಗೆ ರತಿಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವವಳ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಹೀಗಿದೆ—

ನೋಡಿದೊಡಾಗಳಂತೆ ತಲೆವಾಗುವ, ನೋಡದೊಡೊಲ್ದು ನೋಳ್ಪ, ಮಾ
ತಾಡಿಸೆ ಸುಮ್ಮನಿರ್ಪ, ನುಡಿಗುಂದಿರೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸೊಲ್ಲಿಪಿಚ್ಛೆಯಿಂ
ಕೊಡಲೊಡರ್ಚೆ ಮೈದೆಗೆವಗಲ್ದಿರಲೊಯ್ಯನೆ ಸಾರ್ವ ಮುಗ್ಧೆಯೇಂ
ಮಾಡಳೆ ಮೆಚ್ಚಿದೋಪನ ಮನಕ್ಕೆ ಮನೋಜಮಹೋತ್ಸವಂಗಳಂ ।

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಇಂತಹ ಶೃಂಗಾರರಸದ ಲಂಚವಿತ್ತು, ಓದುಗರನ್ನು ಶಾಂತರಸದ ಮಂಗಳ ಮಂಚಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಕೆಂಬುದು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶವಿರಬೇಕು. ಕವಿಯು ಉದ್ದಾಮಪಂಡಿತ. ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಕರತಲಾಮಲಕ. ಅವು ಗಳಿಂದ ಆತ ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲಕಾವ್ಯಗಳ ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳು ಆತನ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ನೂತನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳು ತ್ತವೆ. ಆತನ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾವಲಯದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾಧಾರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಾವೇಶದ ಸೆಳವಿಗಿಂತಲೂ ಉಕ್ತಿಚಮತ್ಕಾರದ ಸುಳಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು, ಇಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತನ ಕಲ್ಪನಾಹಕ್ಕಿ ಗಗನವಿಹಾರಿಯಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಮಂಗಳಗೀತವನ್ನೂ ಹಾಡಬಲ್ಲದು. ಈತನ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ವರ್ಣನೆ ಭವ್ಯ ವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು; ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡು ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಪಾತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಪುತ್ರ ನಾದ ರಾಜಶೇಖರನನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವಾಗ ಆತನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ ಹೃದಯ ದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕೂರ್ತಮಡದಿ ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಒಳತೋಟಿ ಕಾಣಬರದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಹಿಮೆಯಿದೆ. ಕಾವ್ಯಸತ್ವ ಮಾತ್ರ ಕೊರೆಯಾಗಿದೆ.

ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯ ೨೨ ಆಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ೪೦೦೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಇದರ ಕಥಾವಸ್ತು. ಭೀಮ ಕವಿಯ ಬಸವಪುರಾಣ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದುದು ಈತನ ಈ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಂತೆ! ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲದಿಂದ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ನ್ನೇನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಕವಿ. ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಓರೆಕೋರೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ನಾಯಕನ ಕಥೆಗಿಂತ ಇತರ ಶಿವಶರಣರ ಕಥೆಗಳೇ ಕಾವ್ಯದ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ ಕವಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಥೆಗಾರ. ಆತನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಶೈಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಭಕ್ತಿ ವಿರಕ್ತಿಗಳು ರಾಜಶೇಖರವಿಳಾಸದ ಲಲಿತಲಾಸ್ಯದ ಇದಿರಿನಲ್ಲಿ ಪೇಲವವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನು 'ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ'ವನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಕವಿ ಈ ವೇಳೆಗೆ ಮುದುಕನಾಗಿದ್ದನೊ ಏನೊ ! ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಲವಲವಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಶಿವನ ಪಂಚವಿಂಶತಿಲೀಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರ ನೀಡುವ, ಕಥಾಭಾಗ ಇದರ ವಸ್ತು. ಶಬರವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಶಿವನು ಇಲ್ಲಿನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಕಥನಾಯಕ. ಭಕ್ತನಾದ ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ಶಿವನಿಗಿರುವ ಕರುಣೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೆ ಇಲ್ಲಿನ ಗುರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಕಡಮೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ವರ್ಣನೆಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇವು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ ಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳ ಛಾಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಷಡಕ್ಷರದೇವನು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಸನ್ನ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಂಡಿತ, ಅಸದೃಶ ಕಲ್ಪನಾಚತುರ. ತನ್ನ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಶಬ್ದಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲ ಈ ಕಲಾನಿಪುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠಕವಿಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದವನು.

(xxvi) ಸರ್ವಜ್ಞ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೦)

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಸೂರಿನ ಬಸವರಸನೆಂಬ ಆರಾಧ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುತ್ರ ಕಾಮಿಯಾಗಿ ಕಾಶಿಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ, ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದ ಅಂಬಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರನೊಬ್ಬನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ; ಅಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರನ ಮಗಳಾದ ಮಾಳಿ ಎಂಬ ವಿಧವೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಪ್ರಣಯದ ಫಲವಾಗಿ ಪುತ್ರರತ್ನವೊಂದು ಉದಿಸಿತು. ಹುಟ್ಟಾ ದೈವಭಕ್ತ ನಾಗಿದ್ದ ಈ ಮಗು ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾದಮೇಲೆ ಊರೂರು ಅಲೆಯುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಹಿರಿಯ ಚೇತನಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿ ಸುತ್ತಾ, ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಹೋದನು. ಸ್ವಭಾವಸಹಜವಾಗಿದ್ದ ಆತನ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ, ಆತನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಲೋಕಾನುಭವಗಳ ಫಲವಾಗಿ, ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದ ಕಾವ್ಯಗಂಗೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ತನಗೆ ಗೋಚರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಆತನು ಜಾನಪದ ಛಂದಸ್ಸಾದ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ, ಜನ ಸಾಮಾ ನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಹೋದನು. ವೇಶ್ಯೆಯರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಯವರೆಗೆ, ರಾಜನೀತಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ರಸವಾದದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಈ ಜಂಗಮವಿಶ್ವಕೋಶವನ್ನು ಜನ 'ಸರ್ವಜ್ಞ'ನೆಂದು ಕರೆದರು. ಈ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ ಆತನ ಅಂಕಿತನಾಮವನ್ನು ಅಳಿಸಿಹಾಕಿತು. ಆತನ ನಿಜ ವಾದ ಹೆಸರು ನಮಗೆ ಈಗ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆತನು ಹಾಡಿರುವ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನು 'ಸರ್ವಜ್ಞ ವಚನ'ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು ಇತರ ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳಂತೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಯಾದುವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಂತೆ ಈತನ ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆತನು ಪರಿವ್ರಾಜಕನಾಗಿ ದೇಶಪರ್ಯಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮಾನವರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಗಿಯೋ, ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಕೆರಳಿಯೊ 'ಕುಂತಲ್ಲಿ ನಿಂತಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಹೇಳುವ' ಆಶುಕವಿ. ಆತನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಸ್ತುವಿಪುಲತೆ, ಸರಳತೆ, ಸೌಲಭ್ಯಗಳಂತೆಯೇ ಆತನ ವಾಗ್ಧಾರೆ, ಅಪಾರಜ್ಞಾನ, ನಿಶಿತಮತಿಗಳು ಅದ್ವಿತೀಯವಾದುವು.

ಸರ್ವಜ್ಞನ ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಭಾವ, ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ತಿರುಳು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿನಂತೆಯೆ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ, ಅಷ್ಟಾವರಣ, ಜಾತಿಭೇದ ನಿರಾಕರಣಗಳು—ಇವನ್ನು ಸತ್ಯನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಈ ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸರಸವಾಗಿವೆ, ಹೆಚ್ಚು ಉದಾರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವಾಗಿವೆ; ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರ, ಇದು ಕಾವ್ಯ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತಿನ ಜಾಣ್ಮೆ, ಭಾಷೆಯ ಬೆಡಗು ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ವಚನಗಳು 'ಸದಾಚಾರಸ್ಮೃತಿ' ಗಳಾದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ತ್ರಿಪದಿಗಳೂ ಅದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸರಸವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತವೆ. 'ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲುವರು' ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಬಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ 'ಎತ್ತು ಗಾಣವ ಹೊತ್ತು ಸುತ್ತಿ ತಾ ಬಂದಂತೆ' ವ್ಯರ್ಥ. ಸ್ನಾನ, ಗಂಧ, ವಿಭೂತಿಗಳಿಂದ ಸದ್ಗತಿ ದೊರೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ 'ಜಲದಿಪ್ಪ ಕಪ್ಪೆ', 'ಸಾಣೆಕಲ್ಲು', 'ಕತ್ತೆ' ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದಾವು! 'ಖಂಡಿಸದೆ ಕರಣವನು, ದಂಡಿಸದೆ ದೇಹವನು ಉಂಡುಂಡು ಸ್ವರ್ಗವೇರಲಿಕೆ, ಅವನೇನು ರಂಡೆಯಾಳುವಳೆ ಸರ್ವಜ್ಞ?' ಜಾತಿಭೇದವನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. 'ಜ್ಯೋತಿ ಹೀನರ ಮನೆಯ ಜ್ಯೋತಿ ತಾ ಹೀನವೆ?' ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ದೇವನೊಲಿದಾತನೆ ಜಾತ.' 'ಎಲುವಿನ ಸಾಲಗೆಗೆ, ಒಲವಿನ ಬಡವಂಗೆ, ತೊಲೆ ಕಂಬವಿಲ್ಲ ಗಗನಕ್ಕೆ, ದೇವರಲಿ ಕುಲಭೇದವಿಲ್ಲ.'

ಸರ್ವಜ್ಞ ತನ್ನ ಕವನಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕುವವನಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದುದೆಲ್ಲ ಅವನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತು. ವೈದ್ಯ, ರಸವಿದ್ಯೆ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ರಾಜನೀತಿ, ಯೋಗ—ಇದು ಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪಿಲ್ಲ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಕೈಹಾಕದ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿಲ್ಲ—ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಆತ ಬೆಳೆಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ಏನನ್ನೇ ಬರೆಯಲಿ, ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರ. ಅವರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಆತ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ—'ದುರ್ಜನರ ಸಂಗ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ಬಚ್ಚಲ ರೊಚ್ಚಿನಂತೆ', 'ಬಾಡತಿಂಬಾತಂಗೆ ಆಡೇನು, ಆವೇನು?' 'ಹಂಗಿನಾ ಹಾಲಿಗಿಂದಂಬಲಿಯು ತಿಳಿಲೇಸು', 'ಹೊತ್ತಿಗೊದಗದ ಮಾತು ಸತ್ತ ಎಸು ಎದ್ದಂತೆ', 'ಓದಿದ ಓದು ತಾ ಮೇದ ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆ' ಆತನ ಮಾತುಗಳು ಗಾದೆಯಂತೆ ಸಾರವತ್ತಾಗಿದ್ದು, ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ಆತನು ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಿ. ಸಮಾಜದ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕೆರಳಿ ಚಾಟಿಯಂತಹ ಮಾತುಗಳಿಂದ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬಾಯ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಝಳಿಪಿಸಿದಂತೆ ಆತನ ಬಾಯಿಂದ ಹರಿತವಾದ ಮಾತುಗಳು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಹರಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಆ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಕ್ಕು, ನಗಿಸುವ ದೊಡ್ಡ ಗುಣವಿದೆ. ತಾನೂ ತಿನ್ನದೆ ಪರರಿಗೂ ಇಕ್ಕದವನು 'ಕೆಚ್ಚಲಮೇಲಿನ ಉಣ್ಣೆ', 'ದೌರ್ಜನ್ಯಕಾರಿ ಸತ್ತರೆ ಹತ್ತಿರ್ದ ಕಜ್ಜಿ ಹೋದಂತೆ', 'ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯ ಮಾತು ಕೊಡಲಿಯ ಗಾಯ', 'ನೀಚರಾ ನೆರೆಯಿಂದ ಈಚಲ ಮರಲೇಸು'—ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಸನಭಾವ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನ ವಿಡಂಬನೆ ರಾಮಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಂತೆ! ನಮ್ಮ ವಿಕೃತಿಯನ್ನು ನಾವೇ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತೇವೆ. ಶುಷ್ಕವಾದ ನೀತಿಯನ್ನು ಸರಸವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞನು ತೆಲುಗಿನ ವೇಮನನಂತೆ, ತಮಿಳಿನ ತಿರುವಳ್ಳುವರ್ ಅಂತೆ, ಹಿಂದಿಯ ಕಬೀರದಾಸನಂತೆ ಸ್ತುತ್ಯನಾದವನು.

ಕುಮಾರವ್ಯಾಸಯುಗದ ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ, ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕವಿಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಣ್ಣ (೧೫೧೩)ನ 'ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಪುರಾಣ', ಕೆರಸ್ಥಳದ ನಾಗಿದೇವ (೧೫೨೦)ನ 'ತ್ರಿವಿಧಿ', ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ (೧೫೫೦)ನ 'ರಾಮಾಯಣ', ಬೊಮ್ಮರಸ (೧೫೬೦)ನ 'ಚತುರಾಸ್ಯನಿಘಂಟು', ಕಲ್ಲರಸ (೧೫೫೦)ನ 'ಜನವಶ್ಯ' ಇವು ಗಮನಾರ್ಹನಾದವು. ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬೆಯ ಲಕ್ಕ (೧೬೦೮)ನ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸಾಂಗತ್ಯ', ವಿರೂಪರಾಜ (೧೬೧೯)ನ 'ತ್ರಿಭುವನತಿಲಕ', ಓದುವಗಿರಿಯ (೧೬೩೬)ನ 'ಸಾನಂದ ಗಣೇಶಸಾಂಗತ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಸಾಂಗತ್ಯ', ಚೆನ್ನಬಸವಾಂಕ (೧೬೫೦)ನ 'ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಪುರಾಣ', ಅಣ್ಣಾಜಿ (೧೭೦೦)ಯ 'ಸೌಂದರವಿಳಾಸ', ಉತ್ತರದೇಶದ ಬಸವಲಿಂಗದೇವ (೧೭೦೦)ನ 'ಬಸವೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದ ಕಥಾಸಾಗರ', 'ಭೈರವೇಶ್ವರಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಸಾಗರ' ಮತ್ತು 'ಉಚಿತಕಥೆಗಳು' ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರೀಶ್ವರಕವಿ (೧೭೦೭)ಯ 'ಪ್ರಭುದೇವರಪುರಾಣ', ಚೆನ್ನಣ್ಣ (೧೭೫೦)ನ

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ವೀರೇಶ್ವರಚರಿತೆ', ಇವು ಗಮನಾರ್ಹ. ೧೮–೧೯ನೆ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಊಷರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುಬ್ಜ ವೃಕ್ಷಗಳಂತೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

(xxvii) ಬಸಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರೀ

೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮೈಸೂರಿನ ದೊರೆ ಚಾಮರಾಜರ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿ, ಅರಮನೆಯ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದ ಬಸಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಯು ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತನಾದ ಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಈತನು 'ಸಾವಿತ್ರೀಚರಿತ್ರೆ'ಯನ್ನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ, 'ಭರ್ತೃಹರಿಸುಭಾಷಿತ'ವನ್ನು ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ, 'ನೀತಿಸಾರಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನು ಕಂದದಲ್ಲಿಯೂ, 'ದಮಯಂತೀಸ್ವಯಂವರ' ಮತ್ತು 'ರೇಣುಕಾರ್ಯವಿಜಯ'ಗಳನ್ನು ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಕವಿತೆ ಲಲಿತವಾಗಿ, ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಆತನ ಕೀರ್ತಿ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿರುವುದು ಆತನ ನಾಟಕಗಳಿಂದ. ರಾಜಕೃಪಾಪೋಷಿತ 'ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ನಾಟಕಸಭೆ'ಗಾಗಿ ಆತನು 'ಶಾಕುಂತಲ', 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ', 'ಚಂಡಕೌಶಿಕ', 'ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತ್ರೆ', 'ರತ್ನಾವಳಿ' 'ಮಾಲತೀಮಾಧವ', 'ಶೂರಸೇನ ಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ಏಳು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಇತರರ ಸಹಾಯದಿಂದ 'ಒಥೆಲೊ' ನಾಟಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ 'ಶೂರಸೇನ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮೂಲದ ರಸರಹಿತ ಛಾಯೆಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈತನ ಉಳಿದ ಆರು ನಾಟಕಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಭಾಷಾಂತರಿತವಾದುವು. ವರಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅದರ ಆಳ ಔನ್ನತ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿತು, ಅದನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ, ಆತನ 'ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಶಾಕುಂತಲ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ. ಮೂಲದ ನಯ, ನಾಜೋಕು, ಭಾಷೆಯ ಲಾಲಿತ್ಯ, ಮಾತಿನ ಬೆಡಗು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬಂದಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ ಈತನಿಗೆ 'ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ'ನೆಂಬ ಬಿರುದು ಬಂದಿದೆ.

ಈ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶೆ 'ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

ನಮ್ಮ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು

*೧. ಹರಿಹರನ ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೆ. ಎಸ್. ಗೋಪಾ[illegible] ರೂ 3-00

*೨. ಹರಿಹರನ ಬಸವರಾಜದೇವರ ರಗಳೆ " ರೂ 1-50

೩. ಕನ್ನಡ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ಕೆ. ವಿ. ಅಯ್ಯರ್ ರೂ 4-00

೪. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ
ತ. ಸು ಶಾಮರಾಯ ಎಂ. ಎ. ರೂ [illegible]-00

*೫. ಕೇಶಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣ ಕೆ. ಎಸ್. ಗೋಪಾಲ್ ರೂ 6-00

*ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ ಮಾಲೆ

ಪುಸ್ತಕಾಲಯ :: ಪ್ರಕಾಶಕರು :: ಮೈಸೂರು-[illegible]

CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri